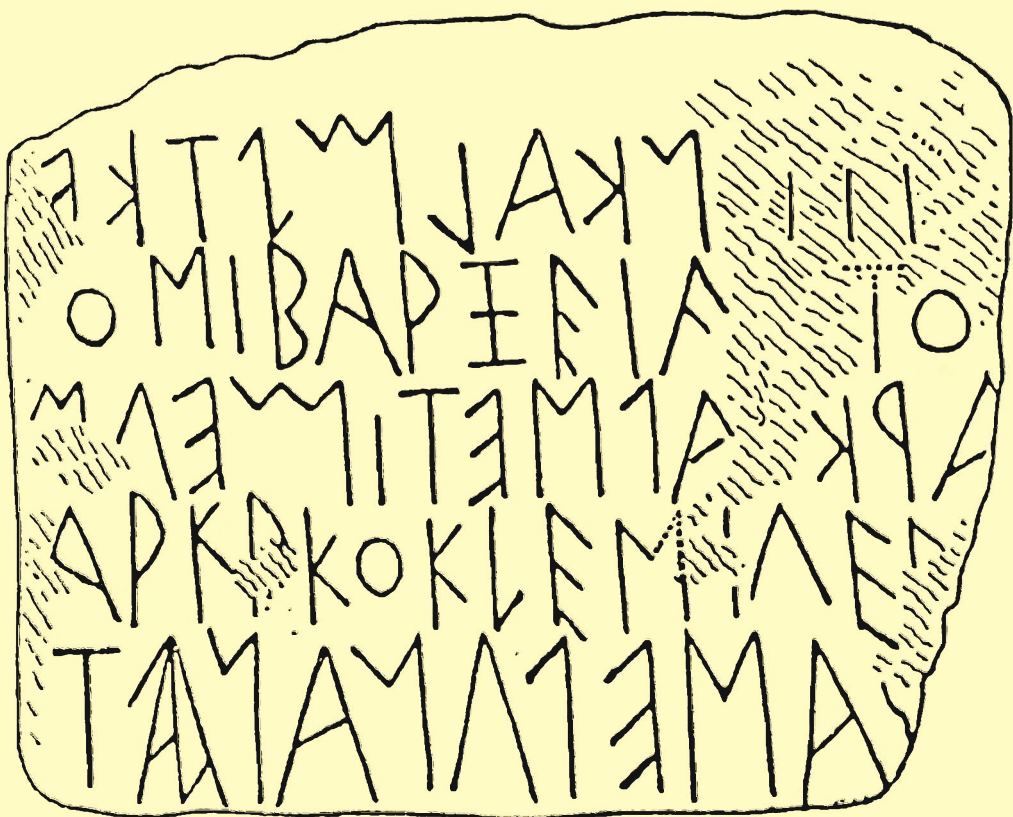

Η ΕΠΙΣΗΜΗ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ
ΣΤΟΝ ΝΕΟ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1200

**ΠΟΛΙΟΧΝΗ: Μία Έλληνική
Δημοκρατία πριν 5.000 χρόνια**

**Οι Έτεοκρητικές επιγραφές Πραιστοῦ
καὶ ἡ παρουσία Πελασγῶν στὴν Κρήτη**

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58' Αθήνα.

Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεμοιότητα: 3314997.

Τα Γραφεία του «Δ» λειτουργούν
πρωινές ώρες 9.30 - 13.30
καθημερινά (και Σάββατο).

Ίδρυτης-Ίδιοκτήτης-
Εκδότης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Αχιλλέως - Μουσών 51
Παλιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Ατελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Αθήνα, τηλ.: 5221792.
Εκτυώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΓΩΡΙΟΣ

- Τιμή αντιτύπου: 1.200 δρχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομή: 12.000 δρχ.
- Οργανισμών κ.λπ.: 18.000 δρχ.
- Φοιτητών: 8.000 δρχ.
- Έξωτერიκού: 65 δολλ. ΗΠΑ.
- Η συνδρομή καταβάλλεται
κατά την έγγραφη.
- Η συνδρομή ανανεώνεται
αυτόματα μετά την λήξη του
12μήνου. Διακοπή της συνδρομής
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος του ενδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Όλες οι συνεργασίες και τα
ταχυδρομικά εμβάσματα στη διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσών 51
175 62, Π. Φάληρο, Αθήνα.

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
που αλλάζουν διεύθυνση, να το
γνωστοποιούν στο περιοδικό.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
κειμένων του «Δ», με την προϋ-
πόθεση ότι θα αναφέρεται ρητώς
η πηγή τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 11184:

Έλληνομός και «Ελληνικό» Κράτος

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 11185:

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ
Δ. ΑΘΜΟΝΕΥΣ, Α. ΜΑΝΣΟΛΑΣ, Μ. ΚΑΛΦΟΠΟΥΛΟΥ, Μ.
ΑΛΙΦΙΕΡΑΚΗΣ, Α. ΛΟΪΖΟΣ, Δ. ΧΑΛΕΑΣ, Μ. και Π.
ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗ.

ΣΕΛΙΣ 11191:

Η «Ελευθερία» στη Νεοελληνική Ίδεολογία

ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΣΕΛΙΣ 11199:

Ο ρόλος του Πατριωχείου επί Τουρκοκρατίας.

ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 11199:

Ίδεολογικές συγκρούσεις από τον '21

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 11211:

Βενιαμίν ο Λέσβιος

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΝ

ΣΕΛΙΣ 11219:

Οί Έτεοκρητικές επιγραφές της Πρωμοτοῦ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 11225:

Είναι το Λύκειον του Αριστοτέλους;

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 11228:

Πολυπολιτισμικός πρωθιπουρχός

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 11229:

Κρίσεις για το Ευρωπαϊκό νόμισμα

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΔΑΚΟΓΛΟΥ

ΣΕΛΙΣ 11233:

Η παγκοσμιοποίηση και τα Έθνη

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΣΔΕΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 11237:

ΠΟΛΙΟΧΝΗ: Μία Έλληνική
Δημοκρατία 5.000 χρόνων

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 11243:

Η θέση των δούλων στην αρχαία Ελλάδα (II)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΕΞΗΣ

ΣΕΛΙΣ 11257:

Πολιτονικό και ηλεκτρονικοί ύπολογοιστές

ΑΜΑΡΥΛΛΙΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ: σελ. 11209 • Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ
ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 11211 • ΕΘΝΙΚΑ: σελ. 11217 • Ο ΑΛΛΟΣ
ΛΟΓΟΣ: σελ. 11224 • ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ. 11251 • Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΠΡΟΠΑΤΟΡΩΝ ΗΜΩΝ: σελ. 11225 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ
ΙΔΕΩΝ: σελ. 11257.

Ἑλληνισμός καὶ «Ἑλληνικὸ» Κράτος

Στὴ συνείδηση τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Εἰκοσιένα ὁ στόχος τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνέπιπτε μὲ τὸν στόχο τῆς δημιουργίας ἐλευθεροῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἐπιδίωξη καὶ ὁραματισμός τῶν λογίων καὶ τῶν ἀπλῶν ἀκόμη ἀγωνιστῶν ἦταν ἐκτὸς τοῦ κράτους καὶ ἡ ἀναδίωξη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ μεγαλείου.

Ὁ πρῶτος στόχος ἐπετεύχθη (καὶ μὲ τὴν παρέμβαση τῶν ξένων: Ναυμαχία Ναυαρίνου, ἐκστρατεία Μαιζῶνος κ.λπ.) καὶ ἀργότερα διευρύνθηκε μὲ τὴν γεωγραφικὴ κατὰ στάδια μεγέθυνση τοῦ κράτους. Ἀπὸ τὸ 1828 ἕως σήμερα πράγματι ἓνα κράτος, ποὺ φέρει τὸ ὄνομα «Ἑλλάς», ὑπάρχει, ζῇ καὶ λειτουργεῖ.

Ὁ δεῦτερος στόχος, ἡ ἀνάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψεως, παραμένει ἕως σήμερα ἀνεπίτευκτος, μακρυνός, ἀπλησίαστος. Ὁ Ἑλληνισμός τοῦ ἐλευθεροῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ τίποτε, ποὺ νὰ ἀποτελέσῃ στοιχεῖο τοῦ Παγκόσμιου Πολιτισμοῦ, ὅταν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμός ἔχει δώσει, αὐτὸς καὶ μόνον αὐτός, ὅ,τι ἀποτελεῖ σήμερα τὴν καλλιέργεια καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ πλήρης ἀποτυχία τοῦ κρατικοποιημένου Νέου Ἑλληνισμοῦ νὰ ξαναβρῇ τὸν μεγάλο παλαιὸ ἑαυτό του μέχρι στιγμῆς τουλάχιστον εἶναι βεβαίως ἀποτέλεσμα αἰτίων καὶ σὲ καμμία περίπτωση δὲν εἶναι τυχαία: Οἱ κάτοικοι τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους ζοῦν κάτω ἀπὸ συνθῆκες καὶ προϋποθέσεις ἀπαγορευτικῆς τῆς πνευματικῆς τους ἀνόδου, γονιμότητος καὶ δημιουργικότητος. Ποιὸς φέρει τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἐξέλιξη αὕτη;

Μία ἰσχυρότατη ἔνδειξη μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸν μίτο, γιὰ νὰ ἰχνηλατήσωμε μιὰ ἀξιόπιστη ἀπάντηση στὸ μεγάλο αὐτὸ ἐθνικῆς σημασίας ἐρώτημα. Ἐννοοῦμε τὸ γεγονός ὅτι πλείστοι ζῶντες ἐκτὸς Ἑλληνικοῦ κράτους Ἑλληνες δημιουργοὺν καὶ ἀκόμη πρωτοποροῦν στοὺς τομεῖς τῆς ἔρευνας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς παιδείας, τῆς τεχνολογίας, τῆς τέχνης, τῆς πολιτικῆς, τῆς οἰκονομίας κ.λπ. στὶς ξένες χώρες ὅπου ἐργάζονται καὶ μαζί μὲ τὸ γεγονός αὐτὸ συνυπολογίζομε καὶ τὴν μόνη παγκόσμια «πρωτιά» τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τὴν ἐμπορικὴ ναυτιλία, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της δρᾷ, λειτουργεῖ καὶ ἀναπτύσσεται ἐκτὸς τῶν ὁρίων καὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἡ πλήρης διαφοροποίησις ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς δημιουργικῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν ἐντὸς τοῦ κράτους ἐγκλωδισμένων Ἑλλήνων (ὅπου, ὡς γνωστόν, δὲν ὑπάρχει παιδεία, δὲν ὑπάρχει ἔρευνα, δὲν ὑπάρχει τεχνολογία, δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη, δὲν ὑπάρχει πολιτικὴ, δέν... – κι ἂς μὴν αὐταπατώμεθα περὶ τοῦ ἀντιθέτου!) καὶ τῶν ἐκτὸς δικαιοδοσίας τοῦ κράτους Ἑλλήνων δημιουργῶν καὶ πρωτοπόρων εἶναι τόσο ἔντονη καὶ εὐγλωττη, ὥστε τὸ συμπέρασμα γιὰ τὰ αἷτια τῆς πολιτισμικῆς στειρότητος τοῦ «κρατικοῦ Ἑλληνισμοῦ» νὰ συνάγεται ἀδίαστα: Τὸ κράτος αὐτὸ καταστέλλει, ἐξουδετερώνει ἢ ἀποδιώχνει κάθε ζωτικὴ καὶ δημιουργικὴ δύναμη τῶν Ἑλλήνων, ποὺ τείνει νὰ ἀποδώσῃ καρποὺς ἢ θὰ μπορούσε νὰ ἐκδηλωθῇ μέσα στὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας του. Τὸ πῶς καὶ γιατί ἐκτελεῖ αὐτὴν τὴν τρισάθλια ἀποστολὴ εἶναι θέμα, ποὺ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Δαυλοῦ» ἔχει ἀναλυθῇ πολλὰς φορὰς στίς στήλες του. Καὶ θὰ συνεχισθῇ ἡ διερεύνησίς του, διότι εἶναι ἀνταπόδεικτο, ὅτι στὸ θέμα αὐτὸ περικλείεται τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 ἐθνικὸ μας πρόβλημα.

Δ.Ι.Λ.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Οί συμπράξεις Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας

Ἀγαπητέ κ. διευθυντά,

Αἷτιον καὶ ἀφορμὴ τῆς παρούσης ἐστάθη μεταξύ ἄλλων καὶ τὸ δημοσιευθέν κατὰ τὸ παρελθόν (εἰς τὸ τ. 161 τοῦ «Δαυλοῦ») ἄρθρον τοῦ κ. Ὁρέστη Ἑλιανοῦ μετὶ τίτλου «Ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ συμμαχία τοῦ 1821». Ἄν καὶ ἐντὸς τούτου ἀναφέρονται ὠρισμένα χρήσιμα καὶ ἀληθῆ, ἐν τούτοις εἷς τινα τῶν σημείων του χωλαίνει, μετὰ τὸν ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἐκφεύγῃ τῆς ἐπισημοῦ «ιστορικῆς» παραδόσεως.

Ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας δὲν ὑπῆρξε καθολικὴ καὶ ἀγεφύρωτος ἀντίθεσις μεταξύ Εὐρωπαίου χριστιανοῦ ὀρθοδόξου Ἑλλήνος καὶ Ἀσιατοῦ Τούρκου μουσουλμάνου, μεταξύ ἄλλων ἀναφέρει: «[...] Ὁμοία τὸ 1779 οἱ κλέφτες τῆς Πελοποννήσου συμμαχοῦν μετὰ τὸν καπετὰν πασᾶ Χασὰν Τζεζαῖρλῆ, γιὰ νὰ διώξουν τοὺς Ἀλβανούς, πὺν λυμαίνονταν τὴ χώρα μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων τοῦ Ὁρλώφ. Τὸ 1808 πάλι ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας στήν ἐπανάστασίν του ἐνάντια στὸν Ἀλῆ πασᾶ ζήτησε καὶ τὴν σύμπραξιν τῶν Τούρκων τῶν Τρικάλων». Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἔχομεν νὰ σχολιάσωμεν τὰ ἀκόλουθα:

Πρῶτον, ὅσον ἀφορᾷ στὸ 1779: Ἡ συμμαχία μεταξύ κλεφτῶν καὶ Χασὰν Τζεζαῖρλῆ δὲν ἐπετεύχθη λόγῳ τῆς μὴ ὑπαρχούσης ἀντιθέσεως, ἀλλ' ἐνεκα τῆς ἐκατέρωθεν ἐπιβαλλομένης τότε ἀνάγκης: ὁ μὲν Χασὰν θέλων νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν, τοὺς προσέφερεν ἀμνηστειὰν διὰ τὰ Ὁρλωφικά, οἱ δὲ κλέφτες τὴν ἀπεδέχθησαν δι' εὐνοήτους λόγους. Ὁμως μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἀλβανῶν –οἱ ὅποιοι εἶχον προσκλήθῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τὴν κατάπνιξιν τοῦ Ὁρλωφικοῦ κινήματος– ὁ Χασὰν κατέσφαξε τοὺς προαναφερθέντας, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου. Δέον ὅπως σημειωθῇ καὶ τονισθῇ ὅτι: Τὸ ὀρλωφικὸν κίνημα ἀπέτυχεν, διότι δὲν ἀπευθύνετο εἰς ὅλους τοὺς Ἑλλήνας ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τοὺς χριστιανούς Ὁρθοδόξους, ἀφή-

νοντας ἐκτὸς τοὺς Ἑλλήνας μουσουλμάνους.

Δεύτερον, ὅσον ἀφορᾷ στὸ 1808. Ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας κατὰ τὸ κίνημά του ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ ὕψωσε τουρκικὴν σημαίαν, ὅπως μᾶς πληροφοροεῖ ὁ Κασσομούλης εἰς τὰ ἱστορικὰ *Ἐνθυμήματά* του. Οἱ Βλαχαδαῖοι ἠττήθησαν κατὰ κράτος εἰς τὸ Καστράκι, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Γιὸς τῆς Καλογριᾶς ἐφόβησεν ἰδιοχείρως τὸν ἀδελφὸν τοῦ Εὐθυμίου Θεόδωρον. Ὅσους ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ κατενίκησαν τοὺς Βλαχαδαῖους, οἱ τρανοὶ... μᾶς ἱστορικοὶ συλλήβδην τοὺς ἀποκαλοῦν Τουρκαρβανίτας ἢ ἐπὶ τὸ εὐγενικώτερον Ἀληπασαλῆδες. Τουρκαρβανίτες λοιπὸν οἱ Καρταϊσκάκης, Ἀνδροῦτσος, Διάκος, Πανουργιάς, Δυοβουνιώτης, Ἰσκος καὶ Μπακόλας καὶ Βαρνακιώτης, τόσοι δὲ καὶ τόσοι ἄλλοι ἐπώνυμοι ἢ ἀνώνυμοι; Οὕτω λοιπὸν ἐγράφη ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τῆς τότε ἐποχῆς: Τὸν μὲν Βλαχάδαν, ὁ ὁποῖος ὕψωσε τὴν τουρκικὴν σημαίαν, τὸν καθιέρωσαν ὡς ἔθνικόν ἥρωα... Τὸν δὲ Ἀλῆ, πάντες γνωρίζομεν, ποῦ τὸν κατέταξαν. Ὅθεν ἐρωτᾶται: Τί προσέφερεν ὁ Βλαχάδας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, τί δὲ δὲν προσέφερεν ὁ Ἀλῆς, διὰ νὰ ριφθῇ ἀπὸ τὸν γνωστόν ἐσθλὸν εἰς τὴν τοῦ πυρός γέναν;

Εἰς ἄλλο τοῦ σημείου ἀναφέρει: «*Μὲ παρόμοιο τρόπο μουσουλμάνοι συμπράττον μετὰ χριστιανούς ἐνάντια στὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν*». Ὅντως συμπράττον, καὶ δὲν ἐπιδέχεται οὐδεμίαν ἀντίρρῳσιν τοῦτο. Ἀπαντες ὅμως οἱ μουσουλμάνοι οὗτοι –καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τῆς Πελοποννήσου– εἶναι ὅλοι ἀνεξαίρετως Ἀρβανίτες. Ὅπως καὶ ὁ Λαλιώτης Ἀλῆ Φαρμάκης καὶ οὐχὶ Λαλαῖος. Θὰ ἦτο ἄλλωστε ἀφελεὲς ἢ παρανοϊκόν, Τούρκοι μουσουλμάνοι τῆς Πελοποννήσου νὰ ἐπιθυμοῦν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἴδρυσιν χωριστοῦ κράτους.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας Ἑλληνες χριστιανοὶ καὶ μουσουλμάνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου ὄντως διεβίουν ἡσύχως καὶ εἰρηνικῶς μεταξύ των, ἢ δὲ θρησκεία των οὐδέποτε καὶ οὐδόλως ὑπῆρξεν αἰτία διαφορᾶς καὶ

αντιθέσεως. Ἐπὶ τούτου ὑπάρχουν πλείσται ὅσαι ἱστορικαὶ μαρτυρίαι. Ἡ εἰρηνικὴ των συνύπαρξις πρῶτον διεσαλεύθη κατὰ τὴν περίοδον τῶν Ὁρλωφικῶν, ἕως ὅτου ἐπέλθῃ τὸ θαθὺ χάσμα ἀπὸ τὸ '21 καὶ μετὰ, ὅτε αἱματηρῶς ἐχωρίσθησαν διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους, οἵτινες ἀναφέρονται καὶ ἐντὸς τοῦ ἄρθρου. Περισσότερα ἐπ' αὐτῶν δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ τὸ διδρίλιον τοῦ κ. Ἀριστείδου Κόλλια, «*Ἀρβανίτες καὶ ἡ καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων*».

Τέλος δὲ ἀναφερόμενος εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τὸν Ἀλῆ πασσά γενομένην τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1821 γράφει: «*Ἡ συνθήκη αὐτὴν στάθηκε ὁ πυρῆνας μιᾶς εὐρύτερης συμμαχίας μεταξὺ Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν καὶ μουσουλμάνων Ἀρβανιτῶν, ποὺ κράτησε ὁλόκληρο τὸν πρῶτο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως*». Ὅμως ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω γεννᾶται ἓνα ἐρώτημα: Οἱ χριστιανοὶ Ἀρβανίτες ὀπλαρχηγοὶ τίνος τὸ μέρος ἔλαβον; Ἡ τάχα δὲν ὑπῆρξαν; Ἐπ' αὐτοῦ ἀναφερόμεν τὴν θέσιν τοῦ κ. Κόλλια – τὴν ὁποί-

αν ἀποδεχόμεθα πλήρως, – ὅτι τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἐγένετο ἐθνικὴ συμφιλίωσις τοῦ θρησκευτικῶς χωρισμένου λαοῦ. Ἄλλωστε μία καίρια ἐρώτησις ἐξ ὧν τῶν ἀνωτέρω εἴμεθα τῆς γνώμης, ὅτι λυεῖ πολλά, τὰ ὁποῖα ἐπιμελῶς, κακοδοῦλως καὶ ἐντέχνως ἀπεκρύβησαν.

Εἶναι δυνατόν – ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἢ πλευρᾶς καὶ ἐὰν ἐξετασθῇ τοῦτο – εἰς μίαν σχετικῶς μικρὰν περιοχὴν ὡς αὕτη τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, νὰ ἀναφυσῶν ταυτοχρόνως δύο διαφορετικοὶ λαοί; Ἡ οἱ Πελασγοὶ εἶναι ἢ δὲν εἶναι οἱ κοινοὶ πρόγονοι προπάτορες ὧν τῶν Ἑλλήνων;

Υ.Γ. Διὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῶν Ἀλδανῶν βλ. τ. 174 «*Δαυλοῦ*», σελ. 10585 καὶ τὸ προορηθὲν διδρίλιον τοῦ κ. Ἀρ. Κόλλια.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν
Μετ' ἐξαίρετου τιμῆς
Μετ' Ἑλληνικῶν χαιρετισμῶν
Διόδωρος Ἀθμονεύς
Α' μηχανικὸς Ε.Ν.
Ἐν πλῆθ. – Ἰνδικὸς ὤκεανός

Εἶναι πράγματι τὰ ὁστὰ τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη;

Ἀγαπητὲ κ. διευθυντά,

Ἐνα πρῶτὸ παρακολουθώντας τὴν πρωινὴ ἐκπομπὴ τοῦ γνωστοῦ δημοσιογράφου κ. Παπαδάκη στὸν τηλεοπτικὸ δίαυλο τοῦ «Ἀντένα» ἄκουσα, ὅτι ἀνεκαλύφθησαν τὰ ὁστὰ τοῦ ἥρωος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Γεωργίου Καραϊσκάκη, τῶν ὁποίων ἡ τύχη ἡγνοεῖτο ἕως ἐκεῖνη τὴν στιγμὴ. Κατὰ γενικὴ δὲ ὁμολογίαν τῶν παρουσιαστῶν ἢ εἰδησις δὲν ἀνεφέρθη πούθεν, γεγονός τὸ ὁποῖο ἐξέπληττε καὶ τοὺς ἴδιους. Στὸ ὅλο θέμα ἀφιερῶθῃ μόνον ἓνα δίλεπτο. Ἡ ἱστορία εἶχε ὡς ἐξῆς:

Ἐπισήμως δὲν γνωρίζουμε, τί ἀπέγινε τὸ σῶμα τοῦ περιφημοῦ ὀπλαρχηγοῦ μετὰ τὸν θάνατό του, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ ἴδιος, λίγο πρὶν ὑποκύψῃ στὸ θανάσιμο τραῦμα του, ζήτησε νὰ ταφῇ στὸν μικρὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Σαλαμίνος. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ὕστατη ἐπιθυμία του δὲν κατεγράφη ἐπισήμως στὴν ἱστορία, με ἀποτέλεσμα τὸ ὅλο θέμα τῆς ταφῆς του νὰ λάβῃ διαστάσεις λαϊκῆς παραδόσεως καὶ μύθου, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε ἕως τὶς ἡμέρες μας. Τὰ πράγματα ὅμως ἄλλαξαν, ὅταν λίαν προσφάτως ὁ ἱερέας, ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ στὸν σημερινὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Σαλαμίνος, ἀνέλαβε ἰδίαν πρωτοβουλίαν καὶ σήκωσε ὅλες τὶς πλά-

κες τοῦ δαπέδου, γιὰ νὰ ἀνακαλύψῃ στὸ τέλος κάτω ἀπὸ μία πλάκα στὸ κέντρο ὅλου τοῦ ναοῦ τὰ ὁστὰ τοῦ ἥρωικοῦ «Γιου τῆς Καλόγριας». Ἀνάμεσά τους δὲ καὶ ἄλλα μικροαντικείμενα, ποὺ πιστοποιοῦσαν τὴν ταυτότητα τῶν εὐρημάτων. Πλήρης συγκινήσεως σπεύδει νὰ εἰδοποιήσῃ τηλεφωνικῶς τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ (ἀφελής, βλέπετε, ὁ ἀγαπητὸς ἱερεὺς). Ἐκεῖ τὸν συνδέουν με κάποιον ἀρμόδιο, στὸν ὁποῖον ἀφηγεῖται τὰ καθέκαστα. Ἀλίμονο ὅμως, μένει ἄφωνος, ὅταν ὁ ἀρμόδιος τοῦ ἀπαντᾷ, ὅτι τὰ συγκεκριμένα εὐρήματα «δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ Ὑπ. Πολιτισμοῦ! Ὁ ἱερέας σαστισμένος ἐπαναλαμβάνει, ὅτι πρόκειται γιὰ τὰ ὁστὰ «τοῦ γνωστοῦ Γ. Καραϊσκάκη». Ἡ ἀπάντησις ὅμως ἐπαναλαμβάνεται με ἥρεμην καὶ γεμάτην κατανόησιν ἀπὸ μερὸς τοῦ ἀρμοδίου. Ὅταν ὁ ἱερέας ἀναπόφευκτα ρωτᾷ, πῶς αὐτὸ εἶναι δυνατόν, παίρνει τελικῶς τὴν ἀπάντησιν: «...μὰ τὰ εὐρήματα αὐτὰ δὲν ἀνήκουν οὔτε στὶς Κλασσικὲς οὔτε στὶς Βυζαντινὲς ἀρχαιοτήτες».

Αὐτὸ ἦταν, ποὺ δὲν κατανοοῦσατε τόσα χρόνια, κύριοι τοῦ «Δαυλοῦ». Ἐκεῖ ἐγκτεται ὅλη ἡ διαφορὰ σας με τοὺς κρατικὸς φορεῖς: Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα πραγματεύεσθε, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι δὲν ἀνήκουν στοὺς δύο αὐτοὺς τομεῖς.

Γι' αυτό και κανείς δεν ασχολείται τόσο καιρό με την πινακίδα του Δισπηλιού ή με τις Έλληνικές πυραμίδες: Δεν ανήκουν στις Κλασσικές αρχαιότητες.

Είναι λοιπόν όλοφάνερο, ότι πρέπει να αλλάξετε τακτική πλέον στο περιοδικό σας. Σταματήστε πιά να είστε τόσο όξεις και επίμονοι στα θέματα χρονολογήσεων. Γιατί ντέ και καλά ο Τρωικός πόλεμος να έγινε το 3080 π.Χ.; Σε εκείνη την εποχή που τον τοποθετείτε, ποιός να ασχοληθί με αυτόν; Θά μπορούσατε κάλλιστα να τον στριμώξετε κάπου μεταξύ Μηδικών πολέμων και Ύνταλκιδείου ειρήνης. Εκεί μάλιστα! Καταμεσής της Κλασσικής περιόδου: θά

είχατε πολύ περισσότερες πιθανότητες να εισακουσθήτε και μάλιστα χωρίς προστριβές και διενέξεις.

Αυτή την στιγμή τὰ ὁσὰ τοῦ Καραϊσκάκη συντηροῦνται μὲ προσωπικά ἔξοδα τοῦ ἱερέως. Ὅμως δὲν ἔχουν παύσει νὰ ἀπαιτοῦν ἓνα μνημεῖο. Ἐάν τὸ κράτος ἀρνήται νὰ τὸ κατασκευάσῃ, τότε θὰ βροῦμε τρόπο νὰ τὸ κατασκευάσουμε ἐμεῖς, ὁ «κυρίαρχος λαός»!

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία

Μετὰ τιμῆς

᾽Αγγέλος Μανσόλας

Λευκωσίας 32, 112 53 Ἀθῆναι

Ἡ ἀδράνεια τῆς Ἐκκλησίας στὸ ζήτημα τῆς Γλώσσας

᾽Αγαπητέ κ. Λάμπρου,

᾽Αφορμὴ γραφῆς τῆς παρουσίας εἶναι ἡ συνεχισμένη ἀπὸ ἐτῶν δολιοφθορά και ὁ σκόπιμος διασυρμός τῆς γλώσσας μας, δι' αὐτῶν δὲ ἡ ἐπιχειρουμένη ἱστορική, πολιτιστική και πνευματική γενοκτονία μας.

Οἱ ἐνδείξεις πολλές. Ὁρισμένες ἐξ αὐτῶν: Ἡ προετοιμασία και ἡ πρόκλησις πλασματικῶν γλωσσικῶν κινήματων, ὁ πνευματικὸς διχασμὸς ποὺ ἀκολούθησε, ἡ διακωμῶδισις τῆς γλώσσας μας μὲ ἐκεῖνο τὸ περιδῶντο βασίλοχοντικῆς κατασκευῆς και προελεύσεως γλωσσικὸ ἰδίωμα, ἡ ἀπόδοσις εἰς αὐτὴν πολιτικοῦ στίγματος, γιὰ νὰ ὑπόβοιθῃ και ὁ λαϊκισμὸς τῶν κομματικῶν ἐπιτελείων και τῶν συμφερόντων τους, ἡ διαμόρφωσις εἰς τὸν ἀνίδεον πολίτη τῆς ἀπόψεως, ὅτι καθαρῶς και ἀρχαῖα ἑλληνικά εἶναι ἀντιλαϊκή, περιττὴ και ἄχρηστη γνώσις, ἡ διαρκὴς αὐξανομένη ὑποβάθμισις τῆς ποιότητος τῆς παρεχομένης κρατικῆς παιδείας, ἡ σταδιακὴ κατάργησις τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν εἰς τὴν μέση ἐκπαίδευσι, ἡ αὐθαίρετη (γιὰ νὰ μὴν ὀνομάσω δικτατορικὴ) ἐπιβόλῃ τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος γραφῆς.

Εἶναι ἀξίεπαινος ἡ προσπάθεια τοῦ «Δαυλοῦ» νὰ συντηρῇ και νὰ ἀνανεώσῃ τὸν προῶν ματισμὸ γιὰ αὐτὴν τὴν βάρυαρη ριζοκτόνο ἐπιθεσί, ποὺ δέχεται ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁ Ἑλληνισμός, διότι οἱ καταστρεπτικὲς συνέπειές της ἀπὸ ὀρισμένους σκοπίμως ἀποσιωπῶνται, ἀπὸ ἄλλους ὑποδαθμίζονται ἀποπροσανατολιστικῶς ὡς πρὸς τὴν ἀπουνδιότητά των. Ἐνῶ εἰς τὴν καλτέραν τῶν περιπτώσεων δὲν ἔχουν συνειδητοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς καλοπροαίρετους.

Εἰς αὐτὴν τὴν πρωτοφανὴ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιχειρουμένη λεηλασία ἐντυπώσεις προκαλεῖ ἡ μακροχρόνιος και ἀνεπίτρεπτος σιωπὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἕως σήμερον δὲν ἔχει λάβει ἐπισήμως θέσι οὔτε ἔχει ἀγωνισθῇ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ μεγίστου ἀνοσιουρηγήματος ποὺ συντελεῖται. Οἱ ἡγέτες της, ποὺ ὅμως ἀρέσκονται νὰ ὀνομάζωνται και νὰ θεωροῦνται πνευματικοὶ ἐκπρόσωποι και ἐγγυητὲς τῆς συνεχείας τοῦ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλληνισμοῦ, ἐνῶ ἔπρεπε λόγῳ τῆς θέσεώς των και τῆς συνυπαρχούσης δυνάμεως και ἐξουσίας των ἐξ ἀρχῆς νὰ φωνάξουν και νὰ ἐναντιωθοῦν, ἀναλογιζόμενοι τὴν ἐπικείμενη καταστροφὴ, σιωποῦν.

Ἡ προσπάθεια, διαρκὴς και συστηματικὴ, τῶν γνωστῶν «ἀγνώστων» κυκλωμάτων ἐξουσίας νὰ δλοκληρώσουν διαδοχικῶς τὸν ἀφεληνισμό τῆς γλώσσας μας, νὰ μᾶς στέρησουν γιὰ τὸ μέλλον τὴν πιστοποίησι τῆς διαχρονικῆς ἑλληνικῆς ταυτότητάς μας, ναί, καθιστᾷ ἐγκληματικὴ τὴν σιωπὴ ἐκείνων, ποὺ μποροῦν νὰ ἀνακόψουν τὴν πορεία πρὸς τὸν ἐκλατινισμό, ἀλλὰ ἀδρανοῦν. Καί ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συγκαταλέγεται εἰς ἐκείνους, ποὺ μποροῦν. Τὸ ἔχει ἀποδείξει κατὰ καιρούς, ἐπιλαμβανομένη ἄλλων τομέων τοῦ ἐν γένει κοινωνικοῦ γίγνεσθαι μὲ ἐπιτυχία. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰδία ἡ καθεστηκυῖα τάξις τῆς διδῇ τὰ ἐρείσματα αὐτῆς τῆς ἐνεργοποιήσεως, ὅταν θεωρῇ, ὅτι ἀναζητήσις και δόγμα μποροῦν νὰ συνυπάρχουν εἰς ἓν, ἐξ οὗ και διατηρεῖ ἐκεῖνο τὸ ἀκατανόητο «Υπουργεῖο Παιδείας και Ὁρησκευμάτων». Ἀν και ἡ θεομοθετημένη αὐτὴ φιλοσοφία δικαίως βάλλεται, ἡ

Ἐκκλησία θὰ μπορούσε πρὸς ὄφελος τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὶς δυνατότητες, ποὺ αὐτὴ τῆς παρέχει, καὶ ἔτσι νὰ ἀγωνισθῇ, γιὰ νὰ στηλιτεύσῃ καὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν βάρβαρο γλωσσικὸ ἐκφυλισμὸ.

Ἡ σιωπηρὰ χρησιμοποίησις τοῦ πολυτονικοῦ συστήματος γραφῆς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά ἔγγραφα ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅλες τὶς λοιπὰς Ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, οἱ ὁποῖες διὰ τῆς «δυνάμεως» τοῦ νόμου χρησιμοποιοῦν τὸ μονοτονικόν, δὲν ἀρκεῖ. Ἡ διάσωσις ἀκεραίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ μέλλον μόνον διὰ μέσου τῶν ἱερῶν κειμένων δὲν ἀρκεῖ. Ἡ λεηλασία δὲν ἀποτρέπεται, ὅταν ὡς μουσειακὸ εἶδος ὑπάρχῃ ἅπλως σὲ εἰδικῇ χρῆσι μίᾳ γλώσσᾳ ἀκατανόητος πλέον σὲ αἰσθητικῇ καὶ περιεχόμενῳ, γιὰ νὰ τὴν ἀποδέχεται εἰς τὸ ἔξῃς ὁ ἀδαῆς χριστιανὸς ὡς γλώσσα θεϊκῆς προελεύσεως, ἢ ὅποια ὅμως δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ἀντίληψιν καὶ ἐμβάθυνσιν νοημάτων.

Ὅφειλε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὡς πνευματικὴ ἡγέτις νὰ λάβῃ εὐθέως θέσιν, γιὰ νὰ διασωθῇ ἐν συνόλῳ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὄχι μόνον ἓνα μέρος του, διότι, ὅπως λέγει καὶ ὁ ποιητής, «...δὲν φτάνει νὰ λάμπει ἡ ἀλήθεια/ πρέπει καὶ νὰ σφάζει...». Ἀλλως ἅπαντες οἱ σιωπῶντες προστατεύουν «τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν». Ἀλλως ὑλοποιεῖται μὲ τὴν συμμετοχὴ καὶ αὐτῶν ἐκεῖνο, ποὺ ὑπεδαύλισε καὶ ὑπέδειξε ὁ ἀνθέλλην ἐξωριασμερικανὸς πρῶην Ὑπουργὸς Ἑξωτερικῶν τῶν ΗΠΑ καὶ καθοδηγητῆς τῆς Κυπριακῆς τραγωδίας κ. Χένρυ Κίσσινγκερ, ὅτι «...γιὰ νὰ ὑποταχθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς (διάβαζε Ἑλληνισμὸς), πρέπει νὰ καταστραφῇ ἡ γλώσσα του...». Αὐτὸ μᾶς ἐτοιμάζουν;

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀνάγνωσιν
Μαρία Καλφοπούλου

Δικηγόρος

Ἑλευθερίου Βενιζέλου 22

65302 ΚΑΒΑΛΑ

Οἱ «πολιτικοὶ τῆς ἐπιστήμης» κ.κ. Δ. Μαρωνίτης καὶ Φ. Κακριδῆς

Κύριε διευθυντά,

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς καθόδου στὴν Κρήτη (γιὰ συμμετοχὴ τοὺς ὁ ἓνα Διεθνὲς Συμπόσιο μὲ θέμα «Τὰ Ὅρια τῆς Ἀρχαίας Κληρονομιάς») τῶν καθηγητῶν ἡ μᾶλλον «πολιτικῶν τῆς ἐπιστήμης» κ.κ. Δ. Μαρωνίτης καὶ Φ. Κακριδῆ σὰς πληροφοροῦμε, ὅτι γνωρίζουμε τὴν συμβολὴ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν στὴν ὁλέθρια κατάργηση τῆς ἱστορικῆς γραφῆς τῶν Ἑλλήνων καθὼς καὶ τὴν ἀντίθεσίν τοὺς στὴν διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, τὴν στιγμὴ μάλιστα ποὺ διδάσκονται στὰ σχολεῖα τῶν περισοτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἀκόμη μαθαίνουμε γιὰ τὴν ἐπιμονήν τοὺς στὴν καταρριφθεῖσα ὑπόθεση περὶ φοινικικῆς προελεύσεως τῶν γραμμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου

καὶ στὴν διάτρητὴ τὴς ἡμέρες αὐτές, ἔπειτα ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις, Ἰνδοευρωπαϊκῇ θεωρίᾳ.

Κάποιος πρέπει νὰ τοὺς μιλήσῃ γιὰ τὸν πανάρχαιον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὰ γράμματα καὶ τὸ φῶς στὴν οἰκουμένη, ἃν καὶ φαίνεται, ὅτι οἱ κύριοι αὐτοὶ ἔχουν πάρει ὀριστικὸν διαζύγιον μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀλήθειας, ὅπως πρὸ πολλοῦ ἔκαναν καὶ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἔθνους.

Μετὰ τιμῆς

Κρητικοὶ ἐπιστήμονες
Μανώλης Ἀλιφιερᾶκης

Πρόεδρος Ὁμίλου Χανίων

διὰ τὴν Διάδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης

Τὰ νέα γραμματόσημα μὲ θέμα τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα

Ἀγαπητέ «Δαυλέ»,

Παίρνω τὸ θάρρος νὰ σὰς ἐπισυνάψω ἔντυπο τῶν ΕΛ.ΤΑ., σχετικὸ μὲ τὴν νέα σειρά γραμματοσήμων, ποὺ κυκλοφόρησαν μὲ θέμα τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα.

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς:

– Ἡ παλαιότερη Ἑλληνικὴ ἐπιγραφή δὲν εἶναι αὐτὴ τῆς Οἰνοχόης τοῦ 720 π.Χ.

– Δὲν ἔχει ἐκδοθῇ γραμματόσημο μὲ τὴν Γραμμικὴ Β: μόνο μ' αὐτὸ προβάλλεται στὸ ἔξω-

τερικὸ καὶ ὄχι μὲ τὴν παράσταση ἐπὶ τοῦ φακέλλου.

– Τὸ γραμματόσημο τῶν 150 δρχ. εἶναι ἄχρηστο, διότι δείχνει στοιχεῖα τῆς Βυζαντινῆς διακοσμητικῆς τέχνης καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν ἀναπαράσταση τοῦ παύρου τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος (Βυζαντινῆς περιόδου).

– Σχετικὰ μὲ τὸ κείμενον τοῦ γραμματοσήμου τῶν 350 δρχ. τὸ σωστὸ κείμενον τοῦ Δ. Σολωμοῦ εἶναι: «ΜΗΓΑΡΙΣ ΕΧΩ ΑΛΛΟ ΣΤΟ ΝΟΥ ΜΟΥ ΠΑΡΕΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ»: Δέν γίνεται έλεγχος; – “Όταν θέλωμε νά προβάλωμε τή γλώσσα μας, ανατρέχουμε στίς ρίζες της και όχι στήν μετέπειτα εξέλιξή της.

– Άντι τοῦ Βυζαντινοῦ θά μπορούσε νά ἐκδοθῇ γραμματόσημο ‘Ελληνιστικῶν Χρόνων μέ τήν Ἀττική διάλεκτο.

– Δέν ἀναφέρεται πουθενά, ὅτι ἡ ‘Ελληνική εἶναι ἡ μήτηρ ὅλων τῶν γλωσσῶν. οὔτε ὅ,τιδήποτε γιά τήν καθηγήτρια McDonald, πού βρῆκε μέχρι σήμερα 66 ἑκατομμύρια τύπων τῆς ‘Ελληνικῆς.

– Στό γαλλικό κείμενο, στήν πρώτη πρόταση

δέν ἀναφέρεται τὸ ὑποκείμενο: “Οἱ Ἕλληνες” – χωρίς νά σχολιάσω τήν ὅλη μετάφραση.

– “Όσο γιά τὸ ‘Ελληνικό κείμενο, ντράπηκα πού τὸ διάβασα γιά τίς ἀνακρίδειές του, πού ἐπιτρέπει στὸν κάθε ἀναγνώστη-γνώστη νά ἀμφιβάλλῃ, κατὰ πόσον ὁ συντάξας ἔχει ἀσχοληθῇ μέ τήν ‘Ελληνική Ἱστορία καί Γλώσσα. Προηγῆθηκε καμμιά συζήτηση μέ «ἐπαίοντες» ἐπὶ τοῦ προκειμένου;

Εὐχαριστῶ γιά τήν φιλοξενία

Α. Λοΐζος

Ταχ. Θυρ. 8282

10010 Ἀθήνα

Ποιός θά ἐξελληνίσῃ τὴ Ρωμιοσύνη καί τὴν Ὁρθοδοξία;

Φίλτατε κ. Λάμπρου,

“Όπως πάντα, «ξεκοκκαλίζω» στήν κυριολεξία τὸν «Δαυλὸ» καί παρακολουθῶ τὰς διαφόρους ἐπιστολάς καί ἄρθρα ἀξιόλογων πράγματι Ἑλλήνων. Θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ διὰ τῆς παρούσης σὲ δύο θέματα, πού ἔχουν πολλές φορές καί ἀπὸ πολλοὺς ἀναφερθῇ καί ἀναπτυχθῇ στὸ περιοδικό σας.

Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ κατ’ ἐπανάληψιν γραφέν αἶτημα γιά τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ὀρθὸ καί εἶναι σωστὸ καί πρέπον, ἐφ’ ὅσον λέγεται «ἐλληνική» κ.λπ., νά γίνῃ πράγματι ἐλληνική. Ἀλλὰ μέ ποιούς; Μὲ τὸν «Παπαρωμιό» Μεταλληνὸ ἢ μέ τὸν Αὐγουστίνου καί τοὺς καθ’ ὅλα ὁμοιοὺς τῶν; Ἡ μήπως μέ τὸ γιὰ αἰῶνες ἀνθελληνικὸ Φανάρι; Ἡ μήπως μέ τὸ ἀνθελληνικὸ κρατίδιο, πού στήν κυριολεξία κυβερνᾷ τὴν Ἑλλάδα τῆς διασποράς; Θά μοῦ εἴπῃ κανεὶς θρησκόληπτος, ὅτι τὰ παραλέω. Τότε ἂς διαβάσῃ τίς δηλώσεις τοῦ πρώην Ἀρχιεπισκόπου Β. καί Ν. Ἀμερικῆς Ἰακώβου Κουκουζῆ, ὁ ὁποῖος τὸ 1968 εἶπε, ὅτι «πρέπει νά ἀπεκδύσουμε τὴν ὀρθοδοξία ἀπὸ τὰ ἐλληνικά της ἐνδύματα!» Ὁ ἴδιος βυζαντινιστῆς τότε πάλι μᾶς εἶπε, ὅτι, «ὅταν ἦταν μικρός, προσευχόταν σὲ κάποιον θεό, ἐνῶ τώρα ὁρῆκε, ὅτι θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος!» (ἴδετε ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς «Φωνὴ τῶν Ἀποδήμων», «Ὁμογένεια» κ.λπ.).

Ἡ μήπως ὁ ἴδιος Ἰακώβος δέν κατήργησε τὴν γλώσσα τὴν ἐλληνική στὸ Κληρικολαϊκὸ Συνέδριο τοῦ Κολοράντο; Ἡ μήπως αὐτὸν τὸν καταπροδῶσαντα τὸν Ἑλληνισμό, ἀκόμη καί τὴν Ὁρθοδοξία, πού εἶναι ἱεράρχης, δέν τὸν δέχονταν οἱ ἐκεῖ λαϊκοὶ καί κληρικοί, καί τοῦ ἔδιναν διπλώματα οἱ «ἐθνάρχες», ὁμοιοὶ του βέβαια;

Ποιοὶ λοιπὸν θά ἐξελληνίσουν τὴν ἐκκλησία;

Τὸ δεύτερο ζήτημα, πού ἔχει θιγῇ πολλὰς φορές παλιά, εἶναι ἡ συνένωσι τοῦ ἀποδήμου ἐλληνισμοῦ, ἀκόμη καί τοῦ ἐναπομένου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας μέχρι τὴν Νότιο Ἀμερικὴ καί ἀπὸ βορρᾶ μέχρι νότον. Ἀπὸ ποιούς ὅμως; Ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντες τὸ ρωμαίικο κρατίδιο; Δέν τὸ φαντάζομαι! Γιατί, ὅταν οἱ ἐναπομένοντες Ἕλληνες στήν Ἰμβρο ζήτησαν πρὸ ἐτῶν ἀπὸ τὴν Μ. Μεροῦρη μερικὰ χρήματα γιά διύλεια, τοὺς εἶπε, ὅτι τὸ ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ δέν διαθέτει τέτοια κονδυλία! Τὸ ἴδιο ὅμως ὑπουργεῖο χάλαγε τότε δισεκατομμύρια γιά φιέστες. Ἡ γιά τὸ αἶτημα τῶν Ἑλλήνων τῆς Κάτω Ἰταλίας; Ἡ γιά ἐμᾶς, τοὺς 100% Ἕλληνες τῆς διασποράς, τοὺς παραδομένους στίς ὁρέξεις τοῦ Φαναρίου; Ἡ μήπως δέν γνωρίζετε τίς δηλώσεις τοῦ κ. Γ. Ράλλη γιά μᾶς, πού μᾶς ἀπεκάλεσε «πολίτες ξένης χώρας»; Ποιούς ἐμᾶς; Ἐμᾶς, πού τὸ 1974 φθάσαμε μέχρι τὴν Ἰταλία ὡς ἐθελοντές, γιά νά πᾶμε νά πολεμήσουμε στήν Κύπρο, χωρίς νά μπορούμε νά διαπεραιωθοῦμε στὰ Ἑλληνικά παρᾶλια λόγω ἀπαγορεύσεως; Γιὰ νά μάθουμε τότε, ὅτι ὁ Καραμανλῆς ἀποφάνθηκε, ὅτι «Ἡ Κύπρος εἶναι μακρινά!» Ἡ μήπως περιμένετε ἀπὸ τὸ «Συμβούλιο Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ» νά διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα; Ἐάν ναι, θά ὑποστοῦν ὅσοι τὸ πιστεύουν μεγάλῃ ἀπογοήτευσῃ.

Μεθ’ ὑπολήψεως

Δ.Ι. Χαλέας

Insurance Counselor

Suite I

3940 W. Touhy Ave.

Lincolnwood Ill.

Ἡνωμένες Πολιτεῖες

Κύριε διευθυντά,

Σας έσωκλείω ένα άρθρο του κ. Γιώργου Θαλάσση από τον «Έπενδυτή» της 10ης Νοεμβρίου. Ούτε λίγο ούτε πολύ ό κ. Θαλάσσης στο άρθρο του «Welcome to the airport Ellinikon of... *Aithina*» μάς θεωρεί άνόητους, έπειδή θέλουμε να χρησιμοποιηται διεθνώς τó όνομα *Hellas* και όχι *Greece*. Έγώ, ό άνόητος, θά ήθελα να ύπενθυμίσω στόν κύριο Θαλάσση, ότι τó *Greece* δέν προέρχεται από λατινική ρίζα αλλά από τó Γραικός. Αυτό άκουσαν οί Λατίνοι, μέ αυτό μάς άποκάλεσαν. Μέ τόν ίδιο τρόπο και σήμερα οί Τούρκοι μάς άποκαλούν «Γιουνάν», πού προέρχεται από τó «*Ιωνία*».

Παρατηρήστε τó άρθρο του. Είναι γεμάτο από άνθελληνικές, λανθασμένες άντιλήψεις και είρωνία:

1) Στην δεύτερη παράγραφο άναφέρει: «...όχι έπειδή δέν άγνωρίζουμε τó δικαίωμα σέ ένα κράτος να χρησιμοποιεί τó όνομα πού θέλει». Δέν θυμίζει αυτό λιγάκι Μακεδονικό;

2) Στην ίδια παράγραφο: «Όμως τó να όνομάζεις κάποιον άποτελεί άσκηση ή και κατάχρηση έξουσίας έπάνω του... Ό Έλληνικός πολιτισμός επανειλημμένα άσκησε αυτήν τήν έξουσία και μερικές φορές κατόρθωσε να επιύάλει όνόματα...».

3) Στην τέταρτη παράγραφο γράφει μέ είρωνία: «Γιά να μήν τó μπερδέψουμε (τό άεροδρόμιο του Έλληνικού) μέ τó άεροδρόμιο στο Μπογιάτι, τή Μαγκονφάνα, τó Λιόπεσι ή τά Σπάτα;».

Ξέρετε, τί είναι λυπηρό, αλλά και επικίνδυνο, στην περίπτωση αυτή; Ό κ. Γιώργος Θαλάσσης είναι διδάκτωρ της Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Όξφόρδης. Τά λόγια περιτεύουν.

Φιλικά
Άρης Κουσούλης
 172 Sheridan Ave.
 Clifton, N.J. 07011
 U.S.A.

«Κινέττα», ό αρχαίος Τριποδίσκος Μεγαρίδος

Άγαπητέ κ. Λάμπρου,

Σχετικά μέ τήν άπορία των κατοίκων της περιοχής για τó άν και κατά πόσον ή σήμερα γνωστή παραθαλασσία «Κινέττα» (άλβανική όνομασία για τó «Έλος» κατά πληροφορίες) είχε κάποια παρουσία κατά τούς αρχαίους χρόνους, από τήν πηγή «Γενική Ιστορία των Μεγάρων» (σελ. 82 και 83) του Ίακώβου (Γεωργίου) Πηλλή έμάθαμε μερικά άρκετά ενδιαφέροντα:

«(γ) Ό Τριποδίσκος: Αρχαία πόλις της Μεγαρίδος και έν έκ των πέντε μικρών, ως λέγεται, χωρίων, εις τά όποια διηρέθη άρχικώς ή περιοχή Μεγαρίδος. Αύτη έκαλείτο “Τριποδίσκος”, “Τριποδίσκοι”, “Τρίποδοι” και “Τριποδίσκιον” και “Τριποδίσκη”, και ό Στράβων άναφέρει, ότι συμφώνως μέ μερικούς κριτικούς ή πόλις «Τριπόδι» άνεφέρετο υπό του Όμήρου από κοινού μέ τās πόλεις Αίγιρονσα και Νισαία ως ένα μέρος των κατακτήσεων του Αϊάντος, βασιλέως της Σαλαμίνος, και, ότι τó εδάφιο, τó όποιον περιείχε τά όνόματα αυτά, παρελείφθη υπό των Άθηναίων, οί όποιοι ύποκατέστησαν τούτο μέ έτερον, επί σκοπώ όπως άποδείξουν, ότι ή Σαλαμίς εις τήν έποχήν του Τρωικού πολέμου άνήκεν εις τās Άθηνas. Ό Θουκυδίδης άναφέρει, ότι ό Τριποδίσκος εύρίσκετο εις τούς πρόποδας του όρους Γεράνεια, εις ένα μέρος τó όποιον ήτο πρόσφορον διά τήν διακλάδωσιν

στρατευμάτων πορευομένων από τās Πλαταιάς εις μίαν διεύθυνσιν, και από τόν Ισθμόν προς τήν έτέρα. Ό Πανσανίης περιγράφει έπίσης τήν πόλιν ως εύρισκομένην εις τούς πρόποδας των Γερανείων όρέων και εις τήν όδόν από τούς Δελφούς προς τó Άργος. Η πόλις έλαβε τήν επωνυμίαν της κατά τόν Πανσανίαν από ένα τρίποδα, τόν όποιον ό Κόροιβος, όλυμπιονίκης εις τήν Ιην Όλυμπιάδα, 776 π.Χ., ό Άργείος, μετέφερεν έκ Δελφών μέ τήν έντολήν ότι, όποτε ή τρίπους έπιπτεν εις τó έδαφος, ούτος θά κατώκει πλέον εκεί και θά άνήγειρεν έν ιερόν εις τόν Απολλωνα. Ό W.M. Leake κατά τόν περασμένον αιώνα άναφέρει εις τó έργον του, ότι παρητήρησε τά ίχνη μιās αρχαίας πόλεως εις τούς πρόποδας των Γερανείων, επί της όδοϋ από τās Πλαταιάς προς τόν Ισθμόν, και όκτώ περίπου χιλιόμετρα (πέντε μίλια) βορειοδυτικώς των Μεγάρων. Ό Τριποδίσκος έξυννείται εις τήν ιστορίαν της φιλολογίας ως ό τόπος γεννήσεως του Σουσαρώνως (c. 620 - c. 550 π.Χ.), ό όποιος κατά τήν παράδοσιν εισήγαγε τήν κωμωδίαν εις τήν Άττικήν, και μετεκινήθη από τήν πόλιν αυτήν εις τήν Ίκαρίαν της Άττικής».

Μέ έκτίμηση
Μαριάννα και Πέτρος Πρωτοπαπαδάκη
 Κινέττα Μεγαρίδος

Ἡ «Ἐλευθερία» στὴν Νεοελληνικὴ ἰδεολογία*

«Στὴν ψυχὴ, στὸ πνεῦμα τοῦ Σολωμοῦ – γράφει σύγχρονος ἱστορικός – οἱ δύο ἔννοιες («Ἐλευθερία» καὶ «Ἑλλάδα») φτάνουν νὰ ἐπικαλυφθοῦν ἐντελῶς»¹. Ὅμως στὴ Νεώτερη Ἑλλάδα καὶ ἡ πρώτη ἔννοια σὰν ἡ ὑψηλότερη καὶ ἑλληνικώτερη ἰδέα καὶ πράξη τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ δεύτερη ἔννοια σὰν ἰδεολογικὴ ἀξία ἡ ἱστορικό μέγεθος πῆραν ἤδη πολὺ πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα διάφορα, συχνὰ ἀντιφατικά περιεχόμενα. Ὁ διαφορισμὸς αὐτός, ἡ σύγχυση θὰ λέγαμε, παρατείνεται μέχρι σήμερα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ὑπάρχῃ στὴν ἱστορία τῶν συνειδήσεων τοῦ νεώτερου καὶ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ κεντρικὸς ἀξιολογικὸς καὶ ἰδεολογικὸς πυρήνας. «Ἑλλάδα» καὶ «Ἐλευθερία» ἔγιναν ἀπειροπρόσωπες θεές, ἀχνὰ φαντάσματα περιπλανώμενα, παραπαίοντα στὸν ἰδεολογικὸ χῶρο. Στὸ κρατικό-πρακτικὸ ἐπίπεδο ἡ πληθὺς τῶν ἀντιλήψεων, ποὺ ἐπικράτησαν καὶ ἐπικρατοῦν γύρω ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς κεντρικοὺς ἄξονες τῆς Ἑλληνικῆς Συνειδήσεως, εἶναι τόσο ἀσχημάτιστη, τόσο νεφελώδης, τόσο ἀντινομική, ὥστε ἀπὸ καθαρὰ πολιτικὴ ἄποψη «Ἑλλάδα» καὶ «Ἐλευθερία» στὴν πραγματικότητα νὰ μὴν ὑπάρχουν σήμερα παρὰ μόνον ἴσως σὰν κακέκτυπα τῶν πρωτογενῶν κλασσικῶν ἑννοιῶν.

Δύο τάσεις τῆς ἰδεολογίας τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἰουδαιοχριστιανικὴ καὶ ἡ εὐρωπαϊζουσα, παρουσιάσθηκαν ἀντιμέτωπες πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα – ἡ ἀρχὴ τῆς συγκρούσεώς τους ἴσως πρέπει νὰ ἀναχθῇ στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα οἱ τάσεις αὐτές – λὲς καὶ προαισθάνονται τὴν καινούργια ἱστορικὴ φάση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διεκδικοῦν σπασμωδικὰ ἡ κάθε μιὰ τὴν πνευματικὴ κυριαρχία γιὰ τὸν ἑαυτὸ της – ξεσπαθώνουν καὶ ἀναμετρῶνται, δοκιμάζοντας νὰ καθορίσουν τὰ πρωταρχικά τους πνευματικά καὶ πολιτικά «μοτίβα».

Ὁ δυναμικώτερος τότε ἐκπρόσωπος τῆς πρώτης, ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἀνθίμος, τυπώνει τὸ 1798 στὴν Κωνσταντινούπολιν ἓνα «συγγραμμάτιον», ποὺ τὸ κυκλοφορεῖ σὰν «πανταχοῦσα» (ἐγκύκλιο) στὸν χριστιανικὸ κλῆρο τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου ἀνοιχτὰ ἀντιτάσσεται στὴν ἐλευθερία καὶ κηρύσσει τὴν ὑποταγὴν στὸ Σουλτάνο καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ κάθε ἐπαναστατικὴ δράση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος: «Αἱ νεοφανεῖς αὐταὶ διδασκαλαί – γράφει – ὥσάν ὅπου εἶναι ἐναντία εἰς τὴν θεϊὰν Γραφὴν καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, ἃν ἦσαν νὰ σᾶς κάμουν νὰ ἀποκτήσετε καὶ ὅλα τὰ πλούτη τοῦ κόσμου, πάλιν πρέπει νὰ εἶναι μισηταί, ὡς ἐπινόησις τοῦ πονηροῦ διαδόλου τοῦ ἀγρυπνοῦντος διὰ τὴν ψυχικὴν τῶν χριστιανῶν ἀπώλειαν. Πόσω μᾶλλον, ὅπου αἱ ὑποσχέσεις των εἶναι ψευδεῖς καὶ ἀπατηλαί, καὶ τὰ ἐπόμενα ταύτης, ὅχι πλούτη καὶ δόξαι, ἀλλὰ πτωχεία, δυστηρία, ἀκαταστασία, καὶ τὸ καθ' αὐτὸ σκοποῦμενον ταύτης τῆς ἐλευθερίας μίᾳ μισητῇ ὀλιγαρχίᾳ καὶ τυραννίᾳ, ὡς ἐκ τῆς πείρας φαίνεται»².

Ἡ «ἄλλη πλευρά», οἱ ἰδεολογικοὶ φορεῖς τοῦ νεογέννητου τότε εὐρωπαϊκοῦ Ἀστισμοῦ, αἰσθάνθηκαν ἄμεση τὴν πρόκληση καὶ ἀντέταξαν ἀμέσως τὴν ἀπάντησή τους. Τὸ «πρωτοπαλλήκαρό» τους, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς, τυπώνει στὸ Παρίσι, ὅπου διαμένει, ἀνώνυμα, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ προφανῶς τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς τοῦ θρησκευτικοῦ Κατεστημένου, τὴν «Ἀδελφικὴν Διδασκαλίαν πρὸς τοὺς εὐρισκομένους κατὰ πᾶσαν τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικράτειαν Γραικοὺς», ὅπου τὰ ἰδεολογικὰ βᾶθρα «Εὐρώπῃ» καὶ «παράδοσιν» ἰουδαιοχριστιανικὴ ἀποτελοῦν τοὺς στυλοβάτες τοῦ σκεπτικοῦ τοι: «Ὅσα κακὰ συγκοφαντῶν ἀναιδῶς προσάπτει (ἐννοεῖται ὁ Ἀνθί-

* Πρωτοδημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος 3 (Μάρτιος 1982) τοῦ «Λαυλοῦ», σελ. 101-111.

μος) εἰς τὰ νεωστὶ ἐλευθερωθέντα τῆς Εὐρώπης ἔθνη, εὐρίσκονται πραγματικῶς ὅλα εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν (...). "Ἄν κατ' ἀρχὰς τῆς νῦν πολιτικῆς μεταβολῆς (ἐννοεῖ τὴν Γαλλικὴ ἀστική Ἐπανάσταση) ἐκκυρίευσαν πρὸς μικρὸν τὰ πάθη, ἦτο καὶ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς τυράννου (ἐννοεῖ τὸν Ροδεσπιέρο), ὁ ὁποῖος, κυδερνήσας μὲ ράβδον σιδηρᾶν εἰς δεκαοκτὼ μηνῶν διάστημα τὴν Γαλλίαν, ἔδειξε μάλιστα μὲ τοῦτο, ὅτι μόνον ἀσφαλὲς πολίτευμα εἶναι ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ νόμοι μόνον δεσπόζουσι μὲ ἀπροσώποληπτον ἰσότητα ἐπάνω εἰς ὅλους καὶ ὅχι αἱ θελήσεις τῶν κατὰ μέρος πολιτῶν. Εἰς τὸ τοιοῦτον μόνον πολίτευμα ἔχει χώραν ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία...»³.

Ὁ Ἑλληνικὸς εὐρωπαϊσμός καταφάσκει λοιπὸν στὴν ἐλευθερίᾳ τῆς «ἰσότητος» – ἰδανικὸ πού δὲ συμπίπτει μὲ τὴν ἐλληνικὴ ἀντίληψη περὶ ἐλευθερίας, ὅπως θὰ δεῖξουμε παρακάτω.

Σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς «Ἀδελφικῆς Διδασκαλίας» ξεκαθαρίζει ὁ Κοραΐς, ὅτι ὁ προωθούμενος ἀπ' αὐτὸν ἐλληνικὸς Ἀστισμός υἱοθετεῖ καὶ τὶς ἀντιλήψεις τῆς Χριστιανικῆς παραδόσεως σὰν μέρος τῆς ἀντιλήψεώς του γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας: ἀφοῦ κατηγορεῖ τὸν Ἄνθιμο, ὅτι «ἀνευθυριάστως σπονδάζει νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀσχημοσύνην τῶν Τούρκων, μήτε ἐντρέπεται νὰ μᾶς διδάσκῃ τὴν εἰς αὐτοὺς ὑποταγήν», ἐπικαλεῖται τὸν προφήτη Σαμουὴλ, γιὰ νὰ θυμίσῃ τί σχετικὰ «ἔλεγεν ὁ θεὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους» καὶ προσθέτει: «Διδάσκουσι, ναί, ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι τὴν ὑποταγήν εἰς τοὺς κυρίους. Ἀλλὰ ποίους κυρίους; Εἰς ἐκεῖνους ὅσοι τὸ "δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχουσι" (Κολοσ., δ, 1)»⁴. Καὶ ἄλλοι: «Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀφοῦ ἀλληγορικῶς προσήρμοσεν εἰς τὴν Νέαν καὶ Παλαιὰν Διαθήκην τοὺς δύο τοῦ Ἀβραάμ υἱούς, τὸν Ἰσαάκ, γεννηθέντα ἐκ τῆς Σάρρας καὶ τὸν Ἰσαὰκ ἐκ τῆς δούλης Ἀγαρ, ἐκ τῆς ὁποίας κατάγονται οἱ τύραννοι τῶν Γραικῶν Ἀγαρηνοί, ὡσὰν νὰ ἐπρόβλεπε τὴν τυραννίαν καὶ τοὺς ὀδυνήτους ὑπερσπιστάς καὶ κόλακας τῶν Τούρκων, μᾶς παραγγέλλει ρητῶς νὰ φεύγωμεν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, νὰ μακρυνώμεθα, ὅσον εἶναι δυνατόν, ἡμεῖς, τὰ τέκνα τῆς ἐλευθερίας (Σάρρας) ἀπὸ τῶν τέκνων τῆς Ἀγαρ»⁵.

Κάναμε στὴν ἀντιπαράθεση τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Κοραΐ καὶ τοῦ Ἄνθιμου τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐλευθερίᾳ τῆς Ἑλλάδος, γιατί οἱ δύο ἰδεολογικὲς τάσεις, πού ἐκπροσωποῦσαν οἱ κορυφαῖοι αὐτοὶ πνευματικοὶ ἡγέτες τοῦ προεπαναστατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, πέρασαν αὐτοῦσιες στὸ Εἰκοσιένα⁶ καὶ στὸ μετέπειτα Νεοελληνικὸ Κράτος, κυριάρχησαν καὶ συνυπῆξαν στὴν ἰδεολογικὴ ζωὴ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιζοῦν καὶ νὰ παραμένουν ἀκμαῖες ἕως σήμερα. «Εὐρώπη» καὶ «Χριστιανισμός» ἀποτέλεσαν τὴ βάση τῶν ἰδεολογικῶν ἀφετηριῶν τῆς Νεώτερης Ἑλλάδος εἴκοσι χρόνια πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα. Ἡ ἐλληνικότητα σὰν ἰδεολογία ἀπουσιάζει ὁλοκληρωτικά. Ἀπουσιάζει ἀκόμη καὶ σὰν λέξη. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ «Πατρικὴ Διδασκαλία» τοῦ Ἄνθιμου ἀποβλέπει «εἰς ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν», ἐνῶ ἡ «Ἀδελφικὴ Διδασκαλία» τοῦ Κοραΐ ἀπευθύνεται «πρὸς τοὺς εὐρισκομένους κατὰ πᾶσαν τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικράτειαν Γραικοὺς». Ἑλληνες γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν δύο «διδασκαλιῶν» δὲν ὑπάρχουν. Ὁ δεῦτερος μάλιστα, ὁ λαϊκὸς Κοραΐς καὶ ὅχι ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος, δὲν διστάζει νὰ ἀναγάγῃ τὸν νεοελληνικὸ ἐθνισμό καὶ ἰδανισμό στὸν Ἀβραάμ καὶ στὴν Σάρρα: «ἡμεῖς τὰ τέκνα τῆς ἐλευθερίας (Σάρρας)». Γενάρχες τῶν Γραικῶν καὶ ἰδεολογικοὶ τοὺς ὁδηγοὶ εἶναι οἱ γενάρχες τῶν Ἑβραίων.

Ἡ τρίτῃ τάση τῆς νεοελληνικῆς ἰδεολογίας, ἡ «κλασσικὴ παράδοση»⁷, σὰν ἱστορισμός ἄρχισε νὰ μπαίνει στὴ ζωὴ τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ πολὺ νωρὶς ἐπίσης, καὶ σίγουρα ἡ ἀρχὴ τῆς πρέπει νὰ τοποθετηθῇ στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντί-

ου. Ὁ ἴδιος ὁ Κοραῖς ὑπῆρξε ἀπὸ τὸ 1805 καὶ ὕστερα ὁ κυριώτερος –ἴσως παραμένει μέχρι σήμερα– θιασώτης τῆς μαζοποιήσεώς τῆς ἀνάμεσα στοὺς «Γραικοὺς», με τεράστιο πρωτότυπο σχετικὸ συγγραφικὸ ἔργο ἀλλὰ καὶ με τεράστια ἐπίσης ἐκδοτικὴ προσπάθεια πάνω σὲ κείμενα ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ σχολαστικὴ «κλασσικὴ παράδοση», ἀντίγραφο ἐπίσης τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κλασικισμοῦ, τυπικὰ ἐπηρέασε ἰδεολογικὰ τὸ Εἰκοσιένα, κυριάρχησε στὴν νεοελληνικὴ παιδεία καὶ γλῶσσα, ἐπέδρασε ἄμεσα στὴν μετεπαναστατικὴ συνείδηση καὶ ἴσως υπαγόρευσε ἀκόμη καὶ πολιτικὲς λύσεις ἢ ἐνέργειες. Ἀλλὰ –καὶ τοῦτο εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ παρόντος ἀρθροῦ– ἡ σχολαστικὴ «κλασσικὴ παράδοση» ὄχι μόνον δὲν μπόρεσε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἑλληνικότητα, τὸ ἑλληνικὸ ἰδανικὸ τῆς Ἐλευθερίας, στὴ νεοελληνικὴ ζωὴ, μὰ ὑπῆρξε καὶ ἄρνηση, ἀντίθεση πρὸς τὴν ἑλληνικότητα: Σχολαστικὴ «παράδοση» –ἀκόμη καὶ ἑλληνικὴ παράδοση– καὶ ἑλληνικότητα εἶναι πράγματα ἀσυμβίβαστα, δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρξουν, τὸ ἓνα ἀναιρεῖ, καταργεῖ τὸ ἄλλο.

Ἑλλάδα καὶ Ἐλευθερία, εἶπαμε ὅτι γιὰ τὸν ἐθνικὸ ποιητὴ, τὸ Σολωμό, φθάνουν νὰ ἐπικαλυφθοῦν ἐντελῶς. Σ' ὅλη τὴ Γῆ, σ' ὅλα τὰ Ἔθνη, σ' ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ τὴν ἑλευθερία, γι' αὐτό, ὅταν παύῃ νὰ ὑπάρχῃ Ἑλλάδα, ἀποσύρεται καὶ ἡ ἑλευθερία ἀπὸ τὸν Κόσμο. «*πικραμένη, ἐντροπαλὴ*», καὶ πάει νὰ κατοικήσῃ στὰ λείψανα, στὰ ὑπολείμματα τῆς Ἑλλάδας, στὰ «*κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά*». Ἀλλὰ ὅταν ξαναζῇ ἡ Ἑλλάδα, φεύγει ἀπὸ τὰ «*κόκκαλα*» (= τὴν παράδοση) καὶ «*ὀγαλμένη*» ἀπ' αὐτὰ ξανάρχεται τὸν Κόσμο «*σάν πρῶτ' ἀνδρειωμένη*», γίνεται ἓνα με τὴν ξαναζωντανεμένη Ἑλλάδα. Ποτὲ ἡ Ἑλλάδα δὲν γίνεται ἓνα με τὰ κόκκαλα, ἔστω «*τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά*». Διότι τότε Ἑλλάδα θὰ σήμαινε νεκρὸν ὄργανισμό, πτώμα καὶ ὄχι αἰῶνιο, δυναμικὸ παρὸν καὶ μέλλον.

Ποτὲ λοιπὸν ἑλληνικότητα δὲν σημαίνει παρελθόν, στεῖρα προσκόλληση στὴν ἑλληνικὴ παράδοση, ἀλλὰ, ὅπως πολλὲς φορὲς ἔχουμε παρατηρήσει, ἑλληνικότητα σημαίνει πάντοτε συνεχὴ παραγωγὴ νέων ἀληθινῶν ἀξιών ἀπὸ τὴν ὑπερχρονικὴ «σταθερὴ» τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, τὸ τρίπτυχο τῶν ἰδεῶν Ἀλήθεια, Ἐλευθερία, Δικαιοσύνη.

Ἡ ἀπόρριψη τῆς σχολαστικῆς παραδόσεως σάν νεκροῦ πράγματος καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἀπὸ τὸν Σολωμὸ σάν «*κόκκαλα*» ἦταν μιὰ ἀντίληψη παρόμοια μ' ἐκείνη, ποὺ συνέλαβαν καὶ διατύπωσαν δύο ἀπὸ τοὺς πιὸ ἰσχυροὺς διανοητὲς τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Πλάτων. Ὁ πρῶτος χαρακτηρίζε ὅλους τοὺς παλιούς, ὅλους ὅσοι εἶχαν πεθάνει, τοὺς «*νέκρας*», «*ἐκβλητοτέρους κοπρίων*» καὶ καταφερόταν κατὰ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πυθαγόρα, τοῦ Ξενοφάνους, τοῦ Ἐκαταίου, τοῦ Ἀρχιλόχου, θεωρώντας τὰ ἔργα τοὺς τροχοπέδη στὴν ἑλευθερία καὶ πρωτοτυπία τῆς σκέψεως τῶν ἐπιγιγνομένων. ἐνῶ ὁ δεῦτερος ἀπορρίπτει τὴν φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ παράδοση, ἀποκλείοντάς τὴν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν Παιδεία ποὺ προτείνει στὴν «*Πολιτεία*» του καὶ περιορίζοντας αὐστηρὰ τὸν κύκλο τῶν «*παιδείων μαθημάτων*» στὰ μαθηματικά, τὴν μουσικὴ, τὴ γυμναστικὴ καὶ τὴ διαλεκτικὴ⁸.

Πόσο εἶχαν δίκιο οἱ μεγάλοι αὐτοὶ Ἕλληνες στὴν ἀπέχθειά τους πρὸς τὸν ἱστορισμὸ καὶ τὴν παράδοση, ἔστω στὴν παράδοση τῆς δικῆς τους ἀντιδογματικῆς καὶ ἑλευθερῆς σκέψεως, ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχε στὴ Νέα Ἑλλάδα ἡ κυριαρχία τοῦ σχολαστικοῦ «Κλασικισμοῦ» στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς δημόσιας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς, ἰδεολογικῆς, πνευματικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, γλωσσικῆς.

Τὰ τρία βασικὰ ρεύματα τῆς νεοελληνικῆς ἰδεολογίας, ὁ εὐρωπαϊσμός⁹, ὁ χριστιανισμός καὶ ἡ σχολαστικὴ κλασσικὴ παράδοση, ἐπειδὴ συνυπῆρχαν πάντοτε μέ-

σα στους κόλπους του πνευματικού-πολιτικού Κατεστημένου, έτειναν στην ένοποίηση τους, στην άπάμβλυνση των μεταξύ τους αξιολογικών αντιφάσεων. Η τάση αυτή έκφράστηκε με τη δημιουργία συζευκτικών όρων («Έλληνοχριστιανισμός», «Έλληνοευρωπαϊκόν πνεῦμα», «Έλληνοευρωπαϊκή Δύσις» κ.λπ.), που όσο κι αν είναι από ιδεολογική άποψη τραγελαφικοί, πολιτικά επιβλήθηκαν επί μακρόν και εξακολούθουν να επιβιώνουν μέχρι σήμερα.

Το εξουσιαστικό αίτημα της ιδεολογικής ενότητας της Νεοελληνικής Συνειδήσεως δοῖκε ισχυρή απήχηση στην ιστοριογραφία, με κύριο έκφραστή τὸν «ἐθνικὸ ἱστορικὸ» Κωνσταντῖνο Παπαρηγόπουλο, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε θεωρητικὰ τὸ Βυζάντιο στὴν ἔννοια «Ἑλλάδα» καὶ ἔδωσε ἔτσι ἓνα ἱστορικὸ «ἄλλοθι» στὴν ιδεολογικὰ ἀσυμβίδιασθη σύζευξη ἑλληνικότητας καὶ χριστιανισμοῦ («Ρωμοσύνη»). Ἀσφαλῶς ἡ σύζευξη αὐτὴ ἀπέβη εἰς βάρος τοῦ ιδεολογικοῦ ζεύγματος Ἐλευθερία-Ἑλλάδα. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὸν συγκρητισμὸ τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος μετὰ τὴν κλασσικὴ παράδοση παρατείνεται μέχρι σήμερα. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς καὶ πιὸ «προοδευτικοὺς» κλασσικοὺς φιλολόγους τῶν τελευταίων δεκαετιῶν ἐπιμένει: «*Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ἡ Χριστιανοσύνη δέονται ἀξεχώριστα μέσα στὰ χρόνια τοῦ Εἰκοσιέ- να. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὡς σήμερα, ἑκατὸν τριάντα χρόνια ἐλευθερίας, τὸ νεώτε- ρο ἔθνος τῶν Ἑλλήνων παλεύει –καὶ συνειδητὰ καὶ ἀσυνειδητὰ– γιὰ μιὰ καινούρ- για σύνθεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ σύνθεση αὐτὴ, ὅταν κάπο- τε ὁλοκληρωθῇ, θὰ εἶναι ἓνας κόσμος, ποὺ δὲ θὰ μοιάζῃ μετὰ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὶς ἀνάλογες προσπάθειες γιὰ τὴ σύνθεση ἑνὸς ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ, γιατί ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα γιὰ μᾶς δὲν εἶναι ἓνα ἐκπολιτιστικὸ ἀγαθὸ ξένο –εἶναι κατὰ δικό μας, κατὰ ποὺ κυκλοφορεῖ μέσα στὸ αἷμα μας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιατί ἡ ὀρθό- δοξη πίστη, ποὺ συντρόφεψε καὶ στήριξε τὴν ψυχὴ τοῦ βυζαντινοῦ πρῶτα, τοῦ ὑπό- δουλου Ἑλλήνα ὕστερα, ἔχει δάλει ἀπαραχάρακτη τὴ σφραγίδα τῆς πάνω στὸν νέο Ἑλληνα, εἴτε τὸ ξέρει εἴτε δὲν τὸ ξέρει»¹⁰.*

Μακάρι ὁ ἀγαθὸς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος –καὶ τόσοι ἄλλοι μαζί του– νὰ παραδεχόταν, ὅτι ἡ σύνθεση Κλασσικῆς Ἑλλάδας-Χριστιανοσύνης, ποὺ ὀνειρεύε- ται, καὶ ποὺ, ὅπως ὁμολογεῖ, δὲν ἔχει ἀκόμη «ὁλοκληρωθῇ», εἶναι παλαιὰ ἐπιδίωξη καὶ ὄχι ἀπλῶς τῶν «ἑκατὸν τριάντα χρόνων ἐλευθερίας», τοῦ νεώτερου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐπιδίωξη ποὺ μπορεῖ νὰ παίρνῃ ἐξουσιαστικὴ –ἐπίσημη ὑπόστασι– καὶ πῆρε–, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ ἐλευθερωτικὸ, ἐξαλθευτικὸ καὶ δικαιοδικὸ χαρακτῆρα, ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ ιδεολογικὸ ὑπόδαθρο σὲ μιὰ πολιτεία καὶ κοινωνία τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Ἀλήθειας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, ἔστω κι ἂν πε- ράσουν πολλοὶ ἀκόμη αἰῶνες ιδεολογικῆς κυριαρχίας τῆς. Ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος γιὰ τὸ πλάσιμο «ἐλευθέρων Ἑλλήνων» μετὰ τὴν ἑλληνοχριστιανικὴ ιδεολογία, «*ἂς μὴ γελοιώμαστε· δορισκόμαστε πολὺ μακριὰ ἀκόμα ἀπὸ τὸ τέρας, καὶ ἡ εὐθύνη πέφτει βαρεῖα πάνω στοὺς πνευματικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἡγέτες. Χρειάζε- ται τεράστια ἀκόμα προσπάθεια, γιὰ νὰ ποῦμε μιὰ μέρα, πὼς ἔχουμε πραγματικὰ ἐθνικὴ παιδεία, καὶ πὼς ἐπλάσαμε ἓναν Ἑλληνα πολίτη ἀληθινὰ ἐλεύθερο»¹¹.*

Γιατὶ δὲν μπορεῖ ὁ ἑλληνοχριστιανισμὸς, αἰῶνες τώρα, καὶ δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ στὸ μέλλον, νὰ ἐξαλθεύσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἑλληνα; Τὸ λέει, χωρὶς ὅμως νὰ συ- νάγῃ τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα ὁ ἴδιος πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος: «*Ἰσως κα- νένα ἄλλο μνημεῖο δὲ φανερώνῃ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὠραιότερα ἀπὸ τὴ ζωφόρο τοῦ Παρθενῶνα στὴν Ἀκρόπολη. Παρασταίνει τὴν πομπὴ τῶν Με- γάλων Παναθηναίων, ἑκατὸ περίπου μορφές. Οἱ περισσότερες εἶναι μορφές θνητῶν, Ἀθηναίων ποὺ προχωροῦν ἢ ἐτοιμάζονται νὰ ξεκινήσουν συνοδεύοντας τὸν πέπλο*

τῆς Ἀθηνᾶς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἡ παράσταση ἔχει μακρινούς προδρόμους τῆς τὴν ἀπεικόνιση παρόμοιων πομπῶν σὲ αἰγυπτιακὰ καὶ βαβυλωνιακὰ μνημεῖα. (Σημείωση συντ.:!). Στὰ ἀνατολικά πρότυπα ὅμως ὅλες οἱ μορφές εἶναι ἀπαράλλαχτα ὅμοιες μεταξὺ τους καὶ ἡ κίνησή τους ἴδια ἀκριβῶς· γιατί ὅλες οἱ μορφές ἐκεῖ, γιὰ νὰ δουλέψουν στὸ σκοπὸ τῆς ἱερῆς τελετῆς, ἔχουν ἀπαρηνηθῇ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐγιναν ὄργανα ἄψυχα. Καὶ στὸν Παρθενῶνα ὑπηρετοῦν οἱ μορφές στὸ σκοπὸ τῆς πομπῆς, ὅμως κάθε μιὰ κρατάει τὴ δική της ἐλεύθερη κίνηση, τὸ δικό της ἀγέρα, μ' ἓνα λόγο: τὴν προσωπικότητά της. Ὁ πόθος τῆς ἀκεραιότητος κυθερνάει ἀκόμα καὶ τ' ἄψυχα! Στὸν ἀρχαῖο ναὸ ἡ κάθε κολόνα, ἔτσι ποὺ κρατιέται σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀποχτᾷ προσωπική, θὰ ἔλεγα, ὑπόσταση, ζῇ τὴ δική της ζωὴ, κι ἂς ὑποτάσσεται στὸ γενικὸ ρυθμὸ – ἀκριβῶς ὅπως στὸν ἐλληνικὸ χορὸ, τὸ χορὸ ποὺ χόρευε ὁ Θησεύς στὰ πανάρχαια χρόνια καὶ τὸν χορεύουν ὡς σήμερα οἱ Ἕλληνες – ὁ κάθε χορευτής, χωρὶς νὰ πάψη νὰ ὑποτάσσεται στὸ γενικὸ ρυθμὸ, κρατιέται ἀκεραιωμένος μέσα στὸ φῶς, ἐλεύθερη προσωπικότητα. Ἀντίθετα στὸ ρωμαϊκὸ Πάνθεο, ὅπως πολὺ ὠρεῖα πρόσεξαν, οἱ κιονοστοιχίες εἶναι τόσο πυκνές, ὥστε νὰ δίνουν τὴν εἰκόνα μιᾶς ρωμαϊκῆς φάλαγγος, ἓνα ἀνώνυμο, λοιπόν, σύνολο πάλι. Ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος μέσα στὴν ἐλεύθερη πολιτεία, αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλληνικὸ ἰδανικόν. Τὸ ἄτομο λυτρωμένο ἀπὸ τὴν αἰμάθεια καὶ τὴν πρόληψη καὶ τὸ φόβο, φωτισμένο, περήφανο, μὲ τὴ δύναμη ὅ,τι παίρνει ἀπέξω καὶ τὸ δουλεῖν θαθεῖα μέσα του· τὸ ἄτομο ποὺ συμμετέχει ἐνεργὰ καὶ ὑπεύθυνα στὴ διακυβέρνηση τῆς πολιτείας· ποὺ τὸν ἐξωτερικὸ καταναγκασμὸ τὸν ἀλλάζει σὲ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία, ποὺ τὸ ὅχι τῶν θεῶν, τῶν νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων μπορεῖ καὶ τὸ μεταστρέφει σὲ ναι τῆς ἴδιας του τῆς ψυχῆς»¹².

Τὸ ἐλληνικὸ ἰδανικὸ καὶ πράξις – τῆς «ἐλευθέρης προσωπικότητος» – ὅχι μόνο δὲν μπορεῖ νὰ συνυπάρξῃ, ἀλλ' οὔτε κἀν νὰ συμβιβασθῇ ἰδεολογικὰ μ' ἓνα δόγμα ἢ ἓνα μαζικὸ κίνημα. Γιατί «στὰ ἀσιατικά πρότυπα οἱ μορφές, γιὰ νὰ δουλέψουν στὸ σκοπὸ τῆς ἱερῆς τελετῆς», δὲν «κρατᾷ ἢ κάθε μιὰ τὴ δική της ἐλεύθερη κίνηση, τὸ δικό της ἀγέρα, μ' ἓνα λόγο: τὴν προσωπικότητά της», οὔτε «ὁ κάθε χορευτής κρατιέται ἀκεραιωμένος, μέσα στὸ φῶς, ἐλεύθερη προσωπικότητα». Καὶ ἓνα δόγμα δὲν μπορεῖ ἐπίσης νὰ συμβιβασθῇ μὲ μιὰ ἄλλη κορυφαία ἰδέα τῆς ἐλληνικότητος, τὴν ἀλήθεια¹³. Ὁ συμβιβασμὸς τους ἀποτελεῖ ἐξουσιαστικὴ αὐθαιρεσία, χωρὶς ἀληθινὸ ἰδεολογικὸ ἀντίκρουσμα: «Ἐτσι κατασκευάζεται αὐτὸς ὁ ἰδεολογικὸς τραφέλαφος, ποὺ ὀνομάσθηκε «ἐλληνοχριστιανισμός» ἀπὸ τὸ μετέπειτα κατεστημένο, μιὰ ἰδεολογία ποὺ δὲν παρουσιάζει καμμιά ἐσωτερικὴ ἐνότητα, εἶναι ἀπόλυτα ἀντιφατικὴ, γιατί σιζευγνύει μὲ ταχυδακτυλουργικὸ τρόπο δύο πράγματα ἀπὸ τὴ φύση τους ἀσυμβίβαστα, δηλαδή ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὴν ἐλεύθερη, ἀνιεράρχητη καὶ παντοδύναμη θεὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ, τὴν Ἀλήθεια, στὴν ὁποία ὑπόκειται οἰαδήποτε ἐκφραση τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ δόγμα, πρᾶγμα ἀπολύτως ξένο πρὸς τὸν Ἑλληνισμό σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὸ πολιτικὸ μέχρι τὸ θρησκευτικόν»¹⁴.

Ἡ τελευταία ἀπόπειρα ἐπίσημης ἐμφανίσεως τῆς ἰδεολογίας τοῦ «Ἑλληνοχριστιανισμοῦ», ἡ προβολὴ ἀπὸ τὸ καθεστῶς τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 τοῦ ἰδεολογικοῦ συνθήματος «Ἑλλὰς Ἑλλήνων Χριστιανῶν» ἔδειξε καθαρὰ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, ὅτι τὸ ζεῦγμα αὐτὸ ὅχι μόνο δὲν μπορεῖ νὰ ἀποβῇ ἐλευθερωτικὸ καὶ ἀνανεωτικὸ κίνητρο τῆς Νεοελληνικῆς Συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι παραμένει πάντοτε ξένο πρὸς τὸν ὑαθύτερο ψυχισμό τοῦ Ἑλληνισμοῦ: Ὁ Ἕλληνας παρέμεινε σχεδὸν ἀπόλυτα ἀδιάφορος καὶ τὸ σύνθημα ἐγκαταλείφθηκε ἀμέσως καὶ ἄδοξα.

Τὸ ἄλλο τεχνητὸ ἰδεολογικὸ κράμα, ὁ «Ἑλληνοευρωπαϊσμός», ἐφεύρημα κι αὐτό,

όπως και ο «Έλληνοχριστιανισμός», της εξουσίας, έπηρέασε το ζεύγμα «Έλλάδα-Έλευθερία» πολύ περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη επίσημη-δογματική επίδραση. Η έπιτυχία του αυτή δεν όφειλόταν μόνο στο γεγονός ότι ο φορέας του, ή νεο-ελληνική πολιτική και πνευματική εξουσία, διατελούσε –και διατελεί ως σήμερα– σε πλήρη ιδεολογική έξαρτηση από την Εύρώπη ή τον Άστοκαπιταλομαρξιστικό Κόσμο, όπως θα λέγαμε τώρα, αλλά κυρίως στο γεγονός ότι μπόρεσε και παρουσίασε ανάμεσα στα ιδεολογικά του «μοτίβα» στοιχεία, που έδιναν την εντύπωση, ότι δεν απέιχαν από τα κλασσικά ιδανικά. Πραγματικά ή μεταμφίεση δυτικών θεσμών και ρευμάτων – όπως ο κοινοβουλευτισμός, ο αστισμός, ή «έλευθερη οίκονομία», ή «ισότητα», ή «κοινωνική δικαιοσύνη», μαρξιστική ή αστική, ο χιτλεροντισμός, ο διεθνισμός, ο εθνικισμός κ.ά. – σε έλληνογενείς αξίες, σε σύγχρονες δήθεν απόρροιες είτε του πνεύματος της Αθηναίων Πολιτείας και της πλατωνικής ιδέας της Δικαιοσύνης είτε της αξιολογίας των Προσωκρατικών Φιλοσόφων είτε του κλασσικού οίκουμενικού –άμφικτυονικού ιδανικού κ.λπ., πλούτισε την εικόνα του «Έλληνοευρωπαϊσμού» με μιá πρόσθετη επίφαση έλληνικότητας, πράγμα που άσφαλώς άνοιξε πιο εύκολα τις πόρτες της Έλληνικής Συνειδήσεως σ' όλες αυτές τις έφευρέσεις της έξουσιαστικής Λογοκρατίας.

Μαζί με τον Κοραή, που, όπως γράφει ο Μάρκος Ρενιέρης, «είχε πάντοτε εις τό στόμα ως πανάκειαν την λέξιν “Εύρώπη” – την “Εύρώπην μιμήθητε, την Εύρώπην μελετήσατε, από την Εύρώπην θεσμούς και νομοθέτας ζητήσατε”», παρασύρονται και όλοι σχεδόν οί ήγέτες του Είκοσιένα και υίοθετούν την άποψη, ότι ή Έλευθερία στην αναγεννώμενη Έλλάδα ταυτίζεται με την αστική έλευθερία και, πιο «πολιτικά», με την «συνταγματική έλευθερία». Τα άλλεπάλληλα Συντάγματα του Άγώνα, ή 3η Σεπτεμβρίου του 1843 και τό πλήθος των νεωτέρων έως σήμερα συνταγματικών αναθεωρήσεων, αλλαγών και περιπετειών μας δείχνουν φανερά, ότι ή Νεοελληνική Συνείδηση σε σημαντικό βαθμό βλέπει στο Σύνταγμα σχεδόν την κατά κόσμον έκφραση της θεάς Έλευθερίας. Άκόμη και συνειδήσεις πολύ εύαισθητες στο θέμα της πολιτικής αλήθειας αίχμαλωτίζονται από τον εύρωπαϊσμό, όπως, ο Μακρυγιάννης, που μεταβάλλεται σε στυλοβάτη των «συνταγματικών έλευθεριών», σε πρωτεργάτη της συνταγματικής επανάστάσεως, άλλο αν έχη κατά βάθος συνείδηση της απάτης: *«Βγαίνουν –γράφει– οί άλλοι πάλι: “νόμους συνταγματικούς πρέπει νάχωμεν νά πάμε ‘μπρός”. Φθάνει πλέον ό δόλος και ή απάτη. Και σεις οί άλλοι μάς καταντήσατε μ’ αυτά σάν την καλαμιά στον κάμπο. Χορτάσαμε πλέον λευτερία συνταγματική από τους Άγγλους και Γάλλους»*¹⁵.

Ο Εύρωπαϊσμός, ό Άστοκαπιταλομαρξισμός καλύτερα –ό δεύτερος όρος καλύπτει διαχρονικά την δυτική ιδεολογική επίδραση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του Νεοελληνικού Κράτους έως σήμερα – μεταφύτευσε στην ελληνική ιδεολογία άφθονες τυπικές μορφές έλευθερίας εκτός από την προμνησθείσα «συνταγματική». Άπό την «έλευθεροτυπία» και «έλευθερία του έκφράζεσθαι» μέχρι την «έλευθερία του συνδικαλιζεσθαι» και του «συνέρχεσθαι» και από τα «δικαιώματα» του έκλέγειν, έκλέγεσθαι μέχρι τα «άνθρώπινα δικαιώματα» – ό όρος είναι της μόδας στίς μέρες μας – ή σύγχρονη νεοελληνική Πολιτεία και κοινωνία, θά έδγαζε κανείς τό συμπέρασμα, ότι είναι θεμελιωμένη πάνω στην ιδέα της Έλευθερίας και μόνο, και ότι όλες οί μορφές έξωτετικού καταναγκασμού έχουν έξοδελισθή και απομακρυνθή από τη Νεοελληνική Συνείδηση.

Όλη αυτή ή τυποκρατία δεν άποτελεί παρά μόνο τό κάλυμμα της Λογοκρατίας, της έξουσιαστικής κοινωνίας και του δογματισμού, αυτών των καταστροφών της

Ἑλληνικότητας καὶ τῆς Ἑλευθερίας. Οἱ «ἀπειροπρόσωπες θεές, τὰ ἀχνὰ φαντάσματα», πού ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος ἄρθρου, δὲν μπόρεσαν νὰ ταυτίσουν τὴν Ἑλευθερίαν μὲ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ὄραμα τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ, δὲν μπόρεσαν «νὰ πλάσουν ἕναν Ἑλληνα πολίτη ἀληθινὰ ἐλεύθερο» κατὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου. Ἡ Ἑλλάδα, τὸ ἀνέσπερο φῶς, ἔχει σχεδὸν ἐξαλειφθῇ σὰν ἀλήθεια καὶ τρόπος ζωῆς ἀπὸ τὴ ζωὴ μας, τὴ ζωὴ τοῦ οἰκονομισμοῦ, τῆς ἀποδελαιώσεως καὶ τῆς ἐξαχρειώσεως πού μᾶς ἐπέβαλαν. Μέσα στὸ ζόφο τῶν μαζικῶν κινημάτων, τῶν πολιτικοκοινωνικῶν δογμάτων καὶ τῆς τεχνοκρατικῆς παγίδας, ὅπου, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, ἔχουμε ἐγκλωβισθῇ, ἡ ἰδέα τῆς Ἑλευθερίας, ἡ ἰδέα τῆς Ἑλλάδας μόνο στὰ μύχια τῆς ψυχῆς ὠρισμένων εὐγενῶν καὶ φωτισμένων συνειδητήσεων διασώζεται ζωντανή, φλέγουσα καὶ φλεγόμενη. Ἡ Ἑλληνικότητα σὰν παρὸν καὶ μέλλον, ὅχι σὰν παράδοση καταπιεστική – καὶ σίγουρα ἐξουσιαστική¹⁶ – μόνο στὸ ἐλευθερωτικό, ἐξαληθευτικό ἔργο ὠρισμένων προδρόμων βρίσκει τὴν ἐκφράσή της. Θὰ κλείσουμε τὸ παρὸν ἄρθρο, δίνοντας τὸ λόγο σ' ἕναν ἀπ' αὐτοὺς, σ' ἕνα δημιουργό, τὸν κ. Γιάννη Ξενάκη, τὸν μουσικὸ πού πρωτοπορεῖ σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο, τὸν Ἑλληνα, πού ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ κλασσικὴ σκέψη μὲ τὸ ἔργο του ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ «σταθερὴ» τῆς ἐλληνικότητος, ἡ ἄχρονη ἀλήθεια τῆς, μπορεῖ καὶ δίνει νέες μορφές καὶ ἀξίες, πού ξεπερνοῦν ὅλα τὰ παλαιὰ καὶ ὅλα τὰ σημερινὰ πρότυπα:

«Γιὰ μένα ἡ ἐλληνικότης ἦταν κάτι τὸ ὁποῖο ἦταν διάχυτο παντοῦ: ὅπου ὑπάρχει σκέψη, συζήτηση, ἔλεγχος, θεωρία, δράση καὶ τέχνη, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλληνικότης. Διότι τί, πού ἄλλο; Δὲν θὰ τὴ ὁρῶ οὔτε στὸ δογματικὸ πνεῦμα τῶν θρησκειῶν, κυρίως τοῦ χριστιανισμοῦ, οὔτε σὲ μυστικισμοὺς κ.λπ. Ἡ ἐλληνικότης βρίσκεται ἐκεῖ πού δημιουργήθηκε οὐσιαστικά, δηλαδή στὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ τὰ συνεπακόλουθα στὴν ἀρχαιότητα καὶ στὸ μεσαίωνα, παρόλο τὸ χριστιανισμό. Μετὰ ξεπῆδησε στὴν Εὐρώπῃ καὶ σήμερον ἔχει πάρει διαστάσεις παγκόσμιες.

»(Στὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν ἐλληνικότητα καὶ στὴν οἰκουμενικότητα) αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξο! Ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει σχεδὸν πιά τίποτε –μπορεῖ στὸ μέλλον νὰ ξαναποκτήσῃ κάτι, δὲ λέω–, ἐνῶ αὐτὸ πού ἦταν στὴν Ἑλλάδα ἔχει γίνῃ διαπλανητικό, ἔχει κυριαρχήσει σ' ὅλο τὸν πλανήτη. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα, θὰ τὸ πῆς ἐπιστήμη, θὰ τὸ πῆς τεχνολογία ἢ διαφορετικά, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια φορὰ, ἡ ἴδια ὁρμή. Αὐτὸ πού δὲν κάνουν οἱ Ἕλληνες, τὸ κάνουν οἱ ἄλλοι, ἐκεῖ εἶναι τὸ κακό.

»Νομίζω, ὅτι (προκειμένου γιὰ ἐλληνικότητα ἢ ἐννοία πρωτοπορία) εἶναι πολὺ βασική. Στὴν Ἑλλάδα πρέπει νὰ καταλάβουν –τὸ κατάλαβαν ἤδη μερικοὶ– πρωτοπορία σημαίνει νέο πράγμα, δὲν εἶναι ξιπασμός, εἶναι ἀποτέλεσμα δημιουργικῆς σκέψης, ἐπομένως δημιουργία. Πολλές εἰναι οἱ πιθανότητες στὸ νέο πράγμα νὰ ὑπάρχῃ κάτι τὸ δημιουργικόν, ἐνῶ τὰ παλιά εἶναι μερικὲς φορὲς πολὺ ὠραία, ἀλλὰ γίνανε, καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καμωμένος, γιὰ νὰ φτιάχνῃ καὶ νὰ δοῦ, ἔστω κι ἂν ἐπανερχεταί μὲ τὴ σκέψη του καὶ τὴ δράση του στὸ παρελθόν. Τὸ νὰ φτιάξῃ κανεὶς καινούργια πράγματα εἶναι βασικὸ στοιχεῖο, δείχνει καὶ μετρᾷ τὴν ἀκμαιοτητα ἐνὸς λαοῦ ἢ μιᾶς τάξεως ἢ μιᾶς ομάδας ἀνθρώπων ἢ ἐνὸς ἀτόμου. Αὐτὸ εἶναι πολὺ βασικό. Ὅσο ἡ Ἑλλάδα μένει προσκολλημένη στὰ δῆθεν παρελθόντα ἢ στὰ παρελθόντα, εἴτε μμεῖται αὐτὰ πού ἔρχονται ἀπ' ἔξω, φοβισμένα ἢ μὲ δειλία ἢ παρεξηγώντας τα, εἶναι χαντακωμένη· αὐτὸ εἶναι γεγονός. Πρωτοπορία πρέπει νὰ ἔχωμε ὅχι μόνο στὴν τέχνη, ἀλλὰ καὶ στίς ἐπιστήμες καὶ στὴν πολιτική. Γι' αὐτό, ὅταν πάῃ κανεὶς στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀκούσῃ τίς πολιτικὲς συζητήσεις πού γίνονται, ἀναμασήματα ὅλων τῶν συζητήσεων πού ἔχουν γίνῃ ἐδῶ καὶ τρεῖς γενιές, τραβάει τὰ μαλλιά του,

σκέφτεται, τί γίνεται, δὲν ἔχουν ζωὴ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι· εἶναι σὰν μιὰ μύγα, πὺν ἔχει κλειστή σ' ἓνα κοντὶ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θονίζῃ (...).

» *Ἡ φιλοσοφικὴ γνῶση, πὺν εἶχα ἀποσπάσει μόνος, διαδάζοντας τοὺς ἀρχαίους καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση πὺν εἶχα μ' ἔκαναν νὰ γυρεῦω τὸν προσωπικὸ μου δρόμο πέρα ἀπὸ τὸν τρόπο πὺν ὁ Μπάροκ ἢ μερικὰ ὁ Στραβίνσκυ ἀφομοίωσαν τὴ μουσικὴ παράδοση ἢ ἀπὸ τοὺς "σειραϊκούς", πὺν δὲν μὲ ικανοποιούσαν. Βασιζόμενα στὴ γνῶση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὴ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ σκέψη, στὴν προσπάθειά μου νὰ φτιάξω πράγματα διαφορετικὰ καὶ καινούργια»¹⁷.*

Δημιουργία πρωτοποριακὴ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, δυναμικὸ παρὸν καὶ μέλλον, δγαλμένο ἀπὸ τὴν αἰώνια μήτρα, τὴν ἐλευθερωτικὴ καὶ ἐξαληθευτικὴ, τὴν ἑλληνικὴ μήτρα. Αὐτὸ εἶναι Ἑλλάδα καὶ αὐτὸ εἶναι Ἑλευθερία. Ἑλλάδα καὶ Ἑλευθερία οἰκουμένη καὶ διαπλανητικὴ.

Δημήτρης Ι. Λάμπρου

1. Κωνσταντῖνος Δημαρᾶς, εἰς «*Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΓ', σελ. 458.

2. «*Διδασκαλίᾳ Πατρικῇ, συντεθείσα παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ Κυρ. Ἀνθίμου εἰς ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα δι' ἰδίᾳς δαπάνης τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐν Κων/πόλει παρὰ τῷ τυπογράφῳ Πηγῶς Ἰωάννου ἐξ Ἀρμενίων, ἀφνῆ*».

3. Γ. Βαλέτα «*Κοραΐς – Ἀπαντα τὰ πρωτότυπα ἔργα*», ἔκδ. «Δωρικὸς», τόμ. Α1, σ. 57.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 54.

5. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 59.

6. Ὁ πατριαρχεὺν κατὰ τὴν ἐκρήξη τοῦ Ἀγῶνος Γρηγόριος ὁ Ε' ἐπίσημα ἀφώρισε μὲ ἐγκύκλιό του, πὺν διαβάστηκε σ' ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν Ὑψηλάντη καὶ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ ἀπέστειλε συνδικούς ἀρχιερεῖς σὲ διάφορες ἐξεγερμένους περιοχές, γιὰ νὰ συμβάλουν στὴν καταστολὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος. Ὁ Γρηγόριος καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης πατριαρχείας του εἶχε ἀνταχθῆ σὲ κάθε ιδέα ἐξεγέρσεως καὶ εἶχε ἀφορίσει τὸν Ρήγα Φερραῖο, ὅπως καὶ τοὺς Σουλῶτες. Ἡ δολοφονία του δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνεπίσημα ὑποστήριζε τὴν ἐπανάσταση. Μαζί μὲ τὸ Γρηγόριο ἡ σουλτανικὴ ἐξουσία δολοφόνησε καὶ τὸν ἡγέτη τῶν Μουσουλμάνων τῆς Αὐτοκρατορίας σείχουλιολάμη Χατζή Μουσταφά, διότι εἶχε συστήσει μετριοπάθεια ἐναντὶ τῶν ἐπαναστατῶν («*Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΒ', σ. 33). Πρόκειται γιὰ ἐγκλήματα σκοπιμότητος, πὺν δὲν ἔχουν ἄλλως τρομοκρατικὸ σκοπὸ, ἀλλὰ καὶ θέλουν νὰ συμβολίσουν τὴν ἀποφασιστικὴν τῆς κεντρικῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας στὰ μάτια τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων ἐρεισμάτων τῆς.

7. Ὁ κλασικισμὸς συρρίκνωσε τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία περιορίζοντάς τιν στὴν ἀρχαϊκὴ καὶ τὴν κλασικὴ ἐποχὴ καὶ ἀποσιώπησε τὸ μεγάλο ὑπώπερο Ἑλληνικὸ Παρελθόν. Ὁ λόγος: Νὰ μὴ θιγῇ τὸ δόγμα «Ἐξ Ἀνατολὸν τὸ φῶς» καὶ θεθοῦν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἡ χρονικὴ προτεραιότητα καὶ οἱ «ἱστορικὲς ἀλήθειες» τῆς «Παλαιᾶς Διαθήκης».

8. Ὁ Πλάτων ἔκαψε τὰ δικά του ποιήματα, γιὰ νὰ μὴ διασωθοῦν. Ὁ Ἡράκλειτος οὐδέποτε ἐξέδωσε τὸ μοναδικὸ γραπτὸ ἔργο του «*Περὶ Φύσεως*» καὶ προτίμησε νὰ τὸ ἀφιερώσῃ ἄλλως στὸ ναὸ τῆς Ἀρτέμιδος. Ὁ Σωκράτης συνειδητὰ ἀπέφυγε νὰ γράψῃ ἔστω ἓνα ἔργο.

9. Ὁ ἑλληνικὸς «Εὐρωπαϊσμὸς» τὸν 20ο αἰῶνα δὲν παρέμεινε ἄλλως ἀστικός, ἀλλὰ υἱοθέτησε ἐν μέρει ὅλες τὶς νεώτερες τάσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς ιδεολογίας, ὅπως τὸν μαρξισμό-σοσιαλισμὸ, τὸν φασισμό-ναζισμό κ.λπ.

10. Γ.Θ. Κακριδῆς, «*Φῶς Ἑλληνικὸ. Πανεπιστημιακοὶ Λόγοι*», Ἀθῆνα 1963, σ. 90.

11. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 54.

12. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49-50.

13. Βλέπετε τὸ ἄρθρο «*Ἡ συμφορὰ τοῦ μαζικοῦ κινήματος*», στὸν «Δαυλὸ», τεῦχος 2 (26). Φεβρουάριος 1982, σ. 53-60.

14. Δημ. Ι. Λάμπρου, «*Ἀναζήτηση*», Ἀθῆνα 1981, σ. 158.

15. Ι. Μαχρυγιάννης, «*Ἀπομνημονεύματα*», ἔκδ. Ι. Βλαχογιάννη, σ. 356.

16. Τὴν ἀπέχθεια τῶν κλασσικῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων πρὸς τὴν παράδοση προεκτείνει καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Φρενδερίκος Νίτσε ὡς ἑξῆς: «*Τί εἶναι ἡ παράδοση; Μία ἀνώτερη ἐξουσία, στὴν ὁποία ὑπακούει κανεὶς, ὅχι ἐπειδὴ διατάσσει τὸ ὠφέλιμο, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἄλλως διατάσσει. Κατὰ τί διακρίνεται τὸ αἶσθημα τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὸ γενικὸ αἶσθημα τοῦ φόβου; Ἀποτελεῖ τὸ φόβο ἐνὸς ἀνώτερου πνεύματος, πὺν διατάσσει, τὸ φόβο μιᾶς ἀκατάλυτης δυνάμεως καὶ ἀπροσδιόριστης, κάποιον πράγματος πὺν εἶναι πιὸ προσωπικὸ. Ὑπάρχει πρόληψη σ' αὐτὸν τὸν φόβο.*» («*Ἡ Ἀγνή*», ἀφορισμὸς 9ος).

17. Συνέντευξή του στὴν ἐφημερίδα «Θεσσαλονίκη», φύλλο 25ης Ἀπριλίου 1979, σ. 5η.

ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

‘Ο ρόλος τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Τουρκοκρατίας*

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ θίου τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀρχίζει ν’ ἀναγεννᾶται τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα, γεγονός δυσάρεστο γιὰ τοὺς ρωμιοσυνιστῆς καὶ πατριαρχικούς, οἱ ὅποιοι τάχιστα ἔπρεπε νὰ κάμουν κάτι, ὥστε νὰ σταματήσουν αὐτὴ τὴν ἀπροσδόκητη ἐξέλιξι. ‘Ο διακεκριμένος βυζαντινολόγος Ἀλ. Διομήδης γράφει, ὅτι: «‘Ο καλογερισμὸς ἐπολεμοῦσε λυσσῶδῶς κάθε τάσιν ἀναγεννήσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὀλεθριωτέραν καὶ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὸν Τοῦρκον, διότι ἐκινδύνευον νὰ μὴ τηρηθοῦν ἀλώδητοι καὶ ἀμειῶτοι αἱ ἱεραὶ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας» (ἐγκ. “Ἡλιος, τόμος Ἑλλάς Α, σελ. 474). ‘Ο Γεώργιος Σχολάριος (Γεννάδιος), ὁ μετέπειτα οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐδήλωνε λίγο πρὸ τῆς ἀλώσεως: «Χάνεται ἀλίμονο ἡ πίστι, ἔχει περιφρονηθῇ. “Ὅλα εἶναι φοβερὴ ἀπιστία. “Ἄλλους τοὺς ἔχει κυριέψει ἡ ἐλληνολατρεία, ἄλλους ὁ αὐτοματισμὸς καὶ ἡ ἀθεΐα» καὶ ἐπρόσταζε: «Τοὺς γοῦν δυσσεβεῖς καὶ ἀλάστορας (καταραμένους) τούτους Ἑλληνιστάς... καὶ πυρὶ καὶ σίδηρῳ καὶ ὕδατι καὶ πᾶσι τρόποις ἐξαγάγετε τῆς παρού-

* Γιά τὸν ἀνθελληνισμό τοῦ Βυζαντινοῦ καθεστώτος βλ. «Δαυλόν», τ. 179, 180 κ.ά.

Ἱδεολογικὲς συγκρούσεις πρὸ τοῦ ’21

Ἀναμφιδόλως τὸ νεοελληνικὸν κράτος καταλαμβάνει τὴν χώραν, στὴν ὁποῖαν ἔζησαν οἱ ἀρχαῖοι “Ἕλληνες καὶ τὴν ὠνόμαζαν Ἑλλάς. “Ὁμως ὁ προσδιορισμὸς «ἐλληνικὸς» γιὰ τοὺς ἀρχαίους δὲν ἦταν γεωγραφικὸς. Τὸν γεωγραφικὸν προσδιορισμὸν τῆς χώρας τὸν ἔδιναν μὲ διάφορες ὀνομασίες: Πελοπόννησος, Ἀττικὴ, Βοιωτία, Θεσσαλία, Μακεδονία κ.λπ. Αὐτὸ πὺν προσεδιῶριζε τοὺς “Ἕλληνες ἦταν ἡ κοινὴ πολιτισμικὴ ταυτότητα. “Ἀρα ὁ προσδιορισμὸς «ἐλληνικὸς» ἀνταπεκρίνετο στὸν πολιτισμὸ καὶ ὄχι στὴν γεωγραφία ἢ τὰ πολιτικὰ χαρακτηριστικά. “Ἄλλο πολιτικὸν καθεστῶς εἶχε ἡ Σπάρτη, ἄλλο ἡ Ἀθήνα, ἄλλο ἡ Μακεδονία ἢ οἱ πόλεις-κράτη στὴν Σικελία. Κανεῖς ὅμως δὲν διανοεῖται νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ἐλληνικότητα ἀπὸ τὰ μέρη αὐτά.

Δὲν ὑπάρχει ἀκόμα ἀμφιβολία, ὅτι οἱ πρωτεργάτες τῆς ἀναβιώσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ ὠραματίζοντο τὴν πολιτιστικὴν ἀναβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πρῶτα. Μάλιστα ὁ Κοραῖς δὲν ἐδίωκε νὰ ἐπιτιμῇ καὶ τὸν ἐναντὶν τοῦ ἀκόμα, διότι ἐθεώρησε, ὅτι μὲ τὰ κηρύγματά του ἀκονισίως συνέτεινε, στὸ νὰ παρασυρθοῦν οἱ “Ἕλληνες σ’ ἐνοπλὸν ἀγῶνα. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὅλοι οἱ λόγιοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς μὲ προεξάρχοντες τοὺς Κοραῖ καὶ Καποδίστρια ἐπίστευαν, ὅτι πρῶτα ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν ἐλληνικὲς συνειδήσεις καὶ κατόπιν νὰ

σης ζωῆς... *Ράβδιζε, εἶργε* (φυλάκιζε), *εἶτα γλῶσσαν ἀφαίρει, εἶτα χεῖρα ἀπότεμνε, κι ἂν καὶ οὕτω μένη κακός, θαλάττης πέμπε θυθῶ*». Αὐτὸς ἦτο πού ἔκαψε τὰ βιβλία τοῦ ἐλληνίζοντος φιλόσοφου Πλήθωνος πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἀλωση καὶ ἔδωσε ἐντολὴ στὸν Μανουήλ Ραοῦλ Οἰοῦ νὰ δολοφονήσῃ τὸν μοναχὸ Ἰουβενάλιο γιὰ τὶς ἐλληνοκεντρικὲς τοῦ ἀπόψεις. Ὁ ἴδιος ἀπορρίπτει μετὰ δδελυγμίας τὸ ὄνομα Ἑλλήν, διότι προφανῶς τοῦ θυμίζει «εἰδωλολατρία»: «Ἄν καὶ μιᾶς ἐλληνικά –ἔλεγε–, δὲν εἶμαι Ἑλλήν... ἂν μὲ ρωτήσῃ κάποιος, τί εἶμαι, θὰ τοῦ ἀπαντήσω χριστιανός» (Γιὰ περισσότερες πληροφορίες δὲς Ε. Μπεξῆ, «Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς στὸ Βυζάντιο», «Δαυλός», τ. 133· καὶ Α. Δημητρίου, «Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ ξένη κυριαρχία», ἔκδ. 1992, σελ. 162-165· καὶ Γ. Μουστάκη, «Γιατί Τούρκεψε τὸ Βυζάντιο», ἔκδ. 1993, σελ. 88-108 κ.τ.λ.).

Ὁ Σχολάριος ἦτο καὶ ἓνας ἀπ' τοὺς πρωτεργάτες τῆς προδοσίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος παραδέχεται, ὅτι: «περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου παραδίδωσιν, ὅτι διαρκούσης τῆς πολιορκίας διετέλει εἰς συνεννόησιν μυστικὴν πρὸς τὸν σουλτᾶνον» («Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», τ. 5ος, βιβλ. 14ον, κεφ. Β', σελ. 16). Δίδοντας οἱ Χριστιανοὶ τὴν Πόλι στοὺς Τούρκους γλύτωναν μιὰ γιὰ πάντα ἀπ' τὸν Ἑλληνισμό (δὲς Ἑλένη Ἀρβελέρ, «Ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας», σελ. 119-128). Οἱ σύγχρονοι ὀπαδοὶ τῆς ρωμιοσύνης φθάνουν ὥς τὸ σημεῖο νὰ ὑποστηρίξουν, ὅτι

ἐπαναστατήσουν οἱ Ἑλληνες. Ὅτι αὐτὸ ἦταν κοινὴ συνειδήσις τὸ ἀποδεικνύει καὶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μία ἐπιστολὴ ἀνωνύμου (ὑπογράφει μὲ τὰ γράμματα Ζ.Ξ.Ψ.), πού ἐδημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Μέλισσα», πού ἐτυπώνετο στὸ Παρίσι. Γράφει μετὰξὺ ἄλλων ὁ ἐπιστολογράφος: «Ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία δὲν μελετᾷ πολιτικὰς μεταβολάς, καθὼς κηρύττουν αὐτοὶ οἱ διαδόχοι· ἐπειδὴ γνωρίζει τὰς ἀσθενείας μας. Συνειθίζει νὰ τὰς προσμένῃ ἡσύχως ἀπὸ τὴν ἀκάθεκτον φορὰν τῶν καιρῶν καὶ καλλιεργεῖ τὸν νοῦν καὶ τὰ ἦθη τῆς, διὰ νὰ τὰς οἰκονομῇ ποτὲ ἀξίως». Ἐνῶ, γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτό, χρειάζεται, ὅπως γράφει σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς: «Στείλατε ἄνδρας νὰ περιέλθουν καὶ νὰ μάθουν τοὺς νόμους καὶ τὴν σοφίαν τῶν ἐθνῶν, παραλλήλως ἀσκούντες βάθειαν μελέτην τῶν προγονικῶν ἀριστουργημάτων. Καθολικὴ φιλοσοφία καὶ λαγαρισμένα φῶτα ἰσχύουν μόνον νὰ μᾶς ἀναγεννήσουν μὲ τὴν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν των».

Εἶναι πέραν κάθε ἀμφισβήτησεως ἡ πολιτιστικὴ ἔκρηξις ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὴν διέκρινε δὲ ὁ ἀγῶνας τῶν λογίων νὰ λάμψῃ ξανά τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν πνεῦμα, ὥστε ὁ νέος Ἑλληνισμὸς νὰ ἐπανεύρῃ τὶς ρίζες του καὶ νὰ ἐκκινήσῃ τὴν νέαν του πορείαν ἀπὸ τὸ 145 π.Χ., πού διεκόπηκε διαίως. Τὸ ἔτος αὐτὸ ὀρίζει καὶ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος μὲ τὸ ἔργον του «Τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας», πού ἐξεδόθηκε τὸ 1844.

Πολλὰ ἔχουν γραφῇ γιὰ τὸν ἀπηνή διωγμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν

καλά ἔκαμαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ παρέδωσαν τὴν Πόλι στοὺς Τούρκους – ἄρα παραδέχονται κι οἱ ρωμιοσυνιστές, ὅτι ἡ Πόλι ἔπεσε ὕστερα ἀπὸ προδοσίαν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὸ δικαιολογοῦν: «γνώριζαν, ὅτι διατηρῶντας τὴν πίστη τοὺς θὰ ἔμεναν ἀδούλωτοι, ἔστω κι ἂν ἔχαν τὴν κρατικὴ τοὺς ὑπόστασι» (Α. Φιλιππίδης «Ρωμηοσύνη ἢ βαρβαρότητα», ἔκδ. 1994, σελ. 78). Εἶναι δικαιολογημένο συνεπῶς τὸ συμπέρασμα τῆς Λ. Ζωγράφου, ὅτι: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μένει χρεωμένη ἀπέναντι στὸν Ἑλληνισμό: Πρῶτο: Γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Ἐκκλησία δὲ συγχώρεσε ποτὲ τὴν ἀναδίωξη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ τὸν ἔδλεπε σὰν μιὰ λερναία ὕδρα. Παραχωρῶντας τὴν –Αὐτοκρατορία– στοὺς Τούρκους ἤξερε, πῶς αὐτοὶ θὰ πετύχαιναν ἐπιτέλους τὸν ἀφανισμό του, τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἡ ἴδια δὲν κατάφερε. Δεύτερο: Γιὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς κυρίως Ἑλλάδας στοὺς Τούρκους, ποὺ ἀβγάτωσαν σὲ τετρακόσια χρόνια καὶ πάλι χάρη στὴν ἀντίδραση τοῦ Πατριαρχείου καὶ στὴν ἀντιελληνικότητά του» («Ἀντιγνώση» ἔκδ. 1994, σελ. 352). Τὴν ἀλήθεια τοῦ δευτέρου σκέλους θὰ προσπαθήσωμε ν' ἀποδείξωμε ἐν συνεχείᾳ.

Μετὰ τὴν πτῶσι τῆς Πόλεως ὁ ρωμιοσυνισμὸς ἔδρασε καὶ πάλι ἀρνητικὰ κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ σύγχρονοι ρωμιοσυνιστές ἔχουν ἀλλοιώσει τὰ γεγονότα, δίδοντας τὴν ἐντύπωσι, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο ὠφέλησε τὸν ἑλληνισμό καὶ ὅτι τὸν διέσωζε κατὰ τὴν περίοδο τῆς

ἐκκλησίαν καὶ τὸ βυζαντινὸν κράτος γενικώτερα. Μάλιστα ἡ ἐκκλησία καὶ μετὰ τὸ 1453 δὲν ἐπανθεν νὰ ἀποτελῇ βραχίονα ἐξουσίας, ἀνεξάρτητα τοῦ ποῖός ἦσκει τὴν πολιτικὴν ἐξουσία. Ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐθεωρήθηκε συνέχεια τῆς βυζαντινῆς. Μάλιστα ὁ Κούμας σημειώνει στὸ Γ διόλιον του μὲ θέμα τοὺς Ἕλληνες γιὰ τὸν Πατριάρχην: «Οὗτος δὲ ἀνελάμβανε δυνάμει τὰ πρῶτα καθήκοντα, νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τοὺς Χριστιανούς πρῶτον νὰ διατηρῶσιν ἀπαρασάλευτον τὴν θρησκείαν των, καὶ μετὰ τοῦτο ἀκλόνητον ὑπακοὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν». Ἐνῷ γράφει πρὸ κάτω: «Ράβδος ἡγεμονικὴ προπορεύεται καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὅταν ὑπάγῃ ποῦ ποτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῶν ἀρχιερέων εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνοι ἔχουν ἐξουσίαν νὰ κρίνωσι Χριστιανῶν διαφορὰς ἐχούσας τὸ ἐκκλητικὸν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δικαιοδοσίαν». Καὶ στὴν συνέντευξιν, ποὺ παρεχώρησεν ὁ καθηγητὴς Νεοκλῆς Σαρρῆς στὸν Μάριο Μαμανέα, λέει γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο: «Εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως στὰ χρόνια τῆς δουλείας-ἐξάρτησός μας ἀπὸ τὸ ὀσμανικὸ Κράτος ἦταν μηχανισμὸς ἀναπαγωγῆς τοῦ Κράτους. Οἱ Τοῦρκοι τὸ χαρακτὴρίζουν ὡς τὸ “ἀρχαιότερο τουρκικὸ ἴδρυμα”» («Δανλός», τ. 180, Δεκ. 1996, σελ. 10982). Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἔγραφε στὴν «Ἀπολογία» του, ὅτι τὸ 21 οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπανεστάτησαν μόνον ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Πα-

Τουρκοκρατίας. Γαλουχηθήκαμε απ' τὸ σχολεῖο μὲ τὴν πεποίθησι, ὅτι ἡ ἐπανάστασι ἔγινε «γιά τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστι» καὶ ὅτι ὁ ἑλληνισμός διεσώθη χάρι στὰ κρυφὰ σκολειά. Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι διαφορετική. «Κρυφὰ σκολειά» δὲν ὑπῆρχαν, ἢ, ἂν ὑπῆρχαν, αὐτὰ θὰ ἦσαν κρυφὰ ὄχι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀλλὰ ἀπ' τὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὁποῖο πολεμοῦσε τὰ γράμματα.

Λίγοι ὑπεστήριξαν αὐτὴ τὴν ἀλήθεια στὸ παρελθὸν καὶ ἓνας ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ ὁραματιστὴς Περικλῆς Γιαννόπουλος, ὁ ὁποῖος γράφει: «Ἡ μόνη διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ Τούρκου καὶ καλογέρου εἶνε μόνον, ὅτι ὁ ἓνας φορεῖ μαῦρο καὶ ὁ ἄλλος κόκκινο φέσι. Ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ Ἑλληνικὴ Συνείδησις καὶ Πνεῦμα ἐκαταβούλιαξαν εἰς ἀπόλυτον ὑποταγὴν καὶ δουλείαν εἰς τὸν μονοκρατορήσαντα πνευματικῶς καὶ ἐθνικῶς παπαδισμόν. Ἐὰν ὁ Τοῦρκος ἐπείραζε τὸν καλόγερον, ὁ ζυγὸς θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατηθῇ, θὰ ἀνετινάσσετο τάχιστα εἰς τὸν ἄερα. Ἀλλ' ὁ Τοῦρκος μεγαλοφυῶς περιποιηθεὶς τὸν καλόγερον, παραχωρήσας εἰς αὐτόν, ὅ,τι ποτὲ οἱ Αὐτοκράτορες μας χάριν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν, μοιράσας μαζί τους τὸν δεσποτισμόν διὰ μιᾶς μόνης πράξεως ἐστερέωνε δι' αἰῶνας τὴν κατὰκτησίν του. Ὁ ἐγκληματίας καλογερισμὸς ὁ πάντοτε ἐμπνέων τὴν ἀποθάρρυνσιν εἰς τὴν φυλὴν καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας, ὁ φωνάζων καὶ ἐξηγῶν ὅλα ὡς τιμωρίαν θεϊκὴν, ὁ ξεσθερκωνόμενος ὅτι ἐπέσαμεν ἔνεκα τῶν ἁμαρτιῶν μας, ἦτο εὐτυχὴς νὰ ἀπαλλαχθῇ τοῦ

τριάρχου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μάουερ ἔγραφε: «τύραννος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν ἦτο μόνον ὁ Σουλτᾶνος ἀλλὰ καὶ ὁ Πατριάρχης». (Περισσότερα γιὰ τὴν διάστασιν ἑλληνισμοῦ καὶ Πατριαρχείου στὸν «Δαυλόν» τοῦ Μαρτίου 1996, τ. 171, σὲ ἄρθρο σχετικὸ μὲ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 10319-10323). Καὶ γιὰ νὰ σταματήσῃ ὁ μύθος, ὅτι μόνον πνευματικὴν ἐξουσίαν εἶχαν οἱ ἱεράρχες, ἃς δοῦμε, τί γράφει μεταξὺ ἄλλων ἓνας Ἀρχιεπίσκοπος πρὸς τὸ περιοδικὸ «Μέλισσα»: «(Ὁ μητροπολίτης Μηθύμνης) δέρονει, τιμωρεῖ μὲ βαρβαρικὰς ποινὰς, φυλακώνει, ἀρπάζει, ὅσα εἰμπορέσει· ἔπειτα στέλλει τὸν κατατυραννισθέντα εἰς τοὺς κρατοῦντας Ὀθωμανοὺς, καὶ κάμνουν κ' ἐκεῖνοι τὸ ἴδιον». (Τεῦχος Γ', Ἀπρίλιος 1821, σελ. 305).

Πεδίον ἄλλο ἀντιπαραθέσεως τῶν νέων Ἑλλήνων πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ παρὰ μόνον ἡ στροφὴ πρὸς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος. Σωστὰ συμπεραίνει ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς στὸ διβλίο του «Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός», ὅτι: «Ἡ τροπὴ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, πολὺ αἰσθητὴ στὸν φθίνοντα ΙΗ' αἰῶνα, ἐκφράζει, εἴτε συνειδητὴ εἴτε ἀσυνειδητὴ, μία τάση γιὰ ἀνεξαρτητοποίηση ἀπέναντι τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς». Λανθάνει ὅμως ὁ Δημαρᾶς ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ τάσις αὕτη ἦταν δυνατόν νὰ εἶναι ἀσυνειδητὴ. Ἦταν καθ' ὁλοκληρίαν συνειδητὴ. Μάλιστα πρὸς δυστυχίαν τοῦ πατριαρχείου ἐξέχουσες μορφές, ποὺ πρωτεστάτησαν στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν

αυτοκράτορος και να μονοκρατορήση πνευματικῶς και κατὰ μέγα μέρος πραγματικῶς... Τὸν Τοῦρκον δὲν τὸν ἔμελλε τίποτε, διότι ὁ Τοῦρκος θέλει μόνον νὰ δουλεύῃς και νὰ μὴν τὸν ἀνησυχῇς. Ὅταν τὸν παρασκοτίσης, σύντομα σοῦ κόβει τὸ κεφάλι και ἡσυχάζεις και σὺ κι αὐτὸς μαζί. Οὕτω ὁ καλογερισμὸς εὐρέθη περίφημα, θαυμάσια, διδάσκων ὅτι ἐκ Θεοῦ τὸ κακόν, λέγων γύρισε κι ἅπ' ἄλλο μέρος νὰ σὲ χαστουκήσουν, και λέγων εἰς τὸν Ἑλληνισμόν: Κύριε, δὲν εἶμαι μόνον ἰδικὸς σου ἀντιπρόσωπος, δὲν ἀνήκω μόνον σὲ σένα, ἐγὼ εἶμαι κύριος και ἀντιπρόσωπος και προστάτης ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς λόγος τῆς ἐντελῶς ἀπιστεύτου και ἀφαντάστου **δουλείας** τῆς φυλῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας. **Ἡ μονοκρατορία τοῦ Χριστιανισμοῦ**» [οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ Π. Γιαννόπουλου] («Ἀπαντα», ἔκδ. 1993, σελ. 204-205).

Ἄς δοῦμε ὅμως και μερικοὺς ἄλλους συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἀπομυθοποιοῦν τὸν ρόλο τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὁ συγγραφέας Γ. Σκαρίμπας γράφει: «Τὸ 21; τὸ Πατριαρχεῖο τὸ ἀφόρισε. Τὸ νὰ ἀπὸ ἓνα τέτοιο κατεστημένο παπαδαριό, περιέμενε τὸ '21 ἐθνικὴ ἐξέγερση και χρέος εἶναι, σὰ νὰ τοῦ ζήτηγε “νὰ ἄφηνε τὸ γάμο γιὰ νὰ πάῃ γιὰ πουρνάρια”, τοῦ ὁποίου τὸ ἐγωιστικὸ συμφέρον ἦταν νὰ ἀπολαύῃ τῆς εὐνοίας τοῦ διδανίου» («Τὸ 21 και ἡ ἀλήθεια», 1975, τόμ. Α, σελ. 30). Ὁ ἱστορικὸς Γ. Κορδάτος γράφει, ὅτι: «Ὁ ἀνώτερος κληρὸς μὲ τὸν Πατριάρχην ἐπικεφαλῆς κατέστη παντοδύναμος και

παιδεῖαν (τὸν φωτισμὸν τοῦ γένους, ὅπως ἔλεγον), ὑπῆρξαν κληρικοὶ και τοῦ ἀνωτάτου κλήρον ἀκόμα, ὅπως ὁ Διονύσιος Ἐφέσον, ποὺ ἐστάθηκε ἅγιος προστάτης τοῦ σχολείου τῶν Κυδωνιῶν, ὅπου ὑπῆρχε και τυπογραφεῖον. Ἄν ὑπολογίσουμε και τίς ἐκδόσεις τῶν ἔργων ἀρχαίων συγγραφέων, συγχρόνων διδλίων μαθηματικῶν και φιλοσοφίας, καθὼς και τὴν πληθώρα τῶν ἀντιεκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, τότε ὁ χαρακτηρισμὸς «ἀσύνειδη» εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀβάσιμος. Ἐκεῖνο ὅμως, ποὺ ἐντυπωσιάζει περισσότερον, εἶναι τὸ πῶς εἶχε «περάσει» στοὺς ἀπλοῦς Ἕλληνες ὁ ἀντιπατριαρχικὸς ἀγῶνας, ποὺ ἐκδηλώνεται κυρίως μὲ ἐπιστολὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ και τίς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ θέμα προκηρυχθέντος βραβείου ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Μέλισσα»: «Ποῖα και πόσα εἶναι τὰ κακά, ὅσα προξένησαν και ἔτι προξενοῦσιν εἰς τὸ δυστυχὲς ἡμῶν γένος οἱ περισσότεροι τῶν ἀρχιερέων, ἀπὸ Φωτίου τοῦ πατριάρχον μέχρι τῆς σήμερον; Ποῖοι δὲ ὑπάρχουσιν οἱ κύριοι τρόποι, δι' ὧν εἶναι δυνατὸν νὰ καταργηθῇ διόλου ὁ πανώλεθρος και φρικτὸς δεσποτισμὸς τῶν ἀναξίων διαδόχων τοῦ φιλανθρώπου Ἰησοῦ και σωτήρος»; Ἐνῶ πρὶν ῥιζοσπαστικὰ πολλὰ χρόνια πρὶν εἶχε σαλπίζει ὁ ἱερέας Μεθόδιος Ἀνθρακίτης: «Ὁ θεὸς δὲν ἐνεργεῖ ἀπὸ μακρὰ, ἀλλὰ οὐσιωδῶς ἐννύαρχε μέσα σὲ κάθε πρᾶγμα. Ἐτοί ὁ ἄνθρωπος φωτίζεται ἄμεσα ἀπὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα και γι' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἐξαρτιώμαστε γιὰ τὴν πίστιν μας ἀπ' τοὺς πατέρες τῆς

ἀπέκτησε προνομιακὴν θέσιν μέσα εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν. («Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21», 1977, σελ. 71). Ὁ Μ. Πλωρίτης ἀναφέρει, ὅτι «Ὁ ἀνώτερος κληρὸς, ἀντίθετα μὲ τὸν κατώτερο, ἦταν περισσότερο καταπιεστὴς παρὰ “παραμυθητὴς” γιὰ τοὺς ὑπόδουλους», ἐνῶ ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων W.M. Leake λέγει: «Κοινὸ ἦταν τὸ αἶσθημα πὺν ἐπικρατοῦσε στοὺς λαϊκοὺς, πῶς οἱ ἐπίσκοποι στάθηκαν μιὰ ἀπ’ τὶς κύριες αἰτίες τοῦ τωρινοῦ ξεπεσμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» (δὲς Μ. Πλωρίτη «Τοῦ 21, Μύθοι καὶ ἀντι-μύθοι», ἐκδ. 1980, σελ. 262). Ὁ καθηγητὴς Α. Τσιριντάνης τονίζει: «Ποιὸς ἔκανε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21; Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μήπως; Ὁχι! Αὐτὸ δὲν ἤθελε τὴν Ἐπανάσταση καὶ ὁ Πατριάρχης τὴν ἀφώρισε. Βρέθηκαν μερικοὶ νὰ ποῦν, πῶς τάχα ὁ τρομερὸς ἀφορισμὸς ἦταν εἰκονικὸς, ἔγινε μόνο, γιὰ νὰ ξεγελάσει τοὺς Τούρκους. Δὲν μπορούμε νὰ τὸ πιστέψουμε αὐτό. Ὅταν ὁ ἀφορισμὸς ἦλθε καὶ στὸν Μωριά καὶ ἤθελε νὰ δέσει τὰ χέρια τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, θὰ μπορούσε δέβαια ὁ Πατριάρχης νὰ εἶχε κατὰ κάποιον τρόπο διαμηνύσει στὸ λαὸ νὰ μὴν πάρουν στὰ σοβαρὰ τὸν ἀφορισμό. Τέτοιο πρᾶγμα ὅμως δὲν ἔγινε, γιὰτὶ ἀπλούστατα ὁ ἀφορισμὸς ἦταν ἀληθινὸς καὶ σπονδαῖος. Ἔγινε στὰ σοβαρὰ, σοβαρώτατα» («Τὸ Εἰκοσιένα», περ. «Συζήτηση», τεύχος 195, Ἰαν. 1977, σελ. 2).

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ πλὴν τοῦ ἀφορισμοῦ τῆς ἐπανάστασεως κατεδί-

Ἐκκλησίας. Δὲν εἴμεθα ὄντοι δεμένοι ὑπ’ ἐκείνων». Καὶ γιὰ νὰ μὴ παραμείνουν «ὄντοι δεμένοι», ἀνοίγουν σχολεῖα. Καὶ ὄχι μόνον ἀνοίγουν σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ φροντίζουν νὰ στέλλωνται νέοι, γιὰ νὰ σπονδάσουν στὸ ἐξωτερικό.

Ἡ ἀντίδρασις τοῦ πατριαρχείου ὑπῆρξε δίαιη. Ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς γράφει στὸ βιβλίο του «Ὁ Κοραῖς καὶ ἡ ἐποχὴ του»: «Ἡ ἀμυντικὴ αὐτὴ στάσις, πὺν εὐκόλα παίρνει τὴν μορφήν ἐπίθεσης, ὁδηγεῖ στὰ ἄκρα τοὺς ὁπαδοὺς τῆς συντήρησης». Βεβαίως οὐδέποτε εἶχε παύσει ἡ ἐκκλησία τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ· ἀπλῶς γιὰ πρώτη φορὰ ἐξεδηλώθηκε ἀντεπίθεσις τοῦ ἑλληνισμοῦ, πὺν τὴν ἔφερε σὲ θέσιν ἀμύνης. Τὸ πρῶτο πρᾶγμα πὺν ἔκανε τὸ πατριαρχεῖο, ἦταν τὸ κλείσιμο διαφόρων σχολείων. Τὸ ὅτι ὑπῆρξε μία μειοψηφία ἱεραρχῶν, πὺν εὐνόησε καὶ ἠγωνίσθηκε γιὰ τὴν σύστασιν σχολείων καὶ ἐδίδαξε φωτισμένα, δὲν προσδίδει κανένα ἄλλοθι στὴν πλειοψηφία, πὺν ὑπῆκουε (καὶ πολλὰς φορὰς ὑπερακόντιζε) τὸ Πατριαρχεῖο. Ἀλλωστε μὴ λησμονοῦμε, ὅτι κατεδιώχθησαν αὐτοὶ οἱ λίγοι φωτισμένοι. Ὁ ἱερεὺς Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἀπέθανεν κρυπτόμενος σ’ ἓνα ἄθλιο ὑπόγειον. Ὁ ἱερομόναχος Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος κατηγορήθηκε ὡς ἄθεος. Δὲν ἐδίσταζαν οἱ μητροπολίτες νὰ κλείνουν ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ σχολεῖα, ὅπου ἐδιδάσκοντο τὰ «κολυβογράμματα», ὅπως ἔκανε ὁ Μηθύμνης, πὺν ἀνεφέρθη καὶ πιὸ πάνω. Ὁ Ἀθηνῶν Γρηγόριος ἐδυσσοδομοῦσε νὰ κλείσῃ τὸ σχολεῖον τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας, καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοῦ ἀπέδω-

κασε με ἐγκύκλιο τὴν συνήθεια νὰ βαπτίζουν οἱ Ἕλληνες τὰ παιδιά τους με ἀρχαιοελληνικά ὀνόματα, προφανῶς γιὰ νὰ μὴν ἀφυπνισθοῦν, καὶ μόλις ὁ Κοραῆς τὸ ἔμαθε, τοῦ ἀπήντησε: «*Ταλαίπωρον γένος! “ἔξ οἶων εἰς οἶα”*. Καὶ τοῦτο κατὰ τὴν δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα!». Μὲ ἄλλη ἐγκύκλιό του ὁ Γρηγόριος κατεδίκασε τὶς σπουδὲς τῶν ἐπιστημῶν καὶ διέταξε τοὺς κληρικούς ν' ἀποτρέπουν τὴν ἀποστολὴ νέων γιὰ σπουδὲς στὴ Δύσι. (Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν ρόλο τοῦ Γρηγόριου καὶ τοῦ Πατριαρχείου δέξ: Ε. Μπεξῆς «*Ιστορικά στοιχεῖα γιὰ τὶς σχέσεις Ἐκκλησίας-Σουλτανικοῦ καθεστώτος*», «*Δαυλός*», τ. 135· καὶ Ἀθ. Κουκοβίστα, «*Εἰκοσιένα*», «*Δαυλός*», τ. 159). Σημειωτέον, ὅτι στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα «ὁ φωτισμός» – ἔτσι ἀπεκαλεῖτο– Γρηγόριος μετετράπη σὲ «ἥρωα», ἐνῶ τὴν ἴδια περίοδο ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία μετετράπη σὲ «Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία». Ἐντελῶς τυχαῖα ὅλ' αὐτά; Ὅπως συνάγεται ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ-ἀπάντησι στὸν Παναγιώτη Κοδρικᾶ τοῦ Κοραῆ, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη στὴν ἐφημερίδα «*Λόγιος Ἑρμῆς*», οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀπηγόρευσαν ποτὲ τὴν δημιουργία σχολείων. Τοῦτο ὅμως ἔπραττε τὸ Πατριαρχεῖο. Αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ κληρικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους Νεόφυτος Βάμβας, ὁ ὁποῖος τονίζει: «*Εἴτε ἀπὸ ἀδιαφορία εἴτε ὡς ἀρχὴ ἢ Ὑψηλὴ Πύλῃ ποτὲ δὲν ἐναντιώθηκε στὴν ἀναγέννησι τῶν γραμμάτων στὴν Ἑλλάδα. Οἱ πιὸ πραγματικοὶ ἐχθροὶ ἦσαν οἱ προκαταλή-*

θηκε τὸ προσωνύμιον Κακογρηγόρης. Πιὸ χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ δύο ἐπιστολές, ποὺ ἐδημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ «*Μέλισσα*» (Γεῦχος, Ἀπρίλιος 1821) καὶ ἀναφέρονται στὰ ἔργα τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης. Γράφει ὁ πρῶτος ἐπιστολογράφος: «*Ὁ μισόκαλος διάβολος ἐσκότισε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνταῦθα Μητροπολίτου Ἀνθίμου καὶ τοῦ ἐπισκόπου τον Καλλινίκου, ποτὲ καφοποιῶν τῆς πανιερότητός του. Αὐτοὶ οἱ δύο τύραννοι καὶ ταρτοῦφοι ἐγείραντες διὰ μέσον τοῦ ἱερατείου (καὶ ἐξαιρέτως διὰ τῶν πνευματικῶν!) τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἀνόητον ὄχλον, κατηδάφισαν τὴν ἐνταῦθα φιλολογικὴν σχολὴν καὶ ἔδιωξαν τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητάς. Ἐκτοτε ἡ παιδεία κατατρέχεται, καὶ πάντες οἱ ὑπερασπιζόμενοι αὐτήν, φιλόμουσοι καὶ φιλοπάτριδες, ἐκρύνθησαν, δειλιῶντες νὰ παρῶνται διότι οἱ ἐχθροὶ τῶν φῶτων, οἵτινες, ὡς αἱ γλαυκὲς, ἀγαπῶσι τὸ σκότος (διὰ πολλὰς αἰτίας!), ἐπρόσβαψαν μῶμον, λέγοντες καὶ κηρύττοντες, ὡς μαινόμενοι καὶ θεομισεῖς Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡ σχολὴ τοῦ Οἰκονόμου ἔκαμνε γύμνασιν πολεμικῆς, διὰ νὰ ἀποστατίσῃ τὸ γένος ἡμῶν κατὰ τῶν κρατούντων(!!!)». Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τοῦ κειμένου. Πιὸ γλαφυρὸς παρὰ τὶς ὑπερβολὰς τον εἶναι ὁ δεῦτερος ἐπιστολογράφος, ποὺ λέει: «*Τὰ νεώτερα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν διδασκάλων τῆς Σμύρνης εἶναι ἐλεεινότατα. Ἐμαθες, δὲν ἀμφιδάλλω, ὅτι ὁ Κούμας κατώρθωσε νὰ εὐγάλη πατριαρχικὰ σιγκίλλια, ἐν δυνάμει τῶν ὁποίων νὰ ἀποκατασταθῶσιν οἱ Οἰκονό-**

ψεις και ἡ ἀδιαφορία τοῦ πανίσχυρου κλήρου...», ἐνῶ ἡ «Ἑλληνικὴ Νομαρχίαν, ἔργο “Ἀωνύμου Ἑλληνας” – ἡ σύγχρονη ἔρευνα ἀπέδειξε, ὅτι ἦτο ἔργο τοῦ Κοραΐ–, τὸ ὁποῖο ἐξεδόθη τὸ 1806, ἀποκαλύπτει σαφῶς ὅλη τὴν ἀπ’ τὸν ἐξουσιασμὸν ὑποκρυπτόμενη ἀλήθεια. Ἀναφέρει, ὅτι: «Ἡ Τυραννία, τὸ Ἱερατεῖον καὶ ἡ Εὐγένεια, αἱ ὁποῖαι διὰ ἑνδεκα σχεδὸν αἰῶνας κατέφθειραν τοὺς Ἑλληνας καὶ κατεργμωσαν τὴν Ἑλλάδα, ἐκρατοῦσαν τὸ Γένος εἰς τὸν σκοταδισμόν. Τὸ Ἱερατεῖον ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐντάλματα μὲ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, διὰ νὰ τιμᾶται ἐν ταυτῷ καὶ νὰ ὀρίζῃ χωρὶς δυσκολίαν, δι’ αὐτὸ ἠθέλησε νὰ τυφλώσῃ τὸν λαὸν μὲ τὴν ἀμάθειαν... Ἄλλο βιβλίον δὲν εὐρίσκετο, εἰ μὴ τὰ ποιήματα τῶν Ἱερέων... Τί στοχάζεσθε νὰ λέγωσι οἱ ἱεροκῆρυκες περιφερόμενοι ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν; Ἀναφέρουσι ποτὲ τὸ ρητὸν “Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος;” Ἐξηγοῦσι ποτέ, τί ἐστὶ πατρίς;... Φέρουσι ποτὲ τὰ παραδείγματα τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Σωκράτους καὶ ἄλλων μυρίων ἐναρέτων καὶ σοφῶν;... Οἱ ἱεροκῆρυκες ἀρχινοῦν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τελειώνουν εἰς τὴν νηστείαν. Αὐτοὶ οἱ φιλόζωοι καὶ αὐτόματοι ψευδοκῆρυκες λέγουσι: “Ἀγαπητοί, ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκεν τὴν Ὀθωμανικὴν Τυραννίαν, διὰ νὰ μᾶς τιμωρήσῃ διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ παιδεύοντάς μας εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ μετὰ θάνατον ἀπὸ τὴν αἰώνιον κόλασιν”... Ὡς ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, τουτέστιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

μοι καὶ αὐτός, ὡς πρότερον, εἰς τὸ σχολεῖον. Ἀλλ’ ὁ ἄγριος Σμύρνης, ἀφ’ οὗ τὰ ἔλαβεν, ἀνέβαλεν τὴν ἐπ’ ἐκκλησίας ἀνάγνωσίν των, ἕως οὗ προδιέθεσε τοὺς συμπατριαστάς του. Καὶ οὕτως ἀναγινωσκόμενα ἀκολούθως, ὥρμησαν, τὰ ἄρπαξαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἀναγινώσκοντος αὐτὰ ἱερέως, τὰ κατεξέσχισαν μετὰ μεγάλης ταραχῆς εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας, ὑβρίζοντες ἀναισχύντως τοὺς διδασκάλους, φοδερίζοντες τοὺς ὑπερασπιστάς των καὶ κάμνοντες τοσοῦτον θόρον, ὥστε οἱ μὴ γινώσκοντες τὴν αἰτίαν, ἐξερχόμενοι τῆς ἐκκλησίας, ἔτρεχον νὰ φυλαχθῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των...». «Καὶ τέλος ἡ διοίκησις νομίζουσα τὸ πρᾶγμα ἐπανάστασιν, ὥρμησε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαόν». «Τοιοῦτοι εἶναι, φίλε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἅγιοι τοῦ πτωχοῦ ἡμῶν γένους, ἐξαιρουμένων ὀλίγων τινῶν κατ’ εὐτυχίαν καὶ διὰ παρηγορίαν». Αὐτὸς ὅμως πού «σφάζει μὲ τὸ μπαμπάκι» εἶναι ἓνας ἀνώνυμος ἀρχιεπίσκοπος, πού γράφει γιὰ τὸν μητροπολίτη Μυτιλήνης καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν: «Περὶ δὲ σχολείων καὶ παιδείας ὅχι μόνον ποτὲ δὲν ἐφρόντισεν, ἀλλ’ οὔτε ν’ ἀκούσῃ ὑπέφερε περὶ τοιούτων πραγμάτων ἀνθρωπὸν γραμματισμένον καὶ πάντα φιλομαθῇ ἐσιχαίνετο. Αὐτὸς δὲ ἦτον ἀπαίδευτος· μόλις ἤξευρε τὰ **κολλυδογράμματα** εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν ἔλεγε *κάμμιαν* εὐχήν, ἐφώναξεν εἰς τὸν λαόν, “Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, λέγετε”, διὰ νὰ μὴ ἀκούῃ *κάνεις*, ἃ αὐτὸς ἀναγινώσκει καὶ οὐ γινώσκει (!!!). Ἄνθρωποι ἀξιόπι-

Χαρακτηριστικό είναι, ότι σὲ ποιήματα ἐκδιδόμενα ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο εὐρέθησαν οἱ ἑξῆς στίχοι: «Καὶ πάλι νὰ πειθώμεθα ἀρχαῖς ὑπερεχούσαις (δηλ. στοὺς Τούρκους) ὡς κατὰ θέλησιν Θεοῦ, τὸ κράτος κατεχούσαις. Καὶ πᾶς ὁ ἀνθιστάμενος τοιαύτῃ ἐξουσίᾳ, ἐναντιοῦται φανερὰ τῇ προσταγῇ τῇ θείᾳ». (Δὲς Γ. Κορδάτου, «Μεγάλη Ἱστορία τῆς Ἑλλάδας», τόμ. 9ος, κεφ. ΛΔ', σελ. 389-390). Ὡσαύτως καταρρέουν καὶ οἱ ἀπόψεις αὐτῶν, ποὺ ὑποστηρίζουν, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο ἐξαναγκάστηκε ν' ἀφορίσῃ τὴν ἐπανάστασι τοῦ '21. Σημειωτέον, ὅτι μερικοὶ φωτισμένοι κληρικοί, ὅπως ὁ Εὐγ. Βούλγαρις, ὁ Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ὁ Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος κ.ἄ., λόγῳ τοῦ διαφωτιστικοῦ τοῦς ἔργου καὶ τῆς προσπάθειάς τους γιὰ νεοελληνικὴ ἀναγέννησι κατεδιώχθησαν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο (δὲς «Δαυλός», τ. 160, 166, 169, 173).

Γιατί ὅμως τέτοια ἐχθρικὴ στάσι τοῦ Πατριαρχείου κατὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπανάστασεως; Ἦτο ὡς λόγος μόνο τὰ συμφέροντα, ποὺ ἀπελάμβαναν οἱ ἀνώτεροι κληρικοί; Ἀσφαλῶς ὄχι. Αὐτὰ τὰ λέγουν μόνο ὅσοι ἐξετάζουν ἐπιδερμικὰ τὴν ἱστορία. Κύριος λόγος ἦτο ἡ ἐπερχόμενη ἀνθισι τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ποὺ κάτι τέτοιο θὰ εἶχε ὡς συνέπεια τὴν διακοπὴ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κάτι ἀνάλογο δηλαδὴ ποὺ ἐγίνε καὶ λίγο πρὸ τῆς πτώσεως, ὅταν ἄρχισε ν' ἀνθίξῃ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐπροτίμησαν τὴν τουρκικὴ σκλαδιά. Μὴ λησμονοῦμε, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο

στοι θεδαιουῖσιν, ὅτι ἔκανσε πολλὰ διδλία, καὶ μάλιστα ἀντίγραφα παλαιὰ εἰς μεμβράνας, ἡ διότι τὰ ἐστοχάσθη περιττά, ἡ διότι... (!!!). Ἀφ' οὗ δὲ 27 ἔτη ἔχαρη τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰς καλὰς αὐτῆς, ἡ ἀγία καὶ ἱερὰ σύνοδος (ἥτις πνέει ζῆλον φιλογενείας καὶ φιλομαθείας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱλαρωτάτου Ἰλαριώντος) τὸν ψηφίζει πατριάρχην οἰκουμενικὸν διὰ τὴν μεγάλην του παιδείαν καὶ ἀρετὴν καὶ τὰ τὸσον λαμπρὰ του κατορθώματα». Καὶ πάλι οἱ ὑπογραμμίσαις εἶναι τοῦ κειμένου.

Τὴν κυρίαν ὁμως ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ τὸ πατριαρχεῖο τὴν ἀνέθεσεν στὸν Ἀθανάσιον Πάριον. Στὸ ὄξον μεσαιωνικοῦ ζόφου φυλλάδιόν του «Ἀντιφώνησις πρὸς τὸν παράλογον ζῆλον τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐρχομένων φιλοσόφων καὶ ἐπὶ ἀφιλοσοφία τὸ ἡμέτερον γένος ἀνοήτως οἰκτειρόντων» καταφέρεται κατὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, κάνοντας χρῆσιν ὅλων τῶν ἐπιχειρημάτων, ποὺ ἐστῆθησαν αἰτία νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος τὴν πιὸ σκοτεινὴν περίοδον τῆς ἱστορίας. Ἀποφαίνεται σὲ ἓνα σημεῖο: «Διὸ δὴ οὐ μόνον μακαρισμοῦ καὶ δόξης εἶνε ἀνάξιοι οἱ τῷ ὄντι τετηφλωμένοι καὶ σκοτεινοὶ τῆς Ἑλλάδος σοφοί, ἀλλὰ πᾶν τὸνναντίον, οἴκτου καὶ ἀποστροφῆς, εἰς οὐδὲν ἀποδόσης αὐτῆς ὠφελίμον τῆς ἐπιστημονικῆς θεωρίας». Καὶ ἀφοῦ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ δὲν ὠφέλησαν τὴν ἐπιστήμην, μᾶς μαθαίνει τὸ ποιοὶ ὑπηρετήσαν τὴν ἐπιστήμην. Γι' αὐτὸ γράφει: «Τούτων ἀληθῶς ἔνεκα εἶναι οἰκτιρμοῦ (ὑπογραμμίσαις τοῦ κειμένου) ἄξιον

ἦτο φορεὺς τῆς βυζαντινῆς ἰδεολογίας. Τοῦτο τὸ ἐπιβεβαιώνει ἔμμεσα καὶ ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς στὸ ἔργο του «*Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός*», ὅταν γράφει, ὅτι: «*Ἡ τροπὴ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, πολὺ αἰσθητὴ στὸν φθίνοντα ἸΗ' αἰῶνα, ἐκφράζει εἴτε συνειδητὴ εἴτε ἀσυνείδητη, μίαν τάση γιὰ ἀνεξαρτητοποίηση ἀπέναντι τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς*». Αὐτὸ ἐφόδισε τὸν χριστιανισμό. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξουν ἀμφιβολίες, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο ἦτο πολέμιος τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἃς δοῦμε, τί γράφει ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς: «*Ὁ μεταγενέστερος ἑλληνισμός δὲν ἀπέβαλε ποτὲ τὴν συνειδήση τῶν δεσμῶν του μὲ τὸν ἀρχαῖο. Βεβαίως στὴ συνειδήση αὐτὴν ἐπενεργοῦν μειώνοντας τὴ σημασία τῆς καὶ ἀνασταλτικῆς δυνάμεις καὶ συντελεστῆς φθορᾶς. Κύρια ἀνασταλτικὴ δύναμη πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἡ διάδοσις καὶ ἐπικράτησις τοῦ χριστιανισμοῦ*». Τὸ ὅτι ὁ χριστιανισμός δὲν ἤθελε τὴν ἐπανάστασι καὶ τὴν ἀναδίωσι τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπ' τοὺς σύγχρονους ρωμιοσυνιστῆς καὶ πατριαρχικούς, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν, ὅτι τὴν ἐπανάστασι τοῦ '21 τὴν ἔκαμαν οἱ Μασῶνοι, γιὰ νὰ συντρίψουν τὴν ρωμιοσύνη καὶ τὸν χριστιανισμό. Χαρακτηριστικὴ ἡ περίπτωσι τοῦ πρωτοπρεσβύτερου Ι. Ρωμανίδου, ὁ ὅποιος γράφει: «*Τῇ ἀμελεῖ σύμπραξι τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ 1821 οἱ Εὐρωπαῖοι ἐθέσπισαν τὴν ἑναρξιν τῆς διαλύσεως τῆς Ρωμηοσύνης*» («*Ρωμηοσύνη*», ἐκδ. 1975, σελ. 195).

τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, οὐχὶ τῆς ἀπουσίας τῶν Δημοκρίτων καὶ Πλατῶνων, τῶν Ζηνῶνων καὶ Εὐκλείδων καὶ τῶν παραπλησίων ἄλλων μετεωρολεσχῶν· οὐχὶ διότι δὲν σεμνύεται ἐπὶ Νεῦτωνσιν, Οὐολφίοις καὶ Λωκκίοις καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις φημιζομένοις, ὅτι ὑπερηκόντισαν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν φιλοσοφίαν· οὐχὶ λέγω, ἐπὶ τοιοῦτοις λήροις καὶ φληνάφοις, ἀλλ' ἐπὶ ἀπουσίᾳ φεῦ! τῶν Βασιλείων, τῶν Γρηγορίων, τῶν Χρυσοστόμων, τῶν Ἀθανασίων, τῶν Κυρίλλων (σ.σ. ἐννοεῖ τὸν Κύριλλον τῆς Ἀλεξανδρείας, πὺν κατεκρεοῦργησε μὲ τοὺς πιστοὺς τοῦ τὴν Ὑπατίαν), τῶν Ἀὐγουστίνων, τῶν Ἀμβροσίων, τῶν Δαμασκηνῶν, τῶν Σωφρονίων». Τὸ σκηνικὸ τῆς «Ρωμηοσύνης» τὸ ἔστησε κατὰ τὸν πιὸ λεπτομερῆ τρόπον. Ὅλα ἀρχίζουν μετὰ Χριστόν· καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία. Δὲν παραλείπει μάλιστα νὰ συκοφαντήσῃ τοὺς ἀρχαίους σάν καλὸς χριστιανός. Ἀφοῦ ψέγει τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Σωκράτην, συμπληρῶνει: «*Ἀρκοῦμαι δὲ εἰς τὸ παραστήσαι καὶ ἀποδείξαι γυναικομανὴ μόνον καὶ παιδεραστὴν καὶ παρᾶσιτον τὸν μέγα φιλόσοφον, τὸν θεῖον Πλάτωνα*». (Ὑπογράμμισις τοῦ κειμένου). Ἀλλὰ ἡ ἐποχὴ δὲν ἦταν δεκτικὴ σὲ τέτοια ἀνθελληνικὰ κηρύγματα· ὁ Ἀθανάσιος Πάριος ἐκλείσει τὸ σχολεῖον τοῦ ἀπὸ ἑλλειψιν μαθητῶν.

Ἀθανάσιος Κουκοβίστας

Εὐλογημένο χρῆμα

Σύμφωνα με δημοσιεύσεις τόσο τῆς ἐφημερίδας τῆς Κυθερνήσεως ὅσο καὶ τοῦ ἡμερησίου τύπου οἱ Μητροπολίτες Ἡλείας, Μαντινείας καὶ Τριφυλίας προχώρησαν ἀπὸ κοινοῦ στὴν ἴδρυση Τράπεζας πολυμετοχικοῦ χαρακτήρα μὲ σκοπὸ –ὅπως λέγουν– τὴν στήριξη ἀναπτυξιακῶν δραστηριοτήτων στὴν Πελοπόννησο. Ἦδη ὁ Μητροπολίτης Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Ἀλέξανδρος ἐξέδωσε ἐγκύκλιο, μὲ τὴν ὁποία παροτρύνει τοὺς πιστοὺς νὰ καταθέτουν τὶς οἰκονομίες τους στὴν «Τράπεζα Πελοποννήσου», ὅπως ὠνομάστηκε.

«Καὶ εἰσφέρουσιν οἱ ἱερεῖς τὴν κιθωτὸν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς εἰς τὸ δαδῖο τοῦ οἴκου...». Ὅχι, ἡ φράση αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἐγκυκλίου, προδίδει ὥστόσο τὴν ἰδεολογικὴ προέλευση τῆς ἀποφάσεως τῶν τριῶν Δεσποτῶν*. Ἡ κιθωτὸς δέδαια ἐν προκειμένῳ «πάει περίπατο». Μόνο τὸ δαδῖο (= χρηματιστήριο) παραμένει, καθ' ὅσον προδίδεται καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς νέας τράπεζας στὸ Χρηματιστήριο Ἀξιῶν Ἀθηνῶν ἀργότερα.

Ἐγκαθιδρυμένον τοῦ νέου Παπιστᾶν ἐν Ἑλλάδι, ἐξακολοῦθοῦν οἱ φαρισαϊκὲς φωνασκίαι γιὰ τὶς οἰκονομικὲς δραστηριότητες τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὴν παρουσία ἐντίμων καὶ ἀδόλων χαμηλοῦάθμων κληρικῶν, ποὺ δὲν ἐπαρκοῦν, γιὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴ φανλότητα καὶ τὴν εὐσυνειδησία.

Μ.Μ.

Ἀντεπίθεσις

«Ἡ ἐποχή μας ἀπαιτεῖ τὴ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ὄχι τοὺς μύθους καὶ τὶς φιλοσοφίες τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖες μπορεῖ μὲν νὰ ἐξάπτουν τὴν φαντασία, ἀλλ' ἀπομακρύνουν τὴν σκέψη καὶ τὴν καρδιά ἀπὸ τὸν μοναδικὸ σωτῆρα μας, τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό». Ὅπως καταλαβαίνετε, δὲν τὰ λέμε ἐμεῖς ἀλλὰ ἡ “Ἐλευθερία Ὁρα” (Κυριακὴ 19-1-97), ποὺ προβάλλει τὸ δίτομο ἔργο (σελ. 216+320): «Οἱ Δώδεκα Μικροὶ Προφῆτες».

Ὅσοι λοιπὸν αἰσθάνεσθε, ὅτι ἐξαιτίας τῆς μελέτης τῶν μύθων καὶ τῶν φιλοσοφῶν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων χάσατε τὴν ἐπαφή σας μὲ τὰ πράγματα καὶ δὲν εἴσθε προσγειωμένοι, διαβάστε τὸ διδλίο «Οἱ Δώδεκα Μικροὶ Προφῆτες», ἂν καὶ θὰ ἔαν προτιμώτερο νὰ μῆτε κατευθεῖαν «στὸ φαχνό», διαδάζοντας ὁλόκληρη τὴν «Παλαιὰ Διαθήκη» ἂν μὴ τί ἄλλο, θὰ μάθετε νὰ αἰμομιχτήτε, νὰ ἐμπορεύεσθε τὴν ὠραία σύζυγό σας, νὰ δολοφονήτε, νὰ κλέβετε ἢ ἐπιτέλους νὰ μιμῆσθε τὸν ἅγιο Ἀνάν... Ἄν δὲν σᾶς δοηθοῦν οἱ γνώσεις σας ν' ἀπολαύσετε τοὺς ἄθλους τῶν παλαιοδιαθηκικῶν ἡρώων ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, μπορεῖτε ν' ἀνατρέχετε στὴν «Πινακοθήκη τῶν Ἀγίων Προπατόρων Ἡμῶν». Ἐστὲ δέοιαι, ὅτι ἔτσι ἡ σκέψις καὶ ἡ καρδιά σας θὰ πλησιάσουν στὸν Κύριο!

Σ.Π.

Τοῦρκοι ἀπτικίζοντες

Τὰ ἑλληνικὰ καὶ διεθνῆ μέσα ἐνημερώσεως καλύπτοντας πρὸ ἐβδομάδων τὶς ἐπισκέψεις Τοῦρκων ἀξιωματῶν στὴν κατεχόμενη ὀρειὰ Κύπρο μὲ ἀφορμὴ τὴν προμήθεια νέων ὀπλικῶν συστημάτων ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ κυβέρνηση παρουνίσασαν μεταξὺ ἄλλων καὶ μία τελετὴ ὀρκωμοσίας Τοῦρκοκυπρίων στρατιωτῶν. Τὸ ἐντυπωσιακὸ ἦταν, ὅτι οἱ ὀρκιζόμενοι σύμφωνα μὲ τὸ τυπικὸ τοῦ στρατοῦ τους ἔδωσαν ὄρκο τιμῆς στὰ ὅπλα ἐπιθέτοντας τὰ χεῖρά τους σὲ πολυδόλα τοποθετημένα ἀνάμεσα στοὺς στοίχους τῶν διμοιριῶν τους.

Λόγῳ ἀγνοίας τῆς Τουρκικῆς γλώσσας δὲν γνωρίζουμε, ἐὰν τὸ κείμενο τοῦ ὄρκου τῶν

* Γ' Βασιλειῶν Η' σ.

ἐν λόγῳ στρατιωτῶν περιλαμβάνει μεταφρασμένη τὴν φράση τοῦ ὅρκου: «οὐ καταισχυνῶ ὄπλα τὰ ἱερά» τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ὀπλιτῶν. Τὰ γεγονότα ὥστος αὐτὸ φανερώουν. Κατὰ τ' ἄλλα οἱ δικοὶ μας ἐπίδοξοι ὑπερασπιστὲς τῆς πατρίδας ὀρκίζονται μιὰ «ξερὴ» ὑπακοή σ' ἓνα νομικῆς φύσεως κείμενο, τὸ ὁποῖο ἢ ἐξουσία κόπτει, ράπτει, μεταποιεῖ καὶ ἐρμηνεύει κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ συμφέρον.

Ἐλπίζουμε παραταῦτα ἢ διαφοροποίηση συγκροτήσεως καὶ στρατιωτικῆς ἡθοπλασίας, πὺν ἀπορρέει ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους ὀρκωμοσίας, νὰ μὴν εἶναι χειροπιαστή καὶ οὐσιώδης. Διότι ἐὰν εἶναι..., ἀλοίμονό σας.

M.M.

Φοίνικες στὴ Δῆλο

Τὶ τὸν ψέγουν αὐτὸν τὸν Ἀδ. Σάμψων; Μερικοὺς φοίνικες θέλησε νὰ φυτεύσῃ ὁ ἄνθρωπος στὴν Δῆλο. Κακὸ εἶναι; Ἄλλωστε οἱ Φοίνικες συμπληρώνουν τὸ ἀνατολικὸ τοπίον. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά ὁ «θρόνος τοῦ Μωυσέως», ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ Φοίνικες καὶ ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἀραχτοὶ οἱ ἐξαίρετοι Σάμψων, Μπαμπινιώτης, Κακριδῆς, Ντούμας καὶ τόσο ἄλλοι. Ὅσο γιὰ τὴν μικροῦλα τὴν Γιουλαλάμ, πὺν θὰ βαράῃ τὸ τὰμ-τὰμ κατὰ τὸ γνωστὸν παλαιὸν ἄσμα, θὰ προσκαλέσουν τὸν κύριο Μαρωνίτη, γιὰ νὰ τοὺς τέρπῃ στὸ ἀραλίκι τους.

A.K.

Ρομέκη γλῶσσα

Οἱ γλωσσολόγοι τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου συνεχίζουν ἀκάθεκτοι τὸν πόλεμο κατὰ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ τὶς ἀθλιότητες ἐναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Στὴν ἐφημερίδα «Ἐνημέρωση» (Νοέμβριος '96), πὺν ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν «Ὁμοσπονδία Ἰδιοκτητῶν Φροντιστηρίων Ξένων Γλωσσῶν», ὁ Α. Τσοπάνογλου, γλωσσολόγος κι αὐτὸς τοῦ Ἀριστοτελείου, ἀπεκάλυψε τὶς «θαυμαστὰς» ἀπόψεις του: «ἔχουμε τουλάχιστον τρεῖς ἐλληνικὲς γλώσσες καὶ ἡ ἐλληνικὴ δὲν εἶναι μητέρα ὅλων τῶν γλωσσῶν καὶ οὐτε εἶναι ἰδιαίτερα γόνιμη ἢ σημερινὴ ἱστορικὴ τῆς ποικιλίας» (!)· καθὼς καὶ «Ἄν εἶχε ἐπικρατήσῃ τὸ ὄνομα «ρωμαῖκα» γιὰ τὰ «νέα ἐλληνικά» παράλληλα μὲ τὸ «ρωμιὸς» καὶ «ρωμιόσυνη», θὰ ἦταν εὐκολώτερο νὰ ἀποδεχθοῦμε τὴν ἀλήθεια, ἢ ὅποια δὲν εἶναι καθόλου πικρὴ καὶ ἄδοξη»!

Παπὰ Ρωμιέ, καμάρωσε τοὺς «ρωμιολογιστοὺς» συμμάχους σου!

Π.Α.Κ.

Ὁ ρόλος τοῦ Βυζαντίου

Ὁ συνεργάτης τοῦ «Δαυλοῦ» κ. Μάριος Δημόπουλος-Ἀπολλώνιος καὶ μιὰ φιλογλικὴ ομάδα φοιτητῶν ὁργανώνουν στὴν Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου, στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή (Ἀμφιθέατρο 13, δ' ὄροφος) συζήτηση μὲ θέμα: «Ἑλληνισμός-Χριστιανισμός στὸ Βυζάντιο, – Τὸ Βυζάντιο ὠφέλησε ἢ ἔδραψε τὸν Ἑλληνισμό;». Εἶναι καιρὸς τὸ θέμα τῆς ἱστορικῆς συγκροῦσεως Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ νὰ τεθῇ ἐπὶ τάπητος, διότι εἶναι ἓνα θέμα, πὺν συμβάλλει στὴν ἐλληνικὴ αὐτογνωσία: «Ἕλληνες ἢ Ρωμιοί;» Στὸ συνέδριο αὐτὸ θὰ παρενρευθοῦν, γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὶς ἀπόψεις των, ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνηταὶ ποικίλων ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων. Ἔχουν δηλώσει ἤδη, ὅτι θὰ παρενρευθοῦν οἱ: π. Γεώργιος Μεταλληνός, οἱ κ.κ. Ε. Σκορδάς, Γ. Μουσταῆς, Βλ. Ρασσιάς, Ι. Χαλαμποπούλος καὶ ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ «Δαυλοῦ» οἱ κ.κ. Εὐ. Μπεξῆς καὶ Ἀθ. Κονκοδίστας. Τὸ συνέδριο αὐτὸ θὰ γίνῃ στίς 19 Μαρτίου, ἡμέρα Τετάρτη καὶ ὥρα 3-9 μ.μ. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι μποροῦν νὰ ἐπικοινωνήσουν γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες μὲ τὸν κ. Μ. Δημόπουλο στὸ τηλ. 4180053 ἢ στὴν Ἐπιστολὴ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, τηλ. 7247141.

Ω.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΝ

Βενιαμίν ό Λέσβιος: 'Ο δάσκαλος τής 'Ελληνικότητας*

‘Ο ιερομόναχος Βενιαμίν Καρές ό Λέσβιος γεννήθηκε στο Παλιοπλωμάρι (= Μεγαλοχώρι) Λέσβου τό 1759. ‘Αφοϋ παρηκολούθησε τά μαθήματα τών σχολών τοϋ ‘Αγίου ‘Ορους, τών Κυδωνιών τής Μ. ‘Ασίας, τής Πάτμου καί τής Χίου, άνεχώρησε γιά τήν Εϋρώπη (Πίζα, Παρίσι, Λονδίνο), προκειμένου νά συνεχίση τīs σπουδές του. Κατά τά έννά έτη τής παραμονής του στο έξωτερικό σπούδασε Μαθηματικά, Φυσικές έπιστήμες, ‘Αστρονομία, Μεταφυσική καί Φιλοσοφική ‘Ηθική.

Τό 1779 ό Βενιαμίν, άφοϋ ολοκλήρωσε τīs σπουδές του, έπέστρεψε στήν πατρίδα καί άνέλαβε τή διεύθυνση τής Σχολής τών Κυδωνιών. Κατά τά 34 περίπου έτη πού τήν διηύθυνε, ή σχολή απέκτησε τόση αίγλη καί δόξα, ώστε ή φήμη τής έφθασε στήν Εϋρώπη. ‘Ο άριθμός τών μαθητών τής υπερέβαινε πάντοτε τούς έξακοσίους, καί τό όποιο δέν γνώρισαν ποτέ οϋτε ή «Μπαλανάια» Σχολή οϋτε καί ή Σχολή τής Κωνσταντινουπόλεως. ‘Ο Λέσβιος κατέκτησε τόν τίτλο τοϋ σοφοϋ δασκάλου καί ή Σχολή τών Κυδωνιών πήρε τό όνομά του.

Τό 1806 ό Τούρκος ναύαρχος Σαΰδαλή Πασσάς, ύποκινημένος προφανώς άπ’ τά όργανα τής λογοκρατίας καί τοϋ σκοταδισμού, διέταξε τό κλείσιμο τής σχολής τοϋ Λεσβίου. “Αν καί τό διάταγμα ύπήρξε προσωρινό, οί ‘Αθηναίοι πού πληροφορήθηκαν τό γεγονός προσκάλεσαν τόν Βενιαμίν ως διδάσκαλο τών θετικών έπιστημών στήν σχολή τής Φιλομούσου ‘Εταιρείας, πού μόλις είχε συσταθί με τīs φροντίδες τοϋ μετέπειτα Κυβερνήτη ‘Ιωάννη Καποδιστρίου. Στήν έπιστολή, πού απέστειλαν πρós τόν φίλο του Δ. Ραζή, φαίνεται καθαρά, πόσο πολϋ εκτιμούσαν οί “Ελληνες τόν φιλόσοφο καί έπιστήμονα Βενιαμίν τόσο ως πνευματικό λειτουργό όσο καί ως άνθρωπο. Τόν άποκαλούσαν «σοφόν καί θεσπέσιον άνδρα, φιλογενή καί φιλόανθρωπον, φημιζόμενον καί πρós τούς κόλπους τών πενήτων τά πλείστα τών ποριζόμενων άποκινούμενον». Τοϋ προσέφεραν δέ ως άμοιού ή ύπέρογκο ποσό τών τεσσάρων χιλιάδων άργυρίων. ‘Ο Λέσβιος, αν καί ήθελε ν’ άνταποκριθί στήν πρόσκλησή τους, «διά τό σεβάσμιον τής πόλεως» δέν πήγε στήν ‘Αθήνα γιά πολλούς λόγους, κυρίως όμως διότι οί μαθητές του τόν έμπόδισαν. ‘Η διαταγή έν τώ μεταξύ τοϋ Σαΰδαλή Πασσά άκυρώθηκε.

Τό 1813 τό Πατριαρχείο κι οί συνοδικοί διέταξαν τήν άπόλυση τοϋ Βενιαμίν. Οί εκκλησίες τοϋ έπισήμου διερμηνέως τής Πύλης, Μουρούζη, πού ζητούσε άπ’ τούς συνοδικούς «νά μὴν ένοχλοϋν τούς φιλοσόφους, διότι θέλουν καταισχυνηθί», δέν εισακούστηκαν. ‘Ο Πάριος καί οί μεσαιωνικοί «Κολλυβάδες» έπέτυχαν μετά άπό προσπάθειες δεκαετιών ν’ άπομακρύνουν «τὸν άσεύέστατον Βενιαμίν», «τὸν ψυχopanώλη διδάσκαλον».

Τό 1817 ό Βενιαμίν προσκλήθηκε άπ’ τούς πρoύχοντες τοϋ Βουκουρεστίου, ν’ αναλάβη τήν διεύθυνση τής ‘Ακαδημίας τους. Προτοϋ όμως νά τακτοποιηθί στή νέα θέση του, οί σκοταδιστές έπέτυχαν τήν άπόλυσή του.

Τό 1820 άνέλαβε τήν διεύθυνση τής Εϋαγγελικής Σχολής Σμύρνης, όπου άνέπτυξε σπουδαία έθνικο-απελευθερωτική δράση. Δέν γνωρίζουμε, αν δέχθηκε νέες έπιθέσεις άπ’ τούς μεσαιωνικούς συνοδικούς κι αν κινήθηκαν διαδικασίες άπόλυσής του, διότι στο μεταξύ κηρύχθηκε ή ‘Επανάσταση καί ό Βενιαμίν έσπευσε νά παράσχη τīs πρós τήν πατρίδα ύπηρεσίες του. «Με τήν δράση πού άνέπτυξε καί τήν μόρφωση καί τīs ικανό-

* “Ιδε έπίσης τήν έρευνα τοϋ δρ. Γ. Μουστάκη, «Βενιαμίν ό Λέσβιος: “Ενας “Ελληνας Γαλιλαϊος», εις «Δαυλόν», τ. 166, ‘Οκτώβριος 1995, σ. 9927.

τητες πού εἶχε, ἀναδείχθηκε μέλος τοῦ Βουλευτικοῦ στήν Α' Ἐθνική Συνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου, ἐνῶ στή Β' Ε.Σ. τοῦ Ἄστρους ἐξελέγη μέλος στήν ἐπιτροπή γιά τήν σύνταξη νομοθεσίας. Οἱ ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στόν τομέα αὐτόν καί στήν πρώτη πολιτειακή δόμηση τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος εἶναι ἀπό τίς πιό σημαντικές» (Ν.Δ. Σωτηράκης).

Τό 1822 διωρίσθηκε ἀπ' τήν ἑλληνική ἐπαναστατική Κυβέρνηση ἀρμοστής τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου. Τό 1824 προσβλήθηκε ἀπό ἐπιδημικό νόσημα στό Ναύπλιο, ὅπου καί ἀπέθανε.

Κατά τό διάστημα 1817 ἕως 1820 ὁ Βενιαμίν μετέβη στήν Βιέννη, ὅπου ἐπιμελήθηκε τῶν ἐκδόσεων μερικῶν ἐκ τῶν ἔργων του, πού εἶναι τὰ ἑξῆς: (α) *Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς*, 1818, (β) *Στοιχεῖα Γεωμετρίας Εὐκλείδου*, 1820 καί (γ) *Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς*, 1820. Πέραν αὐτῶν ὁ Βενιαμίν συνέγραψε ἀρκετά ἄρθρα, πού δημοσιεύθηκαν στό περιοδικό «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος», ἀλλά καί τὰ κάτωθι ἔργα, πού μείναν ἀνέκδοτα: (α) *Στοιχεῖα Ἀλγέβρας*, (β) *Στοιχεῖα Τριγωνομετρίας*, (γ) *Στοιχεῖα Φυσικῆς* καί (δ) *Στοιχεῖα Ἠθικῆς* (προσφάτως ἐξεδόθη ἀπ' τήν Ρ.Δ. Ἀργυροπούλου).

Ὁ Βενιαμίν ἦταν κατ' ἐξοχήν δάσκαλος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, δίδασκε ὅμως καί φιλοσοφία καί φιλοσοφικήν ἠθικήν.

Στήν φιλοσοφία ὁ Λέσβιος δίδει τήν ἴδια ἀκριδῶς ἔννοια, πού ἔδιδαν καί οἱ δημιουργοί τῆς Ἀρχαιοῆλλης, ἤτοι τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν ἀντιλαμβάνεται δηλαδή τήν φιλοσοφία ὡς ἐπιστήμη τῶν πρώτων ἀρχῶν κάθε ἐπιστήμης: «*Ἡ ἐπιστήμη λοιπόν τῶν λόγων τούτων τῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ὀνομάζεται μεταφυσική (= μεταἐπιστήμη). Ὡστε ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν καί τεχνῶν ἔχει ἰδίαν μεταφυσικήν, τούτέστιν ἰδίας ἀρχάς καί λόγους*».

Ὁ Λέσβιος διαχωρίζει σαφῶς τήν φιλοσοφία ἀπ' τήν θεολογία καί τήν θρησκεία ὡς ἀντικείμενα ἀσύμβατα. Ἡ θρησκεία καί ἡ θεολογία βασίζονται στά δόγματα καί τὸν μυστικισμό, οἱ δὲ ἀλήθειες τοὺς εἶναι θέσφατες, ἐξ ἀποκαλύψεως· πρᾶγμα πού σημαίνει, ὅτι δὲν ἐπιδέχονται ἐρμηνείαν ἢ ἀναθεώρηση. Πέραν αὐτοῦ ἡ θρησκεία ἀποτελεῖ τρόπον τινα μορφήν ἐξουσίας, ἀφοῦ παρακολουθεῖ τήν πνευματική καί κοινωνική ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καί ἐπεμβαίνει σ' αὐτήν, ἐνίοτε μάλιστα δυναμικά εἴτε διὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καί τῆς πυρᾶς (Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ) εἴτε διὰ τῶν ἀφορισμῶν καί τῶν διώξεων (Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ). Ἡ φιλοσοφία ἀντιθέτως οὔτε παρακολουθεῖ οὔτε ἐλέγχει οὔτε καί διώκει τοὺς ἀνθρώπους γιά τίς ἀπόψεις καί τίς δόξεις τοὺς, ἔστω καί ἂν πρόκειται περὶ τῶν πλέον ἐσφαλμένων καί παραδόξων ἀντιλήψεων. Οἱ ἀλήθειες τῆς φιλοσοφίας ἀποτελοῦν προϊόντα λόγου καί διαλόγου, ὑπόκεινται σέ ἔλεγχον καί ἀποδεικνύονται διὰ τῆς λογικῆς. Οἱ φιλόσοφοι δὲν κατέχουν τήν ἀλήθεια, ἀλλὰ τήν ἐρευνοῦν, πρᾶγμα πού σημαίνει, ὅτι εἶναι διαλογικοὶ καί διαλεκτικοί, ἀνεκτικοὶ καί φιλομαθεῖς. Βασικὴ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἐλευθερία σκέψεως καί ἐκφράσεως, πρᾶγμα πού προϋποθέτει τήν ἀπουσία δογμάτων καί τὴν ἀπόρριψη τῶν αὐθεντιῶν. Οἱ αὐθεντίες καί τὸ ἀλάθητον ἀποτελοῦν ξεπερασμένες καί ἐπιζήμιες ἀντιλήψεις τοῦ Μεσαίωνα: «*Τό, Αὐτὸς ἔφα, ἐξεμέτρησεν πλέον τὸ ζῆν*».

Ὅπως οἱ φιλόσοφοι δὲν ἐπεμβαίνουν στά πράγματα τῆς θρησκείας, ἔτσι πρέπει καί οἱ θεολόγοι καί θρησκευτολόγοι νὰ μὴν ὑπεισέρχονται στά πράγματα τῶν ἐπιστημῶν καί τῆς φιλοσοφίας, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν οἱ παρεξηγήσεις καί οἱ ἐριδές, κάτι πού δὲν συμφέρει σὲ τελευταία ἀνάλυση κανέναν. Ἀπλό παραδειγμα ἀποτελεῖ ὁ Πάπας καί ἡ Ἱερὰ Ἐξέταση, πού, ὡς γνωστόν, κατεδίωξαν ἐντελῶς ἄδικα τὸν Γαλιλαῖο, μ' ἀποτέλεσμα νὰ πληγῇ ἀνεπανόρθωτα καί ὁ Πάπας καί τὸ ἀλάθητό του. Ὁ Λέσβιος εἶναι ἀδέκαστος ἔναντι αὐτῶν τῶν παρεμβάσεων καί συμπεριφορῶν, γι' αὐτὸ καί τίς καυτηριάζει μὲ τὸν

χειρότερο τρόπο. «Ο Πάπας, λέγει, φέρει εἰς χεῖρας καὶ σταυρὸν καὶ σπάθαν καὶ κολλάζει κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἐβίασε λοιπὸν τὸν Γαλιλαῖον νὰ ἐκβάλῃ τὸ πῦρ (ἥλιο) ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ κόσμου καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ τὴν γῆν ἢ νὰ θάλῃ αὐτὸς εἰς τὸ πῦρ ὡς αἵρετικὸς. Οὕτω πῶς κολάζουν τοὺς αἵρετικὸν οἱ μαθητὲς τοῦ προάου Ἰησοῦ. Εὐρεθεὶς ὁθεν (ὁ Γαλιλαῖος) μεταξὺ δύο κακῶν στοχάσθηκε νὰ μιλήσῃ κατὰ τῆς συνειδήσεώς του καὶ νὰ ἐκβάλῃ τὸ πῦρ, παρὰ νὰ δοκιμάσῃ τί ὄντως εἶναι τὸ γήινον πῦρ... Σήμερον ὁ Πάπας ἐνεστερνίσθη τὴν γνώμην τοῦ Κοπερνίκου. Ἄν καὶ θεωρῇται λοιπὸν ἀναμάρτητος (= ἀλάθης) ἐδῶ ἀστόχησεν: Ἡ ὁ ἥλιος κινεῖται περὶ τὴν γῆν ἢ ἡ γῆ περὶ τὸν ἥλιον. Ἄν ἰσχύῃ τὸ δεῦτερον ἡμάρτησεν ἂν τὸ πρῶτον πάλιν ἡμάρτησεν δοξάζων τώρα τὸ ἐναντίον... Ἄν ἄτοπον λοιπὸν τὸ θεολογεῖν ἢ φιλοσοφία, ἀναγκαῖον τὸ μὴ παρεμβάλλειν ἢ θρησκεία εἰς τὰ τῆς φιλοσοφίας...» (Ἰω. Μουτζούρη, Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, σελ. 19).

Ὅπως ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Βούλγαρις καὶ οἱ Βασιλόπουλοι, ἔτσι καὶ ὁ Βενιαμὶν θεωρεῖ τὰ Μαθηματικὰ ἀνώτερα ὅλων τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀφοῦ αὐτὰ μόνον «μετὰ πείρας ἄγουν εἰς τὴν ἐρευναν τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως...», ἐνῷ ἡ ὀρητορικὴ, ἡ ποιητικὴ κ.λπ. εἶναι πρὸς στολισμὸν μόνον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τρόπον τινα ἐπουσιώδεις μαθήσεις... Ἀφαίρεσον τὰ μαθηματικὰ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ θέλεις ἰδεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐρπύζοντα ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς νὰ δυνήθῃ νὰ ὑψωθῇ ἀπὸ τῆς γῆν ἐπιφανείας, οὔτε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ... Ἄνευ τῶν Μαθηματικῶν πῶς ἤθελεν παρεισδύσοι εἰς τὰ τῆς φύσεως μυστήρια; Ὅθεν καὶ ὁ Πλάτων ἐπέγραψεν ἐπὶ τῆς θύρας τῆς Ἀκαδημίας τὸ «μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσὶτω» («Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς», Προλεγόμενα, σελ. ι').

Ἀπὸ τὰ «Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς» καὶ τὰ «Γεωμετρίας Εὐκλείδου Στοιχεῖα» γίνεται σαφὲς ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τοῦ Λεσβίου, ποῦ ἄλλος δὲν ἦταν ἢ τὴν ἀφύπνιση καὶ προετοιμασίαν τοῦ Γένους γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ τὴν ἠθικο-πνευματικὴ ἀναγέννησίν του. Ὁ Βενιαμὶν δὲν ἀποκρύπτει τοὺς σκοποὺς τοῦ αὐτοῦ καὶ στοὺς προλόγους του, ποῦ ἀποτελοῦν μὴ μορφὴ ἐξομολόγησίν του, στιγμὴ δὲν παύει νὰ ὑμνῇ τοὺς Ἀρχαιοέλληνας, τοὺς δημιουργοὺς ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ποῦ ἐπαίδευσαν ὅλους τοὺς βαρβάρους λαοὺς. Ἐνίοτε αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀποκρύψῃ τὴν Ἑλληνολατρεία του, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπιτυγχάνει. Αἰτιολογώντας γιὰ παράδειγμα τὴν ἐπανεκδόσιν τῶν «Εὐκλείδου Στοιχείων» καὶ ὅχι κάποιου εὐρωπαίου μαθηματικοῦ, γράφει, ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται, στὸ ὅτι «οἱ νεώτεροι δὲν κατάφεραν νὰ δημιουργήσουν ἕνα καλύτερον σύστημα. Ἡδὲ ὁ Οὐόλφιος ὁμολογεῖ, ὅτι ἐζήτησε πλὴν εἰς μάτην νὰ διατάξῃ τὰς γεωμετρικὰς ἀληθείας εἰς μεθοδικωτέραν τάξιν, ὑποπεσὼν εἰς ὑποθέσεις ἀναποδείκτων καὶ χάνωνσιν τῆς στερορότητος τῶν ἀποδείξεων». Ὁ Λέσβιος ἦταν φυσικὸς ἄνθρωπος μὲ νεῦρα καὶ καρδιά, γι' αὐτὸ καὶ ἀγανακτεῖ μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ δόγματα, ποῦ ἐπέβαλαν οἱ ἰουδαῖοι, ἐκμεταλλεζόμενοι ἀπ' ἐνὸς μὲν τὴν πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ σκλαβιά τῶν Ἑλλήνων ἀπ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀμάθεια τῶν λαῶν. Ἀπορρίπτει λοιπὸν τὴν φοινικικο-αιγυπτιακὴν προέλευσιν τῶν ἀριθμῶν μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα καὶ μὲ τοῦτα τὰ λόγια: «Ὅμως τίς ἀγνοεῖ, ὅτι τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων ἦσαν ἀκοινώνητοι; Δυσκόλως ἤθελεν καταπεισθεῖ τις εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀνεπιτήδευτοι πάσης μαθήσεως καὶ ἐχομένως πάσης διδασκαλίας Ἰουδαῖοι ἐφεῦρον τοὺς ἀριθμοὺς» (ὁ.π., σελ. ιϛ'-ιγ').

Ὁ Βενιαμὶν εἶναι Ἕλληνας δάσκαλος καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν λησμονεῖ, ὅτι εἶναι δάσκαλος καὶ τῆς πολιτικῆς. Ὅπως ὁ Κοραῖς, ὁ Ἀνώνυμος τῆς «Ἑλληνικῆς Νομαρχίας», ὁ Ρήγας Φεραίος, ἔτσι καὶ ὁ Λέσβιος ἀσχολήθηκε μὲ τὸ πολιτειακὸ ζήτημα καὶ μάλιστα πολὺ συστηματικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ· ἄλλωστε, ὅπως εἶδαμε, ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος

στήν συγκρότηση και λειτουργία τόσο του Βουλευτικού Σώματος όσο και του Νομοθετικού.

Ἀσφαλῶς οἱ πολιτειακὲς ιδέες του ἐνέχουν σπέρματα εὐρωπαϊκά, ἰδιαίτερα τοῦ Ζὰν Ζὰκ Ρουσσώ· κυρίως ὁμῶς βασίζονται στὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἰδιαίτερα στὸν Πλάτωνα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει, ὅτι ἀντιγράφει κάποιον ἐξ αὐτῶν. Τὸ πολιτειακὸ ζήτημα κατὰ τὸν Λέσβιο σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴν μόρφωση, ποὺ ἐξευγενίζουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν θεοποιοῦν. Ἡ ἀπουσία αὐτῶν τῶν θεμελίων σημαίνει βαρβαρότητα καὶ ἐξ-ουσιασμό. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἦθος καὶ «*ἦθος ἀνθρώπων δαίμων*» λέγει ὁ Ἡράκλειτος. «*Τῶν ἀνθρώπων τὰ ἦθη ὁμῶς ἄλλο δὲν εἶναι ὁμῶς εἰ μὴ γνῶσις ἢ ἀποτέλεσμα γνώσεως... καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀσύστατόν τι ἄνευ λογικοῦ, δηλὸν ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι ἀσύστατον*» (Στοιχεῖα Ἡθικῆς, παρ. 215). Ξεκινώντας ἀπ' τὸ σωκρατικὸ «ἡ ἀρετὴ εἶναι γνῶσις», ὁ Λέσβιος στρατεύεται στὴν διάδοση τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, προκειμένου τὸ Γένος νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ ἐναρετοποιηθῇ.

Πατώντας στὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Μοντεσκιέ χωρίζει τὴν Πολιτεία σὲ τρία μέρη –«*μόρια*»–, ἥτοι τὸ Βουλευτικόν, τὸ Τελεσιουργικόν (ἐκτελεστικόν) καὶ τὸ Δικαστικόν, ἐνῶ τονίζει τὴν σημασίαν τῆς Εὐνομίας καὶ τοῦ Νόμου, τὸν ὁποῖο θεωρεῖ ὡς μιὰ ἐξυπαρχῆς συμφωνία μεταξὺ Πολιτείας καὶ Πολιτῶν.

Τὰ εἶδη τῶν πολιτευμάτων κατὰ τὸν Λέσβιο εἶναι τρία, ἥτοι ἡ μοναρχία ἢ βασιλεία, ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ δημοκρατία, ποὺ στὴν ἀνώμαλή τους μορφή ἐκφράζονται ὡς τυραννία, ὀλιγαρχία καὶ ἀναρχία ἀντίστοιχα. Ὁ Βενιαμὴν δὲν διακρίνει ὡς καλύτερο τὸ μὲν ἀπ' τὸ δέ, ἀν καὶ σαφῶς ἐπιθυμεῖ τὸ τρίτο. «Ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸν δάσκαλο εἶναι νὰ λειτουργοῦν σωστά καὶ νὰ ἐπιτελοῦν τὸ σκοπὸ τους, ποὺ ἄλλος δὲν εἶναι ἀπ' τὴν προκοπὴ καὶ τὴν εὐδαιμονία τῶν πολιτῶν. Γιὰ νὰ λειτουργοῦν ὥσotόσο σωστά τὰ πολιτεύματα, θὰ πρέπει οἱ ἄρχοντες νὰ εἶναι τόσοι, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ μορφωμένοι πολῖτες. Ἄν ὑπάρχῃ λοιπὸν ἓνας μόνον μορφωμένος, ἔστω τὸ πολίτευμα μοναρχία· ἂν ὑπάρχουν πολλοί, ἔστω ἀριστοκρατία, καὶ ἂν εἶναι μορφωμένοι ὅλοι οἱ πολῖτες, ἔστω δημοκρατία.

Ὁ Βενιαμὴν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ τεκταινόμενα στὴν «προοδευτικὴ» Εὐρώπη, ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ παρλαμένα καὶ τὰ παρτίδα, ἀδιαφορεῖ ἢ μᾶλλον ἀπεχθάνεται τὰ μπερδεμένα καὶ παραπλανητικὰ σχήματα τοῦ ἐξ-ουσιασμοῦ. Ὡς γνήσιος πνευματικὸς ταγὸς τοῦ ἔθνους δὲν διστάζει νὰ ὑποδείξῃ τὸ ὀρθό, ἔστω καὶ ἂν γνωρίζῃ καλῶς, ὅτι καθίσταται μισητός. Μὲ παρρησία λοιπὸν καὶ εὐθύτητα ἐπαναλαμβάνει τὸ πλατωνικόν: «*Ἡ οἱ φιλόσοφοι νὰ βασιλεύουν ἢ οἱ βασιλεῖς νὰ φιλοσοφήσουν*». Οἱ ἄρχοντες πρέπει νὰ εἶναι τέτοιοι, ὥστε νὰ ὀδηγοῦν τοὺς πολῖτες στὴν πραγματικὴ εὐδαιμονία, διδάσκοντάς τους λόγῳ καὶ ἔργῳ. Πέραν αὐτοῦ οἱ ἄρχοντες πρέπει νὰ εἶναι ἄ-φθονοι καὶ ὄχι νὰ παίρνουν, ἀλλὰ νὰ δίδουν στοὺς πολῖτες. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Βενιαμὴν τὸ μυαλό του τὸ ἔχει στοὺς ἥρωες-βασιλεῖς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ στοὺς *δαήμονας* (= σοφοὺς) καὶ *δαίτας* (= πλουτοδότες) ἥρωες τοῦ Πλάτωνος, ποὺ οἱ πολῖτες «τοὺς ἤθελαν», γιατί τοὺς βοήθουσιν στὴν προκοπὴ καὶ τοὺς καθιστοῦσαν εὐ-δαίμονες («*Στοιχεῖα Ἡθικῆς*», παρ. 215 κ.έ.).

Τὸ μέτρο τοῦ Βενιαμὴν, μὲ τὸ ὁποῖο ζυγίζει τὰ πάντα, εἶναι ἡ παιδεία καὶ τὰ ἐκγονά της, ἐπιστῆμες καὶ πολιτισμός. Μὲ βάση τὸ μέτρο αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ὑπερέχουν ἐξάπαντος ὅλων τῶν ἄλλων λαῶν, διότι αὐτοὶ δημιούργησαν ὅλες τῖς ἐπιστῆμες καὶ τέχνες, χάρις στίς ὁποῖες εὐδαιμονοῦν οἱ ἄνθρωποι. Ὅμως καὶ «*ἅπαντα τὰ συστήματα τῶν νεωτέρων εἶναι ἀρχαῖα*» (Ἑλληνικά)» («Στοιχεῖα Ἡθικῆς», παρ. 249).

Ὁ Λέσβιος «μετ' εὐτελείας», θὰ λέγαμε, ἀναφέρεται στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα, προκειμένου νὰ δώσῃ παραδείγματα ἡθους καὶ ἀρετῆς. Ἐγκωμιάζει τὴν φιλοσοφία τοῦ Ἡράκλειτου, τὴν παιδαγωγικὴ τοῦ Σωκράτη, τὴν παιδεία τοῦ Δημόκριτου, τὰ μαθηματικὰ τοῦ Εὐκλείδη, τὴν μηχανικὴ τοῦ Ἀρχιμήδη· ὑμνεῖ τὴν δημοκρατία τῆς Ἀθήνας, τὴν

ἀρετή τῶν Σπαρτιατῶν· θαυμάζει τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ τοὺς θεοσέειους ἥρωές της. Αὐτὰ ἐξάγονται πέραν τῶν ἄλλων πηγῶν καὶ ἀπ' τὴν «Ἀντιφώνησιν», ἓνα ἔργο πού γράφηκε ἀπ' τὸν Πάριο, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Βενιαμὶν θά 'πρεπε καὶ μόνο γι' αὐτὰ νὰ κολασθῇ ὡς «ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας». Στὸ ἴδιο ἔργο διαβάσουμε, ὅτι «οἱ Ἕλληνες ταλανίζονται ὄχι ἐλλείψει Δημοκρίτων, Πλατῶνων, Ζηνῶνων, Εὐκλείδων καὶ τοιούτων ἄλλων μετεωρολεσχῶν ἀλλὰ ἐλλείψει Βασιλείων, Ἀθανασίων, Κυρίλλων καὶ οὐρανοφρόνων ἀνδρῶν», ἀναφορὲς πού σὰν στόχο δὲν εἶχαν παρὰ τὸν Βενιαμίν, «ὃν ὁ Πάριος ἐφωράθη ἐχθρὸν τῆς ὀρθοδοξίας». (Ὁ Ἀθ. Πάριος γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του αὐτὲς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πίστη του πιθανὸν στὸν Σουλτάνο ἀνεκηρύχθη ἅγιος).

Ὁ Λέσβιος τόνιζει μὲ ἔμφαση τὸ φιλέρενον καὶ φιλόσοφον χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀγάπη τοὺς στὴν παιδεία, τὸ σεβασμὸ τοὺς στοὺς μεγάλους δασκάλους, τοὺς φιλοσόφους καὶ ἐπιστήμονες, γιὰ νὰ καταλήξῃ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Γένος εἶναι «ὑπείροχον ὅλων». Πρὸς ἐπίρρωση τῆς ἀποψῆς του αὐτῆς κάνει ἓναν παραλληλισμὸ τῆς ὑποδοχῆς, πού ἔτυχαν δύο ἐξίσου ἀντιδραστικά καὶ σκοταδιστικά ἔργα: Ἡ πραγματεία τοῦ Ρουσσώ κατὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς παιδείας καὶ ἡ «Ἀντιφώνησις» τοῦ Παρίου. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ἐπαγγέλλονται τὴν καταδίκη τῶν ἐπιστημῶν –ἰδίως τῶν θετικῶν– καὶ τὸ κάψιμο τῶν βιβλίων ὡς ψυχοφθόρων. Πῶς ὅμως ἀντέδρασαν οἱ «πολιτισμένοι» καὶ «φιλοπρόοδοι» Γάλλοι καὶ πῶς οἱ «καθυστερημένοι» καὶ «ἀντιδραστικοί» Ἕλληνες; Οἱ πρῶτοι ὑγράβυσαν τὸ Ρουσσώ καὶ τὸν κατεχειροκρότησαν, οἱ δεῦτεροι ἀπεδοκίμασαν τὸν Πάριο καὶ ἐξεδίωξαν τὰ ρασοφορεμένα ὄργανά του. Αὐτὸ καὶ μόνο κατὰ τὸν Βενιαμὶν μαρτυρεῖ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους.

Ἀνώτερον ὄντας τὸ Ἑλληνικὸν Γένος δοκιμάζεται ἐν τούτοις σκληρά, πρᾶγμα πού λυπεῖ τὸν διδάσκαλο. Ἡ πολύπαθος καὶ ἡμιθανὴς Ἑλλάδα, πού κάνει τὴν παρακάτω ἐπίκληση στὸν «Πατέρα θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων», δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἴδιος ὁ Βενιαμίν· ἰδοὺ λοιπὸν ἡ ἐπίκλησίς του: «Ὡ Ζεῦ, εὐρίσκεται ἔτι ἀνθρωπότης ἐπὶ τῆς γῆς; Εὐρίσκεται ἔτι ἔνσταγμα θεῖον εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ζῶον: τὸν ἀνθρώπον; Ἐγὼ ἐποίησα ἔθνη ὀλόκληρα, ἐγὼ ἐξημέρωσα βασιλείας ὅλας, αὐτὸν τὸν νέον κόσμον ἐγὼ ἐκ θηρίων τὸν μετέβαλον εἰς ζῶον θεογενές, καὶ οὐδεὶς τῶν εὐποιοιθέντων ἠθέλησεν ποτε νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα δοθθείας πρὸς με, καὶ τὸ χεῖριστον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προσφέρουσι τὸν σίδηρον καὶ τοὺς ἀνθρακας πρὸς κατασκευὴν τῶν πεδῶν μου. Ποῖος –καὶ σιδήρεον ἔχων καρδίαν– βλέπων τὰ ἐμὰ τέκνα ἐξ Ὀμήρων, ἐκ Πυθαγόρων, ἐξ Ἀριστοτελῶν, ἐκ Πλατῶνων καὶ Ἀρχιμηδῶν νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς αὐτόχρομα κτήνη, νὰ μὴν κινήθῃ εἰς ἔλεος, καὶ ταῦτα ἂν οὕτως ὀνομάζῃ ἐαυτὸν μαθητὴν αὐτῶν; Οἱ ἠθικοὶ τούτων τῶν λεγομένων φωτισμένων ἐθνῶν καθήμενοι ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας φωνοῦσι καθ' ἑκάστην: “ἀχάριστος, ὅστις εὖ παθὼν ἀμνημονεῖ”, καὶ εἴτα ἀπαξάπαντες, διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι, ὄχι μόνον ἀμνημονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ὅλαις αὐτῶν δυνάμεσι φέρονται πρὸς ἀποθηρίωσιν τῶν τέκνων μου. Ἀπασαὶ αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ἐξωρίσθησαν ἐκ τοῦ ἐμοῦ ἐδάφους... αἱ μοῦσαι ὁμοῦ πᾶσαι ἀπέπτησαν καὶ ἐγὼ γέγονα οἰκητήριον θηρίων... καὶ αὐτὴ ἡ διάλεκτος τῶν τέκνων μου μετουσιώθη εἰς δῆρβαρον...” (Στοιχεῖα τῆς Ἀριθμητικῆς, Προλεγόμενα, σελ. ε'–ς').

Πηγές:

1. Βενιαμίν Λέσβιος, «Στοιχεῖα τῆς Ἀριθμητικῆς», Βιέννη 1818.
2. Βενιαμίν Λέσβιος, «Γεωμετρίας Εὐκλείδου Στοιχεῖα», Βιέννη 1820.
3. Ρ.Δ. Ἀργυροπούλου, «Βενιαμίν Λέσβιος-Στοιχεῖα Ἠθικῆς», Ἀθήνα 1994.
4. Θ. Παπαδόπουλος, «Οἱ φιλοσοφικὲς καὶ κοινωνικοπολιτικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Βενιαμίν Λεσβίου», Κέδρος, 1983.
5. Ἰω. Μουτζούρης, «Βενιαμίν Λέσβιος: Οἱ κατήγοροι τῶν Ἰδεῶν του καὶ ἡ Μ. Ἐκκλησία», Ἀθήνα 1982.

Πολυχρονισμός του Σουλτάν Μαχμούτ Β΄

ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ ΚΡΗΤΟΣ ΣΟΦΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ;

«Ζήτω ὁ Γαληνότατος καὶ Κραταιότατος ἡμῶν Ὑψιστὸς ἤ Αἰσῆς, ἡ Κορωνὶς τῶν προκατόχων αὐτοῦ μεγάλων Βασιλέων· ὁ ἀκριδὴς φύλαξ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἐπιεικειᾶς· ὁ εὐσπλαγχνικότατος καὶ ἡρωικότατος Σουλτάν Μαχμούτ Β΄. Εἴη τὸ κράτος αὐτοῦ διαιωνίζον καὶ θριαμβεῦον κατὰ πάντων τῶν ἐναντίων. Ἡ ἱερὰ αὐτοῦ Μεγαλειότης ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀπαράμιλλον προβλεπτικὴν καὶ θαυνοστατὴν πρόνοιαν, δι' ἧς μὲ θάμβος τῆς ἀπανταχόθεν πολιτικῆς παρατηρήσεως διοικεῖ θαυμασίως τὴν Θεοφρουρήτον Αὐτῆς Βασιλείαν, καταδιώκουσα πᾶν εἶδος κακίας, καὶ φιλοτιμουμένη νὰ διακρατήσῃ τὴν εὐνομίαν καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων τῆς, ἐπιδραβεύει βασιλικῶς καὶ εἰς τὰ διάφορα ἔθνη, ἅτινα περιθάλλονται ὑπὸ τὰς κραταιὰς Αὐτῆς πτέρυγας, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νὰ συνιστῶσι καὶ νὰ καλλιεργῶσιν, ὅσα κοινὰ καλὰ ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἡθικὴν αὐτῶν εὐταξίαν, εἰς τὴν βελτίωσιν ἐκάστου ἔθνους καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Αὕτη πρὸς τοῖς ἄλλοις βασιλικοῖς καλοῖς, οἷς ἠλέησε, καὶ ἐλεεῖ μεγαλοπρεπῶς τὸ ἡμέτερον Γένος, ἐνεπιστεύσατο ἡμῖν καὶ τὰς κλεῖς μῖα κοινῆς τοῦ Γένους Τυπογραφίας, ἀναστείλασα πρότερον τὴν ἄλογον ἐλευθερίαν καὶ ὄρον αὐτοκρατορικῶς ἐπιθεῖσα, ὥστε δυνάμενοι δι' αὐτοῦ νὰ καρπούμεθα τὰ ἐκ τῆς Τυπογραφίας καλὰ, νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶν, ὅ,τι δύναται νὰ συσκήσῃ τὴν λαμπρότητα τῆς ἀκραιφνοῦς ἡμῶν ὑποταγῆς διὰ τῆς ἐκδόσεως βιβλίων ἀντιφρονούντων.

» Ζήτω ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Δεσπότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριος Κύριος Γρηγόριος, ὁ φωταυγὴς τῶν Πνευματικῶν χαρισμάτων διανομὲν καὶ κατ' ἀξίαν Ποιμενάρχης. Ζήτησαν οἱ Ὑψηλότατοι καὶ περικλεέστατοι Αὐθένται, οἳ τε νῦν πανευκλεῶς Ἡγεμονεύοντες, καὶ οἱ πρότερον πανενδόξως τῆς ἀρχῆς πανσάμενοι, ὧν οἱ μὲν παρόντες αὐτουργοὶ γίνονται τῶν καλῶν· οἱ δὲ καὶ τὰς Θεοφρουρήτους ἡμῶν ἡγεμονίας σοφῶς διεξάγοντες, μεγίστην ἔχουσι πρόνοιαν τῆς πατρίδος καὶ διὰ τῶν συνετῶν καὶ φιλοκάλων τῆς Αὐθεντίας αὐτῶν ὑπουργῶν συμπράττουσιν εἰς τὰ κοινωφελῆ. Ζήτω ὁ Ἐκλαμπρότατος καὶ Περίβλεπτος Ἡγεμονικὸς γόνος καὶ Μέγας τῆς Κραταιᾶς Βασιλείας Διερχομὲνός Κύριος Κύριος Ἰωάννης Καλλιμάχης, ὁ δι' ἀμοιβὴν τῆς παγγενοῦς αὐτοῦ ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀξιωθείς τοῦ ἀξιώματος καὶ ἐπαξίως τοῦ ἀξιώματος ἀναδειχθεὶς κοινωφελέστατος καὶ φιλογενέστατος. Ζήτησαν σὺν αὐτοῖς καὶ πάντες οἱ Ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς τοῦ Γένους ἐξάρχοντες, οἱ λαμπρότατοι καὶ χαριτόδωροι τῆς Ἐκκλησίας ἀστέρες, καὶ οἱ λοιποὶ πανένδοξοι τῆς τοῦ Γένους δόξης προασπισταὶ καὶ συνίστορες.

[Περιοδικὸ «Μέλισσα», τετράδιον γ', σ. 256, τ. Ἀπριλίου 1821].

Ἄχ! Καὶ παρ' ὅλους τοὺς Ἰλαρίωνες ἡ Ἐπανάστασις ἔγινε. Ποῦ εἶναι τὰ ὀθωμανικὰ μεγαλεῖα, ποῦ ἀπελάμβανα... Ποῦ εἶναι οἱ σοφοὶ καὶ πιστοὶ Ἰλαρίωνες σήμερα... Τί νὰ σοῦ κάνουν ὁ Σιαμάκης καὶ ὁ Καντιώτης καὶ μερικοὶ ἄλλοι; Λεῖπει τὸ πάθος τὸ μεγάλο καὶ ἡ δουλικότης τοῦ σοφοῦ Ἰλαρίωνος. Μιμηθῆτε τον! Μιμηθῆτε τον, λέγω ὑμῖν, διότι ἀλλιῶς πλησιάζει τὸ

Σάρωθρον

Περί «νεοπαγανισμού» κ.λπ.

Τελικά αυτοί οι κύριοι των παραθρησκευτικών οργανώσεων θα πρέπει να είναι όντως θαθεία προβληματισμένοι. Τώρα δέ τελευταία ανησυχούν ιδιαίτερα, όπως λένε, για τους «απογόνους του Ίουλιανού», τους «νεοειδωλολάτρες», όπως αρέσκονται να τους αποκαλούν. Και ανησυχούν σφόδρα, όπως φαίνεται, από τα άλλαπάρλληλα δημοσιεύματα στα έντυπα, που κυκλοφορούν. Μόνο που ή όλη τους ανησυχία στερείται ουσιαστικής τεκμηρίωσης και χρεώνεται την άγνοια, που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του κάθε φανατικού και δογματικού έγκεφάλου.

Άγνοια, που τους ρίχνει από τó ένα άτόπημα στο άλλο και ταυτόχρονα τους θνθίζει όλο και πιο θαθεία στον ώκεανό της ιστορικής ανακρίδειας και πλάνης. Και είναι μερικές στιγμές, που αξίζουν όντως τó έλεος και την συμπόνοια μας. Γιατί καταλήγουν έρμαια των ένστίκτων τους μακριά από την λογική, που χαρακτηρίζει τόν άνθρωπο, όντότητες που ή λάσπη και ή συκοφαντία αποτελούν τó ύστατο καταφύγιό τους, τόν φυσικό τους χώρο ασφαλείας.

Γιατί, άγνωώντας την πραγματικότητα, νομίζουν, πως την εποχή της άλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, την εποχή των τόσων ανακαλύψεων, της έρευνας, της έπιστήμης και της αναζήτησης, την εποχή τέλος των ηλεκτρονικών υπολογιστών, μπορούν, όπως νομίζουν, να τελεσφορήσουν οι μέθοδοι του παρελθόντος, που οι παλαιοί όμοιόδεάτες τους χρησιμοποιούσαν. Ή λάσπη, ή αμάθεια, ή δία και οι τραμπονκισμοί. Εύρισκόμενοι όμως εκτός πραγματικότητας πιστεύουν, ότι ακόμη μπορούν να αντιστρέψουν την ροή των γεγονότων, όταν όλη ή ανθρωπότης θαδίξη όλοταχώς προς την πρόοδο και την εξέλιξη.

Γιατί εκεί, στην όνειρική τους φαντασία, βρίσκονται και οι «νεοειδωλολάτρες», που ποτέ δέν υπήρξαν, αφού δέν είχαν προϋπάρξει είδωλολάτρες, εκεί όρίζεται και ή απειλή από τούς «απογόνους του Ίουλιανού». Γιατί ακόμα δέν έχουν καταλάβει, πως έχουμε ξεφύγει ανεπιστρεπτι από τόν δογματικό μεσαιώνα, όπου οι προκάτοχοί τους είχαν θνθίσει την ανθρωπότητα. Δέν έχουν καταλάβει, πως όλη ή ανθρωπότητα θαδίξει πάνω σε έλληνικές αξίες, τις «είδωλολατρικές», όπως αυτά τα απολιθώματα τις αποκαλούν. Γιατί που να καταλάβουν με τούς άγρασσάριστους έγκεφάλους τους, που έχουν κολλήσει από την σκοταδιστική άρτηριοσκήρωση τόσων αιώνων, ότι τó γεγονός, πως σήμερα γράφουν με έλληνικούς χαρακτήρες, χρησιμοποιούν τυπογραφεία και την σύγχρονη τεχνολογία, αυτά και πλείστα άλλα όφείλονται, στο ότι κάποιιο από τούς προγόνους εκείνους, που αποκαλούν «είδωλολάτρες», έθέσπισαν αιώνες πριν τις βάσεις, για να έχουν τó δικαίωμα να ακούγεται σήμερα ελεύθερα ή φωνή τους;

Και αναλίσκονται σε ένα σωρό γνωστές πια άνοησίες, προσπαθώντας να δικαιολογήσουν τά άδικαιολόγητα. Τώρα τελευταία δέ και αφού ό κόσμος τó έχει τούμπανο κι αυτοί κρυφό καμάρι, για πρώτη φορά τόσο έντονα πιεζόμενοι, αναγκάζονται να απολογηθούν και τί λένε; «Αίτιοι που ισχυρίζονται οι νεοπαγανιστές, ότι τάχα οι Χριστιανοί κατέστρεψαν τά αρχαία μνημεία και έκλεισαν τις αρχαίες φιλοσοφικές σχολές, είναι άφελή πράγματα». Βέβαια δικό έχουν οι άνθρωποι, αυτά είναι συμβολικά, δέν έγιναν ποτέ. Τώρα, αν οι αρχαιολόγοι, ιστορικοί και όλοι οι έπιστήμονες άπανταχού της ύφηλίου συ-

γκλίνουν, στο ότι οί καταστροφές από τὸ μένος τῶν φανατικῶν χριστιανῶν εἰς δάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ οἱ σφαγές τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς ἴδιους φανατικούς ἦταν μία ἀπὸ τὶς μελανώτερες σελίδες τῆς Παγκοσμίου ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, αὐτὸ σημαίνει κατὰ τοὺς παραθρησκευτικάνθρωπους, ὅτι τοὺς κυρίεψε ἅπαντες ὁ σατανᾶς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρόν, ἦτοι τὸ «666». Μετανοεῖτε, Χριστιανοί! Κάπως ἔτσι ἄνθισε ἡ «ἐπιστήμη» τῆς παραθρησκείας.

Βέβαια λένε κι ἄλλα ὥραϊα, ὅπως ὅτι, ὅποιος δὲν εἶναι Ρωμιός, δὲν εἶναι καὶ Ἑλληνας. Εἰλικρινά, ὅταν πρέπει νὰ σχολιάσω τέτοιες θέσεις, λόγῳ τοῦ τεραστίου βαθμοῦ συμπυκνωμένης ἀνοησίας μὲ πιάνει ἓνα δέος. Μήπως καὶ τοὺς παίρνω πολὺ στὰ σοβαρά; Τέλος πάντων. Γιὰ νὰ ξεκαθαρίσω κι αὐτό. Θὰ μιλήσω στὴν προσφιλῇ τους γλῶσσα μὲ συμβολισμούς, γιὰ νὰ καταλάβουν.

Ὅταν λοιπὸν μιὰ οἰκογένεια ἔχῃ ἓνα παιδάκι καὶ τὸ λένε Λεωνίδα καὶ τὸ παιδάκι μεγαλώνῃ, ἐνηλικιώνεται καὶ τὸν λένε πάλι Λεωνίδα καὶ ἔχῃ δύναμη καὶ δύναμη μεγάλη, δὲν εἶναι εὐτυχισμένη ἡ οἰκογένειά του; Ναί. Ὅταν ὅμως τὸ παιδάκι τὸ κλέβουν καὶ οἱ νέοι του νόθοι γονεῖς τὸ μισοῦν καὶ τὸ φωνάζουν δλάκα, πρέπει, ἀφοῦ ξαναγυρίσῃ στὴν πρώτη του οἰκογένεια, πὺν τὸ δρῆκε, νὰ συνεχίζουμε νὰ τὸ φωνάζουμε δλάκα; Ἀς ἀπαντήσουν οἱ Ρωμιοὶ δοῦλοι τῶν Ρωμαίων.

Ἀλλὰ τὸ πιὸ φοβερὸ καὶ καταπληκτικὸ, πὺν ἰσχυρίζονται στὰ ἔντυπά τους, εἶναι τὸ ἔξῃς. Θέλουν νὰ μᾶς κάνουν νὰ πιστέψουμε, ὅπως λένε, ὅτι μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ χωρὶς καθόλου δία, χωρὶς στρατὸ καὶ ὅπλα, γιὰτὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι «ἀντιδία», καὶ μόνο μὲ τὸν λόγο ἀνατράπηκε ἡ σιχαμερὴ εἰδωλολατρία. Ἀν εἶναι δυνατόν. Θεοῦ, Γιαχβέ, φυλακὴν τῷ στόματί μου, μὴν γράφουμε σελίδες ἐπὶ σελίδων καὶ δοῦμε ἐκτὸς προγραμματισμοῦ τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ. Θὰ ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ μόνο χωρὶς ἄλλους σχολιασμούς, σὲ ποιούς λαοὺς θριάμβευσε ἡ ἀντιδία-λόγος. Ἰνκας, Μάγιας, Ἰνδιάνοι τῆς Β. Ἀμερικής, Κινέζοι, Σάξωνες, Ἀφρικανοί, Σκανδιναβοί, Σλάβοι καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλοι, πρῶτοι μεταξὺ τῶν ὁποίων φυσικὰ καὶ οἱ Ἑλλήνες. Καὶ στὸν Ἀρῇ θὰ πῆγαιναν αὐτοί, ἂν εἶχαν τότε διαστημόπλοια. Καὶ προσέξτε, χωρὶς νὰ χυθῇ οὔτε στάλα αἷμα. Ἀντιδία εἴπαμε, λόγος. Ἀν εἶναι δυνατόν, Χριστιανοὶ ἄνθρωποι εἴμαστε καὶ μισοῦμε τὴν δία. Γιατὶ νὰ τὸ κρύψουμε ἄλλωστε; Κάποιους ἄλλους κρύψαμε στὰ τρία μέτρα χῶμα. Γιὰ νὰ τοὺς σώσουμε καὶ νὰ τοὺς προφυλάξουμε γιὰ τὴν δευτέρα παρουσία.

Ἀγαπητοὶ παραθρησκευτικοί. Θὰ πρέπει λογικὰ ὄχι νὰ φοβᾶστε, ἀλλὰ νὰ τρέμετε τὴν Ἑλλάδα, πὺν τόσο ἀναίτια καὶ προδοτικὰ μισεῖτε, ἀφοῦ εἶναι παγκόσμια καὶ σᾶς σφίγγει ἀπὸ παντοῦ κόδοντας τὴν ἀνάσα τῆς ὑπαρξῆς σας. Ὁ προχριστιανικὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι οἰκουμενικὸς καὶ οἱ ἀξίες του, ὅσο ὁ χρόνος κυλάει, στεριώνουν ὅλο καὶ πιὸ γερὰ στὸ ἔδαφος τῆς ἀναγεννημένης ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λόγον Οἰκουμένης. Εἴμαστε Ἑλλήνες καὶ εἴμαστε παντοῦ, ὅπου φυσάει ἀέρας ἐλευθερίας, προόδου καὶ δημιουργίας. Καὶ δυστυχῶς γιὰ σᾶς εἴστε Ρωμιοί, πὺν φυτρώνουν μέσα στὴν καχυποψία, καχυποψία ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἴδια σας τὴν ὑπαρξῇ. Γιατὶ πρέπει πρῶτα κάποιος νὰ μισήσῃ τὸν ἑαυτό του, νὰ μισήσῃ τὸν ἄνθρωπον, νὰ μισήσῃ τὸν πολιτισμό, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ σὰν καὶ σᾶς. Μακρυνὰ ἀπ' τὶς κοσμοϊστορικὲς ἐξελίξεις τοῦ εἰκοστοῦ πρῶτου αἰῶνα.

Νέμεσις

ΑΝΤΩΝΗΣ ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ

Οἱ Ἑτεοκρητικὲς ἐπιγραφές τῆς Πραισοῦ

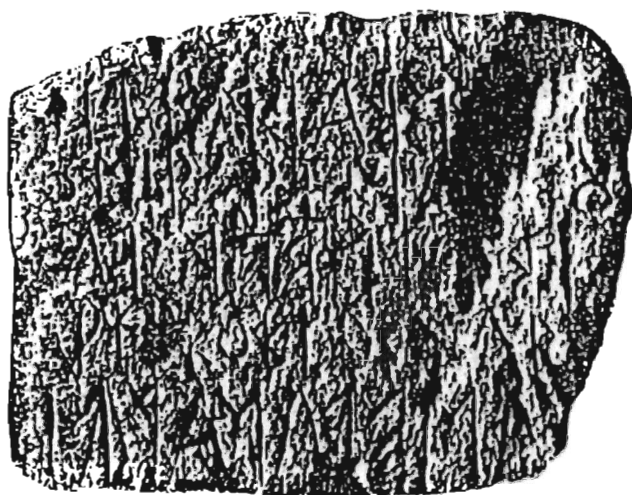
ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΠΕΛΑΣΓΩΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ἡ ἐπιγραφή αὐτή, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσωμε ἀναλυτικὰ πιὸ κάτω, δρεθῆκε μαζὶ μὲ ἄλλες δύο τεμαχισμένες καὶ ὄχι ὁλόκληρες σὲ λόφο τῆς Πραισοῦ, ὅπου ὑπῆρχε καὶ βωμός. Ἀσχολήθηκε μὲ τὸ κείμενο στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα ὁ Ἰάκ. Θωμόπουλος («Πελασγικά» 1912) καὶ ἀργότερα, τὰ τελευταῖα χρόνια, ὁ Πῶλ Φῶρ (Πῶλ Φῶρ, «ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», τόμος ΚΗ-ΚΘ, 1988-1989), δὲν μπόρεσαν ὅμως νὰ κάνουν σωστὴ ἀνάγνωση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἔχῃ νόημα ἡ μετάφραση. Τὸ κείμενο τῆς ἐν λόγω ἐπιγραφῆς, παρὰ τὸ ὅτι δὲν διαβάζεται εὐκόλα ὅπως οἱ Γραμμικὲς καὶ τὰ ἱερογλυφικά, ἀνταποκρίνεται μὲ τὴν γεωγραφία καὶ τὰ ἦθη τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς (βλ. «Δαυλόν», τ. 180). Γιὰ τὶς ἄλλες δύο ἑτεοκρητικὲς ἐπιγραφές ποὺ δρεθῆκαν δὲν θὰ ἀναφέρωμε τίποτα ἐδῶ, διότι δὲν μᾶς δίνουν πληρὴς κείμενο, ἐπεὶδὴ εἶναι σπασμένες.

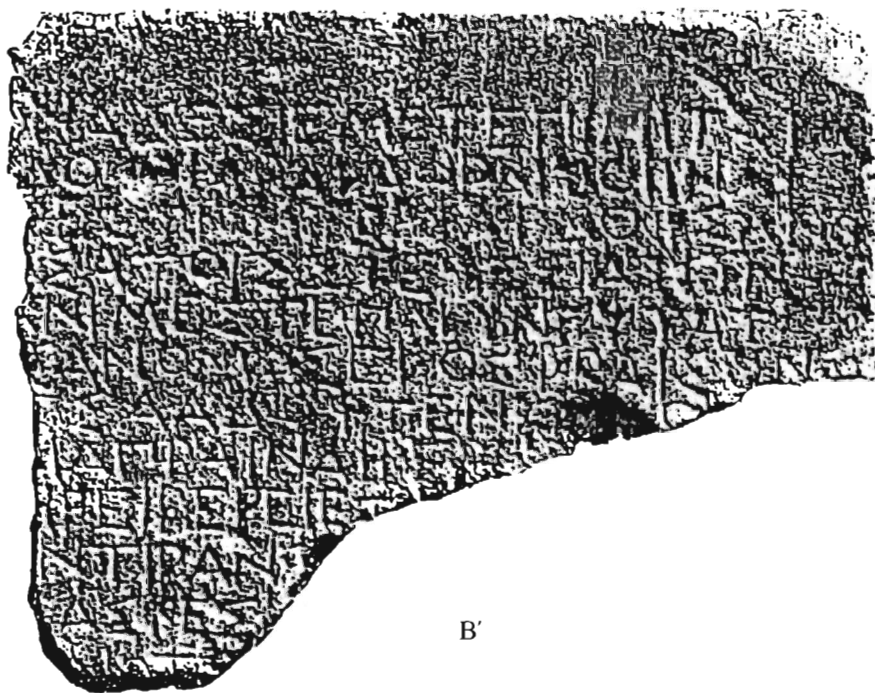
ΕΤΕΟΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ: PRA 1

Ἡ πρώτη ἑτεοκρητικὴ ἐπιγραφή ὤρεθῆκε ἀπὸ τὸν Halbherr τὸ 1893 κατὰ τὶς ἀνασκαφές τῶν Ἱταλῶν στὴν Πραισό. Εἶναι γραμμένη δουστροφηδὸν μὲ ἀρχαῖκα γράμματα τοῦ Ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου, ποὺ σημαίνει, ὅτι ἀνήκει στὸν 6ο π.Χ. αἰῶνα. Πάνω σὲ πλάκα ἀπὸ ἀσβεστόλιθο, ποὺ ἔχει ὕψος 0,27 μ., μῆκος 0,34 μ. καὶ πᾶχος 0,14 μ., μὲ χαραγμένα γράμματα στενὰ καὶ μακρὰ ὕψους 0,04μ.-0,042μ. στοὺς ἐπάνω στίχους, στοὺς δὲ κάτω 0,055μ. Οἱ στίχοι χωρίζονται μεταξὺ τους μὲ ὀριζόντιες ἀλλὰ ὄχι ἀκριβῶς παράλληλες γραμμές. Ἡ πέτρα διατηρεῖται καλὰ στὴν ἀριστερὰ καὶ κάτω πλευρά, ὅπως τὴν βλέπει ὁ θεατὴς, ἱκανοποιητικὰ δὲ στὴν ἐπάνω πλευρά, τῆς ὁποίας μόνο οἱ γωνίες ἔχουν λίγο φθορῇ. Πάνω ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο ὑπάρχει περιθῶριο ὅσο περίπου τὸ μισὸ ὕψος τῶν γραμμάτων, ἔτσι ἀποκλείεται ἡ ὑπόθεση τῆς ὑπαρξῆς καὶ ἄλλου στίχου γραμμάτων πάνω ἀπὸ τοῦτον, τὸν πρῶτο. Βεβαιώνεται δέ, ὅτι ἔχομε πρὸς τὰ πάνω, κάτω καὶ ἀριστερὰ μιὰ πληρὴ καὶ ἀλώδητο ἐπιγραφή. Στὸ κάτω ὅμως μισὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς λείπει ἀπὸ φθορὰ τοῦ λίθου ἓνα μέρος, τοῦ ὁποίου τὸ μέγιστο πλάτος στὸν κάτω στίχο δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὸ πλάτος ἐνὸς γράμματος. Ἡ πίσω ἐπιφάνεια τοῦ λίθου ὅπως καὶ ἡ πάνω του πλευρὰ φέρει ἐντομὲς χάρη στὴν τοποθέτηση τῆς ἀσδέστου κατὰ τὴν ἐντοιχίση. Στὴν πάνω δὲ πλευρά, ποὺ δὲν εἶναι ὀριζόντια ἀλλὰ εἶναι λίγο ἐπικλινὴς πρὸς τὰ πίσω, ὑπάρχει λίγο πιὸ πάνω καὶ πίσω ἀπὸ τὸ πρῶτο Κ (τοῦ ΝΚΑΛ) καὶ ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω μακρὸν αὐλάκι ὕψους 0,002μ.-0,012μ. καὶ μήκους 0,037μ. Ἡ διεύθυνση αὐτῆ τοῦ αὐλακίου χρησίμευε προφανῶς ὡς ὑπόδοχή σιδερένιου ὑποστηρίγματος καὶ ἔχει ὑπαγορεύσει τὴν εἰκασία, ὅτι ἡ πλάκα αὐτὴ ἦταν συνδεδεμένη μὲ ἄλλη ἴσου μεγέθους μὲ σιδερένια ὀριζόντια ράβδο, τῆς ὁποίας τὰ ὑπὸ ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὰ κάτω ἄκρα ἦταν σφηνωμένα στὸ πάνω αὐλάκι, ποὺ ὑπῆρχε σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς κολλημένες πλάκες. Εἰκάζεται ἔτσι, ὅτι ὅλη ἡ ἐπιγραφή ἀποτελεῖτο ἀπὸ δύο κολλημένες μεταξὺ τους πλάκες, ἐκ τῶν ὁποίων σήμερὰ ἔχομε τὴν μία μόνο, τὴν ἀριστερῇ.

Ἡ ἐπιγραφή δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1894 ἀπὸ τὸν Comparetti ἐπειτα ἀπὸ τὸν Evans («Journal Hell. Stud.» XIV, 1894, σελ. 355) καὶ τέλος ἀπὸ τὸν Conway («Annual Brit. School» VIII, 1901-1902, σελ. 131). Ἡ φωτογραφία, ποὺ ἔχο-

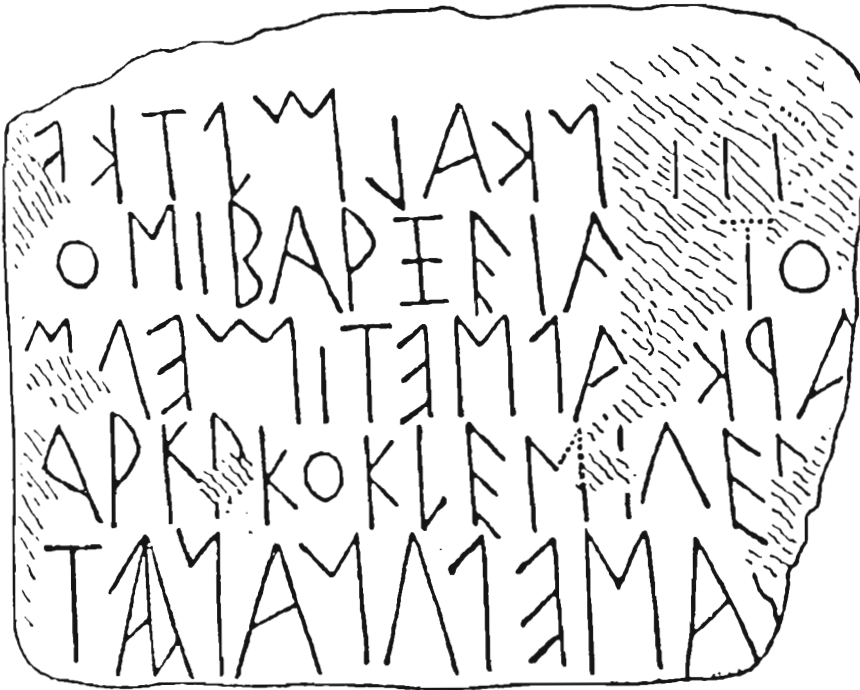

Α'

Β'

Ἡ πρώτη (Α') καὶ ἡ δευτέρα (Β') Ἑτεοκρητικὴ ἐπιγραφή τῆς Πραισοῦ (ἐκ φωτογραφίας κατὰ Evans, Bosanquet).

Πανομοιότυπο της Α' Έτεοκρητικής επιγραφής κατά Comparetti (Evans).

με, ἐλήφθη ἀπὸ τὸν Halberr, πὺν ἀνεκάλυψε τὴν ἐπιγραφὴν, καὶ δημοσιεύθηκε πρώτη φορά ἀπὸ τὸν Evans. Τὸ σχεδιάγραμμα τῆς ἐπιγραφῆς, πὺν ἔχομε, εἶναι αὐτό, πὺν σχεδίασε ὁ Comparetti διορθωμένο σὲ μερικὰ σημεῖα ἀπὸ αὐτό, πὺν σχεδίασε ὁ Evans.

“Ὅπως συμφωνοῦν ὅλοι, ἡ ἐπιγραφὴ διαβάζεται ἀπὸ τὴν πλάκα ὡς ἑξῆς:

1) ...ΝΚΑΛΜΗΤΚΕ-	1) ...ΝΚΑΛΜΗΤΚΕ-
2) ΟΣΙΒΑΡΞΕΙΑ..Ο	2) ΟΜΙΒΑΡΞΕΙΑ..Ο
3) ΑΡΚ[Ι]ΑΠΣΕΤΙΜΕΓΝ	3) ΑΡΚ[Ι]ΑΓΜΕΤΙΜΕΛΝ
4) ΑΡΚΑΚΟΚΛΕΣΙΓΕΠ	4) ΑΡΚΑΚΟΚΛΕΜΙΛΕΓ
5) .ΑΣΕΠΓΝΑΝΑΙΤ	5) .ΑΜΕΓΛΛΑΜΑΪΤ

Δὲν θὰ προσπαθῶ νὰ συμπληρώσω τὰ φθαρμένα γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς, ἐπεὶδὴ καὶ χωρὶς αὐτὰ τὸ νόημά της παραμένει τὸ ἴδιο. Διαβάζω τὴν ἐπιγραφὴν συμπληρώνοντας μόνο τὰ γράμματα πὺν λείπουν ἀπὸ τὶς λέξεις τῆς ἀρχαϊκῆς διαλέκτου, τὰ ὁποῖα ἀρχικὰ θέτω μέσα σὲ παρένθεση:

- 1) (ΤΗ)Ν ΚΑΛ(Η) ΜΗΤ(ΕΡΑ) Κ(Λ)Ε-
- 2) ΟΣ ΙΒΑΡ(ΕΙΑ) ΞΕΙ(Τ)Α(Ν)Ο
- 3) ΑΡΚ(Ι)ΑΠ ΣΕΤΙ ΜΕ ΓΝ(ΑΘΟ)
- 4) ΑΡΚΑΚΟΚΛΕΣΙ ΓΕΠ(Α)-
- 5) (Σ)Α ΣΕΠ(ΤΟ) ΓΝΑ(ΘΟ) ΝΑΪ Τ(ΟΥΤΟ).

Καὶ σὲ ὠλοκληρωμένο κείμενο μὲ τὴν μετάφραση τῶν λέξεων κάτω ἀπὸ αὐτές:

ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΛΕΟΣ, ΙΒΑΡΕΙΑ ΞΕΙΤΑΝΟ
Στὴν μεγάλη μητέρα τὴν ξακουστή, στὸν κόλπο τῆς Ἰτάνου

ΑΡΚΙΑΠ ΣΕΤΙ ΜΕ ΓΝΑΘΟ,
σὲ θαλάσσια θέση κοντὰ στὴν αἰχμὴ (τοῦ ἀκρωτηρίου)

ΑΡΚΑΚΟΚΛΕΣΙ ΓΕΠΑΣΑ
Ξακουστός ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, σὲ ὅλη τὴ γῆ,

ΣΕΠΤΟ ΓΝΑΘΟ ΝΑΪ ΤΟΥΤΟ
ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ναὸς στὴν αἰχμὴ (τοῦ ἀκρωτηρίου)

Μετάφραση μὲ συνέχεια τῶν λέξεων:

«Στὴν μεγάλη μητέρα τὴν ξακουστή, στὸν κόλπο τῆς Ἰτάνου, σὲ θαλάσσια θέση κοντὰ στὴν αἰχμὴ (τοῦ ἀκρωτηρίου). Ξακουστός ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους σὲ ὅλη τὴν γῆ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ναὸς στὴν αἰχμὴ (τοῦ ἀκρωτηρίου)».

Ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση, ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸ Αἰγαῖο μέσω Πελοποννήσου κατοίκησαν στὴν Κρήτη, ἀφοῦ παρατηροῦμε λακωνικὴ ἐπίδραση στὴν γραφή, ὅπως π.χ. στὴν λέξη ΣΕΤΙ = θέση ἔχομε ἀντὶ τοῦ Θ τὸ Σ καὶ τὸ Τ ἀντὶ Σ, ὅπως συμβαίνει στὴν Αἰολικὴ καὶ Δωρικὴ.

Τὴν περιγραφὴ, ποὺ γίνεται στὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς, εὐκόλα μπορεῖ σήμε-
ρα νὰ ἐξακριβώσῃ ὁποιοσδήποτε ἐπισκεφθῇ τὴν τοποθεσίαν ὁρίεια τῆς Ἰτάνου.

Μὲ δεδομένη τὴν ἀντιδικία Πραιοῦ καὶ Ἰτάνου γιὰ τὸ ἱερὸ τοῦ Δικταίου Δία φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ ἡ σπουδαιότητα τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Μητέρας, σὲ μία ἐποχὴ μάλιστα ποὺ εἶχε κυριαρχήσει ἡ Πραιοὺς στὸ βορειοανατολικὸ αὐτὸ ἄκρο τῆς Κρήτης. Ἀποδεικνύεται, ὅτι στὴν θέση αὕτῃ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης ἔχομε ναὸ μεγάλης φήμης ὅπως στὴν Δυτικὴ Κρήτη τὸ ὀνομαστὸ ἱερὸ τῆς Δί-
κτυνας (Βριτομάριδος) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου, ποὺ στὴν ἀρχαιότητα ὀνομαζόταν Τίτυρος, 4 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα στὴν περιοχὴ Κισσάμου.

Στὴν Ἰτανο σύμφωνα μὲ τὸν μῦθο οἱ Ἀργοναῦτες ἔκτισαν ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Πράγματι ὑπῆρχε στὴν πόλη ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς. Ἄλλος ναὸς τῆς Σαμωνίας Ἀθηνᾶς, πιθανὸν τῆς ἐφευρέτριας τῆς ναυσιπλοΐας καὶ προστάτιδας τῶν πλοίων, ἦταν στὸ Σαμώνιο ἀκρωτήρι (Σίδερο), σήμερα σκεπασμένος ἀπὸ τὴν ἄμμο. Δεδομένου ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ εἶχε καὶ τὸ προσωνύμιο «Μεγάλῃ Μητέρα», πρέ-
πει ὁ ναὸς, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἐπιγραφὴ τῆς πέτρας, τὴν ἐποχὴ ποὺ γράφτη-
κε νὰ ἦταν ὁ ἀφιερωμένος στὴν Σαμωνία Ἀθηνᾶ τοῦ ἀκρωτηρίου, στὴν αἰχμὴ, ὅπως γράφει, στὸν κόλπο τῆς Ἰτάνου. Ἐξάλλου στὴν Κρήτη ἡ Ἀθηνᾶ εἶχε τὸ προ-
σωνύμιο Σαμωνία. Ἴσως διερωτηθεῖ κάποιος, ἐὰν τὸ προσωνύμιο «Σαμωνία» δό-
θηκε στὴν Ἀθηνᾶ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήρι ἢ τὸ ἔδωσε ἡ Ἀθηνᾶ σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Πι-
θανότερη περίπτωσις εἶναι ἡ δεύτερη, δηλαδὴ τὸ ἀκρωτήρι πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ
τὴν Ἀθηνᾶ, ἢ ὁποία ἦταν θεὰ τῆς καταιγίδας καὶ τῆς ἀστραπῆς, ἀφοῦ στοὺς πε-
ρισσότερους Ἀσιατικούς καὶ Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἡ καταιγίδα παρομοιάζεται
μὲ ἄγωνα τῶν θεῶν ἐναντίον φοβερῶν δαιμόνων, ἢ ἀστραπὴ ὡς ὄπλο καὶ ὁ κε-
ραυνὸς ὡς πολεμικὴ κραυγὴ ἢ οἰωνὸς νίκης. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον: *σαμῶση* = «κε-
ραυνώση».

Ἡ μεταγενέστερη ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου ὀφείλεται στὴν Μονὴ τοῦ Ἀγίου

Ἰσιδώρου, ποῦ ὑπάρχει στὸ ἀκρότατο σημεῖο του, ἡ ὁποία εἶναι ἴσως παλαιότερη καὶ ἀπὸ τὴν Μονὴ Τοπλοῦ. Ὅπως πιστεύουν δὲ πολλοί, οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ἰσιδώρου ἐξ αἰτίας τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν κατέφυγαν σὲ ἀσφαλέστερη θέση καὶ ἀπετέλεσαν τὸν ἀρχικὸ μοναστικὸ πυρῆνα τῆς μεγάλης Μονῆς τῆς Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι σωστό, δείχνει, ὅτι ἦταν γνωστὴ στοὺς μοναχοὺς ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Μητέρας στὸ ἀκρωτήρι καὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ αὐτὸ ἔκτισαν τὸ μοναστήρι τῆς Μεγάλης Χριστιανικῆς Μητέρας. Ὁ παλαιότερος ξακουστός καὶ θαυμαστός ναὸς τῆς Μεγάλης Μητέρας ἀπὸ τὴν μινωϊκὴ ἐποχὴ ἴσως ἦταν τῆς Κυδέλης ἢ τῆς Ρέας μὲ μεγαλύτερη πιθανότητα τὴν δεύτερη, ἐὰν ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ναοῦ συνδυαστῇ μὲ τὴν λατρεῖα τοῦ Δικταίου Λιὸς στὸν Ρουσσόλακκο.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου πιστεύω, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἦταν τοποθετημένη σὲ πολυσύχναστο δρόμο τῆς Πραισοῦ, γιὰ νὰ ἐνημερώσῃ τὸν λαὸ ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους, ποὺ ἐπισκέπτονταν τὸν ἀπόκρημνο λόφο-βωμὸ (γιατὶ ἐκεῖ βρέθηκε), ὅτι ὑπάρχει αὐτὸς ὁ διάσημος ναὸς στὸ ἀκρότατο σημεῖο τοῦ ἀκρωτηρίου ὁδρεῖα τῆς Ἰτάνου. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ περίπτωση νὰ λάτρευαν καὶ νὰ ἔκαναν θυσίες στὸ βωμὸ τοῦ λόφου πρὸς τιμὴν τῆς Μεγάλης Μητέρας Ἀκρωτηριανῆς. Δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράξενο, ἐὰν ποῦμε, ὅτι ἡ σημερινὴ Παναγία Ἀκρωτηριανὴ τῆς Μονῆς Τοπλοῦ εἶναι σὲ φήμῃ συνέχεια τῆς μινωϊκῆς Μεγάλης Μητέρας Ἀκρωτηριανῆς, ἀνεξάρτητα ἀν' ὅ ἓνας ναὸς εἶναι σὲ διαφορετικὸ μέρος τοῦ ἀκρωτηρίου ἀπὸ τὸν ἄλλο.

ΛΕΞΕΙΣ

Ἀρχία = κόρη τοῦ Ὠκεανοῦ (μεταφορικὰ ἢ θάλασσα).

Ἰῶρι = κλειστὸς θαλάσσιος χώρος, ὅπου ἐκτρέφονται ψάρια.

Γνάθος = πορθμός, αἰχμή.

Σεπτὸς = θαυμασιος.

Κλέος = φήμη, λόγος. Ἀρχικὴ σημασία: «αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ἀκούει κανεὶς πολλὰ», πρβλ. καὶ νεοελ. «ξακουστός».

Ἀρχαῖος, -ή, -όν = [ἀρχαῖος], αὐτὸς ποὺ μιμεῖται ἢ θυμίζει τοὺς ἀρχαίους στὴ γλῶσσα, στίς σκέψεις ἢ στὸ ντύσιμο.

Ἀρχακοκλέσι = ἀρχακο-κλεσι <ἀρχαῖον + κλέος.

ἔμεν = εἶναι.

γέα = γῆ (γέα-πᾶσα = γέπασα).

Βιβλιογραφία

1. Ἐγκ. «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα».
2. Λεξικά τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλῶσσης: α. I. Σταματάκου, β. Liddell-Scott.
3. I. Πανταζίδου, «Ὀμηρικὸν Λεξικόν».
4. Jan de Groot, «Ὀμηρικὸ Λεξιλόγιον».
5. Λεξικά ὀημάτων: I. Π. Διαμαντάκου, 2. Κοντιάος, 3. I. Ρώσση, 4. Β.Π. Βλάχου, 5. Στ. Πατάκης-Μιχ. Τζιράκης.
6. I. Θωμοπούλου, «Πιλασγικά».
7. Χριστ. Μπουοντελμόντι, «Ἐνὶς γύρος τῆς Κορίθου στὰ 1415».
8. Ἰωσήφ Χατζιδάκης, «Περιήγησις εἰς Κορίθον».
9. Ν. Ψιλᾶκη, «Μοναστήρια καὶ ἐρημητήρια τῆς Κορίθου».
10. Β. Ψιλᾶκη, «Ἱστορία τῆς Κορίθου».
11. Πῶλ Φῶρ, (ἄρθρο), «Κρητικὰ Χρονικά», τόμος ΚΗ-ΚΘ, 1988-1989.
12. Στέργιος Σπανάκης, *Κορίθη (Τονρισμός-Ἱστορία-Ἀρχαιολογία)*.

Νὰ δηλώσῃ μετάνοια

ῚΕ! Αὐτὸ πιά εἶναι ἀπὸ τὰ ἄγραφα... ῚΑκοῦς ἐκεῖ ἀπολιθωμένη κνήμη ἀνθρώπου τοῦ 11.000.000 π.Χ. νὰ βρεθῇ στὴν Τρίγλια τῆς Μακεδονίας; Καὶ τώρα τί θὰ ποῦμε καὶ τὸ κυριώτερο μὲ τί μοῦτρα θὰ κυττάξουμε τοὺς ῚΑφρο-κεντριστες; Τρόμαξαν οἱ ἄνθρωποι νὰ μᾶς πείσουν, ὅτι ἡ ζωὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ῚΑφρική καὶ ξαμόλησαν πράκτορες καὶ πρακτορίσκους, γιὰ νὰ ἐμπεδώ-σουν, ὅτι ἡ ῚΑθηνᾶ ἦταν πίσσα-κατράμι. Κι ἔρχεται τώρα ὁ κ. ῚΑρης Που-λιανὸς μὲ τὴν ἀνακάλυψή του νὰ τοὺς χαλάσῃ τὴν δουλειά.

Γιατί, κύριε Πουλιανέ μου; Καὶ ποὺ βρήκατε τὸν ἀρχάνθρωπο τῶν Πετρα-λῶνων, τί κερδίσατε; ῚΑπλῶς ἐκνευρίσατε τὴν Διεθνή ῚΕξουσία. Τώρα μὲ τὴν ἀπολιθωμένη Σας κνήμη τὸ μόνο ποὺ καταφέρατε ἦταν νὰ ἐξαγριώσετε τὸν φίλτατο κ. Μάρτιν Μπερνάλ. Σύντομα τὸν βλέπω νὰ κουβαλᾷ ὅλα τὰ σκα-πτικὰ μηχανήματα τῆς ῚΑμερικῆς στὴν ῚΑφρική καὶ νὰ μὴν ἀφήνῃ χωριὸ γιὰ χωριό, ζούγκλα γιὰ ζούγκλα κι ἔρημο γιὰ ἔρημο. ῚΕντάξει! Δὲν θὰ βρῇ τίπο-τε, ἀλλὰ θὰ συμβάλῃ οὐσιαστικὰ στὴν ἀνάπτυξη τῆς Μαύρης ῚΗπείρου, λει-τουργώντας ὡς ἓνα εἶδος ιδιωτικῆς ΜΟΜΑ. Φαντάζεσθε τώρα τὴν Σαχάρα καταπράσινη πεδιάδα μὲ τρεχούμενα νερά;

ῚΑλλά, βρε ἄνθρωπε, τί περιμένεις ἀπὸ τὸ ρωμαίικο κρατίδιό μας. ῚΕδῶ ἀφή-νουν τίς πυραμίδες τοῦ ῚΕλλαδικοῦ χώρου νὰ καταρρέουν καὶ ὁ κύριος Μο-σκῶφ κατὰφερε νὰ σταματήσῃ τίς ἀνασκαφές τῆς κ. Λιάνας Σουδαλτζῆ στὸν τάφο τῆς Σίβας. Δὲν εἶχες κᾶν τὴν ὀξύνοια νὰ διαδώσῃς, ὅτι ἡ ἐν λόγω κνή-μη ἀνῆκε σὲ σημίτη τουρίστα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ κατέκτησαν τὴν ῚΕλλάδα; Κι ὕστερα θέλεις νὰ προκόψῃς... Πῶς νὰ προκόψῃς, βρε μαῦρε;

ῚΑΣ εἶναι! Πόσο δίκαιο ὅμως εἶχε ἐκεῖνο τὸ λαϊκὸ τραγούδι, ποὺ ἔλεγε: «Οἱ Κυδερνήσεις πέφτουνε, μὰ ἡ ἀγάπη (πρὸς τὸν Σιωνισμό) μένει». Κυττάξτε, τί λαμπροὺς ὑπουργοὺς Πολιτισμοῦ ἀναδείξαμε ἀπὸ τὴν μεταπολίτευση καὶ ἐντεῦθεν. Γιὰ φιέστες καὶ μεγάλα λόγια ἀνυπέρογκτοι. ῚΌσο γιὰ ἔργα τί νὰ σοῦ πῶ, μάτια μου; ῚΟλόκληρα μνημεῖα τοὺς κλέβουν καὶ γι' αὐτοὺς πέρα βρέ-χει. Κι ἔχετε, Σεῖς κύριε Πουλιανέ μου, τὴν ἀπαίτηση τὸ κράτος μας νὰ ἀνα-γνωρίσῃ τὸ ἔργο Σας; Ποιὸ ἔργο Σας, καλέ μου ἄνθρωπε; Μήπως ἀνεστύλω-σες τὸ Παζὰρ Χαμάμ ἢ μήπως ἔκανες καμμιά διατριβὴ γιὰ τὰ ἔθι-μα τῶν ῚΕβραίων στὴν Θεσσαλονίκη κατὰ τοὺς Μεσαιωνικοὺς χρόνους; Γιὰ τὴν προϊστορικὴ ῚΕλλάδα ἔγραψες. Πρᾶγμα ποὺ ἀπαγορεύεται καὶ νὰ τὸ σκέ-πτωνται οἱ ἰθαγενεῖς-ἡμιάγριοι τῆς χώρας μας.

Καὶ γιὰ νὰ τελειώνουμε, κύριε Πουλιανέ. ῚΟ ῚΕλλαδικὸς χώρος ἦταν ἀκα-τοίκητος, μέχρι ποὺ κατέβηκαν οἱ ῚἸνδοευρωπαῖοι. Τέρμα καὶ τελείωσε. Δὲν ὑπῆρχε ἐδῶ οὔτε κουνούπι. Γρήγορα λοιπὸν δήλωσῃ μετανόιας, ἐξῆντα «Πά-τερο ῚΗμῶν» καὶ νὰ γράψῃς τετρακόσιες φορὲς «ῚΗ ζωὴ προῆλθε ἀπὸ τὴν ῚΑφρι-κή». ῚΕκτὸς πιά κι ἂν βρεθῇ κάποιος ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ, καὶ πολὺ οὐμπάλᾳτος νὰ ποῦμε, καὶ ξεκαθαρίσῃ τὴν κόπρο τοῦ Αὐγεία, ποὺ χρόνια τώρα μᾶς κάνει πλύση ἐγκεφάλου. ῚΕκτὸς πιά ἂν... (Παρακαλῶ, μὴ χαμο-γελάτε. Ξέρω, ὅτι σκέπτεσθε αὐτὸ ποὺ σκέπτομαι κι ἐγώ!).

Γιῶργος Πετρόπουλος

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ;

Δικαιολογημένως παγκόσμιον ἐνδιαφέρον ἔχουν προκαλέσει οἱ ἀρχαιότητες, ποὺ δρέθηκαν στὴν περιοχὴ τῆς Ρηγίλλης καὶ στὸν χώρο, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ «Μουσεῖο Μοντέρνας Τέχνης» ἀπὸ τὸ «Ίδρυμα Γουλανδρῆ». Στὸν συγκεκριμένο χώρο οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνέσκαψαν τὸ θεμέλιον μιᾶς «παλαίστρας», ἡ ὁποία ἐκτιμῶν, ὅτι πιθανώτατα ἀνήκει στὸ Γυμνάσιον τοῦ Λυκείου τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἐκτίμηση αὕτη στηρίζεται στὶς τοπογραφικὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ποὺ τοποθετοῦν τὸ Λύκειον στὸν συγκεκριμένο χώρο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν θεμελίων τῆς παλαιστράς ποὺ χρονολογοῦνται στὸν 4ο αἰ. π.Χ. (ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοτέλους). Ἀντιθέτως ὅμως ἡ ἄνω τῶν θεμελίων τοιχοδομή, ποὺ περιστοιχίζει τὴν παλαίστρα πᾶνω ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα θεμέλια, ἀνήκει στοὺς ρωμαίους χρόνους, γεγονὸς ἀπὸ τὸ ὁποῖο συμπεραίνουν οἱ ἀρχαιολόγοι, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ξανάκτισαν τὴν παλαίστρα ἢ καὶ τὸ Γυμνάσιον στὸ σύνολό του, διατηρώντας τὸ ἐκπαιδευτήριον ὡς τὸν 4ο μ.Χ. αἰῶνα, ὅποτε καὶ διακόπτεται ὀριστικὰ ἡ λειτουργία του.

Ὅσο ποὺ στὴν ἐν λόγω ἀνασκαφὴ δὲν δρέθηκαν ἄλλα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα (ἐπιγραφὰς λόγου χάριν), ποὺ νὰ ἀποδεικνύουν μὲ σιγουριά, ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν παλαίστρα τοῦ Γυμνασίου τοῦ Λυκείου τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐπίσης ἡ κακὴ κατασκευὴ τῶν θεμελίων τῆς παλαιστράς δὲν συμφωνεῖ μὲ τὶς μεγαλοπρεπεῖς καὶ αἰσθητικὰ λεπτότατες κατασκευὰς τῶν κλασσικῶν χρόνων καὶ μάλιστα τῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Στὴν συνεδρίαση τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου τὴν 21/1/97 ὑποστηρίχθηκε ἡ ἄποψη (ἀπὸ τὴν ἀρχαιολόγο, ποὺ πραγματοποιεῖ τὴν ἀνασκαφὴ κ. Λυγκοῦρη καὶ ἀπὸ τὴν Γ' ἔφορο κ. Παρλαμᾶ), ὅτι ἡ παλαίστρα ποὺ ἔχει ἀνασκαφῇ εἶναι τοῦ Λυκείου, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς οἱ κτιριακὰς ἐγκαταστάσεις βρίσκονται θαμμένες κάτω ἀπὸ τὶς πολυκατοικίες τῆς ὁδοῦ Ρηγίλλης καὶ τῶν γύρω ὁδῶν, φτάνοντας πιθανῶς ἕως τὸν ὑπόγειον χώρον τοῦ Ἐθνικοῦ Κήπου, ἐὰν δὲν ἔχουν καταστραφῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν νεώτερη οἰκοδόμησιν τῆς περιοχῆς. Ἀξίον λόγου εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονὸς, ὅτι τὸ Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιον στὴν αὕτη συνεδρίαση ἀπεφάσισε ὁμοφώνως νὰ ἐπιτραπῇ ἡ οἰκοδόμησις τοῦ «Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης» ἀκριβῶς πᾶνω στὸν χώρον τῶν εὐρημάτων, στὸ ὑπόγειον ἢ στὸ ἐσόγειον τοῦ ὁποίου νὰ παραμείνῃ ἡ παλαίστρα, ποὺ ἀνεσκάφη καὶ πιθανολογεῖται, ὅτι ἀνήκει στὸ Γυμνάσιον τοῦ περιφήμου Λυκείου. Ὅμως στὶς 29 Ἰανουαρίου ὁ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ ἀνεκοίνωσε, ὅτι θὰ ματαιωθῇ ἡ ἱδρυσις τοῦ ἐν λόγω Μουσείου.

Τὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὴν ὅλη ὑπόθεσιν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ἀνεσκάφη μιὰ παλαίστρα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς μὲ θεμέλια τῶν κλασσικῶν χρόνων (4ος π.Χ. αἰῶνας), ἡ ὁποία πιθανολογεῖται, ὅτι ἀνήκει στὸ Γυμνάσιον τοῦ ἱστορικοῦ Λυκείου τοῦ Ἀριστοτέλους.

2) Τὸ κύριον μέρος τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ Λυκείου ὑπολογίζεται, ὅτι ἔχει θαφτῇ ἢ καταστραφῇ ἀπὸ τὴν νεώτερη τοῦ Λυκείου οἰκοδόμησιν τῆς περιοχῆς.

Τέλος δεόν νὰ τονισθῇ, ὅτι ὁ διεθνὺς φήμης ἀρχιτέκτων-ἀρχαιολόγος Ἰωάννης Τραυλὸς (1908-1985), ὁ ὁποῖος γνώριζε καλῶς τὴν χωροταξικὴν δομὴν τῶν

Ο άνασκαφικός χώρος της οδού Ρηγίλλης. Στο κέντρο διακρίνονται τα θεμέλια της «παλαιόστρας», η όποια θεωρείται, ότι ανήκει στο Γυμνάσιο του Αυχείου του Αριστοτέλους. (Φωτ. Μ. Μαμανέας-Π. Κουδάλακης).

ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀθήνας, τοποθετοῦσε τὸ Λύκειο πεντακόσια μέτρα νοτιοδυτικῶς τοῦ ἀνευρεθέντος σήμερα χώρου (στὴν περιοχή τοῦ Ζαπλείου).

Παν. Α. Κουβαλάκης

Ἱστορικὰ Στοιχεῖα γιὰ τὸ «Λύκειον Γυμνάσιον» τοῦ Ἀριστοτέλους

Τὸ ὄνομα «Λύκειον» ἀπεδίδετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα στὸ κυριώτερο ἀπὸ τὰ γυμνάσια τῶν Ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Οἱ γνώμες γιὰ τὸ ποῦ εὐρίσκετο δίστανται, τὸ σίγουρο ὅμως εἶναι, ὅτι τὴν ὀνομασία του τὴν πῆρε ἀπὸ τὴν περιοχή, ὅπου ἐτοποθετεῖτο καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν περιόβολο, ποῦ ἦταν ἀφιερωμένος στὸν Λύκειο Ἀπόλλωνα καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦταν τὸ «Λύκειον». Κατὰ τὸν Στράβωνα (IX 397, 400) εὐρίσκετο κοντὰ στὶς πηγές τοῦ Ἡριδανοῦ καὶ δυτικὰ ἢ νοτιοδυτικὰ τοῦ Λυκαῶντος. Ὁ Πausanias (I, 19) ἀναφέρει, ὅτι εὐρίσκετο κοντὰ στὸν τάφο τοῦ Νίσου. Ὁ Ξενοφῶν μὲ τὴν σειρά του στὰ *Ἑλληνικά* (II 4, 27) τὸ τοποθετεῖ κοντὰ στὸν Ἀρδηττό καὶ τὸ Παλλάδιον. Κοντὰ ἀκόμη εὐρίσκετο ἡ κρήνη τοῦ ἥρωα Πάνοπος καὶ κοντὰ στὴν τελευταία μιὰ μικρὴ πύλη τῆς πόλεως ἀνάμεσα στὶς μεγαλύτερες πύλες τοῦ Διοχαρίδη καὶ τῆς Διομηδεῖας. Ἐνας δρόμος κοντὰ στὴν μικρὴ πύλη ὠδηγοῦσε ἀπὸ τὸ Λύκειο στὴν πόλη. Συνεπῶς κατὰ τὴν παραπάνω περιγραφὴ ἡ τοποθεσία τοῦ Λυκείου ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνατολικά τῆς πόλεως καὶ λίγο νοτιώτερα τοῦ Κυνοσάργους. Ὁ Ξενοφῶν ἀκόμη τὸ ὀνομάζει (*Ἑλληνικά*, I, 1, 90) γιὰ πρώτη φορὰ «Λύκειον γυμνάσιον» καὶ ὕστερα ὁ Δημοσθένης (XXIV, 114), ποῦ τὸ τοποθετεῖ κοντὰ στὴν Ἀκαδημία καὶ τὸ Κυνόσαργες. Ὁ Θεόπομπος λέγει, ὅτι τὸ Λύκειον γυμνάσιον ἵδρυσε ὁ Πεισίστρατος, ὁ δὲ Φιλόχορος ἀναφέρει τὸν Περικλῆ ὡς ἰδρυτὴ, ἐνῶ ἓνα ψήφισμα, ποῦ εὐρέθη καὶ τοποθετεῖται στὸ 307-306 π.Χ., ἀναφέρει: «τὸ γυμνάσιον τὸ κατὰ Λύκειον κατεσκεύασεν ὁ Λυκοῦργος». Φαίνεται ὅμως, ὅτι τὴν πιὸ τεκμηριωμένη ἀποψη ἐκφράζει ὁ Pausanias, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ Λύκειον γυμνάσιον, ποῦ ἦταν τὸ κύριον γυμνάσιον τῶν Ἀθηνῶν, ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Πεισίστρατο καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξωραίσθηκε καὶ διευρύνθηκε ἀπὸ τὸν Περικλῆ καὶ τὸν Λυκοῦργο. Ἡ ἀρχικὴ του χρῆσις ἦταν, γιὰ νὰ γίνωνται στρατιωτικὲς ἀσκήσεις καὶ ἐγυμνάζοντο οἱ ἱππεῖς. Ὁ πρῶτος ποῦ ἵδρυσε σχολὴ στὸ Λύκειο καὶ ἐδίδασκε ἐπὶ δεκαετία ἔτη ἦταν ὁ Ἀριστοτέλης. Αὐτὸ ἐγένετο τὸ 335 π.Χ., ὅταν ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ δὲν ἐπανῆλθε στὸν κύκλο τῆς Ἀκαδημίας, γιὰτι εἶχε ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὶς βασικὲς ἀρχές τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἐτσι διέλεξε τὸν χώρο τοῦ Λυκείου καὶ ἡ σχολὴ του ἦταν συνάμα ἀφιερωμένη στὴν λατρεία τῶν Μουσῶν. Τὸ Λύκειο ὀνομάσθηκε ἀργότερα καὶ «Περίπατος», γιὰτι οἱ μαθητὲς συνήθιζαν νὰ συζητοῦν περιπατώντας στὴν περιφερειακὴ στοὰ (*περίπατον*) τοῦ Λυκείου. Ἐτσι οἱ μαθητὲς του ὀνομάστηκαν «Περιπατητικοί». Τὸ Λύκειο κατεστράφη ἀπὸ τὸν Φίλιππο τὸν Ε' τὸ 200 π.Χ., ἀλλὰ στὴν συνέχεια ἐπεσκευάσθη καὶ ἐτέθη πάλι ἐν λειτουργίᾳ. Ἐκεῖ δίδασκε ἀκόμη καὶ ὁ Πρωταγόρας. Τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες τὸ Λύκειο ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ παρακμάζει, μὲ ἀποτέλεσμα σήμερα νὰ ἀμφισβητῆται ἡ σωστὴ του θέση παρὰ τὰ διάφορα εὐρήματα, ποῦ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνευρίσκονται.

Εὐάγγελος Μπεξῆς

Πολυπολιτισμικός πρωθυπουργός

Ἡ ὁμιλία τοῦ Ἑλληνα πρωθυπουργοῦ κατὰ τὴν τελετὴ ἀνακήρυξης τῆς Θεσσαλονίκης ὡς «πολιτιστικῆς πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης» ἐπιβεβαίωσε τὶς προϋπάρχουσες ἐκτιμήσεις σχετικὰ μὲ τὶς τελευταῖες μεθοδεύσεις τῆς Διεθνοῦς Ἐξουσίας ἔναντι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Μίλησε γιὰ τὴν ἀνάγκη καθιέρωσης ἑνὸς νέου τύπου ἀνθρώπου, τοῦ «πολυπολιτισμικοῦ» ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος προσορίζεται νὰ ζήσῃ μέσα σὲ ἕνα περιβάλλον «πολυπολιτισμοῦ». Δὲν θὰ θέλαμε μέσα ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ λόγου του αὐτοῦ νὰ εἰκάσωμε τοὺς λόγους ἢ τοὺς κύκλους, πού τὸν ἐξώθησαν σὲ τέτοιες τοποθετήσεις, οὔτε νὰ ἐρμηνεύσωμε τὰ κριτήρια, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους θεωρεῖ ἀνεπαρκῆ τὰ πρότυπα τοῦ παγκοσμίως ἀναγνωρισμένοι Ἑλληνικοῦ (= Παγκόσμιου) Πολιτισμοῦ καὶ ἀναζητεῖ νέα «πολυπολιτισμικά» πρότυπα. Ὡφέλμο θὰ ἦταν νὰ σταθοῦμε στοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Διεθνὴς Ἐξουσία ἀντικατέστησε τὸ μέχρι πρό τινος κυρίαρχο καὶ «ἀντιρατσιστικό» σύνθημα «δικαίωμα στὴν διαφορά» μὲ τὸ «ναὶ στὴν πολυπολιτισμικὴ κοινωνία».

Τὸ «δικαίωμα στὴν διαφορά» εὐφυνῶς χρησιμοποιήθηκε ὡς σύνθημα καὶ ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους «ἐθνικιστές», δικαιολογώντας ἔτσι τὴν ἐπιθυμία τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐθνικὴ τους παράδοση καὶ τὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ τους, πού, ὡς γνωστόν, δοκιμάστηκαν καὶ δοκιμάζονται μπροστὰ στὴν μεταναστευτικὴ λαίλαπα τῶν ἀφροασιατικῶν λαῶν. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ἐφευρέτες καὶ οἱ χρηστές τοῦ ἄνω συνθήματος (ἀριστερίζουσες σιωνιστικὲς, ἀντιρατσιστικὲς, «εἰρηνιστικὲς» ὁργανώσεις) ἔπρεπε νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσουν μὲ ἕνα καινούργιο περισσότερο παραπλανητικό. Πρόσφατα ὁ γάλλος κοινωνιολόγος Πιερ Ἀντρέ Ταγκιέφ («Ἐλευθεροτυπία» 2/2/97) ἔκανε λόγο γιὰ κλοπὴ τῆς ἐπιχειρηματολογίας τῶν ἀντιρατσιστῶν ἀπὸ τοὺς εὐρωπαίους «ἐθνικιστές». Πραγματικὰ οἱ «προστάτες τῶν ἀνθρώπων δικαιωμάτων» ἔχασαν τὴν ἀξιοπιστία τους μπροστὰ στὴν ἐμμονή τους νὰ ἀναγνωρίζουν δικαίωμα αὐτοδιάθεσης μόνο στὶς μεταναστευτικὲς μειονότητες καὶ ὄχι καὶ στοὺς γηγενεῖς εὐρωπαϊκούς λαούς.

Τὸ σύνθημα «ναὶ στὴν πολυπολιτισμικὴ κοινωνία», πού μέχρι πρόσφατα ἀκούγονταν μόνο ἀπὸ Ἑβραίους καὶ σιωνιστὲς διανοούμενους (καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ συχνὰ ἀπὸ τὸν πρῶην ὑπουργὸ Παιδείας Γ. Παπανδρέου) καὶ ἀπὸ ἐκπροσώπους τοῦ «φιλοσοφικοῦ συγκρητισμοῦ», ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται εὐρέως ἀπὸ ὅλες τὶς προαναφερθεῖσες ὁργανώσεις προάσπισης τῆς Διεθνοῦς Ἐξουσίας, φτάνοντας ἔτσι νὰ ἐμφανίζεται ὡς πνευματικὸ αἶτημα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Μὲ τὸ νέο αὐτὸ σύνθημα εὐελπιστοῦν νὰ πείσουν τὸν Δυτικὸ Κόσμο νὰ ζήσῃ μέσα σὲ ἕνα «μωσαϊκὸ» φυλῶν, συνηθειῶν καὶ ἀξιών, πού ἔτσι καὶ ἄλλιῶς ἀποτελεῖ μιὰ ὑπαρκτὴ-τετελεσμένη πλέον κατάσταση.

Εἶναι ὅμως περισσότερο ἀπὸ σίγουρο, ὅτι τὸ σύνθημα τῆς «πολυπολιτισμικῆς κοινωνίας» θὰ ἐγκαταλειφθῇ ταχύτερα ἀπὸ τὸ προηγούμενο «δικαίωμα στὴ διαφορά», καὶ τοῦτο γιὰτὶ ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς καὶ τὸ πνευματικὸ του τέκνο, ἡ Δυτικὴ Σκέψη, δὲν ἔχουν μέτρο σύγκρισης ἄλλον πολιτισμό. Μοναδικὸ μέτρο σύγκρισης ἀποτελεῖ ἡ δικὴ τους ἱστορικὴ δυναμικὴ, ἡ δικὴ τους σύγχρονη παρουσία. Ἀλήθεια μὲ ποιο «πολιτιστικὸ» στοιχεῖο ἡ σημερινὴ Εὐρώπη θὰ ἀνταλλάξῃ ἢ θὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπιστήμην της, τὴν τεχνολογίαν της, τὴν δημοκρατίαν της, τὴν τέχνην ἢ τὸν ἀθλητισμὸν της; Ἐπιπλέον ὁλόκληρη αὕτη ἡ συνθηματολογία ἀκίνητοποιεῖ κάθε προσπάθεια ἀνάκαμψης στὸν λεγόμενον Τρίτο Κόσμο, ἀφοῦ καλλιεργεῖ τὸ μίσος καὶ τὸν φανατισμὸ ἔναντι τῶν λαῶν τῆς Δύσης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ πλευρὰ ἀποκρύπτονται οἱ πραγματικοὶ δυνάστες τῶν δοκιμαζόμενων ἀπὸ τὴν στέρηση καὶ τὴν ἀπαιδευσίαν λαῶν.

Συμπληρωματικά: Στὴν ἐν λόγω ὁμιλίαν του ὁ πρωθυπουργὸς μὲ ἰδιαίτερη ἐμφαση ἀναφέρθηκε στὸν ἐδραῖο σκηνοθέτη Ζυλ Ντασσέν καὶ στὴν μεγάλη πνευματικὴ προσφορά (;) του στὸν Ἑλληνισμὸ ἀνακοινώνοντας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Κυβέρνησης νὰ τὸν ἀνακηρύξῃ «Ἑλληνα» καὶ ὄχι «πολυπολιτισμικό»...

Ὁδυσσεάς

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΔΑΚΟΓΛΟΥ

Κρίσεις για τὸ κοινὸ Εὐρωπαϊκὸ νόμισμα

Πρόσφατα (13-12-96) ἀνεκοινώθησαν τὰ βραδευθέντα δοκίμια τοῦ διαγωνισμοῦ γιὰ τὸ κοινὸ Εὐρωπαϊκὸ νόμισμα καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ διάφοροι ὅροι καὶ ἐπεξηγήσεις τοῦ διενεργηθέντος διεθνοῦς διαγωνισμοῦ, πού ἤρχισε τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1996. Ἡ διερεύνησις τῶν 15 βραδευθέντων δοκιμίων, σὲ ὅ,τι ἀφορροῦν τὴν Ἑλλάδα, διαπιστώνει τὴν ὑπαρξὶ λαθῶν, ἀτελειῶν καὶ παραλείψεων καὶ μὴ προσαρμογὴν στὴν βασικὴν ἰδέα τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης. Ταῦτα συνίστανται σὲ λάθη, ἀτέλειες κ.λπ., γεωγραφικά, ἱστορικά, γλωσσικά καὶ συμβολικά.

α) Κατ' ἀρχὰς σὲ ὅλα τὰ 15 δοκίμια ἀπεικονίζεται γεωγραφικὰ ἑλλιπὴς ὁ χάρτης τῆς Εὐρώπης. Συγκεκριμένα δὲν ἀπεικονίζεται ἡ Ἑλληνικὴ μεγαλόνησος Κρήτη καθὼς καὶ ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ νησιά, πρᾶγμα πού ἔκανε ἀλγεινὴν ἐντύπωση στὸν Ἑλληνισμό καὶ κατέστησε τοῦτο πολιτικὸν ζήτημα, τεθὲν μάλιστα στὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων. Δὲν γνωρίζουμε εἰσέτι τοὺς λόγους τοῦ τοιοῦτου ἀτοπήματος, ὑποθέτουμε ἀπλῶς, ὅτι οἱ μετέχοντες τοῦ διαγωνισμοῦ ἔστεροῦντο πλήρων γεωγραφικῶν γνώσεων, πρᾶγμα πού παρέσυρε ἔξ ἀδελφείας καὶ τὴν κριτικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ διαγωνισμοῦ – καὶ ταῦτα, γιὰ νὰ μὴν ἐνστερνισθοῦμε τίς κυκλοφοροῦσες φήμες περὶ δολιότητος. Ἐλπίζουμε, ὅτι ἐν καιρῷ θέλει διορθωθῇ τὸ ἄνω ἀτόπημα καὶ ἀποκατασταθῇ ἡ ὀρθὴ γεωγραφικὴ ἀπεικόνισις τῆς Εὐρώπης.

β) Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προελέγχου τῶν δοκιμίων ἐγένετο ὑπὸ τῆς πρὸς τοῦτο συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς σύστασις-ὑπόδειξις, ὅπως στὰ σχέδια συμπεριληφθοῦν μαζί με τὴν ἀπεικόνισιν τῆς μέχρι σήμερα παραδεκτῆς σημαίας τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης καὶ ἀπὸ ἓνα χαρακτηριστικὸ μνημεῖο ἐκάστης χώρας, πού νὰ φανερώη τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης στὶς διάφορες ἱστορικὲς ἐποχὲς ἐπάνω σὲ «παράθυρα» (!) καὶ «πύλες» (!). Ἔτσι στὸ νόμισμα τῶν 5 μονάδων ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν χώρο τῆς Ἑλλάδος σὰν ἓνα ἀντιπροσωπευτικὸ μνημεῖο τῆς ἓνα ἄλλο σοδάρο ἱστορικὸ ἀτόπημα.

Γιὰ νὰ γίνῃ ἀπολύτως ἀντιληπτὴ ἡ σοδαρότης καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀτοπήματος, ὀφείλω, πρὶν ἀποκαλύψω τὸ λάθος, νὰ πλαγιοδρομήσω ἐλαφρῶς δίδοντας ἓνα πιὸ ἔντονο καὶ ἐμφανὲς παράδειγμα καὶ τοῦτο διότι οἱ αἰῶνες πού πέρασαν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ μνημείου ἔχουν ἐπιφέρει τὴν ἱστορικὴν λήθην αὐτοῦ. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ὑπάρχουν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων πολλῶν εἰδῶν καὶ ἐποχῶν μνημεῖα, μνημεῖα πού εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικά καθὼς καὶ ἕτερα, πού ἔγιναν ἀπὸ διάφορους κατακτητάς. Ἐνα τέτοιο μνημεῖο τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, «ὑποχρεωτικὰ διατηρητέο», εἶναι καὶ τὸ γνωστὸ Τζαμί στὸ Μοναστηράκι τῶν Ἀθηνῶν. Φαντάζεσθε λοιπόν, τί θὰ ἐγένετο, ἐὰν στὸ νόμισμα τῶν 5 μονάδων ἀπεικονίζετο σὰν ἀντιπροσωπευτικὸ μνημεῖο τῆς Ἑλλάδος κάποιον στοιχεῖο ἀπὸ τὸ τζαμί τοῦ Μοναστηρακίου; Εἶναι ὀέδαια λίγο χονδροειδὴς ἡ παρομοίωσις, ὅμως κάτι τέτοιο συνέυη.

Στὸ δοκίμιο τοῦ νομίσματος τῶν 5 μονάδων ἀπεικονίζεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς κατασκεῦασμα τῆς Πύλης, πού ἔγινε, γιὰ νὰ διέλθῃ ὁ τότε κα-

τακτητής της 'Ελλάδος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ 'Αδριανός. Μέγα ἱστορικό ἀτόπημα. Ἡ Πύλη τοῦ 'Αδριανοῦ δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν 'Ελλάδα, ὅσο καὶ ἂν ὁ 'Αδριανὸς ἦτο φιλέλληνας καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων. Χάθηκαν ἄραγε τὰ ὀνομαστά Προπύλαια τῆς 'Ακροπόλεως τῶν 'Αθηνῶν μὲ τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ρυθμὸν τοὺς καὶ τὴν μοναδικὴ καὶ θαυμαστὴ μορφή τοῦ ἀνωφλίου (θριγκὸς) αὐτῶν, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτεται ὅλη ἡ ἀνθρωπότης; Σύσσωμος ὁ 'Ελληνισμὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἄμεση ἀντικατάστασι τῆς παραστάσεως αὐτῆς.

γ) 'Αλλὰ καὶ ἀπὸ συμβολικῆς ἀπόψεως τὰ βραβευθέντα δοκίμια ὑστεροῦν καταφανῶς: Οὐδὲν στοιχεῖον τῶν νομισμάτων συμβολίζει τὴν βασικὴν ἰδέαν-ἐννοιαν τῶν ἀρχῶν τῆς 'Ηνωμένης Εὐρώπης. Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι συμβολίζει «ἐννοιαν». Εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἀπλῶς, ὅτι συμβολίζει τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις διὰ καταργήσεως τῶν συνόρων τῶν ἐπὶ μέρους κρατῶν, οὐχὶ ὅμως «ἰδέαν». Ἡ βασικὴ ἀρχὴ τῆς 'Ηνωμένης Εὐρώπης εἶναι, ὅτι ὁ πολίτης τοῦ κάθε κράτους εἶναι πλέον καὶ πολίτης τῆς 'Ην. Εὐρώπης. Ποιὸ στοιχεῖον τῶν νομισμάτων ἀποδίδει τὴν ἀνω βασικὴν ἀρχήν; Οὐδέν.

δ) Τέλος καὶ ἡ ὀνομασία, ποὺ καθορίσθηκε «Euro»-«Εὐρο», εἶναι ἓνα γλωσσολογικὸ λάθος. Διότι: Στὴν 'Ελληνικὴ Γραμματικὴ δὲν ἀναγνωρίζεται περικοπή ὀλοκλήρου τῆς ρίζας ἀπὸ ὀνόματα οὐσιαστικά κ.λπ. Ἡ λέξις συνεπῶς «Εὐρο» ὡς προελθοῦσα ἀπὸ περικοπή τοῦ τελικοῦ γράμματος Π τῆς λέξεως τοῦ ὀνόματος «Εὐρώπη» εἶναι ἄνευ νοήματος, δὲν παριστάνει πλέον οὔτε πρόσωπο, οὔτε ζῶο, οὔτε πρᾶγμα, οὔτε ἐνέργειαν, οὔτε κατάστασιν, οὔτε ιδιότητα καὶ ἄρα δὲν εἶναι ὄνομα οὐσιαστικὸ κατὰ τὴν ἐλληνικὴν καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν λατινικὴν γραμματικὴν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπίθετον, ὡς μὴ δηλοῦσα ιδιότητα ἢ ποιότητα οὐσιαστικοῦ τινός. Ὅμως ἡ ἡμιτελής αὐτὴ ρίζα ἐπέτυχε νὰ ἀναγνωρισθῇ διεθνῶς σὰν ἓνα συνθετικὸν λέξεων, τιθεμένη δηλαδὴ ἔμπροσθεν ἑνὸς ἄλλου ὀνόματος νὰ ἀποδίδῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον χαρακτηρισμὸν ἢ ἐπιδιωκομένην ιδιότητα, π.χ. «Εὐρωδοσὺλῃ», «Εὐρωκοινοδοσὺλιον», «Eurobank» κ.λπ. Ἄρα μόνη τῆς ἡ ἀτελὲς ρίζα ΕΥΡΩ ἢ EURO δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ οὐδεμίαν ἐννοιαν ὀνόματος. Κατωτέρω στὴν παράγραφο «Προτάσεις» θέλει προταθῇ σχετικὴ τροποποίησις αὐτῆς, ἀποδίδουσα ἀπολύτως τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸ.

Ὁφείλω ὅμως νὰ ἀναγνωρίσω καὶ νὰ συγχαρῶ τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς παρουσιάσεως τῆς ὀνομασίας τοῦ νομίσματος συγχρόνως στὰ λατινικά καὶ στὰ 'Ελληνικά, καὶ τοῦτο διότι: ἡ συνύπαρξις τοῦ 'Ελληνικοῦ καὶ Λατινικοῦ ἀλφαβήτου στὴν ὀνομασία τοῦ νομίσματος συμβολίζει μιὰν μεγάλην ἱστορικὴν ἀλήθειαν, τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς ἐκπολιτιστικῆς συνεισφορᾶς αὐτῶν πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Συμβολίζει τὸ μέγα ἱστορικὸν γεγονός τῆς διὰ μέσου τῶν Λατίνων προωθήσεως πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης τοῦ Ἀρχαίου 'Ελληνικοῦ-Χαλκιδικοῦ φθογγικοῦ ἀλφαβήτου καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ Ἀρχαίου 'Ελληνικοῦ Πολιτισμοῦ. (Οἱ ἀρχαῖοι Λατῖνοι, ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἐστεροῦντο γραπτοῦ λόγου, δι' ὃ καὶ ἐζήτησαν καὶ ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους 'Ελληνας ἓνα ἀπὸ τὰ 36 ὑπάρχοντα ἐλληνικά φθογγικά ἀλφάβητα, ἐπιλέξαντες ἢ κατ' ἄλλους ἀγοράσαντες τὸ Χαλκιδικὸν τοιοῦτο). Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ συνύπαρξις τῶν 'Ελληνικῶν καὶ Λατινικῶν χαρακτήρων συμβολίζει ὀλόκληρην τὴν πολιτιστικὴν ἱστορίαν τῆς

Ευρώπης.

Οί κατωτέρω προτάσεις, αί όποίαι τίθενται ύπόψιν τών άρμοδιών, άποκαθιστούν τά προαναφερθέντα λάθη ή άτέλειες ή παραλήψεις.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1) 'Η κυρία όψις του νομίσματος δέον νά είναι όμοία για όλα τά έπι μέρους νομίσματα με μόνη τήν άλλαγή του έκάστοτε άριθμού του πλήθους τών μονάδων.

2) 'Η όπισθία όψις του νομίσματος δέον νά παρουσιάζη ως κυρίαν άπεικόνισιν, μεταβλητήν έκάστοτε αναλόγως της άξίας του νομίσματος, ένός άπό τά καθορισθέντα αντιπροσωπευτικά μνημεία τών χωρών μελών της 'Ενώσεως πλην της παραστάσεως της Πύλης του 'Αδριανού του νομίσματος τών 5 μονάδων, ή όποία πρέπει νά αντικατασταθί άπό ένα χαρακτηριστικό τμήμα τών Προπυλαίων της 'Ακροπόλεως τών 'Αθηνών, περιλαμβάνον τό κεφαλόκρανον και τόν έξαιρετον θριγκόν αυτού, και πάντα ταύτα μέσα σ' ένα «φόντο» του πλήρους γεωγραφικού χάρτου της Ευρώπης όμοϋ με τήν έλλείπουσαν Κρήτην και με τά άλλα 'Ελληνικά νησιά.

3) 'Η κυρία όψις του νομίσματος, έκτός του ότι δέον νά είναι όμοία για όλες τις ύποδιαιρέσεις του νομίσματος, δέον επίσης νά συμβολίξη τήν βασικήν ιδέαν της 'Ηνωμένης Ευρώπης, δηλαδή τήν έννοϊαν της οίκουμενικότητας του κάθε ανθρώπου είτε αυτός είναι πολίτης 'Ελλην είτε Γάλλος ή Γερμανός ή 'Ιταλός κ.λπ.

'Ο πρώτος όμως διδάξας τήν άρχήν της οίκουμενικότητας του ανθρώπου είναι, ως γνωστόν, ό άρχαίος 'Ελλην κυνικός φιλόσοφος 'Αντισθένης (445-366 π.Χ.). 'Η άπεικόνισις της προσωπογραφίας αυτού στο κοινόν Ευρωπαϊκόν νόμισμα είναι άπολύτως επιδεβλημένη και δέον νά γίνη τιμής ένεκεν σάν σύμβολον της δασικής άρχής της 'Ηνωμένης Ευρώπης.

'Αλλ' όμως ή ιστορία άναφέρει, ότι και ό πρώτος έφαρμόσας στην πράξι τήν άρχήν του 'Αντισθένου, της οίκουμενικότητας του ανθρώπου, είναι ό Μ. 'Αλέξανδρος, ό όποίος μάλιστα είναι και ό πρώτος που έξέδωσεν οίκουμενικόν νόμισμα, νόμισμα χρυσούν, τό αποκληθέν «'Αλεξάνδρειον». Κατά συνέπειαν για τήν ολοκλήρωσι της συμβολικότητας της δασικής ιδέας της 'Ηνωμένης Ευρώπης και της ιστορικότητας του θέματος δέον νά άπεικονισθί και τό πρόσωπον του Μ. 'Αλεξάνδρου.

4) Τέλος ή όνομασία του νομίσματος δέον νά αντικατασταθί άπό έτέραν, που νά δηλώνη και τόν εκδίδοντα τό νόμισμα, όπως π.χ. είναι ή λέξις Ευρώπειον-Ευγορίον κατά τό 'Αλεξάνδρειον.

'Υστερα άπό τις άνω προτάσεις τό κοινόν Ευρωπαϊκόν νόμισμα στην κυρία του όψη παίρνει τήν κατωτέρω μορφήν: Θά άπεικονίξη εις μέν τό κέντρον αυτού τήν σημαίαν της 'Ηνωμένης Ευρώπης φέρουσαν εις τό μέσον αυτής τόν άριθμόν της άξίας του νομίσματος, π.χ. 5, 10, 50 κ.λπ., εκατέρωθεν δέ αυτής, άριστερά τήν προσωπογραφία του 'Αντισθένου και δεξιά του Μ. 'Αλεξάνδρου, άνω δέ ή κάτω σέ περίοπτον θέσιν τήν όνομασίαν του νομίσματος με διπλούς χαρακτήρας γραμμάτων, 'Ελληνικούς και Λατινικούς, δι' ους λόγους άνεφέρθησαν άνωτέρω.

Ἡ παγκοσμιοποίησι καὶ τὰ Ἕθνη

Ὁ Χίτλερ εἶχε ἰδιαίτερη συμπάθεια στὸν Ὅμηρο. Ἐὰν κανεὶς ἀπεχθάνεται τὸν Χίτλερ καὶ σκεφθῇ συνειρμικά, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι κακὸς ποιητής, ἓνα εἶδος «προναζί», τότε δεδαίως θὰ σκεφθῇ ἀνόητα.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Μάρξ γιὰ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσεια τοῦ Ὁμήρου εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἄγγιξε τὰ ὅρια τοῦ παραλόγου. Διάβαξε τὸν Ὅμηρο στὶς κόρες του, οἱ ὁποῖες ἀγνοοῦσαν τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐπειδὴ πίστευε, ὅτι ἀκόμη κι ἔτσι ὠφελοῦνταν. Ἐὰν κανεὶς «δεξιὸς» λοιπὸν ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι κακὸς ποιητής, ἓνας «προκομμουνιστής», τότε σίγουρα λανθάνει τὰ μέγιστα. Ὁ Ὅμηρος ἦταν ἓνας μέγιστος ποιητής τοῦ λαοῦ του.

Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους, ὅταν κάποιος ὑπερασπίζεται τὴν ὑπαρξὶ καὶ συνέχισι τῶν Ἑθνῶν, δὲν σημαίνει, ὅτι εἶναι ναζιστής ἢ φασίστας ἢ ἀκροδεξιὸς σώνει καὶ καλά, ἐπειδὴ ἦταν ὑπὲρ τοῦ Ἕθνους, τοῦ δικοῦ τους μόνον ὅμως, οἱ ναζί ἢ οἱ φασίστες. Ἐδῶ δὲν εἴμαστε ὑπὲρ ἐνὸς ἔθνους μόνον ἀλλὰ κυρίως ὑπὲρ τῶν Ἑθνῶν, τῆς οἰκουμένης τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ποικιλία τῶν ἔθνων δὲν εἶναι ἓνα τυχαῖο γεγονός ἢ ἓνα κακὸ γιὰ τὴν παγκόσμια κοινότητα, διότι δὲν θὰ τὸ ἀνεχόταν ἡ φύσι τόσες καὶ τόσες χιλιετίες. Ἀπεναντίας εἶναι ὁ ὕψιστος πλοῦτος τῆς οἰκουμένης τῶν ἀνθρώπων. Δὲν νομίζουμε, ὅτι θὰ εἶχε κανεὶς τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον νὰ ἐπισκεφθῇ τίς Ἰνδίες, τὴν Αἴγυπτο, τὸ Περσὺ καὶ τὴν Κίνα, ἐὰν περιέμενε νὰ ἀντικρύσῃ σ' αὐτὲς τὰ ἴδια ροῦχα, τὰ ἴδια φαγητά, κτήρια, ναοὺς καὶ τὸ ἴδιο φυσικὸ περιβάλλον.

Ὅμως, ἐὰν τὰ ἔθνη δὲν ἀναπτύσσονται αὐτόνομα μέσα στοὺς δικούς τους πολιτισμοὺς σὲ ἀρμονικὴ καὶ δίκαιη συνεργασία μὲ τοὺς γείτονές τους, τότε τί θὰ ἀντικαθιστοῦσε τὴν κατάστασι αὐτή; Τί ἄλλο ἀπὸ αὐτό, πὺν συμβαίνει τώρα. Αὐτὴ ἡ παγκοσμιοποίησι ἢ οἰκουμενισμὸς ἢ διεθνισμὸς, ὅπως ἀποκαλεῖται ἀπὸ διάφορους κύκλους, εἶναι πλέον μιὰ κοντινὴ πραγματικότητα. Καὶ δυστυχῶς γιὰ τὴν οἰκουμένη τῶν ἀνθρώπων τὰ «Μάχ Ντόναλντς», ἢ «Κόκα-Κόλα» καὶ τὸ «Μπλου Τζήν» δὲν εἶναι κἄν ἡ κορυφὴ τοῦ παγόδουνου· δὲν εἶναι παρὰ τὰ σημαιάκια στὴν κορυφὴ του.

Τὸ παγόδουνο αὐτὸ λέγεται ἰσοπέδωσι, ὁμοιομορφία, ἓνα γοῦστο· λέγεται ποῖμνιο· καὶ τὸ ποῖμνιο χρειάζεται ποιμένες. Αὐτὸ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ ὁδοστρωτήρα. Εἶναι ἡ οἰκουμένη τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία πέρασε ἀπὸ τὴν κλίνη τοῦ Προκρούστη. Καὶ στὸ θέμα αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καλὸς ὁδοστρωτήρας οὔτε καὶ καλὸς Προκρούστης. Δὲν εἶναι θέμα μέσου ἀλλὰ τρόπου.

Ἡ ἐνέργεια πὺν κινεῖ τὴν διαδικασίαν αὐτὴ τώρα λέγεται οἰκονομία· πολνεθνικὸ χρῆμα. Ὅταν ὅμως καταλήγῃ μιὰ διαδικασίαν νὰ ὁδηγῇ ἀπὸ τὸ χρῆμα, αὐτὸ εἶναι ἀποτελεσματὶς προσηγηθείσης ἰδεολογικῆς ἀνακατατάξεως. Ἡ ἰσοπέδωσι πρέπει πρῶτα νὰ συντελεσθῇ στὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν (θηρησκεία-πολιτική). Δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξῃ ἓνας Λένιν, χωρὶς νὰ προσηγηθῇ ἓνας Μάρξ. Οὔτε ἓνας Ἀπόστολος Παῦλος δίχως νὰ προσηγηθῇ ἓνας Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ Στάλιν ὑποσχέθηκε νὰ καταστήσῃ τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσι, πὺν ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰς ἐθνότητες, μιὰ χώρα, ἓνα ἔθνος μὲ μιὰ ψυχὴ. Μετὰ ἀπὸ 70 ἔτη ἐπίμονης καὶ καταπιεστικῆς προσπάθειας ὅχι μόνον τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ κατέρρευσε σὰν χάρτινος πύργος, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ξεπετάχτηκαν ὅλα τὰ ἔθνη του ζητώντας ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία καὶ μάλιστα μ' ὁποιοδὴποτε τίμημα. Κάτι ἐντελῶς ἀνάλογο συνέβη καὶ στὴν πρῶν Γιογκοσλαβία. Τώρα κι αὐτὰ τὰ ἔθνη εἰσῆλθαν γιὰ τὰ καλὰ στὸν μεγάλο χορὸ τῆς παγκοσμιοποιήσεως. Εἶναι δὲ θέμα χρόνου καὶ ἡ εἰσοδος τῆς Κίνας, ὅποτε τὸ θέμα ξεκαθαρίζει πλέον ὁλοκληρωτικά.

Ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα βαδίζει πλέον μὲ σταθερὸ βῆμα πρὸς τὴν ποιμνιοποίησι.

“Ενα μαντρὶ μὲ ποιμένα τὸ διεθνὲς χορῆμα. Ὁ ποντικὸς («Μίκν Μάους») ροκανίζει τὶς ρίζες τῶν ἐθνῶν. Ὅμως δὲν κάνει ἐξαιρέσεις. Ροκανίζει καὶ τὶς ρίζες τῶν Η.Π.Α. Οἱ Η.Π.Α. δὲν εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Εἶναι τραγικὸ λάθος νὰ ἐκλαμβόνη κανεὶς τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς διαδικασίας ὡς αἰτίες. Οἱ Η.Π.Α. εἶναι θῦμα τοῦ ἰσοπεδωτισμοῦ καὶ μάλιστα τὸ μεγαλύτερο λόγω τῆς πολυεθνικότητος τοῦ πληθυσμοῦ της. Γι’ αὐτὸ καὶ τὸ πιὸ ἐπικίνδυνον γιὰ τοὺς λοιποὺς, ἀφοῦ διαθέτει ἱκανοποιητικὸ βάθμὸ αὐτογνωσίας τοῦ προβλήματός της.

Ὅμως ὑπάρχει καὶ τὸ χειρότερο πρόβλημα, γιὰ νὰ μὴ ξεχνᾶμε, ὅτι ἀνθρωπότητα δὲν εἶναι ὁ Ἀπτικὸς μόνον λεγόμενος κόσμος. Εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ Τρίτου Κόσμου. Στὶς χώρες αὐτὲς ἐπῆλθε σταδιακὴ «ἀποικοιοικιοποίηση». Κι ἀπὸ ἐκεῖ πού θὰ περιέμενε κανεὶς οἱ χώρες αὐτὲς νὰ προσδεύσουν, δυστηγῶς γι’ αὐτὲς ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς λοιποὺς «προσδεγμένοις» καὶ μὴ, μαραζώνουν καὶ ἐκφνίζονται. Κι αὐτό, διότι ἀλλοτριώθηκαν ἀπὸ πολιτισμοὺς ἐντελῶς ξένους γι’ αὐτὲς. Γιὰ τοὺς τριτοκοσμικοὺς δὲν τίθεται τόσο τὸ θέμα τῆς παγκοσμιοποιήσεως σὲ προτεραιότητα ὅσο τὸ θέμα τοῦ ἐκφνλισμοῦ· δηλαδὴ τοῦ ἀρχοῦ θανάτου. Ἡ Ἀλγερία κινδυνεύει ἅμεσα νὰ θουλιάξῃ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ Ἰσλαμικοῦ φανατισμοῦ. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ Ἀφγανιστάν. Σὲ ἀρκετὲς χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς μαίνονται οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὀλόκληρη ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἀπάνθρωπης ἐκμεταλλεύσεως ἀπὸ τὶς πολυεθνικὲς καὶ τοὺς ντόπιους δικτατορίσκους, πού συντηροῦν.

Τὰ διάφορα ἔθνη τῆς γῆς δὲν εἶναι δημιουργήματα κάποιου κακοῦ θεοῦ ἢ λάθος κάποιου καλοῦ θεοῦ. Εἶναι δημιουργήματα τῆς μητέρας Γῆς. Ὅπως αὐτὴ σύγκειται ἀπὸ μία ἀτέλειωτη ποικιλία τόπων καὶ κλιμάτων, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς δὲν εἶναι ὅλοι ὅμοιοι, ἀλλὰ διαφέρουν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

Ὁ Μονοθεϊσμός εἶναι τελείως λογικὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐρήμου. Ἡ φύσις τῆς ἐρήμου εἶναι μονοδιάστατη· μονοθεϊστική. Ὁ πολυθεϊσμός εἶναι ἐντελῶς φυσικὴ καὶ φυσιολογικὴ συνέπεια γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἡπειρος αὐτὴ ἔχει δουνά, δάση, ποτάμια, λίμνες, χιόνια καὶ ὕροχες· κρύο καὶ ζέστη. Ὅσο ἀνόητο εἶναι ἡ ἔρημος νὰ εἶναι μονοθεϊστικὴ (πού νὰ δέχεται τοὺς θεοὺς τῶν ποταμῶν καὶ τῶν θουνῶν), ἐξίσου ἀνόητο εἶναι καὶ ἡ Εὐρώπη νὰ ἔχῃ μονοθεϊστικὴ θρησκεία, μιὰ θρησκεία τῆς ἐρήμου. Μᾶς λένε, ὅτι ὁ μόνος λαὸς, πού πίστευε στὸν ἀληθινὸ θεό, ἦταν ὁ Ἑβραϊκὸς λαός. Μὰ εἶναι σοδαρὰ πράγματα αὐτά; Δηλαδὴ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι λαοὶ ἦταν καθυστερημένοι καὶ πίστευαν στὰ «εἰδῶλα» καὶ μόνον οἱ πρωτοϊστορικοὶ σκηνῖτες τῆς Παλαιστίνης πίστευαν στὸν μοναδικὸ καὶ ἀληθινὸ θεό, τὸν Γιαχβέ. Αὐτοί, ὁ «περιούσιος λαός» τοῦ μοναδικοῦ Θεοῦ; Κι ἂς μὴ διαστῇ νὰ μᾶς κατηγορήσῃ κανεὶς γιὰ ἀντιεβραϊσμό, διότι δὲν πιστεύουμε, ὅτι μᾶς ἐπέβαλαν αὐτοὶ τὸν μονοθεϊσμὸν τους μετὰ τὴν βία, ἀλλὰ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὸν δεχθήκαμε κάτω ἀπὸ κάποιες συγκεκριμένους ἀνώμαλες συνθήκες. Προσωπικὰ ὄχι μόνο ποτὲ δὲν κατηγορήσα τοὺς Ἑβραίους, κι οὔτε πρόκειται νὰ τὸ κάνω, ἀλλὰ ἴσα-ἴσα τοὺς θαυμάζω γιὰ τὴ συνεχῆ παρουσίαν τους μέσα στὴν παγκόσμια ἱστορία. Πρόκειται σαφῶς γιὰ ἓναν ἰσχυρότατο σπόρο, ἀσχέτως ἐὰν μᾶς ἀρέσῃ ἢ ὄχι. Ὅμως ἡ ἀνωμαλία τῆς ἀποδοχῆς τοῦ μονοθεϊσμοῦ ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους, πλὴν τῆς σχιζοφρένειας πού προκάλεσε, τῆς ἀσέβειας καὶ τῆς ἀγένειας πρὸς τοὺς πατροπαράδοτους θεσμοὺς, δημιουργήσε καὶ μιὰ ἰσχυρὴ τάσι πρὸς τὴν ἰσοπέδωσι, τὴν ὁμοιομορφία καὶ γενικῶς πρὸς κάθε εἶδος ὀλοκληρωτισμοῦ. Ὅτιδὴποτε τὸ μονο- εἶναι ὀλοκληρωτικό. Εἶναι μειωτισμικό. «Ὅλοι εἴμαστε παιδιὰ τοῦ ἰδίου θεοῦ». Μὰ τότε, γιατί κάποια παιδιὰ εἶναι ἐλκεκτά καὶ τὰ ὑπόλοιπα ὄχι; Τί παραπάνω ἔχουν αὐτὰ τὰ παιδιὰ, οἱ Ἑβραῖοι;

Μάλιστα τὰ παιδιὰ τοῦ Γιαχβέ εἶναι οἱ Ἑβραῖοι. Καλῶς. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Δία καὶ τοῦ Ὀντίνι ἦταν Εὐρωπαῖοι. Καὶ τώρα πού ἐγὼ θὰ ἀποφάσιζα ἴσως νὰ διαλέξω νὰ εἶμαι

παιδι τοῦ Διός, δὲν θὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψουν. Γιατί; Αὐτὸ εἶναι θέμα ἐλευθέρας βουλήσεως, δημοκρατίας καὶ ἰσονομίας; Ἐὰν αὐτὸ δὲν λέγεται ὀλοκληρωτισμός, ἀλλοτριώσει καὶ ἀπανθρωπιά, τότε πῶς θὰ λεγόταν; Τί μπορεῖ νὰ περιμένη κανεὶς ἀπὸ ἀνθρώπους, πὺν θεωροῦν φυσικὸ νὰ πιστεύουν στὴν μυθολογία τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ χλενάζουν ὡς ἀνέθικη, ψευδὴ καὶ εἰδωλολατρικὴ τὴν μυθολογία καὶ ἱστορία τῶν παλποῦδων τους; Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶναι θιασμένοι καὶ ἰσοπεδωμένοι στὴν ψυχὴ τους, τότε τί εἶναι;

Οἱ ψυχὲς τῶν Εὐρωπαίων ἐρημώθηκαν. Δὲν κατέστη ἔρημος ἡ γῆ τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ οἱ ψυχὲς τῆς. Καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι σπουδαιότερη ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖο καὶ αὐτὸ διαδίδει πρὸς τὴν ἐρημοποίησι λόγῳ τῶν οἰκολογικῶν καταστροφῶν. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Ἰουδαϊο-χριστιανισμοῦ διὰ τῆς βίας στὴν Ἀμερικὴ, τὴν Ἀφρικὴ καὶ τμῆμα τῆς Ἀσίας ὁμοιογενοποίησε σχεδὸν τὸ σύνολο τῆς οἰκουμένης τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἰσλαμισμός εἶναι γνήσιο τέκνο τοῦ Ἑβραϊκοῦ πνεύματος (βλ. «Δ», τ. 182). Ἡ παγκοσμιοποίησι τοῦ Ἑβραϊκοῦ θρησκευτικοῦ προτύπου (ὑπενθυμίζουμε, ὅτι γι' αὐτὸ δὲν εὐθύνονται οἱ ἰδιοὶ οἱ Ἑβραῖοι) εἶναι λοιπὸν ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία τράφηκε καὶ ἀνδρώθηκε ἡ παγκοσμιοποίησι τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οἰκονομίας καὶ γενικῶς τοῦ τρόπου σκέψεως καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ συνόλου σχεδὸν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἰαπωνία δὲν ὑπῆρξε ποτὲ χριστιανικὴ ἢ κομμουνιστικὴ. Μιὰ ἀπὸ τίς ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἄσχετο μὲ τὴν ἰδιαίτην θέσι τῆς στὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν.

Ὁ Μαρξ ἀντελήφθη πολὺ καλὰ τὸ πρόβλημα τῆς διεθνοποιήσεως τῆς Ἑβραϊκῆς νοστοροπίας, τόσο στὸ πρῶτο στάδιο, τὸ θρησκευτικόν, ὅσο καὶ στὸ ἐπόμενο καὶ ἄμεσο ἐπακόλουθόν του, τὸ οἰκονομικόν. Νὰ τί μᾶς λέει παρ' ὅλη τὴν ἑβραϊκὴ καταγωγή του στὸ διβλίον του «Τὸ Ἑβραϊκὸ Ζήτημα» (ἐκδόσεις «Ὀδυσσεύς», σελίδα 107): «Ἐξάλλου ἡ πρακτικὴ κυριαρχία τοῦ ἰουδαϊσμοῦ πάνω στὸν χριστιανικὸ κόσμον ἔφτασε στὴ δόξαια Ἀμερικῇ τῇ μὴ διφορούμενῃ, ὁμαλῇ ἐκφρασῇ τῆς ἔτσι, πὺν τὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ἴδια ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἐγίνε ἓνα εἶδος τοῦ ἐμπορίου, καὶ ὁ χρεωκοπημένος ἔμπορος ἀρχίζει μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπως καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, πὺν ἔχει πλουτίσει, ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἐμπόριον». Καὶ στὴ σελ. 108: «Τὸ χοῖμα εἶναι ὁ φλογερὸς θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, πὺν μπροστά του δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ἄλλος θεός. Τὸ χοῖμα ἐξευτελίζει ὅλους τοὺς θεοὺς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοὺς μετατρέπει σὲ ἐμπόρευμα». Καὶ στὴ σελ. 111: «Ὁ Χριστιανισμός ξεπῆδησε ἀπὸ τὸν ἰουδαϊσμό. Μετατράπηκε καὶ πάλι σὲ ἰουδαϊσμό. Ὁ χριστιανὸς ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμα ὁ θεωρητικίζων ἑβραῖος, ἐπομένως ὁ ἑβραῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς χριστιανός, καὶ ὁ πρακτικὸς χριστιανὸς ξανάγινε ἑβραῖος».

Καὶ καταλήγει στὴ σελίδα 113: «Ἡ κοινωνικὴ χειραφέτηση τοῦ ἑβραίου εἶναι ἡ χειραφέτηση τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸν ἰουδαϊσμό». Τί νὰ πῇ κανεὶς περισσότερο γι' αὐτὸ τὸ θέμα...

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι κάποιοι ἐλάχιστοι ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ δουλεύουν πρὸς τὴν κατεῦθυνσι τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐθνικῶν συνειδήσεων ἔξω ἀπὸ τὰ συνηθισμένα μέχρι τώρα πλαίσια τῶν γνωστῶν ἀπὸ τὸ παρελθὸν ἐθνικιστῶν. [Παρέκδοσι: «Ἀριστερὲς» ἄνθρωπε, ἀπόβαλε ἔστω καὶ τώρα τὴν ψυχολογικὴν βίαν, πὺν σοῦ ἐπιβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἰδεολογία σου, ἡ ὁποία σὲ ἀναγκάζει νὰ σοῦ «σηκώνεται ἡ τρίχα» ἀπὸ τὴν ἀπέχθεια, ὅταν ἀκοῦς τὴν ἔννοια τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Δὲν φταίει καθόλου ἡ «καχημένη», ἀν' ὃ Γεώργιος Παπαδόπουλος τὴν ἔκανε «ψωμοτύρι», ὅπως δὲν φταίει καὶ ὁ τσάμικος χορός, ἐπειδὴ συνήθιζε νὰ τὸν χορεύῃ τὸ Πάσχα στὰ στρατόπεδα καὶ τὸν ἔπαιζε καθημερινὰ στὰ ραδιόφωνα. Σκέψου: Σὲ ποιὸν συμφέρει ἡ ἀπουσία τῆς; Διότι συμφέρει μόνον στὸ πολυεθνικὸ κεφάλαιο, τὸ ὁποῖο μέχρι χθὲς ἔφτυνες («ἔξω τὰ μονοπώλια»!). Καὶ πῶς τὸ χθεσινὸ «Ἐξω οἱ Ἀμερικάνοι» ἐγίνε «Ἀφερὸν, Ἀμερικάνοι»; Τέλος παρεκδόσεως – καὶ μὴ μὲ συγχωρῇτε γιὰ τὴ κατήχησι καθόλου].

Ἦδη στήν Εὐρώπῃ μιλοῦν γιά περιφέρειες. Καί δέν μιλοῦμε γιά Λεπέν καί «ἀκροδεξιούς», ἀφοῦ κι αὐτοί ἀποτελοῦν μιὰ τετρωμένη καί δοκιμασμένη πτυχή τοῦ προβλήματος. Ὅποιαδήποτε ἀντιμετώπισι καί λύσι ἐπιδιώκεται στό πλαίσιο τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ιδεῶν καί τῶν προτάσεων σέ ἀριστερές καί δεξιές ἢ ἀκροδεξιές καί ἀκροαριστερές, μᾶλλον δέν ἔχει καμμιὰ προοπτική, ἀφοῦ ὅλες αὐτές οἱ περιπτώσεις σέφνουν σημαντικό ἀριθμό ἀποτυχιῶν δοκιμασμένων στήν πράξι. Μιὰ ὑπέρβασι μετὰ συγκερασμοῦ τοῦ ψευτοδιαχωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι πλέον ἐντελῶς ἀπαραίτητη. Ἐάν ἡ παγκοσμιοποίησι χαρακτηρίζεται ἐδῶ ὡς καταστροφική γιά τήν οἰκονομική τῶν ἀνθρώπων, ἐπίσης παρομοίως θά χαρακτηρισθῇ καί ὁ ἀντίποδάς της, δηλαδή ἕνας ἀκρατος ἐθνικισμός μέ τήν ἀντίστοιχη ξеноφοβία, πού θά τόν συνοδεύῃ. Ἡ διατήρησι καί ἡ καλλιέργεια μιᾶς ἐθνικῆς συνειδήσεως σέ καμμιὰ περίπτωσι δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά συνοδεύεται ἀπό σχέσεις κακῆς γειτονίας, κακῆς συνεννόησεως καί κακῆς συνεργασίας μέ τίς γειτονικές ἐθνικές συνειδήσεις. Ἀπεναντίας ὁ ἀλληλοσεβασμός τῶν ιδιαιτεροτήτων καί ἡ ἀνοχή, αὐτή ἡ ἀρετή τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἶναι ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεσι τῶν ἀγαθῶν καί δικαίων σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Ἡ ὑποστήριξι τῶν μικρῶν ἐθνῶν ἀπό μέρους τῶν μεγαλυτέρων εἶναι πρὸς ὄφελος ἀμφοτέρων, ἀφοῦ εἶναι δεδομένο, ὅτι οἱ ἐθνικές συνειδήσεις δέν ξεριζώνονται μέ τίποτε, ὅπως ξεκάθαρο μᾶς διδάσκει ἡ παγκόσμια ἱστορία καί ἐμπειρία. Καί ἐπὶ τέλους ἄς μᾶς ἐξηγήσῃ κάποιος, τί τὸ ἐπιλήψιμο μπορεῖ νά προσαφθῇ στήν νοοτροπία τῆς ὑποστηρίξεως καί τῆς ἀγάπης καί τοῦ σεβασμοῦ τῶν πατρῶν καί μητρῶν κληρονομιῶν τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Γιατί δηλαδή δέν μπορεῖ κανεὶς νά εἶναι ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, στό ὅποιο ἀνήκει, χωρὶς ὄχι μόνον νά εἶναι κατὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀλλὰ νά εἶναι ἐπίσης καί ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἄλλων; Εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, ὅλοι γεννιώμαστε κληρονόμοι κάποιου πολιτισμοῦ. Καί δέν γεννιέται κανεὶς μαζί μέ τὸ «πακέτο» τῶν ιδιοτήτων τοῦ πολιτισμοῦ του, ἀλλὰ γεννιέται μέ τήν δυνατότητα νά ἀφομοιώσῃ τὸν πολιτισμό, σὸν ὅποιο ἀνήκει περισσότερο ἀπὸ τὸν ὅποιονδήποτε ἄλλον, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ἀλαϊν ντε Μπενονά. Ἡ ἀποικιοκρατία ἀπέδειξε στήν πράξι, ὅτι ἡ ἐπιβολὴ ἐνὸς ξένου τρόπου ζωῆς σ' ἕναν λαὸ ὄχι μόνον δέν τὸν ὠφελεῖ, ἀλλὰ ἀντιθέτως τὸν καταστρέφει καί τὸν ἐκφυλίζει. Ἡ παγκοσμιοποίησι (ἐκφρασι, πού τὴν πρωτοδιάδασα στὸν Serge Lamoignon) δέν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ μιὰ οἰκουμένη ἀποικιοκρατία τῆς ἀποθρασυμένης καί ἀνεξέλεγκτης πολυεθνικῆς οἰκονομικῆς δικτατορίας, ἡ ὁποία προέκυψε ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ καί ἐπομένως ἰσοπεδωτικὴ τάσι τοῦ μονοθεϊσμοῦ, πού τελικῶς κατέλαβε ἀπολύτως τὴν θέσι του. Κάθε μονοδιάστατη θρησκευτικὴ ἰδέα περνάει πάντοτε στὸ πολιτικὸ καί τέλος καταλήγει στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο (δές: «Τὸ Ἑβραϊκὸ ζήτημα»).

Ἐάν ἡ οἰκονομία δέν καταστῇ ξανὰ ὑπηρετρία τῆς πολιτικῆς ὅπως στὸν παλαιὸ κόμο ποτὲ ἡ οἰκονομική τῶν ἀνθρώπων δέν πρόκειται νά πάψῃ νά κινδυνεύῃ ἀπὸ τὸν νεοδουλοκρατισμό, σὸν ὅποιο ἔχει ξεπέσει.

Δέν θά ὑπάρξῃ ὅμως προοπτικὴ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσι, ἡ ὁποία θεθαίως πρέπει νά συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ ἰσχυρὴ βούλησι, ἐάν δέν προηγηθῇ μιὰ ἀνακατάταξι σὸν χώρο τῶν ιδεῶν. Καί ἡ ἀνακατάταξι αὐτὴ πρέπει νά χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ αὐστηρὴ διάθεσι κριτικῆς τῶν ὀλοκληρωτικῶν θρησκειῶν καί ἰδεολογιῶν, ἀπὸ μιὰ διάθεσι σεβασμοῦ καί εὐγένειας πρὸς τοὺς προγόνους, οἱ ὅποιοι δέν εἴχαν μολυνθῇ ἀπὸ τὴν πανοῦκλα τῆς ὀλοκληρωτικῆς νοοτροπίας, πού εἰσέδαλε σὸν Εὐρωπαϊκὸν χώρο γιά πρώτη φορὰ μέ τὸν Ἰουδαϊσμό· καί τέλος ἀπὸ μιὰ ἐπανατοποθέτησι τῆς οἰκονομίας σὸν ὕψος, πού τῆς ἀνήκει, ἀφαιρώντας τῆς τὴν πρωτοκαθεδρία, τὴν ὁποία τώρα ἀπολαμβάνει.

Σταῦρος Βασδέκης

Ἐκ τμήματος τοῦ Βουλευτηρίου τῆς Πολιόχνης. Διακρίνονται ἀριστερὰ οἱ κεραμίδες ἀπὸ λαξευτοῦς λίθους, ὅπου κάθονταν οἱ συνερχόμενοι πολῖτες γιὰ τὴν λήψη ἀποφάσεων, πρὸ ἀφοροῦσαν στὴν πόλη-κράτος. (Φωτογραφία τοῦ γράφοντος)

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

Πολιόχνη: Μιά Έλληνική δημοκρατία τῆς τέταρτης χιλιετίας πρὸ Χριστοῦ

Ι. – Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΛΗ

Τὸν περασμένο Δεκέμβριο εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ὁρεθῶ στὸ νησί τοῦ Ἡφαίστου, τὴν Λῆμνο καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν προϊστορική πόλη τῆς Πολιόχνης, ἡ ὁποία ἀναδεικνύεται σ' ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἀρχαιολογικά εὐρήματα τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου καὶ τοῦ «προϊστορικοῦ» κόσμου σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Ἡ Πολιόχνη ὑρίζεται στὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Λήμνου ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Τρωάδα ἀπέχοντας μόνον τριάντα ναυτικά μίλια ἀπὸ αὐτήν. Ὁ ἀρχαιολογικός της χώρος καταλαμβάνει ἓναν μικρὸ λόφο, πὺν ἔχει προσανατολισμὸ ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, συνολικοῦ μήκους 300 περίπου μέτρων καὶ πλάτους 150 καὶ ἐκτείνεται παράλληλα πρὸς τὴν θάλασσα. Βρίσκεται στὸν μυθὸ ἑνὸς κόλπου σχετικὰ ἀβαθοῦς καὶ πολὺ καλὰ προστατευμένου ἀπὸ τοὺς δόριους ἀνέμους. Ἐνα μέρος τῆς προϊστορικῆς πόλης φαίνεται νὰ ἔχη «εἰσχωρήσει» μὲ τὸ πέραςμα τοῦ χρόνου στὴ θάλασσα.

Ἡ πόλη ἀνεσκάφη ἀπὸ τὴν Ἱταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ξεκίνησε τὶς ἐργασίες της ἤδη ἀπὸ τὸ 1930. Ἡ ἴδια σχολὴ ἀπὸ τὸ 1986 ξεκίνησε ἓνα πρόγραμμα συντήρησης τοῦ χώρου καὶ ἀξιολόγησης τῶν εὐρημάτων. Ἄξιο λόγου εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονός, ὅτι παρὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν εὐρημάτων οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι ἐλάχιστα ἔχουν ἀσχοληθῇ μὲ τὸ θέμα, σχεδὸν τὸ ἀποσιωποῦν, καὶ ἡ διδλιογραφία ἡ σχετική μὲ τὴν Πολιόχνη ἀνήκει στοὺς Ἱταλοὺς ἀρχαιολόγους καὶ ἱστορικούς.

Κατὰ τὰ πορίσματα τῶν Ἱταλῶν ἐπιστημόνων ἡ Πολιόχνη ἰδρύθηκε στὸ τέλος τῆς ὕστερης νεολιθικῆς περιόδου καὶ περὶ τὸ 5.000 π.Χ. Ὁ πρωϊμώτερος οἰκισμὸς, πὺν καταστράφηκε τοῦλάχιστον ἑπτὰ φορές (γιὰ διαφόρους λόγους ὅπως ἐπιδρομές-σεισμοὶ κ.λπ.), εἶχε τὸ μέγεθος ἑνὸς μικροῦ χωριοῦ μὲ ὡσείδεις καλύδες. Στὴν συνέχεια ὅμως καὶ ἐντὸς τῆς τετάρτης χιλιετίας ἐξελίχθηκε σὲ πραγματικὴ πόλη ὀχυρωμένη μὲ ἐπιβλητικὸ περίουλο καὶ θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα (ἴσως τὸ ἀρχαιότερο) καὶ πολὺπλοκα ἔργα ἀμυντικοῦ καὶ ἀστικοῦ χαρακτῆρα ὁλόκληρου τοῦ «προϊστορικοῦ» κόσμου.

Ἡ γνωστὴ σχέση τοῦ Ἡφαίστου (θεοῦ τῆς μεταλλουργίας) μὲ τὴν Λῆμνο, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Α' 592-594), ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν μεγάλο πλοῦτο μεταλλικῶν ἀντικειμένων, πὺν ὁρέθηκαν στὴν Πολιόχνη, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται στὴν πρώτη φάση τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τοῦ νησιοῦ (Σίντιες ἢ Τυρσηνοὶ-Τυρρηνοί) ἤδη ἀπὸ τὸ 3000 π.Χ. γνώριζαν τὴν ἐπεξεργασία καὶ χύτευση τοῦ μετάλλου καὶ μάλιστα μὲ πολὺπλοκες τεχνικές ὅπως αὕτῃ τῆς «κηρύχησης», πρᾶγμα πὺν ἀποδεικνύει ἡ εὕρεση στὴν Πολιόχνη μιᾶς «μήτρας», πὺν χρησιμοποιοῦσαν, γιὰ νὰ δώσουν μορφή στὸ χυτὸ μέταλλο.

Ἐξαρετικὴ λεπτότητα παρουσιάζουν καὶ τὰ κεραμικά εὐρήματα, ἀποδεικνύοντας τὸ ὑψηλὸ αἰσθητικὸ ἐπίπεδο τῆς «προϊστορικῆς» Ἑλλάδος. Ἐπίσης στὸ δάπεδο ἑνὸς ἐκ τῶν κτισμάτων τῆς πόλης ὁρέθηκε ἓνας θησαυρὸς ἀπὸ χρυσὰ κοσμήματα χρυμμένους σὲ ἓνα πῆλινο ἀγγεῖο παρόμοιος μὲ ἐκείνον, πὺν ἀνεκάλυψε ὁ Σλήμαν στὴν «Τροίαν», καὶ θεωρεῖται ὁ ἀρχαιότερος τοῦ κόσμου (3η χιλιετία π.Χ.).

Ἐκεῖνο ὅμως, πὺν κατέστησε τὴν Πολιόχνη παγκοσμίως γνωστὴ, εἶναι τὸ κτίσμα τῆς «αἰθουσας συγκεντρώσεων», τὸ *Βουλευτήριον*, ὅπως τὸ ὠνόμασαν οἱ Ἱταλοὶ ἀρχαιο-

λόγοι. Ἡ σπουδαιότητα τοῦ εὐρήματος ὠδήγησε τοὺς ὑπηρετοῦντες τὴν ἱστορικὴ αὐθαιρεσία καὶ σκοπιμότητα νὰ προσπαθήσουν νὰ θέσουν τὴν Πολιόχνη ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορικῆς παρουσίας. Ἀμέσως ἔκαναν λόγο γιὰ τὴν «προελληνικὴ» Λήμνο (μὴ καὶ οἱ Ἕλληνες ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα τὸ 2000 π.Χ.), τῆς ὁποίας οἱ θεομοὶ καὶ οἱ συνήθειες ἔρχονται ἀπ' τὴν Ἀνατολή (βλ. Α. Benvenuti, *Ἡ Πολιόχνη καὶ τὸ νησί τῆς Λήμνου ἀνάμεσα στὴν ἀρχαιολογία καὶ τὴν μυθολογία*, σελ. 7) ἢ θεώρησαν τὴν Πολιόχνη ὡς «Ἰνδοευρωπαϊκὸ κέντρο» (!) (βλ. δημοσιεύματα τοῦ Χ. Ντούμα στὴν «Ἀρχαιολογία» καὶ ἄλλων). Βεβαίως εἶναι πασιφανές, ὅτι ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία τῆς Πολιόχνης ἐντάσσεται στὴν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἑλληνικὴ παράδοση, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιέχεται ἡ γέννηση τῆς πολιτικῆς καὶ ἡ δημοκρατικὴ ὁργάνωση (*ῥῆμος, πόλις, πολιτεία*).

Τὸ περίφημο Βουλευτήριο εἶναι ἓνα ὀρθογώνιο οἶκημα ἐσωτερικοῦ μήκους 20 μέτρων καὶ πλάτους τεσσάρων. Στὴ δυτικὴ του πλευρὰ διασώθηκαν τὰ ἔδρανα τῶν «συνέδρων» σὲ ἑξέδρα δύο (τοῦλάχιστον) ἐπιπέδων χωρητικότητας 80 περίπου θέσεων. Χρονολογήθηκε ἡ οἰκοδόμησή του στὸ τέλος τῆς τετάρτης π.Χ. χιλιετίας. Ἀντίστοιχο οἶκημα ἀνεσκάφη καὶ στὴν Λέρνα τοῦ Ἀργούς (βλ. Ἄννα Δημητρίου, *Πελασγοί*, σελ. 62-65) κατὰ χίλια χρόνια ὁμῶς νεώτερο. Ἔτσι μὲ βεβαιότητα μπορεῖ πλέον νὰ εἰπωθῇ, ὅτι ὁ Πολιόχνη ἀναδεικνύεται ὡς ἡ ἀρχαιότερη στὸν κόσμον εὐρεθεῖσα προϊστορικὴ δημοκρατικὴ Ἑλληνικὴ πολιτεία, ἡ ὁποία συνδέει ἱστορικὰ τὴν Πολιτεία τοῦ Βασιλέως Διὸς μὲ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τῆς Ἀθήνας.

II. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Στηριζόμενοι στὶς πληροφορίες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ δεχόμενοι τὴν ἱστορικὴ ἀξιοπιστία τῆς λεγόμενης «Ἑλληνικῆς Μυθολογίας» –γεγονὸς ἄλλωστε ἐπιβεβαιωμένο ἀρχαιολογικά– ἄς ἀνατρέξουμε στὸ ἀπώτατο παρελθὸν ἀνακαλύπτοντας τὶς ἀπαρχές τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ λόγου. Κατ' ἀρχὰς ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο (βλ. καὶ Κ. Κουτρουδέλη, *Ἡ δημοκρατία τοῦ Ὀμήρου*, «Δαυλός», τ. 169, 1996). Οἱ θεοὶ πλεῖστες φορὲς συγκεντρώνονται στὰ ἀνάκτορα τοῦ Διὸς καὶ συσκέπτονται ἐκφράζοντας ὁ καθένας ξεχωριστὰ τὴν γνώμη του σχετικὰ μὲ τὴν ἔκβαση τοῦ Τρωϊκοῦ Πολέμου (Ἰλιάδα Δ 1-19, Θ 2-4 καὶ ἄλλου) ἢ γιὰ τὴν τύχη τοῦ Ὀδυσσεύ (Ὀδύσεια Ε 282-287, Ε 3-4 κ.ά.). Στὶς θεϊκὲς συνελεύσεις ἄλλοτε καλοῦνται ὅλες οἱ θεότητες, μικρὲς καὶ μεγάλες (ποτάμιοι θεοί, νύμφες τῶν ἁλσῶν, τῶν πηγῶν καὶ τῶν λειβαδιῶν).

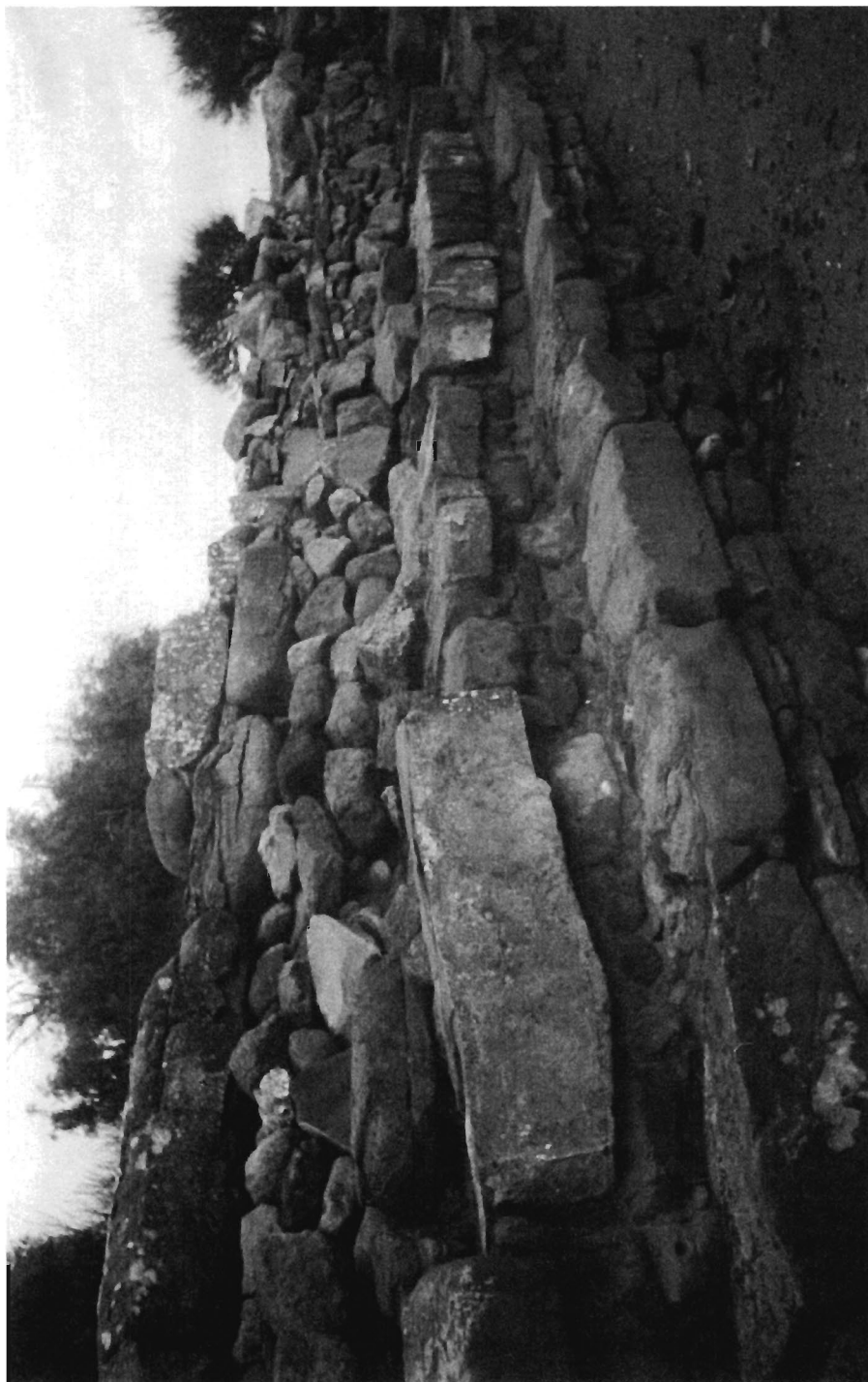
Αὕτῃ ἡ πολιτικὴ συμπεριφορὰ τῶν Θεῶν μεταδίδεται ἀπὸ τὸν Δία στοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διὸς στὸ ἐπίπεδο τῆς ἱστορίας. Ὁ Ἑλλοπας-Θηρευτής, ποὺ ζοῦσε ἕως τότε διασκορπισμένος σὲ μικρὲς ὁμάδες καὶ μετεκινεῖτο συνεχῶς, κατανοεῖ, ὅτι ἡ ὁργανωμένη συνάρθρωσις σὲ ἓναν μόνιμο χώρο (πόλη) τὸν προστατεύει ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν ἀγριμῶν καὶ τῶν ἐπιδρομῶν.

Ἡ συνάρθρωσις ὁμῶς αὕτῃ καὶ ἡ ἑναρξη συμβίωση γίνεται δυνατὴ μόνο μὲ τὴ γνώση τῆς πολιτικῆς τέχνης, ἡ ὁποία παραχωρεῖται ἀπὸ τὸν Βασιλέα Δία στοὺς ἀνθρώπους. Αὕτῃ ἡ παραχώρηση περιγράφεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὸν Πρωταγόρα: *ἔζητοῦσαν λοιπὸν (οἱ ἄνθρωποι) κάποτε νὰ συναρθροίζωνται καὶ νὰ σώζωνται κτίζοντες πόλεις. Ὅταν ὁμῶς συναρθροίζοντο, ἀδικοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διότι δὲν εἶχαν πολιτικὴ τέχνη, ὥστε πάλιν σκορπιζόμενοι κατεστρέφοντο ἐκ νέου. Γιὰ νὰ μὴν χαθῇ τὸ γένος μας, ὁ Ζεὺς ἔστειλε τὸν Ἑρμῆ, νὰ δώσῃ στοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν δικαιοσύνη, γιὰ νὰ φέρουν στὴν πόλιν τὴν τάξιν καὶ νὰ συνενώσουν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης. Κι ὅποιος ἐκ τῶν ἀνθρώπων δὲν μποροῦσε νὰ λάβῃ ἀνάλογον μερί-*

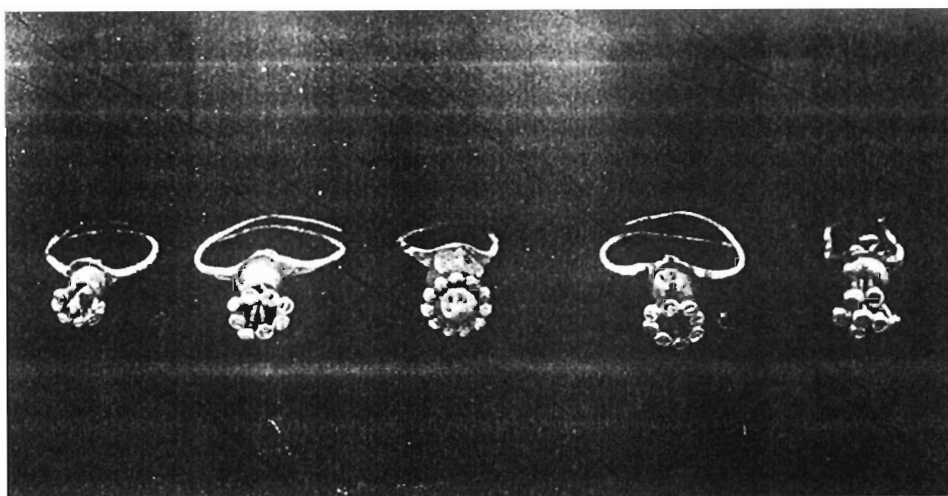
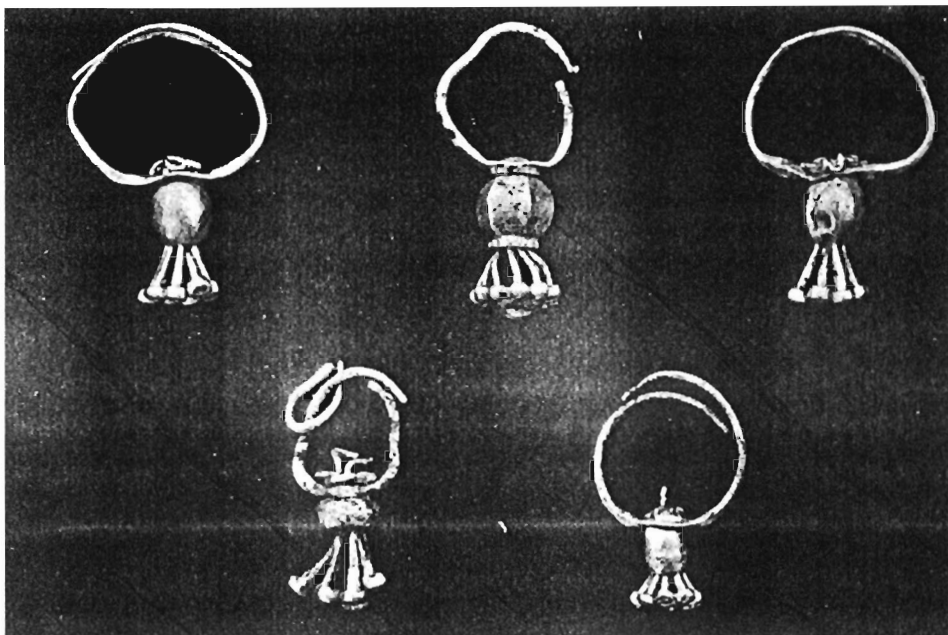
[βλ. συνέχεια στὴ σελ. 11242]

Ἀγγεῖα διαφόρων τύπων, ἐξαιρετικῆς τέχνης, ποὺ ἀνεσκάφησαν στὴν Πολιόχνη. (Μουσεῖο Λήμνου).

Λεπτομέρεια τῶν σωζομένων ἐδράνων τοῦ Βουλευτηρίου. (Φωτ. γράφοντος).

Χρυσά κοσμήματα, μέρος του ανακαλυφθέντος θησαυρού της Πολιόχνης. (Μουσείο Λήμνου). Ο θησαυρός βρέθηκε στο δάπεδο ενός δωματίου κρυμμένος σε πήλινο αγγείο. Είναι παρόμοιος με τον «Θησαυρό του Πριάμου», που ανακάλυψε ο Ε. Σλήμαν και ίσως ο αρχαιότερος του κόσμου (2.300 π.Χ.).

διον εὐσεβείας (σεβασμοῦ) καὶ δικαίον, νὰ θανατώνεται σὰν ἀρρώστια τῆς πόλεως (διέταξε ὁ Ζεὺς)». Ἡ μετάδοση τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἰσχυροῦς ἀπὸ τὸν Δία σ' ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὸν Διόδωρο Σικελιώτη (II, σ. 288): «(Τὸν Δία) ἐπελθεῖν δ' αὐτὸν τὴν οἰκουμένην σχεδὸν πᾶσαν, τοὺς μὲν ληστὰς καὶ ἀσεβεῖς ἀναιροῦντα, τὴν δ' ἰσότητα καὶ δημοκρατίαν εἰσηγούμενον».

Μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τὴν συνακόλουθη διακοπὴ τοῦ Παγκόσμιου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ οἱ πολιτικὲς ἀξίες δὲν ἔσθισαν ἀπὸ τὴν μνήμη τῶν διασωθέντων τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου. Ὁ Πανσανίας στὰ «Ἀρχαδικὰ» (1,4) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Πελασγὸς «ἐξελέγη» βασιλεὺς γιὰ τὶς ἰκανότητές του: «ὁ Πελασγὸς διέφερε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ γι' αὐτὸ ἐξελέγη βασιλεὺς». Τὸ Βουλευτήριο τῆς Πολιόχνης καθὼς καὶ ἐκεῖνο τῆς Λέρνας καὶ οἱ πληροφορίες τοῦ Ὀμήρου ἀποκαλύπτουν τὴν συνέχεια τῶν πολιτικῶν θεσμῶν κατὰ τὰ λεγόμενα «προϊστορικά» χρόνια. Ἀσφαλῶς ἡ Πολιόχνη δὲν θὰ ἦταν ἡ μόνη ἑλληνικὴ πόλις, ποὺ λειτουργοῦσε πολιτικά-δημοκρατικά κατὰ τὴν τέταρτη π.Χ. χιλιετία. Ὁ Ὀμηρὸς περιγράφει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὶς δημοκρατικὲς συνήθειες τῶν Ἀχαιῶν, τῶν Τρώων, τῶν Ἰθακησίων, τῶν Φαίακων (καὶ πάλι Βλ. Κ. Κουτρουδέλη, *Ἡ δημοκρατία τοῦ Ὀμήρου*, «Δαυλός», τ. 169, 1996). Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ «ἀγορά» καὶ ἡ «συνέλευση» λειτουργοῦσαν ἀκόμη καὶ σὲ καθεστῶς ἐμπόλεμο καὶ ὀργανωμένο στρατιωτικά, πράγμα τὸ ὁποῖο εἶναι ἀδιανόητο καὶ γιὰ τὰ σημερινὰ ἀκόμη χρόνια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο διαπράττει ὁλέθριο σφάλμα τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν φιλολόγων καὶ ἱστορικῶν, ποὺ διατείνονται, ὅτι εἶναι συγκυριακοὶ καὶ τυχαῖοι οἱ παράγοντες γέννησης τῆς Κλασσικῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας. Δὲν ἦταν οἱ σκοπιμότητες τοῦ Κλεισθένη ἢ τοῦ Περικλῆ, ποὺ ὠδήγησαν στὴν Δημοκρατία τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἀλλὰ ὁλόκληρη ἡ προηγούμενη προφορικὴ καὶ γραπτὴ παράδοση τοῦ πανάρχαιου μεγάλου Ἑλληνικοῦ Παρελθόντος.

III. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ἡ περίπτωση τῆς Πολιόχνης ἀποτελεῖ τὸν ἱστορικὸ συνδυασμὸ κρίκο ποὺ –συμφωνώντας μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ὀμήρου καὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς– συνδέει τὴν πρώτη πολιτεία τοῦ Διὸς μὲ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία καὶ ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία ἔχουν στὴ διάθεσή τους ἓνα καιρὶας σημασίας δεδομένο, ποὺ προσφέρει τὸν μίτο, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ στὸ ἀληθινὸ παρελθὸν τῆς ὀργανωμένης ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ στὶς πραγματικὲς ἀπαρχές τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς δημοκρατίας τοῦ σημερινοῦ κόσμου. Μέσα στὴν παγκόσμια ἱστορία καταγράφεται καὶ ἡ ἐκτροπὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ ἡ κατάληξή της στὴν θεοκρατικὴ βαρβαρότητα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὴ τὴν ἐκτροπὴ μὲ τὶς παγκόσμιες διαστάσεις της στὶς δύο τελευταῖες χιλιετίες ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει σήμερα τὴν ἱστορικὴ δυνατότητα νὰ ἀποκαταστήσῃ. Τὸ Ἀρχαιοελληνικὸ Παρελθὸν στὸ σύνολό του καθίσταται ἐκ τῶν πραγμάτων ἱστορικὸ καὶ ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο αὐτῆς τῆς ἀποκατάστασης· καὶ ἡ Πολιόχνη μία ἀκόμη ἀχτίδα φωτὸς στὸ δρόμο αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἱταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, *Poliochni*.
- Α. Benvenuti, «Ἡ Πολιόχνη καὶ τὸ νησί τῆς Αἰήμονος ἀνάμεσα στὴν ἀρχαιολογία καὶ τὴ μυθολογία».
- L. Bernabo-Brea, *Poliochni*.
- Κ. Κουτρουδέλη, *Ἡ δημοκρατία τοῦ Ὀμήρου*, «Δαυλός», τ. 169.
- Ἀ. Δημητρίου, «Πελασγοί».
- Πλάτωνος, «Πρωταγόρας».
- Πανσανίας, «Ἀρχαδικὰ».
- Δ. Σικελιώτης Κ.Ι.Ι.
- Ὀμηρος, *Ἰλιάς* Δ 1-19, Θ 2-4; *Ὀδύσσεια* Ε 282-287, Ε 3-4 κ.ἄ.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΕΞΗΣ

III. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΔΟΥΛΩΝ

Είναι αναγκαίο να διευκρινίσουμε, ότι τουλάχιστον για την Ἀθήνα ὁ κάθε πολίτης μπορούσε να αγοράζει, ὅσους δούλους ἤθελε, ἀλλὰ μὲ μία σημαντική παράλληλα ὑποχρέωση: Νὰ τοὺς διδάσκη κάποια τέχνη. Γεγονὸς βέβαια πὺν προϋπέθετε ἀρκετὰ ἔξοδα ἀκόμα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τῆς ἀποκτήσεώς τους. Ὑπῆρχε μάλιστα καὶ αὐστηρὸς νόμος μὲ βαρεῖές ποινές, γιὰ ὁποῖον ἔτρεφε «δοῦλον ἀργόν». Γνωρίζουμε ἀκόμη τὸ παράδειγμα τοῦ Ξενοφάνη, πού, ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ τὸν Ἰέρωνα, πόσους δούλους εἶχε, τοῦ ἀπήντησε: «*δύο καὶ κοπιᾶζω νὰ τοὺς θρέψω*». Ὑποθέτουμε νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτὴ ἡ μορφή κατώτερης υἱοθεσίας ἀπαιτοῦσε μεγάλη χρηματικὴ ἄνεση γιὰ τὰ καθημερινὰ καὶ συνεχεῖ ἔξοδα τοῦ δούλου ἢ τῶν δούλων τοῦ κάθε σπιτιοῦ. Χρηματικὴ ἄνεση, πού ναι μὲν μπορούσε ἀρχικὰ νὰ ἔχη ἓνας μέσος πολίτης, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ μέσα ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμό τῶν μετοίκων καὶ τῶν ἀπελευθέρων μὲ μεγαλύτερες οἰκονομικὲς δυνατότητες ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς καὶ τὶς καταστροφές τῆς ἐγγείου περιουσίας τους ἀπὸ τοὺς συχνοὺς πολέμους καὶ λεηλασίες, ἀρχισε νὰ μειώνεται ἀναγκάζοντας ἔτσι τοὺς πολίτες-ιδιοκτῆτες νὰ νοικιάζουν ἢ νὰ τοὺς ἀφήνουν νὰ κάνουν τὸ δικό τους νοικοκυριό, προκειμένου νὰ περιορίσουν τὶς δαπάνες ἢ ἀκόμα καὶ νὰ τοὺς ἀπελευθερῶνουν ὀριστικά. Καὶ ἐὰν κάπου δημιουργεῖται ἡ ἀπορία, ποῖο θὰ εἶναι τὸ κέρδος τοῦ πολίτη ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ἑνὸς δούλου, πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε, ὅτι εἶναι διπλό. Ἀπὸ τὴν μία μὲ δεδομένη τὴν οἰκονομικὴ του στενότητα ἀπαλλάσσεται τῶν ἐξόδων συντήρησης ἑνὸς δούλου καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη δέχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δούλο ἓνα σεβαστὸ χρηματικὸ ποσὸ γιὰ τὴν ἔξαγορά του.

Ἡ ἔξαγορὰ γίνεται ἀπὸ τὸν ἐνδιαφερόμενο ἄμεσα ἢ ἀπὸ ἓνα παρεμβαλλόμενο πρόσωπο, πού πληρώνει τὸν πρῶτον κύριό του μὲ τὰ χρήματα τοῦ δούλου καὶ ἔτσι αὐτὸς τὸν ἐλευθερώνει. Στὶς περισσότερες πόλεις ἡ ἀπελευθέρωση γινόταν μὲ ἐπίσημους τύπους στὸ ἐσωτερικὸ ἢ μπροστὰ ἀπὸ ἓναν ναό. Τὸ πρακτικὸ τῆς πράξης ἐχαράσσεται στοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ. Στὴν Ἀθήνα ὅμως περισσότερο ἴσχυε μιὰ προφορικὴ ἢ γραπτὴ δήλωση καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δούλου, πού ἀπελευθερώνετο, ἀπηγγέλλετο στὸ δικαστήριον ἢ στὸ θέατρο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ παλιὸς κύριός του εἶχε ἀκόμα ἓνα ὄφελος, ὅτι, σὲ περίπτωσιν πού πέθαινε χωρὶς παιδιὰ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κληρονομήσῃ τὴν περιουσία τοῦ πρῶτον δούλου του. Σπάνιες ἦταν οἱ περιπτώσεις ἀπελευθέρωσης δούλων χωρὶς κανένα ἀντάλλαγμα οἰκονομικῆς φύσεως. Καθίσταται λοιπὸν σαφές γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ, ὅτι οἱ δοῦλοι εἶχαν σίγουρα πηγές ἐσόδων, πού τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ πληρώσουν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους.

* Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐρευνας εἶχε δημοσιευθῇ στὸ προηγούμενον τεῦχος 182.

IV. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ

Καί για νά ἐπιστρέψουμε στὸν διαχωρισμὸ τῶν ἐπαγγελλμάτων ἀνάμεσα σὲ πολίτες καὶ δούλους (για νά στηρίξουμε ἀκόμα περισσότερο τὴν θέση, ὅτι οἱ πολίτες ἦταν στενὰ προσκολλημένοι στὴν γῆ τους καὶ ἀγωνίζονταν νά τὴν κρατήσουν, ἀφοῦ αὐτὴ εἶτε νομικά εἶτε ὄχι τοὺς ἔδινε στὴν οὐσία τὴν περηφάνεια τοῦ τίτλου τοῦ πολίτου, αὐτοῦ κατ' ἐπέκτασιν ποὺ ἦταν αὐτόχθων ἔχοντας κληρονομήσει γῆ ἄρα καὶ τὸν τίτλο, ἔχοντας παραχωρήσει ἔδαφος σὲ ὅλες τὶς ἄλλες οἰκονομικὲς δραστηριότητες στοὺς δούλους, τοὺς ἀπελευθέρους καὶ τοὺς μετοίκους), ἀρκεῖ νά παραθέσουμε τὰ παρακάτω στοιχεῖα γιὰ τὶς ἀγροτικὲς περιφέρειες. Τὸν 5ον αἰῶνα π.Χ. λοιπὸν ἡ Κεντρικὴ Ἑλλάδα δὲν εἶχε καθόλου δούλους. Οἱ Πλαταιεὺς τὸ 431 π.Χ. δὲν κατόρθωσαν νά συμπληρώσουν μιὰ ομάδα ἀπὸ 110 γυναῖκες δοῦλες. Τὸν 4ο π.Χ. αἰῶνα οἱ δοῦλοι στὴν Βοιωτία ἔφταναν μόλις τὸ 1/3 τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Στὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Φωκίδα ἡ δουλεία ἦταν σχεδὸν ἄγνωστη πρὶν ἀπὸ τὴν διαρπαγὴ τῶν Δελφῶν. Καὶ στὴν Ἀττικὴ, ὅμως ὄχι γνήσια ἀγροτικὴ περιοχὴ, ὑπῆρχαν ἐλάχιστοι ἀγροτικοὶ δοῦλοι. Ἀνάμεσα στοὺς καταδικαζόμενους τὸ 451 π.Χ., ποὺ οἱ περιουσίες τους ἐκτίθενται γιὰ πώληση, ἓνας μόνον ἔχει 16 δούλους καὶ αὐτὸς εἶναι ἓνας μέτοικος τοῦ Πειραιᾶ, ἀνίκανος νά εἶναι ἰδιοκτήτης. "Ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔχουν κατασχεθῇ γαῖες, συγκομιδὴ στὸ χωράφι ἢ στὴν ἀποθήκη, δὲν ἔχουν καθόλου δούλους ἢ ἔχουν ἓναν, δύο ἢ τρεῖς, τέσσερις τὸ πολὺ. Σὲ ἓναν κατάλογο ἀπελευθέρων παράλληλα, ποὺ ἀριθμεῖ 131 ἄτομα, ἀπὸ τὶς 62 γυναῖκες καμμία δὲν ἐργάζεται στὴν γῆ, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς 69 ἄντρες ὑπάρχουν μόνον 9 καλλιεργητές, ὅλοι σχεδὸν κηπουροὶ ἐκτὸς ἀπὸ 2 ἀμπελουργοὺς. Γνωρίζουμε ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅτι σὲ περιοχὲς περισσότερο ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ χαρακτήρος οἱ δοῦλοι ὄχι ἀπλῶς ὑπῆρχαν σὲ μεγάλο ἀριθμὸ, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ ὑπερέβαιναν τὸν ἀριθμὸ τῶν μετοίκων ἢ ξένων γενικώτερα καὶ τῶν ἐλευθέρων. Ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ποὺ διενεργήθη τὸ 309 π.Χ. στὴν Ἀθήνα, ἔχουμε τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Ἐλεύθεροι πολίτες 21.000, μέτοικοι 10.000 καὶ δοῦλοι 400.000. Στὴν Αἴγινα ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων ἀνήρχετο στὸ ὕψος τῶν 460.000 ψυχῶν, ἐνῶ στὴν Κόρινθο στίς 470.000 καὶ στὴν Χίο ἦταν κατὰ πολὺ περισσότεροι τῶν τελευταίων, χωρὶς νά γνωρίζουμε ἀκριβῆ ἀριθμὸ.

"Ἀς δοῦμε ὅμως τώρα, ποιοὶ ἦταν οἱ μισθοὶ ἐλευθέρων καὶ δούλων. Τὸ 325 π.Χ. οἱ 9 ἄρχοντες ἔπαιρναν 4 ὀβολοὺς τὴν ἡμέρα ὁ καθένας, ἐνῶ τὴν ἴδια ἐποχὴ τὸ δημόσιο κατέβαλλε στοὺς ἐργατοτεχνίτες δούλους 3 ὀβολοὺς γιὰ τροφὴ ἀντίστοιχα ἡμερησίως. Τὸ 325 π.Χ. ἀκόμα οἱ βουλευτὲς ἔπαιρναν 5 ὀβολοὺς τὴν ἡμέρα, ἐνῶ οἱ ἡλιαστὲς 3. Παρατηροῦμε λοιπόν, ὅτι ὁ μισθὸς ἐνὸς δούλου τοῦ 4ου αἰῶνος π.Χ. ἦταν ἴσος μὲ αὐτὸν τοῦ ἡλιαστοῦ καὶ ἐλαφρὰ κατώτερος ἀπὸ αὐτὸν τοῦ ἄρχοντα καὶ τοῦ βουλευτῆ. Ὅποιαδήποτε σύγκριση μὲ τὸ σήμερον σίγουρα θὰ μᾶς ἀφῆνε πολλὰ ἐρωτήματα σχετικά μὲ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἐννοίας δούλος στὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρόν. Γνωρίζουμε ἀκόμα, ὅτι τὸ 400 π.Χ. μιὰ τριμελὲς οἰκογένεια μαζί μὲ τοὺς δύο δούλους της ξόδευε 1.000 δραχμὲς τὸν χρόνον, ἐνῶ τὸ

370 π.Χ. ὁ νεαρός Δημοσθένης μὲ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφή του χωρὶς τοὺς δούλους τοὺς ἔξοδεν 700 δραχμὲς στὸ ἴδιο διάστημα. "Αν ὑπολογίσουμε τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸ 400 π.Χ. ἕως καὶ τὸ 370 π.Χ. καὶ τὴν αὐξηση τοῦ τιμαρίθμου, θγάζουμε τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ δοῦλοι καὶ στίς δύο ἐποχὲς θὰ ἤθελαν γιὰ ἔξοδα γύρω στοὺς 3 ὀβολοὺς ὁ καθένας ἡμερησίως, ποὺ φυσικὰ καὶ θὰ κάλυπτε ὁ ἰδιοκτῆτης. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ γιὰ τοὺς ἐνοικιαζόμενους δούλους, ὅπου ὁ ἐνοικιαστής ἐπεδιδόχετο μὲ τὰ ἔξοδα διατροφῆς καὶ ἐνδυμασίας τοῦ δούλου. Ἐχουμε λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωση τῶν δημοσίων, ἰδιωτικῶν καὶ ἐνοικιαζόμενων δούλων μία σταθερά – ἄς τὴν ὀρίσουμε γιὰ τὸν 4ον αἰῶνα π.Χ. – τιμὴ διατροφῆς, ποὺ ἀνέρχεται στοὺς 3 ὀβολοὺς. "Αν ὑπολογίσουμε τώρα καὶ τὴν ἐνδυμασία τους, τὸ κόστος κατοχῆς ἑνὸς δούλου ἀνεβαίνει ἀρκετὰ ὑψηλότερα. Ἀπὸ τὴν κωμῶδια τοῦ Ἀριστοφάνους «Πλοῦτος», ποὺ παίχθηκε τὸ 388 π.Χ., γνωρίζουμε, ὅτι τὰ ὑποδήματα κόστιζαν 8 δραχμὲς καὶ τὰ ἱμάτια 20 δραχμὲς. Τὸ 330 π.Χ. τὰ ὑποδήματα τῶν δούλων κόστιζαν 6 δραχμὲς καὶ οἱ δουλικοὶ χιτῶνες ἕως καὶ 7 δραχμὲς. Σὲ αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ ἔξοδα, ποὺ ἔκανε ὁ ἰδιοκτῆτης, γιὰ τὴν ὅποια ἱατρικὴ περίθαλψη καθὼς καὶ γιὰ νὰ τοῦ μάθῃ κάποια τέχνη, ὅπως ἦταν ὑποχρεωμένος ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας νὰ κάνῃ. Συνεπῶς καὶ μὲ ὑάση τὰ προαναφερόμενα καθίσταται σαφές, ὅτι κάποια δεδομένη στιγμή ἕνας μεσαῖος Ἀθηναῖος πολίτης μὲ χαμηλὸ εἰσόδημα ἀπὸ τίς ὅποιες ἀσχολίες του καὶ μὲ δούλους, τοὺς ὁποίους καὶ συντηροῦσε, κινδύνευε νὰ πέσῃ στὴν κατηγορία τοῦ νεόπτωχου, νὰ ἀπολέσῃ τὴν ἔγγειο περιουσία του καὶ τελικὰ ἀκόμα καὶ αὐτὸν τὸν τίτλο τοῦ πολίτη, ὅπως εἶδαμε, ὅτι συνέβη μετὰ τὴν ἥττα τῶν Ἀθηναίων στὸν Λαμιακὸ πόλεμο τὸ 322 π.Χ. Χρόνο μὲ τὸν χρόνο λοιπὸν εἶχαμε τὴν ἀποδέσμευση τῶν δούλων ἀπὸ τὴν πλειονότητα τῶν μέσων Ἀθηναίων καὶ τὴν ὑπαγωγή τους στὸ δημόσιο ἢ στοὺς μέτοικους, τοὺς πλούσιους Ἀθηναίους ἢ τὴν ἐνοικίασή τους σὲ κατ' ἔξοχὴν ἐμπορικὲς καὶ βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἐκείνη τὴν συγκεκριμένη περίοδο ὁ δοῦλος γίνεται αὐστηρὰ ἕνας οἰκιακὸς ὁμηθὸς τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν κυρίως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ σήμερα, μὲ καλύστερες ὁμῶς προοπτικὲς, σεβασμὸ, δικαιώματα καὶ οἰκονομικὲς ἀπολαβές.

"Ὅσον ἀφορᾷ τώρα στοὺς περιδότης δούλους τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου, πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε, ὅτι ὁ ρόλος τους ἕως καὶ τὸ 370 π.Χ. ἦταν ἀσήμαντος μετὰ τὴν δραπέτευση τῶν μεταλλωρύχων δούλων τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Τὸ γεγονός καὶ μόνο ὅτι τὴν περίοδο ἐκείνη μὲ δεδομένο τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τὸ 404 π.Χ., ποὺ ἀριθμοῦσε ἀρκετὲς δεκαετίες, κανεὶς κεφαλαιούχος δὲν ἐπένδυσε στὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, καὶ τὸ γεγονός ὅτι λίγοι φτωχοὶ Ἀθηναῖοι ἐργάστηκαν μόνο τότε γιὰ λογαριασμὸ τους, δείχνουν, ὅτι ἡ παραγωγή εἶχε σημειώσει ὑφέση καὶ ἡ ὅλη ὀργάνωση εἶχε χαλαρώσει. Ἐὰν ὑπολογίσουμε δέ, ὅτι ἡ πλειονότης τῶν δούλων, ποὺ εἰργάζοντο ἐκεῖ, ἦταν ἐνοικιαζόμενοι, ὁ ἐνοικιαστής πλήρωνε 1 ὀβολὸ στὸν ἰδιοκτῆτη τους, ἀλλὰ εἶχε καὶ τὴν ἐπιδάρυνση τῆς διατροφῆς καὶ τῆς ἐνδυμασίας τους, καὶ ἀκόμα ὅτι ὑπῆρχε μιὰ γενικώτερη χαλαρότης τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ ὀργάνωσης λόγῳ τῆς προδιαγραφόμενης ἥττας, συνεπῶς καὶ ἡ ἀμοιβὴ τῶν δούλων δὲν

θά ἦταν ἡ πρέπουσα, τότε σαφῶς κατανοοῦμε, ὅτι αἴτιο τῆς ἀποδράσεως ἐκείνης ὄχι μόνο δὲν ἦταν ἡ καταπίεσις ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο ἡ παντελὴς σχεδὸν ἀδιαφορία τῶν ἐνοικιαστῶν, τῶν κεφαλαιούχων Ἀθηναίων, ἡ γενικώτερη χαλαρότης, πού τοὺς ὀδήγησε, στὸ νὰ ἀφήσουν οἱ δοῦλοι τὰ μεταλλεῖα ὡς χαμένη ἀπασχόληση. Συνηγορεῖ δὲ σ' αὐτὸ ἡ μετέπειτα ἀπραξία τῶν κεφαλαιούχων, ἀφοῦ σίγουρα μποροῦσαν νὰ βροῦν ἄλλους δούλους, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαναν, καὶ ἡ μικροαπασχόληση τῶν φτωχῶν Ἀθηναίων σὲ αὐτά. Μόνο τὸ 367 π.Χ. ἄρχισε νὰ ἀναξωγονῆται λίγο ἡ δραστηριότητα σ' αὐτά, παρουσίασε ἀκμὴ τὸ 350 π.Χ. καὶ ἀπὸ τὸ 338 π.Χ. καὶ μετὰ ἄρχισε νὰ σθῆν σταδιακά. Καὶ πάλι τίθεται τὸ ἐρώτημα: "Ὅσο τὰ μεταλλεῖα ἦταν παραγωγικά καὶ ὅσο ἡ Ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία κυριαρχοῦσε, γιατί δὲν παρουσιάζοντο ἐξεγέρσεις δούλων; Ἀπλῶς γιατί ὅλοι ἦταν ἱκανοποιημένοι.

"Ὅσον ἀφορᾷ στοὺς νόμους καὶ τὰ δικαιώματα τῶν δούλων, μποροῦμε νὰ προσθέσουμε τὰ ἑξῆς. Ὁ δούλος γίνεται ἐνάγων σὲ δίκη γιὰ τὴν παρουσία τοῦ κυρίου του. Δικαιοῦται νὰ ἔχη, ὅπως προείπαμε, δικά του χρήματα. Δὲν καταβάλλει χρηματικὲς ποινὲς στὰ δικαστήρια, ἀλλὰ τιμωρεῖται μὲ ραδιισμό. Ὅμως ὁ κύριός του δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπάνω του τουλάχιστον γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὅταν καταφεύγῃ σὲ ἄσυλα, ὅπως αὐτὰ πού προαναφέραμε, ὁ κύριός του πρέπει νὰ τὸν μεταπώλῃ. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν «Ἐκάθῃ» τοῦ Εὐριπίδη διαβάζουμε: «Σὲ σὰς τοὺς Ἕλληνες ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος καὶ ὁ δοῦλος προστατεύονται παρόμοια ἀπὸ τοὺς νόμους γιὰ τὴν ἀνθρωποκτονία». Καὶ τὸ σημαντικὸ εἶναι, ὅτι δὲν μιλάει μόνο γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἀλλὰ γενικώτερα γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ἀποδεικνύοντας ἔτσι ἕναν πανελλήνιο κώδικα συμπεριφορᾶς ἀπέναντι στοὺς δούλους. Ὁ φονεὺς ἐνὸς δούλου ἐξορίζεται στὴν Ἀθηναϊκὴ πολιτεία, ποινὴ γιὰ ἕναν Ἀθηναῖο βαρύτερη τῆς θανατικῆς. Δὲν ἔχει περιορισμούς στὴν ἐνδυμασία καὶ τίποτα ἐξωτερικὰ δὲν τὸν διακρίνει ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο ἐργάτη. Μιλάει ἀνεμπόδιστα στὸν κάθε ἕνα φτάνοντας μέχρι καὶ τὴν κατάχρηση, ὅπως οἱ κωμωδίες μαρτυροῦν. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐμπιστεύονται τὰ παιδιά τους καὶ παίζουν τὸν σημαντικὸ ρόλο τοῦ παιδαγωγοῦ. Ὁ Δημοσθένης στὸν λόγο «κατὰ Μειδίου» μιλᾷ γιὰ νόμο, πού ὀδηγεῖ σὲ δίκη ἐνώπιον τῆς Ἡλιαίας «ὅποιον προσβάλλει δίαια ἕναν ἄλλον, παιδί ἢ γυναῖκα, ἐλεύθερον ἢ δοῦλον ἢ κάμει μιὰ παράνομη πράξη σὲ θάρος κάποιου ἀπ' αὐτούς». Καὶ σχολιάζει: «Ἀκούσατε, Ἀθηναῖοι, τὸ φιλόανθρωπο πνεῦμα τοῦ νόμου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιτρέπει νὰ προσβάλλωνται οὔτε καὶ οἱ δοῦλοι». Ἀκόμα πάλι ἀπὸ τὸν Δημοσθένη καὶ τὸν λόγο «κατὰ Φορμίωνος» γνωρίζουμε, ὅτι οἱ δοῦλοι ὑπόκεινται στοὺς κανόνες τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἔχουν δικαίωμα νὰ κυβεροῦν πλοῖα, νὰ ἐκπροσωποῦν τὸν κύριό τους στὰ μακρινὰ λιμάνια, πού ὀδηγοῦσαν τὰ πλοῖα, καὶ νὰ παρίστανται ὡς διάδικοι στὰ δικαστήρια, πού ἐκδίκαζαν ἐμπορικὲς ὑποθέσεις. Καὶ γιὰ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα κέρδιζαν, ἔχουμε τρανταχτὲς ἀποδείξεις, ὅπως αὐτὴ τοῦ ἀρχιμάγειρου τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, πού κέρδισε σὲ δύο χρόνια χρήματα, γιὰ νὰ ἀγοράσῃ τρεῖς σπίτια.

V. ΟΙ ΔΟΥΛΟΙ ΣΤΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΑ

“Ας δοῦμε ὁμῶς τώρα καὶ τί συνέβαινε μὲ τοὺς δούλους τῆς Σπάρτης, τοὺς εἴλωτες. Ἐδῶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα ὁ εἴλωτας ἦταν στενὰ προσκολλημένος στὴν γῆ, γεγονός ποῦ ἔχει τὴν ἐξήγησή του. σὺν ὅτι στὴν σπαρτιατικὴ κοινωνία τὸν σημαντικώτερο λόγο διαδραματίζει τὸ κράτος καὶ ὄχι ὁ πολίτης ὅπως ἄλλου. Ὁ ἀριθμὸς τους εἶναι δεκαπλάσιος τῶν πολιτῶν τῆς Σπάρτης καὶ ὑπόκεινται ὅλοι στὸν ἔλεγχο τοῦ κράτους, τοῦ ὁποῖου οὐσιαστικά εἶναι δούλοι. Ὁ ἰδιώτης Σπαρτιάτης ἔχει συνεπῶς στὴν ὑπηρεσία του εἴλωτες, ποὺ τοῦ παραχωρεῖ τὸ κράτος. Ὁ Σπαρτιάτης δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἀποπέμψῃ τὸν εἴλωτά του οὔτε νὰ αὐξήσῃ ἢ νὰ μειώσῃ τὴν ἐτήσια ὀφειλὴ σὲ εἶδος, ποὺ εἶναι ὁ εἴλωτας ἱποχρεωμένος νὰ καταβάλῃ στὸν κύριό του. Αὐτὴ ἡ ὀφειλὴ ἦταν καθωρισμένη ἀπὸ τὴν Σπαρτιατικὴ πολιτεία στοὺς 70 μέδιμνους κριθαριοῦ γιὰ κάθε Σπαρτιάτη σὺν 12 γιὰ τὴν γυναῖκα, ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ σχεδὸν 60 ἑκατόλιτρα καὶ μία ἀναλογικὴ ποσότητα κρασιοῦ καὶ λαδιοῦ γύρω στὰ 30 ἑκατόλιτρα. Αὐτὴν τὴν ρῆτρα τὸ σπαρτιατικὸ κράτος τὴν διατηροῦσε σταθερή, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς πολίτες του ἀπὸ τὸ πρῶτιστο καθήκον τους, τὴν προστασία τῆς πατρίδος καὶ νὰ τοὺς στρέψῃ μὲ ἐνδεχόμενη αὐξηση στὴν τρυφὴ καὶ τίς γενικώτερες μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις.

Πρέπει ἐδῶ ἀκόμα ὁμῶς νὰ ἐπισημάνουμε, ὅτι ἡ ὀφειλὴ εἶχε καθορισθῇ ἀπὸ τὴν νομοθεσία σὲ μία ἐποχὴ χαμηλῶν ἀποδόσεων. Ἀποτέλεσμα ὅλων τῶν παραπάνω ἦταν, ὅτι, ὅταν ἡ ἀπόδοση τῆς γῆς αὐξήθηκε καὶ ὅλες οἱ ἐπιπλέον βελτιώσεις ἀπέφεραν πλεονάζον κέρδος, τὸ κέρδος ἐκεῖνο ἀπέβαινε πάντα πρὸς ὄφελος τοῦ εἴλωτα καὶ τῆς οἰκογένειάς του καὶ ὄχι πρὸς ὄφελος τοῦ Σπαρτιάτη κυρίου του. ὁ ὅποιος εἰσέπραττε ἀμετάβλητη τὴν εἰσφορά, ποὺ προαναφέραμε καὶ ποὺ ἡ πολιτεία τοῦ ὀριζε. Ἔτσι θὰ πρέπει νὰ θεωροῦμε τοὺς εἴλωτες ὡς μεγάλους ἐπίμορτους καλλιεργητές, ὅπως τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουν.

Ἐπιπλέον θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε, ὅτι ὅλα τὰ λάφυρα ἀπὸ τίς ἐκστρατεῖες τῶν Σπαρτιατῶν, στίς ὁποῖες συμμετεῖχαν καὶ οἱ εἴλωτες, ἦταν στὴν ἀπόλυτη κατοχὴ τῶν τελευταίων, ποὺ, ἀφοῦ τὰ ἀποκτοῦσαν, μπορούσαν ἐν συνεχείᾳ νὰ τὰ πουλήσουν. Ἔτσι οἱ πρόοδοι τῆς γεωργίας καὶ τοῦ νομισματικοῦ συστήματος δημιουργοῦσαν στὴν Λακωνία ἕνα καθεστῶς τέτοιο, ὅπου οἱ κύριοι μὲ τὸ ἀμετάβλητο εἰσόδημα σὲ φυσικὰ προϊόντα φτώχαιναν, ἐνῶ οἱ εἴλωτες μεγάλωναν χρόνον μὲ τὸν χρόνο τὴν περιουσία τους. Καὶ μία ἐπιπλέον ἱστορικὴ ἐπιβεβαίωση αὐτοῦ τοῦ καθεστώτος ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἀπεφάσισε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερία κάθε εἴλωτα, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ πληρώσῃ πέντε μνᾶς ἀργύρου, μπόρεσε νὰ ἀποκομίσῃ πρὸς ὄφελος τοῦ Σπαρτιατικοῦ δημοσίου τὸ ποσὸν τῶν 500 ταλάντων. Δηλαδή 6.000 εἴλωτες ἦταν σὲ θέση νὰ πληρώσουν ἕνα ποσὸν τόσο σημαντικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ἀποδεικνύοντας ταυτόχρονα καὶ τὴν οἰκονομικὴ τους ἀνεξαρτησία.

Δὲν θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ μᾶς διαφεύγῃ τῆς προσοχῆς, ὅτι ὅλη ἡ σύγχρονη κριτικὴ ἀναφορικὰ μὲ τοὺς εἴλωτες καὶ τὴν κατάστασή τους δὲν γίνεται ποτὲ σὲ σχέση μὲ τὴν θέση τῶν πολιτῶν τῆς Σπάρτης καὶ τὴν ἀντίστοιχη μεταχείρισή τους

ἀπὸ τὴν Σπαρτιατικὴ πολιτεία. Ἐὰν δοῦμε λοιπὸν ἐντεταγμένους αὐτὲς τὶς δύο ξεχωριστὲς ὁμάδες μέσα σὲ ἓνα ἐνιαῖο κοινωνικό, οἰκονομικό, στρατιωτικό καὶ πολιτικό πλαίσιο, εὐκόλως θὰ παρατηρήσουμε μετὰ ἀπὸ μιὰ σχετικὴ μελέτη ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅτι οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦταν πολὺ πιὸ σκληροὶ γιὰ τοὺς ἰδίους τοὺς Σπαρτιάτες παρὰ γιὰ τοὺς εἰλωτες, γιατί, ὅπως προείπαμε, ὁ εἰλωτας ἦταν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους καὶ κανένα δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου δὲν εἶχε ὁ Σπαρτιάτης ἐπάνω του, ἀφοῦ ἦταν σὰν νὰ φθεῖρη κρατικὴ περιουσία. Μόνο τὸ κράτος ἀπεφάσιζε γιὰ τὴν τιμωρία του ἢ ὄχι καὶ ποτὲ ὁ Σπαρτιάτης πολίτης μεμονωμένα.

“Ὅσον ἀφορᾷ στὸν θεσμὸ τῆς «κρυπτείας», θὰ πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ ἀποκατασταῇ ἡ ἀλήθεια. Ὁ ὅρος «κρυπτεία» θεσπίστηκε πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν νομοθέτη Λυκοῦργο καὶ ἐπέτρεπε σιωπηρῶς στοὺς νέους Σπαρτιάτες νὰ κλέβουν τρόφιμα, προκειμένου νὰ ἀποδείξουν τὴν ἰκανότητά τους νὰ ἐπιβιώνουν κάτω ἀπὸ δύσκολες συνθήκες.” Ἀλλωστε ἦταν κι αὐτὸ μέρος ἀπὸ τὴν σκληρὴ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσή τους καὶ τὸ λιτὸ καθημερινὸ φαγητὸ εἶχε σκοπὸ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ λόγῳ τῆς πείνας καὶ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς κάθε εἰδους στερήσεις καὶ δυσκολίες, νὰ μηχανεύονται διαφόρους τρόπους, γιὰ νὰ ἀνταπεξέλθουν, στὰ ὅσα ἀργότερα θὰ συναντοῦσαν. Παρ’ ὅλα αὐτά, ἐὰν ὁ νέος γινόταν ἀντιληπτὸς καὶ τὸν συνελάμβαναν, μαστιγωνόταν καὶ κατεδικάζετο σὲ νηστεία. Αὐτὸν δὲ τὸν ὄρο, ποὺ ἐθέσπισε ὁ Λυκοῦργος, τὸν ἔκανε γνωστὸ ὁ Πλάτων. Πολὺ ἀργότερα ὁ Ἀριστοτέλης ὠνόμασε «κρυπτεία» τὸν φόνο τῶν εἰλώτων, ποὺ ἀποτελοῦσαν, ὅπως ὁ ἴδιος ἰσχυρίζετο, ἀπειλὴ γιὰ τὴν σπαρτιατικὴ πολιτεία. “Ὅμως οἱ εἰλωτες κάθε ἄλλο παρὰ ἀπειλὴ ἦταν.

“Ἀς δοῦμε ὅμως, ποιοὶ ἦταν πράγματι οἱ εἰλωτες. Ὅπως ὁ Στράβων μᾶς παραδίδει (G 365), ἡ ἀρχικὴ ὑποταγὴ τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς στοὺς Δωριεῖς ἐγίνε κατόπιν συμφωνίας, κατὰ τὴν ὁποία αὐτοὶ θὰ ἀπελάμβαναν ἰσονομίας καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ὅμως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀγίδος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐρυσθένους, τὸ 1000 π.Χ. περίπου ἡ συμφωνία κατεπατήθη. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἀντισταθοῦν οἱ Εἰλωτες, δηλ. οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς “Ἐλος, καὶ ἀφοῦ τελικὰ οἱ Σπαρτιάτες ἐπεκράτησαν, ἡ ὀνομασία *εἰλωτες* ἀπεδόθη σὲ ὅλους γενικώτερα τοὺς παλαιότερους “Ἕλληνες κατοίκους τῆς εὐρύτερης περιοχῆς. Ἀπὸ τότε καὶ ἕως τὰ ὕστερα χρόνια οἱ εἰλωτες ἀπετέλεσαν ἓνα ἀρμονικὸ σύνολο μαζί με τοὺς Σπαρτιάτες καὶ ὅλοι μαζί ὀνομάζοντο Λακεδαιμόνιοι. Ὑπηρετοῦσαν κανονικὰ στὸν στρατὸ καὶ τὸν στόλο. Στὸν στόλο ὡς κωπηλάτες καὶ στὸν στρατὸ ὡς ὑπασπιστές, σκευοφόροι ἢ ψιλοὶ, ἀκόμα καὶ ὡς ὀπλίτες. Μετὰ ἀπὸ γενναῖες δὲ πράξεις κατὰ τὴν περίοδο πολέμου ἀπελευθερώνοντο καὶ εἰσεχώρουν σὲ μιὰ ἄλλή τάξη, αὐτὴ τῶν «νεοδαμῶδων», σὰν ἐπιβράβευση γιὰ τὶς ἀνδραγαθίες τους. Μιὰ ἄλλη τάξη εἰλώτων ἦταν καὶ οἱ «μόθακες» ἢ «μόθωνες», οἱ ὁποῖοι ἦταν παιδιὰ Σπαρτιατῶν ἀπὸ γυναῖκες, ποὺ ἀνῆκαν στὴν τάξη τῶν εἰλώτων. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ συναναστρέφοντο μετὰ τὰ ὑπόλοιπα παιδιὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔπαιρναν καθαρὰ σπαρτιατικὴ ἀγωγή. Μποροῦσαν νὰ ἐξελιχθοῦν σὲ κανονικοὺς πολίτες τῆς Σπάρτης μετὰ πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα.

Καί τὸ ἐρώτημα, ποὺ πάλι τίθεται, εἶναι τὸ ἐξῆς: Πῶς ἦταν δυνατόν νὰ παρέχουν σὲ ἐχθροὺς οἱ Σπαρτιάτες στρατιωτικὴ ἐκπαίδευση καὶ νὰ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ κρατοῦν ὅπλα σὲ καιρὸ πολέμου; Καὶ πῶς, ἀφοῦ ἦταν σαφῶς ὑπέρτεροι ἀριθμητικὰ τῶν Σπαρτιατῶν, δεδομένου τοῦ ὅτι σὲ καιρὸ πολέμου σὲ κάθε ἕναν Σπαρτιάτη ὀπλίτη ἀντιστοιχοῦσαν ἐπτά τουλάχιστον εἰλωτες, δὲν ἐφοβοῦντο μὴ στραφοῦν ἐναντίον τους ἢ λιποτακτῇσουν στοὺς ἐχθροὺς; Παρ' ὅλα αὐτὰ καμμία τέτοια λιποταξία δὲν μνημονεύεται, ἀλλὰ ἀντιθέτως γνωρίζουμε, ὅτι κατὰ τὴν μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ οἱ παρευρεθέντες εἰλωτες ἔπесαν μέχρις ἑνός, ἐνῶ θὰ μπορούσαν κάλλιστα νὰ αὐτομολήσουν στοὺς Πέρσες, ὅπως ἔκαναν ἄλλωστε οἱ Θηβαῖοι. Καὶ ἀναφορικὰ μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς εἰλωτες θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὴν τρίτη τάξη τῶν «περιοίκων», ἡ ὁποία μάλιστα κατεῖχε κατὰ τὴν πρώτη διανομὴ γῆς ἀπὸ τὸν Λυκοῦργο τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. "Ετσι ἀπὸ τοὺς 39.000 κλήρους, ποὺ διένειμε ὁ Λυκοῦργος, οἱ περίοικοι ἔλαβαν τοὺς 30.000 καὶ οἱ Σπαρτιάτες μόνο τοὺς 9.000. Αὐτὰ γιὰ μιὰ ἀκόμα ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς δῆθεν ὑπεροχῆς τῶν Σπαρτιατῶν σὲ δικαιώματα ἐναντι τῶν ὑπολοίπων. Στὶς ὑποχρεώσεις σίγουρα ναί, ἀλλὰ ὅχι καὶ στὶς ἀπολαύσεις τῆς καθημερινότητος, ἀφοῦ αὐτὲς δὲν ταυτίζονταν μὲ τὰ αὐστηρὰ σπαρτιατικὰ ἥθη. Καὶ κλείνοντας τὶς ἀναφορὰς γιὰ τὴν Σπάρτη θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὰ λόγια τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου, ὅπως μᾶς τὰ διασώζει ὁ Θουκυδίδης: «δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὴν ὑπεροχὴν ἔχει ἐκεῖνος, ποὺ ἀνατρέφεται εἰς τὴν αὐστηροτέραν σχολήν».

VI. ΣΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ, ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ Κ.ΛΠ.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν Σπάρτη ἔχουμε δούλους καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἔτσι στὴν Θεσσαλία ὀνομάζονται «πενέσται» καὶ «Θετταλοικέται», στὴν Σικυῶνα «κορυννοφόροι», στὸ Ἄργος «γυμνήται», στὴν Κρήτη «κλαρῶται», «μνωῖται», «ἀφαμῶται», «δῶλοι» καὶ «οἰκεῖς» καὶ στὴν Λοκρίδα «οἰκιάται». Στὴν δὲ Κόρινθο ὁ Περίανδρος ἀπηγόρευσε τὴν ἀγορὰ νέων δούλων, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσῃ ἔμμοσθη ἐργασία στοὺς θῆτες, ποὺ λιμοκτονοῦσαν. Γιατὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὁ διάδοχος τοῦ Κυψέλου ἤθελε τοὺς ὑπηκόους του «εὐποροῦντας τῶν μετρίων», προκειμένου νὰ μὴν διεκδικήσουν συμμετοχὴ στὴν διακυβέρνηση τοῦ κράτους. Στὴν Θεσσαλία οἱ πενέστες εἶχαν προσωπικὴ ἰδιοκτησία, δικές τους κατοικίες, δικαίωμα περιουσίας, ποὺ ξεπερνοῦσε ἀκόμα καὶ αὐτὴν τῶν κυρίων τους, μπορούσαν νὰ σχηματίσουν οἰκογένεια, δούλευαν ὅπου ἤθελαν καὶ ἔφεραν ἐλεύθερα ὅπλα.

Στὴν Κρήτη ἡ κατάστασις ἦταν ἀκόμα καλύτερη. Ἀπὸ τὴν μεγάλη «Ἐπιγραφὴ τῆς Γόρτυνος», ποὺ ἀνακαλύφθηκε τὸ 1884 κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Ἅγιοι Δέκα τῆς νοτιοκεντρικῆς Κρήτης, γνωρίζουμε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν δουλεία στὴν Κρήτη. Ἄς σημειωθῇ, ὅτι τὸ 1/3 τοῦ συνολικοῦ σώματος, ποὺ ὀνομάζεται «Δίκαιο τῆς Γόρτυνας», εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς δούλους. Γνωρίζουμε λοιπόν, ὅτι ὁ νόμος τιμωροῦσε, ὅσους προσέβαλαν δούλους. Οἱ δούλοι εἶχαν δικαιοκτητικὴ ἱκανότητα, εἶχαν δηλαδή τὴν ἱκανότητα νὰ εἶναι κάτοχοι ὠρισμένης περιουσίας.

Πλήρωναν πρόστιμα, γεγονός που σημαίνει, ότι είχαν την δυνατότητα να κατέχουν εκτός από ακίνητα και κινητή περιουσία. Από τον Έφορο γνωρίζουμε, ότι οι «κλαρώτες» ήταν ιδιωτικοί δούλοι συνδεδεμένοι αναπόσπαστα με τον κληρο του κυρίου τους. Στην δε Κυδωνία είχαν καθιερωθεί γιορτές, κατά τις οποίες οι δούλοι ήταν κυρίαρχοι και είχαν το δικαίωμα να μαστιγώνουν τους ελεύθερους. Ο Σωσικράτης κάνει διάκριση σε 3 είδη δούλων, όπως και ο Δωσιάδας στα «Κρητικά» του, γράφει: «τὴν μὲν κοινήν δουλείαν οἱ Κρηῖτες καλοῦσι μνοίαν, τὴν δὲ ἰδίαν ἀφαιμιώτας, τοὺς δὲ ὑπηκόους περιοίκους». Ο δὲ Πολυδεύκης γράφει για τοὺς «κλαρώτας» καὶ «μνωῖτας», ὅτι «γεωργοῦσι», κάνουν δηλαδή τις αγροτικές εργασίες. Ο Καλλίστρατος δέ, ὅτι «ὁ Ἀριστοφάνειος» παραδίδει, ὅτι οἱ Κρηῖτες, για να μην λένε τὴ λέξη «οἰκέτης», πού θὰ ἀκουγόταν ὅπως τὸ σημερινό, αὐτὸς πού εἶναι μέσα στο σπίτι, προτιμοῦσαν τὸ «κλαρώτης» ἢ «ἀφαιμιώτης» ἢ «μνοίτης», ἀπὸ τὸ *μνωῖτης, τοποθετώντας ἔτσι τὴν καταγωγή τους στὸν Μίνωα, «ἀφαιρουντες τὸ πικρὸν τῆς ἐπὶ τῶν οἰκετῶν προσηγορίας».

Θὰ μπορούσαμε νὰ γράψουμε ἀκόμα πολλὰ για τοὺς δούλους στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τους. Καὶ σίγουρα ἡ παρούσα ἔρευνα δὲν ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ὁλοκληρώσει τὸ θέμα δουλεία, ἀφοῦ καὶ παραλείψεις θὰ ὑπάρχουν ἀλλὰ καὶ διχογνωμίες. Ὅμως ἀντικειμενικὸς τῆς σκοπὸς ἦταν νὰ παρουσιάσει ἓνα τέτοιο μεγάλο θέμα μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη σοβαρότητα, πληρότητα καὶ ὑπευθυνότητα, ὅπως ἐμφανίζεται μέσα ἀπὸ τὶς γενικότερες κοινωνικοπολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς συνθήκες τοῦ τότε καὶ ὄχι μέσα ἀπὸ τὴν σύγχρονη πραγματικότητα καὶ τὴν διαστρέβλωση ἐννοιῶν καὶ ρόλων. Νὰ προχωρήσει τὴν ἔρευνα ἀπληλαγμένη ἀπὸ κάθε εἶδους σύγχρονους καὶ παρελθόντες-ισμούς καὶ συμφέροντα. Νὰ ἀποδείξει τὸ διάφορο καὶ ὄχι ἀναγκαστικὰ τὸ κατώτερο τῆς δουλικῆς ἐργασίας, χωρὶς νὰ ὠραιοποιήσει οὔτε καὶ νὰ ὑποβαθμίσει τὴν σημασία τῆς. Νὰ δείξει αὐτὰ πού σήμαιναν πραγματικὰ «δούλος» καὶ «δουλεία». Νὰ παραθέσει στοιχεῖα καὶ ἀποδείξεις. Γιατὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ ὁ ἐλληνικὸς λόγος. Ἐρευνα για τὴν ἀποτίναξη τοῦ ἱστορικοῦ ψεύδους καὶ τὴν ἀνάδειξη τῆς ἐπισημονικῆς ἀλήθειας.

Βιβλιογραφία

- 1) Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», Τόμος Β.
- 2) «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», Τόμος Γ1.
- 3) «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», Τόμος Γ2.
- 4) Will Durant, «Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ», Τόμος Β'.
- 5) Ἐγκυκλοπαίδεια «Ἡλιος», Τόμος «Ἑλλάς».
- 6) Gustav Glotz, «Ἡ ἐργασία στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα».
- 7) Αἰμίλιος Μιρῶ, «Ἡ καθημερινὴ ζωὴ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου».
- 8) Ἀναστάσιος Στρατηγόπουλος, «Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», Τόμος Ι.
- 9) Κ.Ν. Παπανικολάου, «Ἡ παρακμὴ τοῦ Ἀρχαίου κόσμου».
- 10) T. A. Sinclair, «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς σκέψεως».
- 11) Γ.Κ. Βλάχος, «Ἡ ἰδέα τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου στὴν δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων».
- 12) Γκόου-Ρέινακ, «Ἀθήνα».
- 13) Π.Ν. Δημόπουλος, «Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων».

6. Ἀναξίμανδρος

Τὸ ἐλληνικὸ κοσμοεἶδωλο – τὸ ἀρχέτυπο τῆς συγχρόνου ἀντιλήψεως γιὰ τὸν θεὸ καὶ τὸ σύμπαν, ποὺ ἐννοοῦνται ὡς ἓνας κόσμος, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ὁποῖου ὀρίσκονται ἀρμοσμένα, εὐτακτα καὶ ἀποτελεσματικὰ τὰ πάντα ἔτσι, ὥστε, χωρὶς νὰ χάνουν τὴν ἀτομικότητα καὶ ἰδιαιτερότητά τους, νὰ συνθέτουν ἓνα συνεχές ὅλον, ποὺ λειτουργεῖ μὲ νόμους καὶ διαδικασίες – ἀποτελεῖ κατὰ γενικὴ παραδοχὴ κληρονομιά «τῶν πρὸ τῆς νῦν γενέσεως Ἑλλήνων». Ὁ Ἀναξίμανδρος ὡστόσο εἶναι ὁ πρῶτος, ποὺ μᾶς μεταφέρει γραπτῶς καὶ μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο τὶς φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις τῶν παλαιοτέρων Ἑλλήνων. Στὸ σύγγραμμά του ἢ μᾶλλον στὰ ἀποσπάσματα, ποὺ διεσώθησαν ἐκ τοῦ ἔργου του, συναντᾷ κανεῖς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὅρους «ἄπειρον», «γένεσις» καὶ «φθορά», «ἀπόκρισις» καὶ «κίνησις», «κύκλοι», «σφαίρες» καὶ «δακτύλιοι», «κόσμος»...

Ἡ λέξις «κόσμος» συναντᾶται θύοιαι καὶ στὸν Ὅμηρο, καὶ στὸν Σόλωνα, καὶ στὸν Ἡσίοδο ὡς ἰδέα, ὅπως καὶ σ' ὅλους πλεον τοὺς μεταγενέστερους κλασσικοὺς. Σύμφωνα μὲ τὸν Ὅμηρο ἢ Ἡσίοδο «πάντα περὶ χθοὶ θήκατο κόσμον» [(εἶχε βάλει ὅλα τὰ στολίδια γύρω στὸ κορμί της) Ξ 187], οἱ Ἀτρεΐδεις ἦσαν «κοσμήτορες λαῶν» καὶ οἱ «πρασαῖι» τοῦ Ἀλκίνοου «κοσμηταί» κατὰ τὸν Ἡσίοδο ὁ Ζεὺς «εὐῖκαστα ἀθανάτοισι διέταξεν ὁμῶς καὶ ἐπέφραδε τιμᾶς» [(μοίρασε τὰ μερίδια μὲ τὴν ἀμοδύονσα τάξι καὶ καθώρισε τὰ προνόμια τῶν θεῶν) Θεογ. 73]. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, πῶς οἱ Πελασγοὶ τοὺς θεοὺς τοὺς εἶπαν ἔτσι, «ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρήγματα...» (B 52) καὶ ὁ Ὀρφεὺς «φησὶν, καταπαύσατε κόσμον αἰοιδῆς» (Vors I, B1). Ὁ Ἀναξίμανδρος δὲν ἀπομακρύνεται ἀπ' τὸ πνεῦμα τῶν προγενεστέρων του καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν λέξι μὲ τὴν ἐννοία, ποὺ τῆς ἔδιναν μέχρι τότε· λέγει λοιπὸν: «Ἐξ ἧς (φύσεως ἀπείρου ἢ ἀρχῆς) ἅπαντας γίγνεσθαι τοὺς οὐρανούς καὶ τοὺς κόσμους» (Σιμπλίκιος) ἢ «ἐξ ἧς (φύσεως ἢ ἀρχῆς) γίγνεσθαι τοὺς οὐρανούς καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς κόσμον...» (Ἰππόλυτος). Ἡ λέξις «κόσμος» – χωρὶς νὰ στερεῖται τὴν παραδοσιακὴ σημασίαν της, τοῦ κοσμήματος, τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς εὐταξίας – ἐμπλουτίζεται καὶ μὲ τὴν ἐννοία τῆς συμπαντικῆς τάξεως, ποὺ συνέχει γῆ καὶ οὐρανούς, θεοὺς καὶ ἀνθρώπους· πέραν αὐτῶν ὁ ἀναξίμανδρειος κόσμος διανθίζεται μ' ὅλες τὶς ἀρετές, τὰ κοινωνικο-πολιτικά ἰδεώδη καὶ τὶς αἰσθητικὰς ἀξίες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Αὐτὰ τοῦλάχιστον συγκαμίζει κανεῖς διαυάζοντας τὰ «περὶ γεωμετρικῆς ἰσότητος» τοῦ Πλάτωνος, τὴν ὁποία ἀποδίδει στοὺς θεοὺς καὶ σ' ὅσους ἐκ τῶν ἀνθρώπων κατεῖχαν τὴν γεωμετρίαν. Μὲ τὸ δεδομένο ὅτι οἱ θεοὶ ἢ δημιουργοὶ τοῦ Πλάτωνος εἶναι οἱ σοφοί, ἓνας ἐκ τῶν ὁποίων λογίζεται καὶ ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος ὡς μαθητὴς του συμπεριλαμβάνεται σίγουρα μεταξὺ τῶν γεωμετρικῶν δημιουργῶν τοῦ κόσμου (προῦλ. «Γοργίας», LXIII, 507 κ.ε.).

Ἡ διδασκαλία τοῦ Θαλῆ περὶ τῆς ἀρχῆς, ποὺ ὡς τοιαύτην ὑπελάμβανε τὸ ὕδωρ (= τὸ ρευστὸ στοιχεῖο), δὲν ἱκανοποιᾶσε τὸν Ἀναξίμανδρο, ὁ ὁποῖος «ἀρχὴν τε καὶ στοιχεῖον εἶρηκε τῶν ὄντων τὸ ἄπειρον» πρῶτος τοῦτο τοῖννομα κομίσας τῆς ἀρχῆς» (Σιμπλίκιος) καὶ «τὸ ἄπειρον φάναι τὴν πᾶσαν αἰτίαν ἔχειν τῆς τοῦ παντὸς γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς» (Πλούταρχος). Τὶς ἰδίαις πληροφορίαις μᾶς παρέχει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, κατὰ τὸν ὁποῖον «ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸ ἄπειρον εἶναι φησὶν», ὅπως καὶ ὁ Διογένης Λαέρτιος, κατὰ τὸν ὁποῖο «οὗτος ἔφασκεν ἀρχὴν τε καὶ στοιχεῖον τὸ ἄπειρον».

Ὁ Ἀναξίμανδρος σημειώνει ἀλματώδη προόδον στὴν διατύπωσιν τῆς ἀρχῆς, ἢ ὁποία «...μήτε ὕδωρ μήτε ἄλλο τι τῶν καλουμένων εἶναι στοιχείων, ἀλλ' ἕτερον τινὰ φύσιν ἄπειρον» (Σιμπλίκιος). Ὁ Ἀριστοτέλης χαιρετίζει τὴν προόδον αὐτὴ λέγοντας, ὅτι ὁ Ἀναξίμανδρος «παρετήρησε τὴν ἀλληλομετατροπὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων (γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ) καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν κατέστησε κάποιον ἐξ αὐτῶν ὡς ἀρχὴν ἀλλὰ

τὸ ἄπειρον».

Ἡ γέννησις τῶν ὄντων καὶ ἡ ἀλληλομετατροπὴ τους ἦσαν γνωστὰ πράγματα, τόσο στὸ Ἴωνικὸ Πανεπιστήμιο ὅσο καὶ στὸ Ἑλεατικόν. Οἱ ἀπαρχές τῶν θεωριῶν αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὴν παράδοσι καὶ συγκεκριμένα στὸν Ὅμηρο ὅσο καὶ τὸν Ἡσίοδο. Πράγματι στὴν «Θεογονία» βρίσκει κανεὶς τὴν ἀπάντησι στὸ πρῶτο ἐρώτημα. Οἱ Μοῦσες τοῦ Ἑλικῶνος ἱκανοποιοῦν τὸ αἶτημα τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ, ποῦ θέλει νὰ μάθῃ «ἐξαρχῆς ποιός ἐκ τῶν θεῶν γεννήθηκε πρῶτος καὶ ποιός ὕστερος» (στ. 44). Ἡ «Ὀδύσσεια» καὶ τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» μᾶς δίδουν ἀπάντησι στὸ ἄλλο ἐρώτημα: Ὁ Πρωτεύς (τὸ πρῶτο στοιχεῖο ἢ ἡ ἀρχή) μπορεῖ νὰ μεταμορφώνεται, ὡς γνωστόν, σ' ὅλα τὰ φυσικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ σὲ γῆ καὶ νερό, σὲ φωτιά καὶ ἀέρα (δ' 380 κ.έ.). Καὶ στὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ὥστόσο μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήσῃ τὴν διαδικασία ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν ἐποχῶν καὶ τὴν ἀλλαγὴ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὅπως καὶ τὴν μετατροπὴ τῶν συννέφων σὲ βροχή, τῆς βροχῆς σὲ γῆ ἢ σύννεφα, καὶ τὴν οὐράνια φωτιά νὰ περιβάλλῃ τὸν κατώτερο ἀέρα ὅπως ὁ φλοιὸς τὸ δένδρον, ποῦ τρέφεται ἀπ' τὴν ἴδια πηγὴ, τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο. Ἀπ' τὸ ἔπος δὲν λείπει ἀσφαλῶς καὶ ἡ καλὴ ἔρις, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν μορφοποιὸ καὶ μεταμορφοποιὸ δύναμι (στ. 11 κ.έ.).

Ὁ Ἀναξίμανδρος ἔχοντας στὴν διάθεσί του αὐτὴν τὴν κληρονομία μίλησε γιὰ τὸ ἄπειρον ὡς αἰτία τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ ἀλλὰ καὶ τῆς γεννήσεως τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἐνῶ ὁ Μέλισσος στὴν Ἑλέα δὲν θεωρεῖ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὡς μέρη τοῦ σύμπαντος ἀλλὰ ὡς φάσεις μιᾶς συνεχοῦς διαδικασίας ἀλληλομετατροπῆς καὶ ἀπλὰ ἐξελικτικὰ στάδια.

Ἡ ἀναξιμανδρεία κοσμοδικία εἶναι ὅ,τι θαυμαστό. Λαμβάνοντας ὡς δεδομένο, ὅτι ἡ μᾶζα καὶ ἡ ἐνέργεια δὲν ἐπιδέχονται αὔξησι ἢ ἐλάττωσι, ὁδηγεῖται στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ αὔησις τοῦ πυρὸς συνεπάγεται τὴν ἐλάττωσι τῶν ὑπολοίπων στοιχείων, κάτι τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει ὡς ἀδικία. Ἡ γέννησις τοῦ ὑγροῦ προϋποθέτει τὸν θάνατο τοῦ ξηροῦ καὶ ὁ ἐρχομὸς τοῦ φωτὸς τὴν ἐκδίωξι τοῦ σκότους. Ἡ ἐπικράτης («κρατεῖν») τοῦ ἐνὸς στοιχείου ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀποτελεῖ ἀδικοπραγία, τὴν ὁποία ὑφίσταται τὸ ἄλλο, κάτι ποῦ ἀπαιτεῖ δικαιοσύνη καὶ ἀποκατάστασι, ἡ ὁποία ἐρχεται κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἀνάγκης, τὴν ὁποία ἐκτελεῖ ὁ Χρόνος κατὰ τὸ χρεῶν. «Ἐξ ὧν δὲ ἡ γένεσις ἐστὶ τοῖς οὐσι καὶ τὴν φθορὰν εἰς ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τὸ χρεῶν» διδόναι γὰρ αὐτὰ δίκην καὶ τίσιν ἀλλήλοις τῆς ἀδικίας κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν, ποιητικωτέροις οὕτως ὀνόμασι αὐτὰ λέγων» (Σμπλίκιος).

Μιὰ τέτοια κοσμοδικία προϋποθέτει τὴν σταθερὴ ποσότητα ἐνὸς ἐκάστου στοιχείου, ποῦ μάλιστα νὰ εἶναι γιὰ ὅλα ἴση. Ὅσο κι ἂν φαίνεται περιέργο, αὐτὸ ἀκριδῶς ἰσχύει στὸ μῖγμα τοῦ Ἀείρου σύμπαντος· μόνο ποῦ ἡ ἰσότης αὐτὴ δὲν εἶναι ὀγκικὴ ἢ μαζικὴ ἀλλὰ δυναμικὴ καὶ γεωμετρικὴ. Ὁ λόγος τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν γῆ καὶ τῆς γῆς πρὸς τὸν ἀέρα χαρακτηρίζεται ἀπὸ συμμετρία γεωμετρικὴ καὶ οἱ μεταβολές τους ἀκολουθοῦν μέτρα καὶ ἀναλογίες: «Μέτρα ἀπτόμενος καὶ μέτρα ἀποσθεννύμενος» εἶναι καὶ ὁ κόσμος τοῦ Ἡρακλείτου. Αὐτὴν τὴν ἰσότητα ἐξυπνοεῖ ὁ Ἐπικράτης, ποῦ ἀναφέραμε, καὶ αὐτὴν ὑπαινίσσεται ὁ Ἰπποκράτης στὸ «Περὶ φύσιος ἀνθρώπου».

Ἡ ἀμοιβαία ἀνταλλαγὴ ἀδικοπραγιῶν καὶ ἐπανορθώσεων μεταξὺ τῶν ἀντιθετικῶν στοιχείων συμπλῖνται ἀκριδῶς μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τους στὴν γέννησι καὶ τὸν θάνατο. Τὸ κάθε στοιχεῖο ὀφείλει νὰ φθαρῇ κατ' ἀνάγκην στὴν πηγὴ του, διότι ἀνταποδίδουν τὴν ποιητὴν (;) τοῦ θανάτου τὸ ἓνα στὸ ἄλλο καὶ τὴν ἀδικία (;) τῆς γεννήσεώς τους σύμφωνα μὲ τὴν τάξι τοῦ χρόνου. Ἔτσι μὲ τὸν θάνατο τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ὡς γῆ ἀποδίδεται στὴν γῆ καὶ τὸ πνεῦμα στὸ πνεῦμα σύμφωνα μὲ τὸν Ἐπίχαρμο, ἐνῶ ὁ μελωδὸς σημειώνει: «οἱ βροτοὶ οὖν ἐκ γῆς διεπλάσθησαν καὶ εἰς γῆν πορευσόμεθα... ὅτι γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελευσῇ», ἀντιγράφοντας προφανῶς τὸν Ἀναξίμανδρον.

Πὰν Αἰόλος

”Ασχετος ὁ ἐδραϊκὸς Σατανᾶς (Διάβολος) μὲ τὸν Ἑλληνα Ἑωσφόρο ἢ «δαίμονα»

Κύριε διευθυντά,

Σχετικὰ μὲ τὸ πρόσφατο ἄρθρο σας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ 666 θέλω νὰ παραθέσω μερικὰ συμπληρωματικὰ στοιχεῖα καὶ ἀπόψεις γιὰ τὸ -ἐκ τοῦ πονηροῦ- περιδόητον τοῦ ἀριθμοῦ καὶ σὰς ἀναφέρω τὰ ἑξῆς:

Ἡ σχετικὴ ἀριθμολογικὴ φήμη διασώθηκε ἢ μᾶλλον ὀρθώτερα διαδόθηκε στὸν λαὸ μέσα ἀπὸ τὴν ἐκφερόμενη ὡς «*Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου*». Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἐρευνητὲς διατυπώνουν τὴν γνώμη, ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει ὑποστῇ πολλὰ «μαγειρέματα», καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀμφισβητεῖται τόσο τὸ γνήσιον τοῦ περιεχομένου ὅσο καὶ τὸ «*τοῦ Ἰωάννου*», γιὰτὶ καταμαρτυροῦν, ὅτι σ’ αὐτὸ συνυπάρχουν στοιχεῖα γραφῆς τοῦλάχιστον δύο καὶ τριῶν ἀκόμῃ συγγραφέων!

Οἱ προσμίξεις αὐτὲς ὑποβιάζουν τὴν ποιότητα τοῦ κειμένου, τὸ καθιστοῦν καὶ ἐννοιολογικὰ ἀνάμικτο καὶ ἀκόμῃ περισσότερο δυσνόητο. Ἔτσι ποὺ καὶ αὐτὲς οἱ συμβολικὲς ἀναφορὲς ἢ μὴ καθίστανται δυσδιάκριτες στὴν ἐκφραση τοῦ λόγου καί, ἂν δὲν προκαλοῦν φοβίες καὶ ἐννοχίες, τοῦλάχιστον παραπλανοῦν, κοινῶς «*παραμυθιάζουν*» τὴν φαντασία τοῦ ἀναγνώστου.

Ἐνα προφητικὸ κείμενο σαφῶς μπορεῖ νὰ εἶναι δυσνόητο, ἀλληγορικὸ, συμβολικὸ κ.λπ., ἀλλὰ ὅμως σὲ κάθε περίπτωσι, ἐάν εἶναι πραγματικὰ θεόπνευστο, διατηρεῖ μὴ ἰδιαιτέρη ταυτότητα, ἢ ὅποια ἀποκαλύπτεται κάτω ἀπὸ τὸ διεισδυτικὸ καὶ διαισθητικὸ πνεῦμα μερικῶν ἀνθρώπων. Σὲ ἄλλῃ περίπτωσι ἀπλῶς καλεῖται τὸ δυσνόητον καὶ ἡ πονηρία ὡς σοφιστεία², καὶ ὁδῶν δὲν ἔμπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ, ἀρα καὶ νὰ προσφέρῃ.

Τὸ ἀριθμολογικὸν δὲ σύστημα καὶ τὸ ὅποιον καθίσταται ἡ «πέτρα τοῦ σκανδάλου» μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ ἕνας συγγραφέας πιθανώτατα τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου εἶχε Πυθαγόρεια παιδεῖα. Ὅμως οἱ ἀνόητοι μετέπειτα «*μάγειροι*» -τί εἰρωνεῖα τῆς τύχης!- προφανῶς δὲν γνώριζαν, τί ἀκριβῶς ἐπισημαίνει, ἀλλὰ οὔτε καὶ τί ἐμέλλετο νὰ συμβῇ στὴν Μεσόγειο. γιὰτὶ, ἐάν ἐγνώριζαν, τότε θὰ ἦταν τὸ πρῶτο, ποὺ θὰ φρόντιζαν ἐπιμελῶς νὰ ἀποκρύψουν. Καὶ ἰδοὺ τὸ γιὰτί.

- Στὴν Πυθαγόρεια ἐσωτερικὴ διδασκαλία μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἀριθμολογικῶν θεωριῶν ὑπάρχει καὶ τὸ περιδόητον 666, τὸ ὅποιον ἐν τέλει ἔχει ἀπλὴ συνοπτικὴ ἐρμηνεία³. Ἀπλὰ προσδιορίζει μὴ ἕναν ἰδιότυπο τρόπο τὴν ἀνθρώπινη φύση νὰ ἐκφράζεται στὰ κατώτερα πολιτισμικὰ στάδια, αὐτὴ ποὺ προσεγγίζει τὴν μορφὴν τοῦ κτήνους. Περιγράφεται δὲ κάλλιστα στὸ γνωστότατο γνωμικόν, «*φοβοῦ ἀπὸ τὰ θηρία τὸ τελειότερον καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸν ἀτελέστερον*». Κατὰ κάποιον τρόπο ἐννοεῖ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἡ σωματικὴ του κατάστασις εἶναι ἀσθενής, ἡ ψυχικὴ του κατάστασις γεμάτη ἐλαττώματα, πάθη καὶ ἀδυναμίες καὶ ἡ πνευματικὴ του ἐπίσης κατάστασις εἶναι ἐγκλωδισμένη, δεσμευμένη, νοσηρὴ κ.λπ.

Ἐνα τέτοιο ἄτομο (σχεδὸν ἢ ὀλικά νοσηρό), ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐπάνω του κάτι τὸ ἰσχυρὸ καὶ ὑγιές, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ βασισθῇ, γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ ἀρμονικά, δὲν ἔχει ἐλπίδες νὰ ἀνελιχθῇ καὶ νὰ δημιουργήσῃ στὴν ζωὴ του οὔτε καὶ νὰ διάγῃ βίον ἀνθρώπου καὶ πολλὴ δὲ περισσότερον βίον εὐτυχῇ. Τὰ δὲ σημεῖα τοῦ «Θηρίου», ὀρθώτατα τοποθετημένα στὴν δεξιὰν παλάμην καὶ εἰς τὸ μέτωπον, μᾶς φανερώνουν ἀλληγορικά, ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ «Θηρίου» θὰ ἐκδηλωθῇ στὸν τρόπο ποὺ σκέπτεται (μέτωπον) καὶ στὸν τρόπο ποὺ πράττει (παλάμη).

Βέβαια σὲ συνολικὴ κοινωνικὴ ἐκφραση ὑποννοεῖται σαφῶς ἡ γενικώτερη κοινωνικὴ-πολιτισμικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων, ἂν ὅχι θνητῶν.

Καὶ νὰ πὺν λίγο ἀργότερα συνέβῃ καὶ αὐτό. «*Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα, ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς*». Ὁ πονηρὸς, ὁ σκοτεινὸς καὶ δουλοκτῆτωρ Γιαχ-βὲ συνηχεῖ δὲ θαυμάσια μὲ τὸ Δίας-

Ζεύς και είναι ολοφάνερο, τι έγινε ή μοχθηρή και κακιασμένη αυτή θεότητα¹, που αποκαλύπτει, αν μη τι άλλο, την ψυχουσύνθεση αυτών, που τον λατρεύουν ακόμη, ενέπνευσε τους «περιούσιους» δουλόφρονές του² για τον μαρὸ και αίματηρὸ μεσαίωνα. Κάποιο ρητὸ μάλιστα αναφέρει: «... μεταμφιεσμένοι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ ἐπιτελοῦν τὸ ἔργο τοῦ Σατανᾶ». Βέβαια γιὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μπορεῖτε νὰ δώσετε στὸ «μεταμφιεσμένοι», ὅποια ἐρμηγεία θέλετε (ὡς αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κάνει παραλλαγή-καμουφλάζ).

Ἡ ἐποχὴ τοῦ μεσαίωνος μὲ τοὺς ἐγκληματίες, ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν ἀποκηρυχθῇ (Ἅγιος Θεοδόσιος, Μελέτιος, Ἀθανάσιος κ.λπ.), μᾶς παρέχει ὅλα τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ποὺ ἐπιβεβαιώνουν ἐν τέλει, ὅτι ὁ Σατανᾶς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν -ἀνύπαρκτο κατὰ τὰ ἄλλα- Γιαχβέ, προσποιούμενος τὴν ἀθώα περιστρεφόμενη τὸν λύκο μεταμφιεσμένο σὲ ἀνὸ φορῶντας δορὰ προβάτου³ καὶ ἀκόμη, ὅτι τελικὰ ὑπηρετήθηκε ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ ἐκκλησίᾳ καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ λαό. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἴτε γιὰ κακοπροαίρετους πρόκειται εἴτε γιὰ «κουννημένους», πατοῦν σὲ ξένο ἔδαφος καὶ κάποτε ἡ θεία δίκη θὰ ἀπονείμῃ τὰ δίκαια.

Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ διευκρινήσουμε ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἐωσφόρος δὲν ἔχει ἀπολύτως καμμιά σχέση μὲ τὸν Σατανᾶ. Ἐδῶ ἀπλῶς ἔχει διασυνδεθῇ εἴτε ἐκ τοῦ βλακώδους εἴτε ἐκ τοῦ πονηροῦ ἀπὸ μὴ γνωρίζοντες τίς ἐννοίες μᾶλλον, ὅτι ὁ Ἐωσφόρος φέρει τὴν αὐτὴν στὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Naί μὲν ἡ νόηση γίνεται ἐπικίνδυνη στὴν ἡμιτελὴ τὴς κατάστασης, ἀλλὰ ὅμως εἶναι ἀναπόφευκτο πέρασμα στὸν δρόμο τῆς σοφίας, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι συνηθισμένη ἡ σχετικὴ ἀναφορὰ σ' ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία: Συμπληγάδες πέτρες, Προκρούστεια κλίνη κ.λπ. Ἐπίσης ὁ Σατανᾶς δὲν συσχετίζεται μὲ τὴν ἐννοία *δαίμων*⁴. Ἀκόμη καὶ ὅταν χαρακτηρίζεται ὡς *κακὸς δαίμων*, δὲν ταυτίζεται ἐννοιολογικὰ μὲ τὴν ἀριθμολογικὴν κατάταξιν τοῦ Πυθαγόρα στὸ 666. Nὰ σημειώσουμε ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἡσίοδος καὶ ἀργότερα ὁ Αἰσχύλος ἀναφερόμενοι στὸν Προμηθεῖα προφήτευσαν μὲ πλήρη ἐνάργεια τὸν πολιτισμὸ τῶν ἀνθρώπων γιὰ 3.000 χρόνους τοῦλάχιστον ἀπὸ τότε ποὺ ἔζησαν μὲ μερικὲς μόνον φράσεις.

— Ἀς κυττάξουν λοιπὸν οἱ ἀλαλάζοντες μισογύνες, οἱ καγχάζοντες μεταμφιεσμένοι στὸν καθρέπτη τῆς ἱστορίας, ἂς κυττάξουν οἱ ἱερόσυλοι τοὺς γκρεμισμένους ναοὺς καὶ τὰ τσακισμένα ἀγάλματα, ἂς κυττάξουν τὰ ἀκόμη φοβισμένα πρόσωπα τοῦ κόσμου, τίς ἐνοχές, ποὺ ἔχουν ἐνσπείρει στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, τίς προδοσίες, ποὺ ὑπέγραψαν κατ' ἐπανάληψιν πάνω στὴν Ἁγία⁵ Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας γιὰ τὸν ἀφορισμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασως.

Μετά τιμῆς
Μανώλης Τσάμης
Νοταρᾶ 41-43
106 63 Ἀθήνα

1. Ὁ Μ. Ε. Boismard τὸ 1953 σημειώνει: «Στὸ ἐβραϊκὸ κείμενο τὸ ρῆμα σημαίνει τσακίζω, ἀλλὰ ἡ μετάφραση τῶν Ὁ ἀπὸ σφαλερῆ φωνητικῆ ἀπόδοση ἀντιλαμβάνεται ποιμαίνων (βοσκῶ)». Κατὰ: Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, Μεταγραφή τοῦ Γ. Σεφέρη, Ἐκδόσεις Ἰκαρος 1971.

2. «Ἀλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ ὅτι ἀφείξ τὴν γυναῖκα Ἰεζάβελ, ἡ λέγουσα ἐναντὶν προφήτην, καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμοὺς δούλους πορνεύσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθηντα».

3. «Μὴ ἀδικῆσθε τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων ἑκατὸν τισσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐκ πάσης φυλῆς τῶν νῶν Ἰσραὴλ».

4. «Ὁδὲ ἡ σοφία ἐστίν. Ὁ ἔχων νοῦν ψηφισαίτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν».

5. «Ἀλλὰ ταῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ καγὼ μισῶ».

6. «... πεσοῖνται οἱ εἰκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων...».

7. «... καὶ λέγουσιν τοῖς ὄρεσιν καὶ ταῖς πέτραις, πέσθε ἐφ' ἡμᾶς καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀρνίου, ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτῶν, καὶ τίς δύναται σταθῆναι;».

8. «Εἴ τις εἰς αἰχμάλωσιον ἵπταται, εἴ τις ἐν μαχαίρῃ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρῃ ἀποκαθῆναι».

9. *Δαίμων*, εἰδήμων, ἐξειδικευμένος γνώστης, παντογνώστης ἢ ἀκόμη καὶ ἀποθεωμένος, ὄντοτης μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων.

9. Ἅγιος σημαίνει καὶ μαρὸς.

λ. Κορέ

Κυριάζετε, πού είχαμε και τὸν Κορέ προπάτορα «μας» καὶ δὲν τὸ ξέραμε. Καὶ τί προπάτορας. Ἐπαναστάτης. Ἐκεῖ λοιπόν, μέσα στὴν ἔρημο, δὲν ἄντεξαν πιὰ νὰ ἀκολουθοῦνε τὸν Μωϋσῆ ὁ Κορέ καὶ οἱ φίλοι του καὶ ἔκαναν ἀντάρτικο: «Ὁ δὲ Κορέ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαάκ, υἱοῦ τοῦ Καάθ, υἱοῦ τοῦ Λευὶ καὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρώων, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἐλιάβ καὶ Ὡν ὁ υἱὸς τοῦ Φαλέθ, υἱοὶ Ρουθὴν, ἐστασίασαν καὶ ἐσηκώθησαν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως μετὰ διακοσίων πενήκοντα ἀνθρώπων ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀρχηγῶν τῆς συναγωγῆς, συγκλήτων τῆς ὁουλῆς, ἀνδρῶν ὀνομαστῶν καὶ συνήχθησαν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως καὶ ἐναντίον τοῦ Ἀαρὼν καὶ εἶπον πρὸς αὐτούς: ἀρκεῖ εἰς ἐσᾶς, διότι πᾶσα ἡ συναγωγή, πάντες εἶναι ἅγιοι καὶ ὁ Κύριος εἶναι μετὰ αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ὑψώνεσθε ὑπεράνω τῆς συναγωγῆς τοῦ Κυρίου;» (Ἀριθμοὶ ιστ' 1-3).

Δηλαδή ὁ καινὰς γινότανε γιὰ τὸ ποιὸς ἦτανε πιὸ ἅγιος, σὰν νὰ λέμε σήμερα ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο. Ἔχει βαθιὰ τίς ρίζες του τὸ πρᾶγμα. Τὸν ἐπνιγε τὸν Κορέ ἡ ἀδικία. Ὁλο ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὁ Μωϋσῆς, κι' αὐτὸς πονθενά. Δὲν πηγαινέ ἄλλο.

Ὅμως ὁ Μωϋσῆς χρόνια στὸ κουρμπέτι καὶ μὲ τίς πλάτες τοῦ Γιαχβὲ ἦταν ποτὲ δυνατὸν νὰ φοβῆθῃ; Ἀφῆστε πού τὸν δούλεψε κιόλας τὸν Κορέ. Ἔτσι, ὅταν ἔδωλε τὰ ἀπωθημένα του ὁ Κορέ: «Ἀκούσας δὲ ὁ Μωϋσῆς ἔπεσε κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐλάλησε πρὸς τὸν Κορέ καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν συνοδίαν αὐτοῦ, λέγων: τὸ πρῶν θέλει φανερώσει ὁ Κύριος, ποῖοι εἶναι αὐτοῦ καὶ ποῖος ἅγιος καὶ θέλει κάμει αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ εἰς αὐτόν.» (Ἀριθμοὶ ιστ' 4-5). Λὲς τώρα καὶ δὲν ξέρουμε, ποιὸν θὰ ἀφήσῃ ὁ Γιαχβὲ νὰ πλησιάσῃ. Μόνο ὁ κακομοίρης ὁ Κορέ δὲν ἤξερε.

Συνεχίζοντας δὲ τὸ δούλεμα ὁ Μωϋσῆς τοὺς λέει, ὅπως ἦταν μαζεμένοι: «Μικρὸν πρᾶγμα εἶναι τοῦτο εἰς ἐσᾶς, ὅτι ἐξεχώρισεν ἐσᾶς ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς συναγωγῆς τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ νὰ σᾶς φέρῃ πλησίον αὐτοῦ νὰ κάμνητε τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σκηνῆς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ στέκησθε ἔμπροσθεν τῆς συναγωγῆς, διὰ νὰ ὑπηρετῆτε εἰς αὐτούς; καὶ ἀφοῦ σὲ ἔφερε πλησίον ἑαυτοῦ καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς σας, τοὺς υἱοὺς Λευὶ μετὰ σοῦ, σεῖς ζητεῖτε καὶ τὴν ἱερατείαν» (Ἀριθμοὶ ιστ' 9-10). Σὰν νὰ τοὺς λέει: Δὲν σᾶς φτάνει, πού εἴσαστε δοῦλοι τοῦ Γιαχβὲ, καὶ σᾶς ἔκανε μάλιστα καὶ τὴν χάρη νὰ εἴσαστε δοῦλοι του, τώρα ζητᾶτε νὰ γίνετε καὶ αὐτοί, πού θὰ κρατᾶνε τὴν ἱερατεία;

Δὲν τοὺς ἐπειθε ὅμως μὲ τίποτα ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ προπάτορας «μας» συνέχιζε νὰ τοὺς ξεσηκώνῃ. Τότε ὁ Μωϋσῆς ζητάει ἐνισχύσεις καὶ στέλνει νὰ φωνάζουν τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρώων, τοὺς υἱοὺς Ἐλιάβ καὶ τότε αὐτοὶ τοῦ ἀπαντᾶνε: «δὲν ἀναβαίνομεν μικρὸν εἶναι τοῦτο, ὅτι ἀνήγαγες ἡμᾶς ἐκ γῆς ρεοῦσης γάλα καὶ μέλι, διὰ νὰ θανατώσῃς ἡμᾶς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἔτι ὡς ἄρχων

θέλεις νὰ κατεξουσιάζῃς ἡμᾶς; ἀλλὰ σὺ δὲν ἔφερες ἡμᾶς εἰς γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι, οὐδὲ ἔδωκας εἰς ἡμᾶς κληρονομίαν ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων· τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων θέλεις νὰ ἐκβάλῃς; δὲν ἀναθαίνομεν, (Ἀριθμοὶ 13-14). Γενικευμένη ἡ ἐξέγερση. Βρὲ τὸν προπάτορα τὸν Κορέ, τὴν πληγὴς ἀνοίξε. Γάλα καὶ μέλι θέλανε οἱ ἄνθρωποι, ἀμπέλια καὶ ἀγρούς κι' ὁ ἄλλος τοὺς ἔφερνε γύρες μέσ' στὴν ἔρημο. Ἦτανε νὰ μὴν ἐξεγερθοῦνε;

Τοῦ Μωϋσῆ ὅμως λίγο τοῦ ἰδρῶνε τὸ αὐτάκι. Μόλις βλέπει τὰ σκοῦρα, ξέρει τὴν νὰ κάνῃ. Ἔτσι παρὰ τὰ νεῦρα του, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τὰ πνίξῃ, «καὶ ἔδαρθύμηνεν ὁ Μωϋσῆς σφόδρα καὶ εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· μὴ ἐπιβλέψῃς εἰς τὴν προσφορὰν αὐτῶν· οὐδὲ ἕναν ὄνον ἀπ' αὐτῶν ἔλαβον, οὐδὲ ἔδλαψα τινὰ ἐξ αὐτῶν» (Ἀριθμοὶ 15). Ὁ,τι πῇ ὁ Μωϋσᾶκος, ποὺ δίνει καὶ διαταγὰς στὸν Γιαχβέ. Ἀχ βρὲ Κορέ, ποὺ δὲν βλέπεις, ὅτι εἶναι στημένο τὸ παιχνίδι. Καὶ στὴν συνέχεια ἐνεργῶντας σὰν Γιαχβέ ὁ Μωϋσῆς λείει στὸν Κορέ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ νὰ μαζέψουν ὁ καθένας ἀπὸ ἕνα θυμιατήρι καὶ νὰ ἔρθουν μπροστὰ στὴν σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ὅπως τὴν λένε. Σημαδιακὸ καὶ συμβολικόν. Ἔτσι μαζευτήκανε ὅλοι μαζί, ὁ Κορέ καὶ οἱ φίλοι του, διακόσια πενήντα ἄτομα μὲ τὰ θυμιατήριά τους, ποὺ τὰ κουνάγανε πέρα δῶθε, μπάς καὶ τοὺς ἐλεήσει ὁ Γιαχβέ.

Ἔλα ὅμως ποὺ ὁ Γιαχβέ δὲν καταλαβαίνει ἀπὸ τέτοια. Ἔτσι: «καὶ συνήγαγεν ἐναντίον αὐτῶν ὁ Κορέ πᾶσαν τὴν συναγωγὴν εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἐφάνη εἰς πᾶσαν τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ πρὸς τὸν Ἀαρῶν, λέγων: Ἀποχωρίσθητε ἐκ μέσου τῆς συναγωγῆς ταύτης διὰ νὰ ἐξαναλώσω αὐτοὺς διὰ μᾶς» (Ἀριθμοὶ 19-21). Ὅχι θὰ τὴν γλύτῳναν. Καὶ τότε βρῖσκει εὐκαιρία ὁ Μωϋσῆς, σηκώνεται ἐπάνω καὶ φωνάζει: «ἐὰν ὅμως ὁ Κύριος κάμῃ θαῦμα καὶ ἀνοίξῃ ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ καταπῇ αὐτοὺς καὶ πάντα τὰ αὐτῶν καὶ καταδώσῃ ζῶντες εἰς τὸν ἄδην, τότε θέλετε γνωρίσει, ὅτι παρώξυναν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τὸν Κύριον» (Ἀριθμοὶ 15 30).

Μαντεύετε δέδαια τὴν συνέχεια: «Καὶ ἡ γῆ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιεν αὐτοὺς καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς μετὰ τοῦ Κορέ καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν». (Ἀριθμοὶ 15 32). Καὶ τὸ πιὸ φοβερό: «Καὶ πᾶς ὁ Ἰσραὴλ ὁ πέριξ αὐτῶν ἔφυγον εἰς τὴν βοῆν αὐτῶν λέγοντες, μήπως καταπῇ καὶ ἡμᾶς ἡ γῆ;» (Ἀριθμοὶ 15 34).

Ἡθικὸ δίδαγμα γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κορέ: Καθίστε ἥσυχά καὶ μὴν ἀμφισβητῇτε τὸν Γιαχβέ, γιατί θὰ ἀνοίξῃ ἡ γῆ νὰ σᾶς καταπιῇ. Ὁ φόβος κυρίαρχος καὶ ὁ προπάτορας «μας» στὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Ἕνας φόβος διαχρονικός, ποὺ πάνω του βασιζόμενοι προσπαθοῦν ἀπεγνωσμένα μέχρι σήμερα νὰ στηρίξουν τὸ σαθρὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐξουσίας τους. Ὁ φόβος - Γιαχβέ.

Ὁ Ἀπόγονος

Ἡ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

«ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», "Ἐνθετα

Ἀπασχόλησα ἤδη τις στήλες τοῦ «Δαυλοῦ». (τ. 176-177 σ. 10762), μετὰ τὰ «ἱστορικά ἔνθετα», πού ἡ «Καθημερινή» κυκλοφορεῖ μετὰ τὸ κυριακάτικο φύλλο της σὲ μετάφραση ἀπὸ τοὺς «Τάιμς» μετὰ χορηγὸ τὴν Ε.Τ.Ε., ἐπισημαίνοντας τὴν «περίεργη» ὑποτίμηση ὡς «ἀνεξήγητη» ἄγνοια, πού δείχνουν σὲ ὅ,τι Ἑλληνικὸ καὶ εἰδικώτερα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν ρόλο καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅμως τὰ «ἔνθετα» συνεχίζονται σὲ ἄλλο «κύκλο» («Ἡ καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου»), ὑποχρεώνοντάς μας σὲ νέες ἐπισημάνσεις, πού ἀναφέρονται στὸ τεῦχος 3 τῆς νέας σειρᾶς.

Λόγος Α΄

Διαβάζουμε: «Οἱ παλαιότεροι πρόγονοι τοῦ ἀνθρώπου ἀπαντῶνται μόνο στὴν Ἀφρική... Ἡ ἐμφάνιση τοῦ *Homo Sapiens Sapiens* ἐγένετο ἐκεῖ πρὶν 100.000 χρόνια». Ἡ θέσις αὕτη στηρίζεται, στὸ ὅτι στὴν Ἀφρική ἐρέθησαν ὑπολείμματα ἀνθρωποειδῶν καὶ πρωτανθρώπων, πού ὑποτίθεται, ὅτι ἐπιτρέπουν τὴν ἀναπαράσταση τῆς ἐξῆς ἐξελεγκτικῆς ἀλυσίδας: Αὐστραλοπίθηκος *Homo Habilis*, *Homo Erectus*, Ροδεσιανὸς ἀνθρώπος-ἄνθρωπος τοῦ Μπόσκοπ, Ἀνθρώπος ὁ Ἐμφρων.

Ἀντίλογος Α΄

α) Ὁ Αὐστραλοπίθηκος δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Εἶναι πίθηκος. Καὶ τίποτε δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς μετεξελίχθηκε σὲ πρωτάνθρωπο.

β) Ὁ οὐρανοπίθηκος ὁ Μακεδονικὸς εἶναι κατὰ 5-6 ἐκ. χρόνια παλαιότερος (κοιλὰς Ἀξιοῦ). Γιατὶ νὰ μὴ θεωρηθῇ αὐτὸς ὡς ὁ πρῶτος κρίκος τῆς ἀλυσίδας;

γ) Οἱ «ἀρχαῖοι ἀνθρωποί» τῆς Ἀσίας ἔχουν τὴν ἴδια ἡλικία μετὰ τὸν Αὐστραλοπίθηκο τὸν Ἀφρικανικόν. Γιατὶ νὰ μὴν εἶναι αὐτοὶ οἱ πρόγονοί μας;

Πολυτονικὸ καὶ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὲς

Στὸ πλαίσιο τῆς ἀρθρογραφίας καὶ τῆς συζήτησης γιὰ τὴν γλῶσσα, πού διεξάγεται σήμερον, θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὠρισμένες εὐρέως διαδεδομένες ἀνακρίβειες, πού προβάλλονται συστηματικὰ στὶς μέρες μας καὶ προκαλοῦν σύγχυση στὴν κοινὴ γνώμη.

Ἀνακρίβεια πρώτη: «Ἡ τεχνολογία τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν καθίσταται ἀπαγορευτικὴ τὴν χρῆση τοῦ πολυτονικοῦ συστήματος». Λάθος! Οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα μποροῦν νὰ χωρέσουν στὰ σύγχρονα πληκτρολόγια, ἀκριβῶς ὅπως χωροῦσαν παλαιότερα στὶς γραφομηχανές. Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐκδοχὴ πληκτρολογίου, πού χρησιμοποιοῦμε καὶ πού εἶναι μάλιστα διεθνῶς κατοχυρωμένη ἀπὸ τὸν ΕΛΟΤ, δὲν περιέχει πνεύματα, ὀφείλεται στὴν πολιτικὴ καθιερώσεως τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ὄχι στὶς δυνατότητες τῆς τεχνολογίας, ἢ ὅποια ὑποστηρίζει ἐπιτυχῶς πολὺ συνθετώτερα ἀλφάβητα, ὅπως τὸ κινεζικόν, τὸ ἰαπωνικόν, τὸ ἐβραϊκόν καὶ τὸ ἀραβικόν. Ἀλλωστε, ἂν οἱ ὑπολογιστὲς δὲν ὑπεστήριζαν τὸ πο-

δ) ή σειρά από τὸν Αὐστραλοπίθηκο ὡς τὸν Ἐμφρονα εἶναι ἐντελῶς ὑποθετική. Στὴν Αἰθιοπία βρέθηκαν ὑπολείμματα Ἐμφρονος 2 ἐκ. ἐτῶν, δηλ. παλαιότερα ἀπὸ τοῦ Ὁρθῶν (1,5 ἐκ.), τοῦ Ροδεσιανοῦ καὶ τοῦ Μπόσκοπ (1 ἐκ.). Ἄρα ὁ Ἐμφρων δὲν προέκυψε ἀπ' αὐτοὺς.

ε) Ὁ Ἄνθρωπος τῶν Πετραλώνων (750.000 ἐτῶν) θεωρεῖται Ἄνθρωπος Ἐπιδέξιος καὶ ἀπὸ ἄλλους Ἀρχαϊκὸς Ἐμφρων, ἐνῶ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὑποτίθεται, ὅτι ὁ πρωτάνθρωπος δὲν εἶχε ἀκόμη φθάσει ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ στὴν Εὐρώπη.

Συμπέρασμα: Ἡ ὑπόθεσις πού προϋάλλει τὴν Ἀφρικὴ ὡς μοναδικὴ κοιτίδα τοῦ ἀνθρώπου πηγάζει ἀπὸ τὴν συμβατικὴ ἀποψη τῆς «Π. Διαθήκης», πού θέλει νὰ ἀναγάγῃ ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος σὲ κάποιους κοινούς προγόνους –εἶναι ἡ θεωρία τῆς Μονογενέσεως, πού συνελάγεται καὶ τὸν Μονοφυλετισμό (= ὅλες οἱ φυλὲς προέρχονται ἀπὸ χωροχρονικὲς διαφοροποιήσεις μιᾶς μοναδικῆς ἀρχικῆς φυλογενετικῆς σειρᾶς).

Ὅπως ὑποστηρίζω στὸ ἔργο μου *«Αἰγαῖοι ἢ Ἰνδοευρωπαῖοι»*, ἡ λογικὴ, ἡ παρατήρησις καὶ τὰ εὐρήματα καταρρίπτουν αὐτὲς τὶς ἀπόψεις. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐμφανίσθηκε σὲ διάφορους τόπους καὶ χρόνους (Πολυγένεσις) καὶ σὲ διάφορες ἐξ' ἀρχῆς φυλογενετικὲς σειρὲς (Πολυφυλετισμός). Οἱ κοιτίδες του πρέπει νὰ εἶναι τουλάχιστον ὅσες καὶ οἱ βασικὲς φυλὲς. Ἄν οἱ πρώτοι ἀνθρωποειδεῖς ἐξελίχθηκαν παντοῦ πρὸς τὴν ἴδια γενικὴ κατεύθυνση, τοῦτο ὀφείλεται στὸ γεγονός, πού πρώτοι διεπίστωσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες (Ἀριστοτέλης), ὅτι κάθε ἔπος ἀκολουθεῖ ἐξελικτικὴ πορεία προσανατολισμένη πρὸς ὠρισμένη κατεύθυνση, ἡ ὁποία ἐμπεριέχεται ἐν δυνάμει στὸν γονότυπό του: λ.χ. τὸ δελανίδι κατατείνει πρὸς τὴν δελανιδιά, τὸ δρέφος πρὸς τὸν ἐνήλικο.

Πόρισμα: α) Ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίσθηκε σὲ διάφορα σημεία τῆς γῆς σὲ ἐξ' ἀρχῆς χωριστὲς φυλές.

β) Τὰ εὐρήματα, ἡ γεωφυσικὴ, οἱ παραδόσεις, ἡ ἱστορία, πείθουν, ὅτι ἡ Ἀρία φυλὴ (εὐρωπαϊδαί) ἐμφανίσθηκε, διαμορφώθηκε, ἐξελίχθηκε στὸν Αἰγαιακὸ-Περαιαγιακὸ χώρο) (δῆλε στο βιβλίο μου *«Ἰνδοευρωπαῖοι ἢ Αἰγαῖοι»*, 1996).

Λόγος Β'

Στὸ ἴδιο τεῦχος διαβάζουμε, ὅτι *«ὁ Homo Sapiens Sapiens ἐμφανίστηκε στὴν Ἀφρικὴ πρὶν 100.000 χρόνια»* καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ *«πρὶν ἀπὸ 30.000 χρόνια εἶχε ἐξαπλωθεῖ στὸ μεγαλύτερο μέρος*

λιντονικό σύστημα, πῶς ἐργάζονται οἱ μελετηταὶ τῶν ἀρχαιοελληνικῶν κειμένων; Μὲ πέννα καὶ κονδυλοφόρο ἢ μὲ παπύρους;

Ἀνακρίβεια δευτέρη: «Στὴν ἐποχὴ τῆς πληροφορίας πρωτεύει ἡ ἐνασχόληση μὲ τὴν τεχνολογία καὶ δὴ τὴν πληροφορικὴ καὶ ὄχι ἡ ἐντρύφηση στὶς περιπλοκότητες τῆς γλώσσας μας». (Μὲ ἄλλα λόγια ἢ θὰ μάθουμε καλὰ ἑλληνικὰ ἢ θὰ ξεχάσουμε τόνους καὶ ἀρχαῖα καὶ θὰ μάθουμε τεχνολογία). Μέγα λάθος, διότι ἡ γλωσσικὴ ἀνάπτυξη ὄχι μόνο δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐξοικείωση μὲ τὴν τεχνολογία, ἀντιθέτως ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ τῆς ἀξιοποίησης. Τριακόσιες φραγκολεβαντίνικες λέξεις ἀρκοῦν ὅμως γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Internet, γιὰ περίπλοκους σχεδιασμοὺς μεγάλων ἔργων, μελέτες, προσφορές, συμβάσεις, διαπραγματεύσεις, προώθηση πωλήσεων, ἐξαγωγές. Ὁ μύθος τοῦ ἡμιαγράμματος ἀλλὰ ταλαντούχου «πιτσιρικᾶ», πού γίνεται Μπίλ Γκέιτς προγραμματίζοντας ἓνα PC στὸ γκαράζ τοῦ σπιτιοῦ του, εἶναι ἓνα καλὸ ἐφεύρημα τοῦ «μάρκετινγκ».

Στὴν πραγματικότητα ὁ Μπίλ Γκέιτς μιλάει πολὺ καλὰ τὴν γλῶσσα του καὶ διαθέτει μιὰ ἐξαιρετικὰ δομημένη σκέψη καθὼς καὶ μιὰ ἀξιοσημεῖωτη εὐρύ-

τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴν Αὐστραλία».

Ἀντίλογος Β'

α) Γιατί καὶ μὲ ποιά μέσα οἱ πρωτάνθρωποι ἀπλώθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ σ' ὅλο τὸν πλανήτη;

β) Πῶς οἱ μαῦροι ἄνθρωποι γίνονται λευκοί, κίτρινοι, ἐρυθρόδερμοι; Ἄν φθάνοντας στὴν Εὐρώπῃ ἄσπρισαν, γιατί στὴν Ἀπω-Ἀσία κιτρίνισαν καὶ στὴν Ἀμερικὴ κοκκίνισαν;

γ) Ἀφοῦ στὰ Πετράλωνα Χαλκιδικῆς πρὶν ἀπὸ 750.000 χρόνια ζοῦσε ὁ πρόδρομος τοῦ Ἑμφρο-
νος (ὁ Ἐπιδέξιος ἢ ὁ Ἀρχαῖκος Ἑμφρων), γιατί νὰ μὴν δεχθοῦμε, ὅτι αὐτὸς ἐξελίχθηκε σὲ
Ἑμφρονα καὶ νὰ ἐπιμένουμε, ὅτι αὐτὸς ἐφθασε ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὴν...
Ἀφρικὴ;

Συμπέρασμα: Οἱ ἀνθρώπινες φυλὲς ἐπεκτάθηκαν ἀκτινοειδῶς δημιουργώντας ἡ κάθε μιὰ τὸν
χώρο της, ὁ ὅποιος παραμένει ὡς σήμερα ὁ ἴδιος, τῆς μαύρης ἢ Ἀφρικῆς, τῆς κίτρινης ἢ Ἀπω-
Ἀνατολῆς, τῆς λευκῆς ἢ Εὐρώπῃ, τῆς ἐρυθρόδεσμης ἢ Ἀμερικῆς.

Πόρισμα: Ὅλα τὰ δεδομένα καὶ πρωτίστως τὰ γεωφυσικά πείθουν, ὅτι οἱ Ἀριοὶ διαμορφώ-
θηκαν στὴν Αἰγυπτία (τὴν χώρα, ποῦ ἔγινε πέλαιος κατὰ τὴν ιδ' π.Χ. χιλιετία) καὶ στοὺς γύρω
χώρους της, ὅπου σὲ ἀντίθεσι πρὸς τὴν ὑπόλοιπὴ Εὐρώπῃ δὲν ὑπῆρχαν παγετῶνες. Ἀπὸ ἐκεῖ
ἐξαπλώθηκαν στὴν Εὐρώπῃ καὶ στὴν Προσθασία (δῶλεπε στὸ βιβλίο μου «*Ἡ Προϊστορικὴ Ἑξά-
πλωσις τῶν Αἰγυπτίων*», 1996).

Λόγος Γ'

«*Ἡ ἐμφάνισις λίθινων ἐργαλείων πρὶν 2,5 ἐκ. χρόνια εἶναι τὸ πρῶτο χρῆσιμο δῆμα τοῦ ἀνθρώ-
που πρὸς τὸν πολιτισμό. Τὰ ἀρχαιότερα θρέθηκαν στὴν Αἰθιοπία.*»

Ἀντίλογος Γ'

Τὰ ἀρχαιότερα παγκοσμίως ἐργαλεῖα δὲν εἶναι αὐτὰ τοῦ Χαντόρ τῆς Αἰθιοπίας (2,5 ἐκ.) ἢ τῆς
Τανζανίας (1 ἐκ.) ἀλλὰ τοῦ Περδίκκα Πτολεμαΐδος (2,7-3 ἐκ. ἐτῶν). Ὅμως στὸ ἔνθετο οὔτε ποῦ
ἀναφέρονται. Ἀπὸ ἄγνοια ἢ σκοπιμότητα;

Λόγος Δ'

«*Δὲν εἶναι μὲ θεβαιότητα γνωστό, πότε ἄρχισε ἡ χρῆσις φωτιᾶς στὴν Ἀφρικὴ. Φαίνεται, πῶς
ἦταν γνωστὴ στοὺς καταρρέζοντες Καλάμπο, ἀλλὰ ἄλλες θέσεις ὅπως ἡ Τσεσουβάνια τοποθετοῦν*

τερη παιδεία, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ περισσότεροὶ σημερινοὶ ἐπιτυχημένοι
Ἕλληνες ἐπαγγελματίες τεχνολογικῶν τομέων, ποὺ εἶναι ἀπόφοιτοι ἀπαιτη-
τικῶν πρακτικῶν σχολείων μὲ καλοὺς φιλόλογους, ποὺ τοὺς δίδαξαν μεταξὺ
ἄλλων καὶ ἀρχαῖα. Ἐπομένως ἂς ἀφήσουμε στὴν ἄκρῃ τὴν ἐπιχειρηματολο-
γία περὶ τῆς ἐν ὀνόματι τῆς τεχνολογίας ἀναγκαιότητος τῆς γλωσσικῆς ἔνδει-
ας καὶ τῆς ἐν γένει ἀμορφωσιᾶς μας. Ἄν θέλουμε νὰ φτιάξουμε τεχνολογία,
χρειαζόμαστε πρὶν ἅπ' ὅλα συγκροτημένους καὶ μορφωμένους ἀνθρώπους.
Ἡ γραμματικὴ, τὸ συντακτικόν, οἱ τόνοι καὶ τὰ ἀρχαῖα δὲν μᾶς ἐμποδίζουν νὰ
μάθουμε μαθηματικά καὶ πληροφορικὴ. Ἀντιθέτως θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ κα-
τανοήσουμε σὲ βάθος τὴν γλῶσσα μας καὶ νὰ ἀσκηθοῦμε στὴν αὐτοπειθαρχία
καὶ τὴν συστηματικὴν ἐργασία, ποὺ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς τεχνολο-
γίας. Διαφορετικὰ κινδυνεύουμε ἔναντι τῆς «προκλήσεως τοῦ Μάαστριχτ»
νὰ προτάξουμε μερικὲς ἀκόμα χιλιάδες ἀνέργους πτυχιούχους μὲ γνώσεις
Word καὶ Internet καὶ ἱκανότητες γραμματέως.

Ἀμαρουλλίς Δεληγιάννη

Σύμβουλος Πληροφορικῆς

τις απαρχές της πριν 1 έκ. χρόνια».

Ἀντίλογος Δ'

Τὰ ἱχνη τῆς ἀρχαιότερης τεχνητῆς φωτιάς στὸν κόσμον ὁρέθησαν στὸ σπήλαιο Πετραλώνων Χαλκιδικῆς (1 έκ. ἐτῶν). Τὸ γεγονός δὲν ἀναφέρεται στὸ ἔνθετο. Καὶ πάλιν ἡ ἐρώτησις. Γιατί;

Λόγος Ε'

Στὸ ἔνθετο γίνεται ἐκτενὴς ἀναφορὰ στὴν παρουσία «ἀνθρωπίδων» στὴν Ἀν. Ἀσία μὲ εὐρήματα 600.000, 120.000, 40.000, 30.000 καὶ 23.000 ἐτῶν.

Ἀντίλογος Ε'

Γιατί ἀγνοεῖται ὁ Ἀρχάνθρωπος τῶν Πετραλώνων ἡλικίας 750-800.000 ἐτῶν;

Λόγος Στ'

«Ἐλλειπτεῖς εἶναι οἱ μαρτυρίες τῆς παρουσίας ἀνθρωπίδων στὴν Εὐρώπη προγενέστερης τῶν 700.000 ἐτῶν, ὥσποσο ἀπὸ εὐρήματα στὴν Γαλλία, τὴν Τσεχοσλοβακία καὶ τὴν Γιουγκοσλαβία φαίνεται, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ τεκμηριωθεῖ».

Ἀντίλογος Στ'

Τὰ ἐν λόγω εὐρήματα εἶναι 700.000-800.000 ἐτῶν. Τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τοῦ σπηλαίου Βαλλονέ (Γαλλία), 1 έκ. ἐτῶν. Ὅμως τὰ ἐργαλεῖα τοῦ Περδίκκου εἶναι 3 έκ. ἐτῶν καὶ ἡ φωτιά τῶν Πετραλώνων 1 έκ. ἐτῶν. Γιατί ἀγνοοῦνται;

Λόγος Ζ'

«Οἱ πρῶτοι ἀνθρωπίδες ἔφθασαν στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν Ἀφρική πριν 1 έκ. χρόνια».

Ἀντίλογος Ζ'

Γιατί ἀπὸ τὴν Ἀφρική; Πῶς τεκμηριώνεται ὁ ἰσχυρισμός; Πῶς ἔφθασαν; Εἶχαν οἱ Ἀφρικανοὶ πρωτάνθρωποι ναυπηγική καὶ ναυσιπλοΐα; Καὶ ἂν εἶχαν (ποὺ δὲν εἶχαν), γιατί ἄφησαν τὴν ἄνεση τῶν τροπικῶν, γιὰ νὰ φθάσουν στὴν Εὐρώπη, ὅπου... ἄσπρισαν; Καὶ σὲ ποῖαν Εὐρώπη ἀκριβῶς ἔφθασαν; Στὴν... Τσεχοσλοβακία; Λογικώτερο δὲν θὰ ἦταν νὰ φθάσουν πρῶτα στὴν Ἑλλάδα; Ὅποτε, γιατί ἐρευνοῦν στὸ... Λονδίνο καὶ ὄχι στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο;

Γενικὸ συμπέρασμα:

Τὰ ἔνθετα «Παγκόσμιος Ἱστορίας» τῶν «Times», ποὺ μὲ χορηγὸ τὴν ΕΤΕ ἐκδίδει ἡ «Καθημερινή», ἀγνοοῦν ἐκ συστήματος κάθε τι Ἑλληνικὸ καί, ὅταν εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ κάνουν, τὸ ὑποτιμοῦν. Ἀρα δὲν πρόκειται γιὰ πραγματικὴ «Ἱστορία».

Γεώργιος Κ. Γεωργαλᾶς

JACQUELINE de ROMILLY, *Παιχνίδι φωτός στὴν Ἑλλάδα*

Ἡ σκέψη τῆς μεγάλης Γαλλίδας ἐλληνίστριας μεταφέρεται στὰ νεανικά της χρόνια καὶ στὸ πρῶτο της ταξίδι στὴν Ἑλλάδα, στὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας ἐμελλε νὰ ἀφιερῶσθαι ὁλόκληρη τὴν ζωὴ της. Στὸ ἴδιο ταξίδι συμμετεῖχε καὶ ὁ συμφοιτητῆς της Roger Caillois (μετέπειτα ἀκαδημαϊκός), μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν ἐντελῶς ἀντίθετα ἐνδιαφέροντα, ἀποκομίζοντας ἔτσι διαφορετικὲς παραστάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἀμέσως μετὰ τὸ ταξίδι ὁ R. Caillois δημοσιεύει ἕνα ἄρθρο μὲ τίτλο «Παιχνίδι σκιῶν στὴν Ἑλλάδα», στὸ ὁποῖο λαμβάνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν παράσταση τοῦ τέρατος τῆς Γοργόυς στὸ ναὸ τῆς Κέρκυρας καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν Λαδύρινθο τοῦ Μίνωος προσπάθησε νὰ προσεγγίσῃ τὶς ἀρχέγονες λατρεῖες, τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ τὰ συσχετίσῃ μὲ ἐκεῖνα ἄλλων ἀρχαίων λαῶν. Αὐτὰ γιὰ τὸν Caillois συνέθεταν ἕνα παιχνίδι σκιῶν, ἕνα παιχνίδι μυστηριακοῦ σκότους, τὸ ὁποῖο ἀτυχῶς θεώρησε ὡς τὸ χαρακτηριστικώτερο γνῶρισμα τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὸ παρὸν ἔργο της, ποὺ φέρει ἐντέχνως τὸν τίτλο «Παιχνίδι φωτός στὴν Ἑλλάδα», καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐξήντα καὶ πλέον χρόνια ἡ μεγάλη ἐλληνίστρια ἐρχεται νὰ ἀπαντήσῃ στὸν Caillois, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπάρχει πιά. Καὶ ἀπαντᾷ στὸ «Παιχνίδι τῶν σκιῶν στὴν Ἑλλάδα»: «Σκιές πάνω στὴν Ἑλλάδα; Βεβαίως! Ὑπάρχουν σκιές ἀπὸ τὶς ἀπαρχές, τὶς δεισιδαιμονίες, τὶς σκοτεινὲς καὶ ὀρθότατες τελετουργίες, τὰ μυστήρια. Ὑπάρχουν ἐπίσης ὅλες ἐκεῖνες, ποὺ καμμιὰ προσπάθεια καὶ καμμιὰ νίκη τοῦ πνεύματος δὲν μπόρεσε στὴν πραγματικότητα νὰ ἐκδιώξῃ – ἐκεῖνες ποὺ συνδέονται μὲ τὴν φιλοδοξία καὶ τὸν ἐγωισμό, μὲ τὶς ἀτέλειες τῆς κοινωνίας καὶ τὴ σκληρότητα τῶν πολέμων καὶ οἱ ὁποῖες κάποιες φορὲς μεταμορφώνουν σὲ δεινὰ τὶς

πιό λαμπρές επινοήσεις. "Ομως εκείνο που αγαπάμε στην Έλλάδα είναι ή άπίστευτη προσπάθεια να θριαμβεύση το φώς πάνω στις σκιές. Αήτη ή λογική, ή σωφροσύνη, αυτό το μέτρο, που κάποιοι επαινούν με εϊρωνία σαν κωμικές και πολύ εύκολες αρετές, είχαν φτάσει με πολύ κόπο καταβάλλοντας δυνάμεις σε ένα είδος έφευρετικού σφρίγγου, που τίποτα δεν μπορούσε να ανακόψη και κανείς άλλου δεν είχε γνωρίσει».

Στά ογδόντα και πλέον της χρόνια ή J. de Romilly στοχάζεται με μεγάλη πείρα και ώριμότητα το Έλληνικό Παρελθόν, ίσως πολλές φορές δυσκολονόητο για μās. Ουδέποτε καταλαμβάνεται από το πνεύμα της άπολογίας ή της πολιτικής και ήθικης υπεράσπισης του. Ίσως γιατί αυτό το Μεγάλο Παρελθόν δεν είναι πλέον αντικείμενο για την ίδια, δεν βρίσκεται έξω απ' την ψυχή της, αλλά είναι οαθαί ριζωμένο μέσα της. "Ενα μεγάλο μέρος του έαυτού της δεν βρίσκεται εντός του κλίματος των καιρών μας, αλλά άτενίζει και ξανά άτενίζει με περίσσια σοφία την αγαπημένη της Άθήνα, την πόλη που έξώθησε τον άνθρωπο στις πραγματικές του θεϊκές διαστάσεις. Διαβάζοντας τις τελευταίες σελίδες του έργου της, νοιώθω το ρίγος της συγκίνησης να με διαπερνά, όταν έπαναλαμβάνη με άπλόητητα: «ό συγγραφέας στον οποίο άφιέρωσα την ζωή μου, ό Θον-κυδίδης».

Παν. Α. Κουδαλάκης

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΘ. ΜΠΑΛΤΑΣ, *Ευριπίδου, «Βάκχαι»*

Ή Ευριπίδης, «ει και τὰ άλλα μη εὖ οἰκονομεῖ, τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται» (Άριστοτέλης). Πράγματι ό Ευριπίδης μπορεί καλύτερα απ' όλους τους τραγικούς να δημιουργή στους θεατές τὰ συναισθήματα του «φόβου» και του «έλέου» και να τους αναγκάξη να παρακολουθούν την «τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν», κάτι που άποτελεῖ αίτημα της άρχέγονης άττικής τραγωδίας. Αὐτά, που «μη εὖ οἰκονομεῖ», είναι διάφορα τεχνικά σφάλματα (τὰ χορικά του πολλάκις δεν συμφωνοῦν με τις δραματικές πράξεις) και ή αστάθεια χαρακτήρων τῶν ήρώων του, που άλλοτε φθάνουν «ἐς άκρον» μοχθηρίας και ταπεινότητος, άλλοτε πάλι εἶν' άνάρμοστοι με τούς ήρωες, κάτι που ξαφνιάζει και προκαλεῖ την περιέργεια του θεατή.

"Αν στον Αίσχύλο κυριαρχή το «ύψηλόν» και οί ήρωές του είναι «οἷοι ήδύναντο εἶναι», αν στον Σοφοκλή κυριαρχή το «άρμονικόν» και οί ήρωές του είναι «οἷοι εἶδει εἶναι», στον Ευριπίδη κυριαρχεί το «πραγματικόν» και οί ήρωές του είναι «οἷοι εἰσίν». Οί θεατές τῶν αἰσχύλειων και σοφόκλειων έργων δεν μπορούν να ταυτισθοῦν με τούς ήρωες, οί όποιοι είναι κατά πολύ άνωτεροί τους σε ήθος και δύναμι· γι' αυτό και αἰσθάνονται δέος και κατωτερότητα. Οί θεατές τῶν Ευριπίδειων τραγωδιῶν όμως μπορούν να νοιώθουν, να κατανοοῦν τούς ήρωες, με τούς όποιους συμπαθούν· γι' αυτό κι έχει λεχθῇ δίκαια, ότι ό Ευριπίδης «ἀνέεῳσε στήν σκηνή τοὺς θεατές».

Οί «Βάκχες» γράφτηκαν και διδάχθηκαν στην Μακεδονία, στην αὐλή του Άρχελαού (Πέλλα), όπου ό Ευριπίδης φιλοξενήθηκε τὰ τελευταῖα ἔτη της ζωής του (408-406 π.Χ.). Το δραματοποιούμενο γεγονός συμβαίνει στις Θῆβες, όπου βασιλεύει ό Πενθέυς, ό γιός του Σπαρτού Έχιονος και της Άγαυῆς – θυγατρὸς του Κάδμου και της Άρμονίας, που δεν έπιτρέπει την εισαγωγή της διονυσιακής λατρείας στην πόλι ως υλαπτικής για τὰ ήθη τῶν πολιτῶν. Την κοσμοθερία προπαγανδίζει ένας νεαρός Βάκχος, που έρχεται από την Άσία ως Διόνυσος. Οί Θηβαῖες, μεταξὺ τῶν όποιων και οί κόρες του Κάδμου Ίνώ, Αὐτονόη και Άγαυή (μητέρα του Πενθέως), άρνοῦνται να δεχθοῦν την νέα θρησκεία, όμως καταλαμβάνονται από βακχική μανία και υπό το κράτος τοῦ ἔκστασιασμοῦ φεύγουν στον Κιθαιρώνα και τελοῦν τὰ βακχικά ὄργια. Ό Κάδμος κι ό γνωστός μάντης Τειρεσίας ετοιμάζονται να προσχωρήσουν στην αίρεσι, όταν ό Πενθέυς φυλακίζει τον Βάκχο κι ετοιμάξη στρατό, για να καταδιώξη τις Μαινάδες. Ήπισυμβοαῖουν μιὰ σειρά «θαυμάτων»: Σημειώνεται μέγας σεισμός, δγαίνουν φλόγες στον τάφο της Σεμέλης, ἔλευθερώνεται αὐτομάτως ό Βάκχος και ἐμφανίζεται προδ του Πενθέως, τον όποιον εἰρωνεύεται, ἐνώ ένας άγγελιαφόρος φθάνει απ' τον Κιθαιρώνα και περιγράφει τις βακχικές τελετές τῶν γυναικῶν. Ό Πενθέυς καταλαμβάνεται από περιέργεια να δη τὰ τεκταινόμενα και ό Βάκχος τον πείθει να ντυθῇ βακχίδα, ώστε να επιτύχη το ποθούμενο, κρυμμένος ἐπὶ ἐνός δένδρου. Οί Βάκχες ωστόσο

τὸν ἀντιλαμβάνονται, ἐφορμῶν ἐναντίον του καὶ τὸν κατασπαράσσουν, περνώντας τον γιὰ λίοντάρι. Πρωτοστατεῖ μάλιστα ἡ μητέρα του, ποὺ κρεμάζοντας τὸ κεφάλι τοῦ φονευθέντος γιου της στὸν θύρσο της, ἐπιστρέφει μαζί μ' ὅλον τὸν θίασο στὴν πόλι. Ὁ Κάδμος προσπαθεῖ νὰ τὴν συνφέρει στὰ σύγκαλά της καί, ὅταν συνειδητοποιῇ τὸ κατάντημά της, ἀρχίζει ἕνα θλιβερὸ θρήνο, ποὺ διακόπτεται μὲ τὴν ἐμφάνισι τοῦ Βάκχου.

Οἱ «*Βάκχες*» σημείωσαν μεγάλη ἐπιτυχία καὶ ἀπέσπασαν τὸ πρῶτο βραβεῖο στὴν Ἀθήνα μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ ποιητῆ. Οἱ κριτικοὶ ἐρμήνευσαν τὸ ἔργο κατὰ ποικίλους τρόπους, θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ. Πολλοὶ εἶδαν μιὰ κάποια ὑπαναχώρησι τοῦ ὀρθολογιστῆ Εὐριπίδη καὶ μιὰ στροφή του –εἴτε ἐξαιτίας τοῦ γήρατος εἴτε ἐξαιτίας τοῦ τόπου παραμονῆς του– στὸν μυστικισμό καὶ τὸ ἐξωλογικόν. Μένοντας κοντὰ στοὺς Μακεδόνες καὶ Θράκες –τοὺς δημιουργοὺς τῆς Θρα(σ)κίας-θρησκείας– ἄρχισε καὶ αὐτὸς νὰ θρησκεύεται! Ἄλλοι πάλι, φρουδικοί, εἶδαν τὸν Εὐριπίδη ὡς ψυχολογιστῆ. Μὲ τίς «*Βάκχες*», λένε, ὁ Εὐριπίδης διδάσκει τίς κακὲς ἐπιπτώσεις, ποὺ ἔχει ἡ ἐμμονὴ στὴν ἐπίπλαστη ἡθικὴ καὶ ἡ ἀπώθησι τῶν γενετήσιων ὁρμῶν καὶ ἐνστικτῶν. Κατ' αὐτοὺς ὁ Πενθεύς, ποὺ ἤθελε τάχα νὰ φαίνεται ἡθικός, κάποια στιγμὴ νικήθηκε καὶ καταλύθηκε ἀπ' τὸν αἰσθησιασμό καὶ τὴν ἐρωτικὴ ἔξαρσι. Ταυτιζόμενος μὲ τὴν γυναῖκα –μητέρα του– ἱκανοποιεῖ τὴν ἀπωθημένη φιλομόφυλη πλευρὰ τοῦ ψυχισμοῦ του, ποὺ ὑπερίσχυε τῆς ἀνδρικῆς φύσεώς του· αὐτὸ συμβολίζει ἡ σφαγὴ του ἀπὸ τὴν μητέρα του. Ὅλ' αὐτὰ βέβαια ἀποτελοῦν ἀποκυήματα διεστραμμένων ἐγκεφάλων, ὅπως καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀνεκδιήγητο «οἰδιπόδειο σύμπλεγμα».

Τὸ πρόβλημα τῶν «*Βακχῶν*» ὥστόσο ἀποτελεῖ κάτι τὸ πολὺ ἀπλούστερο· ἀπλουστεύεται ἀκόμη περισσότερο ἐξαιτίας τῆς ὥμης παραθέσεως τῶν γεγονότων ἀπ' τὸν ὀρθολογιστῆ τραγικόν. Ὁ Εὐριπίδης διὰ τῶν «*Βακχῶν*» διδάσκει τὰ μέσα καὶ τίς μεθόδους, ποὺ χρησιμοποίησαν καὶ χρησιμοποιοῦν οἱ ἐξ-ουσιαστές, προκειμένου νὰ ἐπιβάλουν τὰ δόγματα τους. Ὁ Ἀσιάτης θεὸς «*Βάκχος*», ποὺ δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τὸν Διόνυσο καὶ ποὺ ἀτελώνιστος εἰσέχθη στὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶν' ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἰακχο ἢ Γιάκχο ἢ Γιαχρέ. Εἶναι ζωτῆς, ζηλόφθονος καὶ ἐκδικητικὸς. Ἐχει στὴν διάθεσί του τὰ μέσα «*νὰ ποιῇ θανμάσια*» ἢ θαύματα. Ἄλλοτε μὲ τὸν θύρσο, ἄλλοτε μὲ τὴν «*μωῦσαικὴν ῥάβδο*» χτυπάει τοὺς βράχους, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν νὰ ῥέουν νερό, γάλα ἢ μέλι ἀνάλογα μὲ τίς περιπτώσεις· κάνει σεισμοὺς καὶ ἐλευθερώνει αὐτομάτως τὰ ὄργανά του ἢ τὸν ἑαυτὸ του· ἐξαγριώνει τοὺς αὐθυποβάλλομενους ὁπαδούς του καὶ τοὺς μεταβάλλει σὲ ὠμοφάγους, γιὰ νὰ τοὺς ἐξημερώσῃ καὶ νὰ τοὺς μάθῃ νὰ πίνουν οἶνο «εἰς ἀνάμνησίν του» κ.ο.κ.

Γεννάται δεδαίως τὸ ἐρώτημα: Ποιὸς ἀντιγράφει ποιοί; Ὁ Μωῦσης γιὰ παρὰδειγμα τὸν Βάκχο ἢ τὸ ἀντίθετο; Στὸ σημεῖο αὐτὸ παραπέμπουμε στὸν «*Δαυλόν*», τεῦχος 120/91 καὶ στὸ ἔργο τοῦ Μ.Ζ. Κοπιδάκη «*Τὸ Γ Μακκαδαῖον*», ὅπου πειστικὰ ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελεῖ ἐρανίσματα καὶ συρραφές ἐκ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν. Ὅσον ἀφορᾷ στὸν Βάκχο ἢ Γιαχρέ, ἀποτελεῖ τὸν θεὸ τῶν ἐξ-ουσιαστῶν, ποὺ πιθανὸν νὰ ταυτίζεται μὲ τὸν Τιτᾶνα Κρόνο. Ἀς μὴν ἐπαίρωνται λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι, ὅτι ἀνεκάλυψαν τὸν μονοθεϊσμό καὶ τὸν Γιαχρέ· μᾶλλον ὁ τελευταῖος «*τοὺς ἀνεκάλυψε*». Καὶ γιὰ τοὺς προσεκτικούς ἀναγνώστες ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ἀποκαλυπτικὴ.

Ὁ Ἀλέξ. Ἀθ. Μπάλτας, ὁ προλογιστής, σχολιαστής καὶ μεταφραστής τῶν «*Βακχῶν*», κρατεῖ μὲ ἀξιοθαύμαστο τρόπο τίς ἀποστάσεις ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦδε ἐρμηνευτῆς τοῦ ἔργου. Ἀφοῦ παραθέτει τὴν ἱστορίαν τῶν «*Βακχῶν*» καὶ τὸ ἀρχαῖο κείμενο, προχωρεῖ μὲ πιστότητα στὴν μετάφρασί του. Ὁ μέσος ἀναγνώστης τελειώνοντας τὸ βιβλίον, μπορεῖ νὰ νοιώθῃ «*φόβον καὶ ἔλεον*» ὅχι ὅμως γιὰ ἐξωλογικὰς αἰτίες καὶ ἐξωκοσμικὰς «*δυνάμεις*» ἀλλὰ γιὰ τὸν παραλογισμό τοῦ ὄχλου καὶ τὴν διαστροφή τῶν ὀχλαγωγῶν ταγῶν του, ποὺ ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὁμορφίαν τῆς φύσεως, ζοῦν καὶ ἀναλίσκονται γιὰ τὴν ἐξ-ουσίαν. Ὅσον ἀφορᾷ στὶς βακχεύσεις καὶ τοὺς διονυσιασμούς, τὴν ἀπάντησι δίδει ὁ Ἐφέσιος, ποὺ λέγει, ὅτι: «*εἰ μὴ Διονύσω πομπὴν ἐποιούντο καὶ ὕμνον ἄσμα αἰδοίοισιν, ἀναιδέστατα εἵργαστ' ἄν*». Σὲ κάθε περίπτωσι πάντως ὁ Διόνυσος τῆς Σεμέλης καὶ ὁ Βάκχος οὐδεμίαν σχέσι ἔχουν· αὐτὸ γίνεται φανερό καὶ ἀπ' τίς «*Βάκχες*», οἱ ὁποῖες οὐδόλως ἀνεγνώρισαν τὸν τάχα συγγενῆ τους· πράγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι τὸ ὄνομα τὸ δα-νείσθησαν γιὰ παραπλάνησι.

Σαράντος Πάν